LEV NİKOLAYEVİÇ

TOLSTOY

Sivastopol Öyküleri

ÇEVİREN
Ergin Altay

DAVID MCDUFF'IN SONSÖZÜYLE

İLETİŞİM KLASİKLERİ

iletişim

"Institute for Literary Translation, Russia"nın çeviri desteğiyle yayımlanmıştır.

Севастопольские Рассказы
© Sonsöz: David McDuff, "Introduction",
The Sebastopol Sketches, Penguin Books, 1986.

İletişim Yayınları 2314 • İletişim Klasikleri 97
ISBN-13: 978-975-05-1974-1
© 2016 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2016, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge
YAYINA HAZIRLAYANLAR Sabri Gürses, Güneş Akkor, Emrah Serdan
KAPAK Suat Aysu
KAPAK RESMİ Franz Roubaud, "Sivastopol Savunması", 1904
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Nazmi Cihan Beken, Gülcan Adar
BASKI Sena Ofset · SERTIFIKA NO. 12064
Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46
CİLT Güven Mücellit · SERTIFIKA NO. 11935
Mahmutbey Mahallesi, Deve Kaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTIFIKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

LEV NİKOLAYEVİÇ TOLSTOY

Sivastopol Öyküleri

Севастопольские Рассказы

RUSÇADAN ÇEVİREN ***Ergin Altay***

DAVID MCDUFF'IN SONSÖZÜYLE

iletişim

LEV NİKOLAYEVİÇ TOLSTOY 9 Eylül 1828'de Moskova yakınlarında bulunan Tula'daki Yasnaya Polyana Malikanesi'nde zengin bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. İki yaşında annesini, dokuz yaşında babasını kaybetti ve akrabaları tarafından yetiştirildi. 1844'te Kazan Üniversitesi'ne girdi fakat resmî eğitime duyduğu tepkiyle 1847'de Yasnaya Polyana'ya geri dönerek kendi kendisini yetiştirmeye karar verdi. 1852'de orduya katıldı ve burada boş zamanlarında yazmaya başladı. 1857'ye kadar *Çocukluk, İlkgençlik* ve *Gençlik* adlarında üç ciltlik otobiyografik romanını tamamladı. 1854'te Kırım Savaşı'na katılan Tolstoy, buradaki tecrübelerinden yola çıkarak *Sivastopol*'u kaleme aldı. 1857'de Fransa, İtalya ve İsviçre'yi kapsayan ilk Avrupa seyahatine çıktı ve eğitim kurumlarıyla ilgili bilgi topladı. Rusya'ya dönüşünde köylü çocuklar için bir okul açtı. 1859'da *Aile Mutluluğu* adlı romanını yazdı. 1860'ta tekrar Avrupa gezisine çıktı ve Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya'da eğitim kurumlarıyla ilgili araştırmasını derinleştirdi. Bu dönemde kendine ait ahlâk felsefesi de biçimlenmeye başlamıştı. 1862'de Sofya Andreyevna Behrs'le evlendi. 1863'te yazmaya başladığı ve başyapıtı olarak kabul edilen *Savaş ve Barış*'ı 1869'da tamamladı. Romanın başarısından cesaretle, 1873 ila 1877 arasında ikinci büyük romanı *Anna Karenina*'yı yazdı. 1880'den itibaren devlete ve kiliseye ağır eleştiriler yönelteceği kitaplar yazmaya başladı ve Tolstoyculuk düşüncesinin yapıtaşlarını oluşturdu. 1886'da *İvan İlyiç'in Ölümü*'nü, 1889'da *Kroyçer Sonat*'ı yayımladı. 1895'te *Efendi ile Uşağı*'nı yazdı. Aynı yıl Kilise'ye ağır eleştiriler yönelttiği son büyük romanı *Diriliş*'i yazmaya başladı; 1899'da yayımlanan roman, Rus Ortodoks Kilisesi'nden aforoz edilmesine sebep oldu. Son romanı *Hacı Murat*'ı 1896'da yazmaya başladı; 1904'te tamamlayacağı eser, ancak ölümünden sonra yayımlanacaktı. Tolstoy 1900'den sonra zamanının çoğunu din, toplum, ahlâk, sanat konularındaki görüşlerini anlatan yazılar yazmaya ayırdı. Bu dönemde, yazar kimliğinin yanı sıra ruhani ve ahlâki bir lider olarak da ün saldı. Hayatı ile fikirleri arasında tutarlılık sağlamak amacıyla, giderek daha sade bir yaşam sürmeye başladı. Önce içkiyi ve tütünü bırakıp köylüler gibi giyinmeye başladı, ardından ölümünden sonra mal varlığını köylülere bırakmaya karar verdi. Mülkiyet konusundaki radikal fikirleri nedeniyle ailesiyle, özellikle de karısıyla arası açıldı. Bu anlaşmazlık, son yıllarını gitgide artan bir psikolojik sıkıntı içinde geçirmesine sebep oldu. 1910 sonbaharında içinde bulunduğu şartlara daha fazla dayanamayarak küçük kızını ve doktorunu yanına alıp evi terk etti ve bir süre sonra, 20 Kasım'da Astapovo'da zatürreeden öldü. Cenazesi iki gün sonra, binlerce kişinin katıldığı bir törenle Yasnaya Polyana'da defnedildi.

İÇİNDEKİLER

ÖYKÜLERE DAİR GÖRSELLER *7*

KRONOLOJİ *15*

Sivastopol Öyküleri

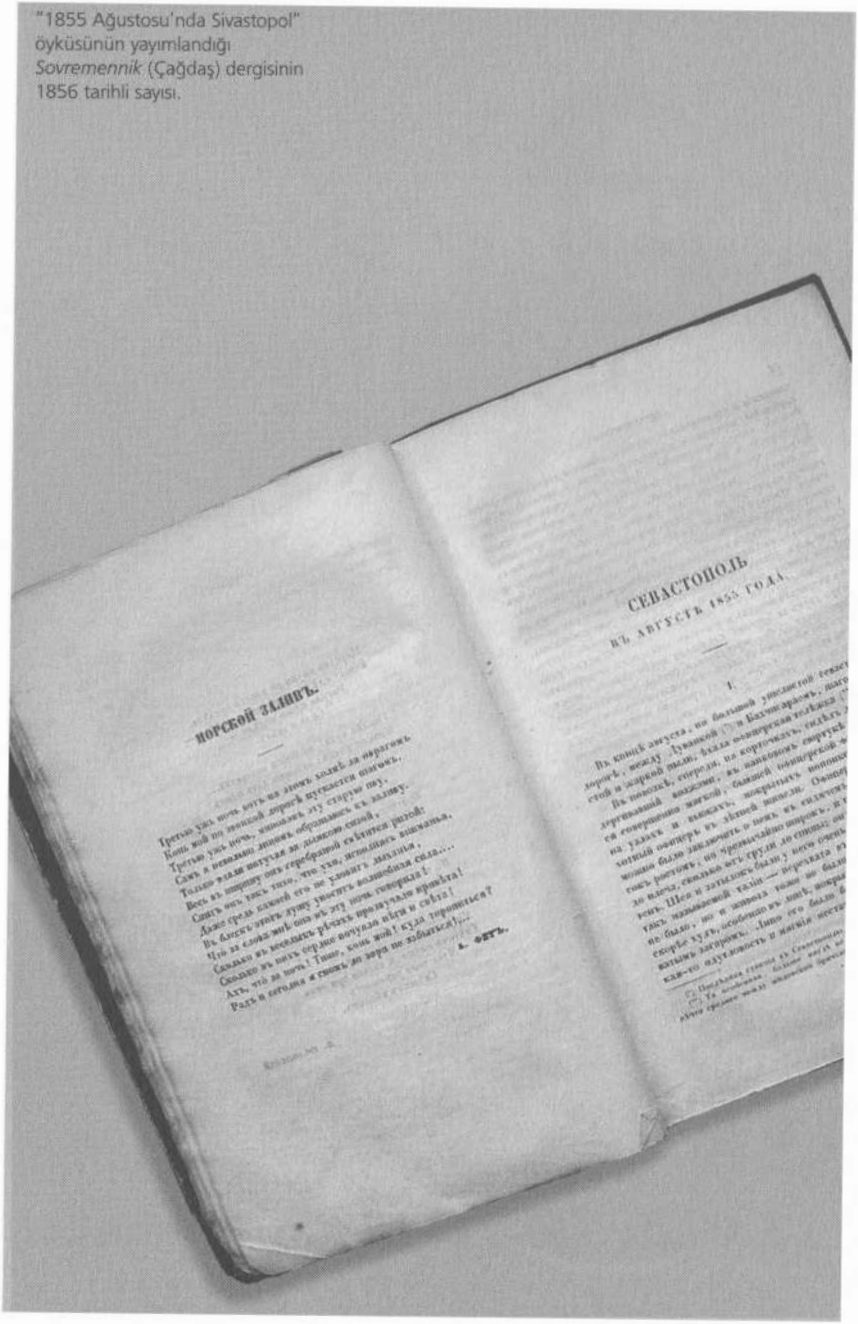
Aralık'ta Sivastopol *33*

Mayıs'ta Sivastopol *51*

1855 Ağustosu'nda Sivastopol *105*

SONSÖZ

SİVASTOPOL ÖYKÜLERİ / DAVID MCDUFF *181*

"1855 Ağustosu'nda Sivastopol" öyküsünün yayımlandığı *Sovremennik* (Çağdaş) dergisinin 1856 tarihli sayısı.

- Vladimir Alekseyeviç Kornilov (sol üstte).
- Eduard Totleben (sol altta).
- William Simpson'ın çizimiyle Kırım Savaşı (sağ üstte).
- Grigori Federoviç Şukayev'in çizimiyle Sivastopol savunması (sağ altta).

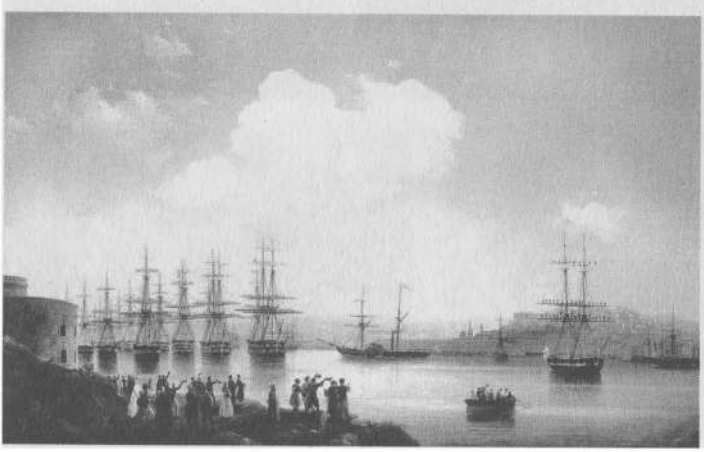

Franz Roubaud'nun 1904 tarihli "Sivastopol Savunması" adlı panoramasından kesitler.

Ivan Ayvazovski'nin çizimiyle Sivastopol baskını (altta).

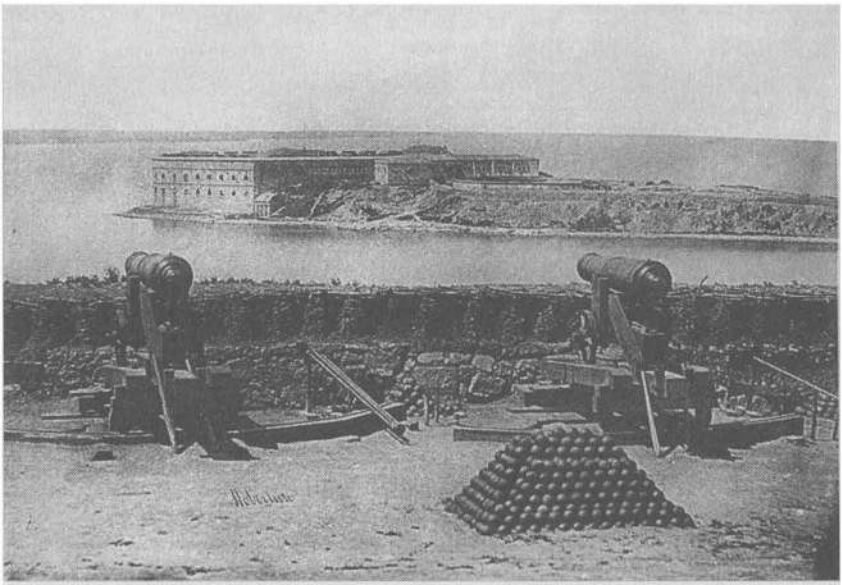

19. yüzyılın ikinci yarısından Sivastopol manzaraları:

- Konstantinov Kalesi (sol üstte).
- Bataryalar (sol altta).
- Sivastopol'un kuzeyden görünümü (sağ üstte).
- Kütüphane binası (sağ altta).

KRONOLOJİ

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1828	28 Ağustos günü Rusya'nın Tula bölgesinde ailesinin Yasnaya Polyana adlı mülkünde dünyaya geldi. 1812'de Napoléon'un ordularıyla savaşmış Kont Nikolay İlyiç Tolstoy'un beş çocuğundan dördüncüsüydü.	
1829		– Johann Wolfgang von Goethe'nin *Faust* oyunu ilk kez sahnelendi. – Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki savaş, Edirne Antlaşması ile sona erdi. Yunanistan bağımsızlığını kazandı. – Sir Robert Peel, ilk modern polis teşkilâtı olan Metropolitan Polis Servisi'ni kurdu.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1830	Annesi Kontes Mariya Tolstaya, doğum sırasında öldü. Kont Nikolay'ın uzak akrabası Tatyana Aleksandrovna Yergolskaya çocukları yetiştirme ve evi çekip çevirme görevlerini üstlendi.	– X. Charles'ın sürgüne gitmesiyle Fransa'da Temmuz Devrimi oldu ve yeniden kurulan parlamento, Louis-Philippe'i başa getirdi. – Hollanda Birleşik Krallığı'nda ayaklanma sonrası bağımsız Belçika devleti kuruldu. – Stendhal, *Kırmızı ve Siyah*'ı yazdı. – Ahir Zaman Azizleri Kilisesi kuruldu. – Fransa'da dikiş makinesi icat edildi.
1831		– Osmanlı İmparatorluğu'nun Hersek Sancağı'nda ayaklanma oldu. İki yıl sürecek Osmanlı-Mısır Savaşları başladı. – 22 yaşındaki Charles Darwin, gönüllü bir doğabilimci olarak *HMS Beagle* gemisiyle Güney Amerika, Yeni Zelanda ve Avustralya'ya gitti. – Amerika'da Cyrus McCormick mekanik biçerdöveri icat etti. – I. Leopold, Belçika kralı oldu.
1832		– Mısır bağımsızlığını ilan etti. – Aleksandr Puşkin *Evgeni Onegin*'i, Goethe *Faust*'un ikinci bölümünü, Nikolay Gogol *Dikanka Yakınları'nda Bir Köyde Akşamlar*'ı yazdı.
1833		– Carl von Clausewitz'in *Savaş Üzerine* kitabı ölümünden iki yıl sonra yayımlandı. Clausewitz'in benimsenen fikirleri arasında, şiddete verilebilecek tek mantıklı tepkinin şiddet olduğu ve savaşın siyasi amaçlara ulaşmak için meşru bir eylem olduğu vardı. – Honoré de Balzac, *Eugénie Grandet*'yi yazdı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1834		– İspanya'da VII. Ferdinand'ın eşi Ana Kraliçe Maria Christina, Engizisyon'u resmen sona erdirdi. – Puşkin, "Bronz Süvari" şiirini yazdı.
1835		– Britanya'da aşı zorunlu hale getirildi. – Fırat ve Dicle nehirlerinde buhar gemileri seyahat etmeye başladı. – Balzac, *Goriot Baba* romanını yazdı.
1836	Tolstoy ailesi Moskova'ya taşındı.	– Papa XVI. Gregorius, papalık devletlerinde demiryolunu yasakladı. – Connecticut eyaletinde Samuel Colt, altıpatlar tabancayı icat etti.
1837	Kont Nikolay öldü. Kardeşi Kontes Aleksandra Osten Saken çocukların vasisi oldu.	– Amerika Birleşik Devletleri, Teksas'ı bağımsız bir devlet olarak kabul etti. – Sam Morse, telgrafın patentini aldı. – Charles Dickens, *Oliver Twist* romanını yazdı. – Aleksandr Puşkin öldü. – Kraliçe Victoria'nın tahta çıkmasıyla Britanya İmparatorluğu'nun yükselişiyle birlikte anılan Victoria Dönemi başladı.
1839		– Belçika Krallığı resmen kuruldu. – Mısır, Osmanlı'yı Nusaybin'de yendi. – Stendhal, *Parma Manastırı*'nı yazdı. – İngiltere ve Çin arasında Afyon Savaşları'nın ilki patlak verdi. – Fransa, Teksas'ı Meksika'dan bağımsız olarak kabul eden ilk Fransız devleti oldu.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1840		– Yeni Zelanda devleti kuruldu, Yukarı ve Aşağı Kanada bölgeleri birleşti. – Justus Liebig'in bilimi çiftçiliğe uygulama yöntemleriyle Sanayi Devrimi tarım alanında başladı. – Mihail Lermontov *Zamanımızın Bir Kahramanı*'nı yazdı. Edward William Lane *Binbir Gece Masalları*'nı İngilizceye çevirdi.
1842		– Nanking Antlaşması'yla Hong Kong İngiltere'ye devredildi. – Gogol *Ölü Canlar*'ı yazdı. – Anestezi ilk defa kullanıldı. – Ruslar Kuzey California'da Fort Ross'tan, İngilizler Afganistan'dan çekildiler.
1843		– Charles Dickens'ın "Bir Noel Şarkısı" ve Edgar Allan Poe'nun "Gammaz Yürek" hikâyeleri ilk kez yayımlandı. – Amerikalı Charles Thurber daktiloyu icat etti.
1844	Tolstoy'un resmî eğitimi, Kazan Üniversitesi'ne girmesiyle başladı. Önce Türk-Arap edebiyatı, sonra hukuk okumaya heves etti. Parlak bir öğrenci değildi, ama eğitimi sırasında on iki dil öğrendi.	Charles Dickens *Martin Chuzzlewit*'i, Alexandre Dumas *Üç Silahşörler*'i yazdı.
1845		İrlanda'yı vuran Büyük Kıtlık sonrası, İrlanda diyasporası Amerika'ya göçlere başladı.
1846		– Rus yönetimi altındaki Lehler, Krakov'da ayaklandılar. Avusturya ve Rus askerleri şehre girdiler ve Avusturya, şehri topraklarına kattı. – Fyodor Dostoyevski *Öteki* ve *İnsancıklar*'ı yayımladı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1847	Kazan Üniversitesi'nden mezun olamadan ayrıldı. Yasnaya Polyana'nın başına geçti, ancak devraldığı evin işlerine vakit ayırmak yerine St. Petersburg'a ve Moskova'ya yaptığı sürekli ziyaretlerde kumara alıştı.	– Almanya ve Fransa'da monarşinin baskısından kaçan işçi sınıfı temsilcileri Londra'da toplandılar ve 2 Haziran'da isimlerini Komünist olarak değiştirdiler, sloganlarını "Bütün ülkelerin işçileri, birleşin!" olarak belirlediler. – Brontë kardeşler *Jane Eyre*, *Uğultulu Tepeler* ve *Agnes Grey*'i yayımladı.
1848		– Dostoyevski *Netoçka Nezvanova*'yı, Karl Marx *Komünist Manifesto*'yu yazdı. – Avrupa'da 1848 Devrimleri patlak verdi. – İsviçre'de iç savaş sona erdi ve federal devlet kuruldu. – Orta California'da "altına hücum" başladı.
1849	Kamu hizmetine girmek için hukuk sınavlarına gireceği St. Petersburg'a taşındı; kumar borçlarını karşılamak için Yasnaya Polyana'dan toprak satmaya başladı.	– Hindistan'da ikinci bir Sikh ayaklanması İngilizler tarafından bastırıldı. – Karl Marx Paris'ten kovuldu ve Londra'ya yerleşti. – Çengelli iğne ve gaz maskesi icat edildi.
1850	Tolstoy Moskova'ya taşındı, kumar borçlarıysa tırmanmaktaydı.	– Küçük Buz Çağı bu yıl bitti. – Prusya'da köylülerin kazandığı özgürlükler muhafaza edildi, verilen kararla 640 bin çiftçi özgür tarıma başladı. – Çin'de Taiping Ayaklanması yüzyılın en kanlı isyanı oldu; 20 milyon kişi bu olaylar sonucu öldü. – İngiliz gemilerinin yüzde beşi bu tarihte buharla çalışmaktaydı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1851	Kafkas Ordusu'ndaki ağabeyi Nikolay'ın Yasnaya Polyana'yı ziyaret etmesini fırsat bilerek teğmen sıfatıyla Rusya'nın güneyine seyahat etti.	– Binlerce insan Avustralya'da altına hücum etti. Nüfusu kırk binleri bulan çadır kentler kuruldu, yiyecek ihtiyacı Avustralya'da ekonomiyi canlandırdı. – İlk dünya fuarı olan Kristal Saray Fuarı Londra'da yapıldı. – Bonaparte'ın yeğeni Louis Napoléon, bir darbeyle Fransa'da hükümeti devirdi. – Herman Melville, *Moby Dick*'i yazdı.
1852	Astsubay olarak Kafkasya'daki topçu bataryalarından birine gönderildi ve otobiyografik üçlemesinin ilk kısmı olan *Çocukluk*'u pek çok eserinin yayımlanacağı *Sovremennik* (Çağdaş) dergisi için yazmaya başladı.	– Burma'ya gelen İngilizler, Hindistan'dan getirdikleri afyonu burada satmaya başladı. – Birleşik Devletler'de Francis Wolle kese kâğıdı makinesini icat etti. – Louis Napoléon muhafazakârların desteğini toplayarak parlamentoyu lağvetti ve diktatörlüğünü ilan etti.
1853		– ABD Deniz Kuvvetleri Tuğamirali Matthew C. Perry, Japon başkenti Edo'yu gemileriyle topa tutmakla tehdit ederek, şehri ticarete açmalarını emretti. – Çar I. Nikolay, Osmanlı topraklarındaki Ortodoks Hıristiyanların haklarının korunması gerekçesiyle Osmanlı'ya savaş açtı. Kırım Harbi patlak verdi; Fransa ve İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu'nun yanında yer aldı. – Louis Napoléon, kendini İmparator III. Napoléon olarak ilan etti. Fransa, İkinci İmparatorluk adını aldı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1854	İlk kitabın gördüğü beğeniden sonra ikinci kısmı olan *İlkgençlik*'i yazdı. Bu sırada patlak vermiş olan Kırım Savaşı'nda Eflak'a gönderildi, Sivastopol Kuşatması sırasında İngiliz, Fransız ve Osmanlı ordularına karşı savaştı.	– Londra'da, bugün Big Ben adıyla bilinen saat kulesinin yapımı tamamlandı. Şehirleşmede ve sanayileşmede yeni bir çağa girildi. – Balaklava Muharebesi yapıldı. Sivastopol Kuşatması sonucu şehir İngilizlerin eline geçti.
1855	Ordudan ayrıldı, bu sırada kardeşi Dmitri'nin hastalandığını öğrendi. Yazarken savaş tecrübelerinden faydalandığı *Sivastopol Serisi*'ni yayımladı.	Chicago, Birleşik Devletler'deki en kapsamlı kanalizasyon sisteminin yapımına başladı.
1856	Kardeşi Dmitri öldü.	– Çar I. Nikolay'ın ölümünden sonra II. Aleksandr İngiltere ve Fransa'yla ateşkes yaptı. Kırım Harbi'nde hezimete uğrayan Rusya'da şiddetli bir reform başladı. – Gustave Flaubert, *Madam Bovary*'yi yazdı. – Louis Pasteur, pastörizasyonu icat etti.
1857	Otobiyografik üçlemesinin son kitabı *Gençlik*'i yazdı.	– Aleksandr İvanov, yirmi yıl boyunca üzerinde çalıştığı "İsa'nın Halka Görünmesi" adlı başyapıtını tamamladı. Resim, Rus sanatında bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. – Beş yıldır New York'ta yaşayan Giuseppe Garibaldi, İtalya'nın birleşmesini savunan İtalyan Ulusal Birliği'ni kurdu. – Hint Ayaklanması sonucu Britanya İmparatorluğu, yönetimi Doğu Hindistan Şirketi'nden devraldı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1859	Yasnaya Polyana'da topraklarında çalışan *mujik*leri eğitmek için bir okul açtı ama okul başarısız oldu. Evli bir kadınla yaşadığı ilişkiden ilk oğlu Timothy dünyaya geldi. *Aile Mutluluğu*'nu yazdı.	– Süveyş Kanalı'nın yapımına başlandı. – Kuzey Pennsylvania'da Birleşik Devletler'deki ilk petrol kuyusu kazıldı. – Charles Darwin *Türlerin Kökeni*'ni yayımladı. – Charles Dickens *İki Şehrin Hikâyesi*'ni, İvan Gonçarov *Oblomov*'u yazdı.
1860	Temmuz ayında Avrupa seyahatine çıktı ve Dresden'den Marsilya'ya geçti. Bu seyahati sırasında gördüğü ağabeyi Nikolay, Dmitri gibi veremden öldü. Tolstoy, Marsilya, Nice, Floransa, Napoli, Roma, Paris, Londra ve Brüksel şehirlerine uğradıktan sonra Varşova üzerinden ülkesine geri döndü. Bu sırada *Çocukluk* kitabı İngilizceye çevrilmiş ve Tolstoy dünyaca ünlü bir yazar olmuştu.	– Rus entelektüellerinden, Batı'da "popülizm" adıyla bilinen *narodnichestvo* akımını benimseyenler oldu. – Britanya'da Yahudilere oy hakkı tanındı.
1861		– II. Aleksandr serfliği feshetti. – Abraham Lincoln, ABD Başkanı oldu. Dolaylı ya da dolaysız olarak köleliğe dokunmayacağını söylese de güney eyaletler ayrılıkçı bir siyaset izlediler. Bunun sonucu olarak 1865'e kadar sürecek iç savaş başladı.
1862	Otuz dört yaşındaki Tolstoy, on yedi yaşındaki Sofya Andreyevna Behrs ile evlendi.	– Alman devletlerinin en büyüğü olan Prusya'da Otto von Bismarck başbakan olarak atandıktan sonra meclisi dağıttı ve kralın yetkisinin üstünde bir güç tanımadığını açıkladı. – Victor Hugo *Sefiller*'i yayımladı. Kitap on cilt halinde yayımlandı, Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da çok satan bir kitap oldu. İvan Turgenyev *Babalar ve Oğullar*'ı yazdı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1862		– St. Petersburg ve Moskova'da konservatuvarlar açıldı. – Birleşik Devletler'de ilk banknot basıldı.
1863	Sofya'yla evliliğinden olan ilk oğlu Sergey Lvoviç Tolstoy doğdu. Kısa romanı *Kazaklar*'ı yazdı. *Savaş ve Barış*'ı yazmaya başladı.	– Başkan Lincoln Özgürlük Bildirgesi'ni kanun haline getirdi. – İç savaş yüzünden pamuğa ulaşımı kopan Rusya, ordularını pamuk yetiştirilmeye müsait toprakların olduğu Orta Asya'ya gönderdi. – Polonya'da Ocak Ayaklanması oldu. – Londra metrosunun ilk kısmı halka açıldı. – Hollanda yönetimindeki Endonezya'da kölelik sona erdi.
1864	Kızı Tatyana "Tanya" Lvovna dünyaya geldi.	Fyodor Dostoyevski *Yeraltından Notlar*'ı yazdı.
1865		– ABD'de iç savaş, General Robert E. Lee ve subaylarının kılıçlarını teslim etmesiyle sona erdi. Başkan Lincoln suikaste uğradı. – Rusya, Taşkent'i işgal etti.
1866	İkinci oğlu İlya Lvoviç dünyaya geldi.	– Bir Rus öğrenci Çar II. Aleksandr'a suikast girişiminde bulundu. Devlet tüm öğrencilere karşı baskıcı bir politika uygulamaya başladı; Eğitim Bakanlığı üniversitelerin kontrolünü üstlenerek sıkı yönetime başladı. – İlk okyanuslararası telgraf başarıyla çekildi. – Fyodor Dostoyevski *Suç ve Ceza*'yı yazdı.
1867	*Savaş ve Barış*'ın ilk iki kısmı *1805 Yılı* adıyla kitap halinde yayımlandı.	– Çar II. Aleksandr, Alaska'yı Birleşik Devletler'e sattı. – Jesse James'in çetesi Savannah, Missouri'de bir banka soygunu yaptı, bir kişiyi öldürdü.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1867		– İsveç'te Alfred Nobel dinamiti keşfetti. – Viyana'da Johann Strauss'un "Güzel Mavi Tuna" eseri ilk defa seslendirildi.
1868		Küba ve İspanya arasında On Yıl Savaşları başladı.
1869	*Savaş ve Barış* altıncı ve son cildiyle birlikte tamamlandı. Bu yıl Sofya'dan Leo adında üçüncü bir oğlu oldu.	– Akdeniz'le Kızıldeniz'i bağlayan Süveyş Kanalı açıldı. – Dostoyevski *Budala*'yı, Flaubert *Duygusal Eğitim*'i yazdı.
1870		Fransa-Prusya Savaşı sonucu Almanya, arkasından İtalya birleşti.
1871	İkinci kızı Marya "Maşa", bu yıl dünyaya geldi.	– Bessemer ve Thomas Çeliği'nin icadıyla İkinci Sanayi Devrimi başladı. – Fransız güçleri Paris Komünü'ne girdi ve sayıları 30 bini bulan "komüncü" ve Paris vatandaşını idam etti. – Henry Morton Stanley, Tanganika Gölü kıyılarında Dr. David Livingstone'u buldu.
1872	Bu yıl doğan dördüncü oğlu Pyotr "Petra", on sekiz aylıkken öldü.	Dostoyevski *Cinler*'i yazdı.
1873	*Anna Karenina*'yı yazmaya başladı.	– Rus devleti İsviçre'ye gönderdiği öğrencilerini geri çağırdı. Geri dönen öğrenciler, toplumda devrim yaratacağını düşündükleri Narodnik (Halkın Dostları) hareketini kurdular. – Ressam İlya Repin, "Volga'da Sal Çekicileri"ni tamamladı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1874	Beşinci oğlu Nikolay Haziran ayında dünyaya geldi, fakat ertesi sene öldü.	– *Société anonyme coopérative des artistes peintres, sculpteurs et graveurs* ya da bugün bildiğimiz adıyla Empresyonistler, fotoğrafçı Nadar'ın stüdyosunda ilk sergilerini düzenlediler. – Doğu Hindistan Şirketi lağvedildi. – Modest Musorgski'nin operası "Boris Godunov" ilk kez St. Petersburg'da sahnelendi.
1875	Üçüncü kızı Varvara prematüre olarak doğdu, fazla yaşamadı.	Kanada'da ampul icat edildi. Thomas Edison patentini satın aldı.
1876		– Osmanlı İmparatorluğu topraklarındaki ayaklanma Bulgaristan'a sıçradı. Abdülaziz Genç Osmanlılarca tahttan indirildi. Yerine geçen V. Murat'ın akli dengesi bozulunca, Mithat Paşa'ya Kanun-i Esasî'yi ilan edeceğini taahhüt eden II. Abdülhamit tahta geçti. – Kraliçe Victoria, Hindistan İmparatoriçesi oldu. – Richard Wagner'in "Nibelung Yüzüğü" oyunu ilk defa eksiksiz sahnelendi.
1877	Altıncı oğlu Andrey dünyaya geldi. *Anna Karenina*'yı tamamladı.	– Thomas Edison gramofonu icat etti. – Rus ordusu, İstanbul'a doğru ilerlemeye başladı.
1878	Elli yaşındaki Tolstoy büyük bir bunalım geçirdikten sonra Hıristiyanlığı benimsedi.	93 Harbi'nin ardından Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya arasında Ayestefanos Antlaşması imzalandı. Avrupa devletleriyle imzalanan Berlin Antlaşması'yla Sırbistan, Karadağ ve Romanya imtiyazlı vilayet haline getirildi. Bulgaristan prensliği kuruldu.
1879	Yedinci oğlu Mihail dünyaya geldi.	St. Petersburg'da sanayi işçileri ilk büyük grevi düzenledi.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1880	Tolstoyculuğun temel taşlarından olan *İtirafım*'ı kaleme aldı. Bu kitaptan sonra devlete ve kiliseye ağır eleştirilerde bulunacağı kitaplar yazmaya başladı. *İtirafım* dört yıl sonra yasaklanacaktı.	– II. Aleksandr'a gerçekleştirilen bir diğer suikast teşebbüsü yine başarısız oldu. Radikaller çarın sarayındaki yemek odasını havaya uçurdu, on bir kişi öldü, elli altı kişi yaralandı. Çar yemeğe geç kalmıştı. Polis, Narodnaya Volya (Halkın İradesi) örgütünün pek çok üyesini tutukladı. – Dostoyevski, *Karamazov Kardeşler*'i yazdı.
1881	Sekizinci oğlu Aleksis dünyaya geldi.	– Çar II. Aleksandr, Narodnaya Volya mensubu Grinevistski isimli bir öğrencinin bombalı suikastı sonucu öldü. Oğlu ve halefi III. Aleksandr şiddet yanlısı olmayan siyasi eylemcilerle teröristleri bir tuttu, liberal fikirleri savunan yazarları ve yayınevlerini ağır baskıya aldı. – İlk elektrik santralı Godalming, İngiltere'de kuruldu.
1882		– Mısır İngilizler tarafından işgal edildi. – III. Aleksandr, Yahudilerin İsa'yı öldürdüğüne inanıyordu. Rusya İmparatorluğu'nda Yahudileri hedef alan pogromlar başladı. Moskova'dan kovulan Yahudiler, imparatorluktan kaçtılar.
1883	Tolstoy, zengin subay Vladimir Çertkov'la tanıştı. Sonya, kocasının günlüklerini okuma hakkı için bu adamla uzun süre mücadele edecekti.	– Karakatau Yanardağı'nda modern tarihin en büyük patlamalarından biri gerçekleşti. – Robert Louis Stevenson, *Define Adası*'nı yazdı. – Osmanlı sultanı II. Abdülhamit eski sadrazamı Mithat Paşa'yı muhafızlarına boğdurttu. – Karl Marx öldü; John Maynard Keynes ve Benito Mussolini doğdular. – İstanbul'dan Bağdat'a uzanan Şark Ekspresi demiryolu açıldı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1884	Dördüncü kızı Aleksandra "Saşa" Lvovna doğdu.	Berlin Batı Afrika Konferansı'yla Afrika'da "sözlü işgal" dönemi başladı.
1885		Belçika kralı II. Léopold, Kongo Bağımsız Devleti'ni özel mülkü olarak ilan etti.
1886	Oğlu Aleksis beş yaşında öldü. *İvan İlyiç'in Ölümü*'nü yazdı.	– Özgürlük Anıtı inşa edildi. – Burma, Kraliçe Victoria'ya doğum günü hediyesi olarak armağan edildi. – Stevenson, *Dr. Jekyll ve Bay Hyde'ın Tuhaf Hikâyesi*'ni yazdı. – Karl Benz ilk ticari otomobili sattı; Coca-Cola formülü geliştirildi.
1887		Sir Arthur Conan Doyle'un ilk Sherlock Holmes öyküsü *Kızıl Dosya* yayımlandı.
1888	Son oğlu İvan "Vaniçka" dünyaya geldi.	– Alman imparatoru öldükten sonra tahta geçen III. Friedrich doksan dokuz gün hüküm sürdükten sonra gırtlak kanserinden öldü. Kraliçe Victoria'nın liberal fikirli kızı Vicki'nin oğlu II. Wilhelm imparator oldu. – Londra'da zehirli üzümden ölen beş hayat kadını karınları deşilmiş halde bulundu. Cinayetler Karındeşen Jack'e atfedildi. – Brezilya monarşiye karşı ayaklandı, cumhuriyete geçti.
1889	*Kroyçer Sonat*'ı yazdı.	– Paris'te Eyfel Kulesi açıldı. – Vincent Van Gogh, "Yıldızlı Gece" resmini yaptı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1890		– Halkın desteğini almak isteyen II. Wilhelm, Bismarck'ın anti-sosyalist kanunlarını onaylamadı. Bismarck görevinden istifa etti. – İtalya, Eritre'yi topraklarına kattı. – Kumkapı'da Ermenilerin ayaklanmasını devlet kanla bastırdı. – Vincent Van Gogh intihar etti.
1891	Altmış üç yaşındaki Tolstoy, tüm varlığını toprağında çalışan köylülere bırakacağını ilan etti. Ailesinin itirazları üzerine bu fikrinden vazgeçti.	Jön Türkler Cenevre'de toplanarak Abdülhamit'in saltanatının sonunu getirecek bir milliyetçi hareketin tohumlarını attı.
1892		– Rusya'nın yönetimindeki Polonya'da ayaklanan işçilere saldıran yetkililer, kırk altı kişinin ölümüne sebep oldu. – Parmak izi alma uygulaması ilk kez gerçekleştirildi. – Çaykovski'nin "Fındıkkıran Balesi" ilk kez sahnelendi. – George ve Weedon Grossmith, *Önemsiz Bir Adamın Günlüğü*'nü yazdılar.
1893		Yeni Zelanda kadınlara oy hakkı tanıyan ilk ülke oldu.
1894		– III. Aleksandr böbrek hastalığından öldü. En büyük oğlu II. Nikolay 26 yaşında çar oldu. Taç giyme töreninden birkaç gün sonra halka armağanlar verilirken izdiham sonucu yaklaşık bin kişi hayatını kaybetti.
1895	En küçük oğlu İvan öldü. *Efendi ile Uşağı*'nı yazdı ve *Diriliş* üzerine çalışmaya başladı.	– Oscar Wilde mahkeme karşısına çıktı, oyunu *Ciddi Olmanın Önemi* ilk defa sahnelendi.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1895		– Joseph Breuer ve Sigmund Freud'un kitabı *Histeri Üzerine Çalışmalar* ile psikanaliz devri başladı. – Almanya'da Wilhelm Röntgen, röntgen ışınını buldu.
1896	*Hacı Murat*'ı yazmaya başladı. 1904'te tamamlanan kitap ancak ölümünden sonra yayımlanacaktı.	– İstanbul'da Ermeni milliyetçiler Osmanlı Bankası'na saldırdı. Yetkililer şiddetle karşılık verdi ve üç bin Ermeni öldürüldü. – Sudan'da artan Fransız etkisinden rahatsız olan Britanya, Horatio Kitchener'i ordularının başında Sudan'a gönderdi.
1897		– Dreyfus Olayı'nda gerçek casus bulunmasına rağmen, Fransız Ordusu olayı örtbas etti ve Dreyfus'u serbest bırakmadı. – Macar gazeteci Theodor Herzl, Dreyfus Olayı'yla bağlantılı anti-Semitizmden rahatsız olarak Basel'de ilk Siyonist Kongresi'ni topladı.
1898		– Romancı Émile Zola, Genelkurmay Başkanı ve yüksek rütbeli subayları Dreyfus Olayı'ndaki yaklaşımından ötürü kınayan "J'accuse...!" (Suçluyorum...!) başlıklı yazısını kaleme aldı. İftirayla suçlanan Zola, İngiltere'ye kaçmak zorunda kaldı. – H.G. Wells, *Dünyaların Savaşı*'nı yayımladı.
1899	Kiliseye ağır eleştirilerde bulunduğu üçüncü ve son büyük romanı *Diriliş* yayımlandı.	– Rudyard Kipling, "Sırtlan Beyaz Adam'ın Yükünü" şiirini yazdı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1899		– İngilizler, altın bulma umuduyla Boer'a geldi ve altın madenleri İngilizlerin eline geçti. İki Boer cumhuriyetini İngiliz topraklarına katmak isteyen koloni liderlerine, Boer savaş açtı ve II. Boer Savaşı başladı. – Çar II. Nikola'nın özerk Finlandiya'da baskısını artırmasıyla, Finlandiya'da Rusya'ya karşı direniş başladı. – Alfred Dreyfus beraat etti.
1900		Joseph Conrad *Lord Jim*'i, L. Frank Baum *Muhteşem Oz Büyücüsü*'nü yazdı.
1901	*Diriliş* romanı ve Tolstoy, Rus Ortodoks Kilisesi tarafından aforoz edildi. Kırım'a dinlenmeye gitti, Gorki ve Çehov ile tanıştı.	– Kraliçe Victoria öldü. – Thomas Mann'ın ilk romanı *Buddenbrooklar*, Berlin'de yayımlandı. – İlk Nobel Edebiyat Ödülü, Fransız şair Sully Prudhomme'a verildi.
1902		– II. Boer Savaşı sona erdi. – Joseph Conrad, *Karanlığın Yüreği*'ni yazdı.
1903		– Wright Kardeşler, tek kanatlı ve buhar motorlu ilk pervaneli uçuşu gerçekleştirdi. – Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin dağılmasıyla Bolşevik ve Menşevik grupları kuruldu. – Jack London, *Vahşetin Çağrısı*'nı kaleme aldı.
1904		– İngiltere-Fransa Dostluk Antlaşması imzalandı. – Panama Kanalı'nın yapımına başlandı. – Anton Çehov'un son oyunu "Vişne Bahçesi", Moskova Sanat Tiyatrosu'nda Konstantin Stanislavski yönetmenliğinde sahnelendi.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1905		– Rusya'da yıl boyunca devam eden ayaklanmalar, hükümetin isteğiyle Kışlık Saray'a yürüyen kalabalığa ateş edilmesiyle büyüdü. İki yüz ila bin kişinin öldürüldüğü güne Kanlı Pazar adı verildi. Çar sonunda geri adım atmak ve ülkenin ilk demokratik meclisi olan Duma'nın kurulmasına izin vermek zorunda kaldı. – Albert Einstein, özel görelilik kuramını yayımladı. – Aralarında Henri Matisse'in de bulunduğu Fovist sanatçılar, Paris'te Salon d'Automne'da ilk kez sergi düzenlediler.
1906		– San Fransisco, California'da yaşanan depremde üç bin kişi, Valparaíso, Şili'de yirmi bin kişi öldü. – Burjuva ve soylularla ittifak kurup varlıklı bir köylü tabakası yaratmak isteyen Pyotr Stolypin, köylülere topraklarında özel işletme kurma hakkı tanıyan bir tarım reformu kararnamesi yazdı. – Maksim Gorki, Bolşeviklere bağış toplama amacıyla metresi aktris Maria Andreyeva ile birlikte Birleşik Devletler'i ziyaret etti. – Upton Sinclair, *Chicago Mezbahaları* romanını yazdı.
1907	On yıl önce sürgüne gönderilmiş Çertkov'un dönüşüyle Tolstoy'la arkadaşlıkları kaldığı yerden devam etti. Tolstoy, Çertkov'a kitaplarında editörlük hakkı vermeye başladı.	

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1908	Yazdığı vasiyetinde tüm telif haklarından feragat etti. Sekseninci yaş gününü, tüm Rusya bayram havasında kutladı.	– Osmanlı İmparatorluğu'nda İttihat ve Terakki merkez komitesinin organize ettiği Jön Türk devrimi yapıldı. – E.M. Forster, *Manzaralı Bir Oda*'yı yazdı.
1909	Çertkov, Tolstoy'un karısı Sonya'dan habersiz bir vasiyet kaleme aldı; bu vasiyet Tolstoy'un günlüklerinin ve eserlerinin telif hakkını Çertkov'a devretmekteydi.	– Louis Bleriot, uçakla Manş Denizi'ni geçen ilk kişi oldu. – Jack London, *Martin Eden*'i kaleme aldı. – Sergey Prokudin-Gorski, Çar II. Nikola'dan aldığı özel izin ve karanlık odalı bir otomobille imparatorluğun her yerine ulaşarak renkli fotoğraflar çekmeye başladı. – Léon Bakst, "Cleopatra" balesinden itibaren Sergey Diaghilev'in Ballets Ruses kumpanyası için dekor resimleri yapmaya başladı.
1910	*Her İyilik Ondan Gelir* oyununu yazdı. Karısından uzaklaşmak ve yeni bir hayata başlamak isteyen Tolstoy, 28 Ekim'de yola çıktığı Yasnaya Polyana'dan ancak Astapovo'ya kadar gidebildi. Burada zatürreeye yakalandı ve birkaç gün sonra öldü.	– Birleşik Krallık'ta V. George tahta geçti. – Boris Pasternak, Moskova Konservatuvarı'ndan ayrıldı.

Aralık'ta Sivastopol

Şafak vaktinin kızıllığı Sapun Dağı'nın doruğunu yeni yeni kızıla boyamaya başlamıştı; denizin koyu mavi yüzeyi gecenin karanlığını üzerinden atmış, neşeli parlaklığını yansıtmak için güneşin ilk ışıklarını bekliyordu; koydan doğru soğuk bir hava ile sis geliyordu; kar yoktu, yerler siyahtı; ama sabahın dondurucu soğuğu insanın yüzüne yapışıyor, ayaklarının altında çatırdıyordu; sabahın sessizliğini yalnızca Sivastopol'da patlayan bombaların yankılanan seslerinin zaman zaman karıştığı, uzaktan gelen denizin uğultusu bozuyordu. Gemilerde vardiya değişimi çanları çalıyordu.

Nöbetçilerin tüfeklerini şakırdatarak görev değiştirdikleri; doktorun revire gitmek için acele ettiği; bir erin siperden çıkıp, buz gibi suyla elini yüzünü yıkadıktan sonra hafiften kızarmaya başlayan doğu yanına dönüp çabucak haç çıkararak dua ettiği; develere yüklü, kanlar içinde ölülerle dolu *sandıkların* mezarlık yolunda gıcırdayarak ilerlediği Kuzey istihkâmlarında şafağın ışığı yavaştan, gecenin karanlığının yerini almakta... Limanda sahildesiniz, keskin taş kömürü, gübre, rutubet, sığır kokusu şaşırtıyor sizi; limanda her ya-

na binlerce çeşit malzeme dağılmış: Odun, et, dağ keçisi, un, demir vesaire... Değişik alaylardan, sırtlarında tüfekleriyle, torbalarıyla veya tüfeksiz, torbasız askerler, toplanmışlar, sigara içerek, küfürleşerek, iskele yakınına demirlemiş, bacasından duman çıkan gemiye yük taşıyorlar; her çeşidinden insan (asker, denizci, tüccar, kadın) dolu çift kürekli kayıklar kıyıya yanaşıyor, kıyıdan uzaklaşıyor...

Kayıklarından inen emekli iki üç denizci hizmetlerini sunuyorlar size:

"Kontlar iskelesine mi, efendim?"

En yakınınızda olanını seçiyorsunuz, kayığın hemen yanında, kıyıda çamur içinde yatan yarı çürümüş bir at cesedinin üzerinden atlayıp dümene geçiyorsunuz. Kayık ayrılıyor kıyıdan. Yüzeyini sabah güneşinin aydınlattığı denizin ortasındasınız artık. Karşınızda hiç konuşmadan, gayretle küreklere asılan deve derisi paltolu yaşlı bir denizciyle, açık sarı saçlı bir çocuk vardır. Koyda sahile yakın veya uzak demirlemiş çok sayıda gemiye, denizin parlak mavi yüzeyinde küçük, siyah noktalar gibi hareket eden filikalara; kentin, karşı kıyıda görünen sabah güneşinin kızıla boyadığı güzel, parlak yapılarına; liman girişinin beyaz köpüklü sınır çizgisine; batmış gemilerin yer yer suyun yüzeyinde hüzünlü kalmış direklerinin uçlarına; denizin kristal ufkunda görünen uzaktaki düşman filosuna; küreklerin kaldırdığı köpüklerin tuzlu kabarcıklarına bakıyorsunuz; küreklerin tekdüze sesine, deniz yüzeyinde size kadar ulaşan seslere, size arttı gibi gelen Sivastopol'daki korkunç top seslerine kulak veriyorsunuz.

Sizin de Sivastopol'da olduğunuzu düşününce ruhunuza bir çeşit yiğitlik, gurur duygusunun dolmaması, damarlarınızda kanın daha hızlı akmaması olanaksız...

Yaşlı denizci, kayığa verdiğiniz yönü kontrol amacıyla geriye dönüp şöyle diyor size:

"Efendim! Dümeni doğru Kistentin'e[1] tutun."

Açık sarı saçlı delikanlı yanından geçtikleri gemiye bakarak, "Toplarının hepsi atışa hazır," diyor.

Yaşlı denizci de gemiye bakarak karşılık veriyor:

"Elbette öyle olacak: Yepyeni gemi, Kornilov da o gemide."

Delikanlı, kısa bir sessizlikten sonra, koyun güneyinde birden büyük bir patlamayla birlikte yükselen beyaz duman bulutuna bakarak, "Vay canına, ne biçim bir patlamaydı!" diyor.

Yaşlı denizci ellerine tükürerek, pek kayıtsız, ekliyor:

"Şimdi yeni bataryadan ateş ediyor. Hadi yüklen kürekler, Mişka, şu kayığı geçelim."

Ve kayığınız, koyun çırpıntılı geniş yüzeyinde, beceriksiz askerlerin acemice kürek çektikleri, Kontlar iskelesine yaklaşmakta olan birçok kayığın arasına girmeye çalışan, tepeleme çuval yüklü ağır bir mavnayı geçip, gerçekten de, daha hızlı gitmeye başlıyor.

Sahilde gürültülü, hareketli bir kalabalık var: Gri giysili askerler, siyahlı denizciler, renk renk giysili kadınlar toplanmışlar. Köylü kadınlar francala satıyorlar, köylü Rus erkekler (önlerinde semaver) bağırıyorlar: "*Ballı, baharatlı, çok sıcak şerbet*!" Hemen orada, ön basamaklar paslanmış top gülleleriyle, bombalarla, misket toplarıyla, değişik kalibrelerde top namlularıyla dolu. Biraz ileride, çok kalın kalasların, top kundaklarının, uyuyan askerlerin olduğu geniş bir alan var; bir yanda atlar, yük arabaları, sarı toplar, sandıklar, çatılmış piyade tüfekleri... erler, denizciler, subaylar, kadınlar, çocuklar, satıcılar sürekli hareket halinde; saman, çuval, fıçı yüklü ağır arabalar gidip geliyor; atlı bir subay arkasında Kazak emir eriyle, bir general faytonla geçiyor: Alanın sağ yanındaki sokak, mazgallarında küçük topların olduğu barikatlarla kapatılmış, topların yanında, çubuğunu tüttüren bir denizci

1 Konstantin gemisi – Tolstoy'un notu.

oturuyor. Solda, alınlığında Roma rakamları olan güzel bir ev var, evin önünde ayakta bekleyen askerler, kanlı sedyeler var. Her yanda bir savaş kampının kötü izlerini görüyorsunuz. İlk izleniminiz, kuşkusuz, aşırı tatsız oluyor; asker kampı ile güzel bir kent yaşamı ve çamur içinde açık bir ordugâhın tuhaf bileşimi yalnızca çirkin değil, aynı zamanda iğrenç bir kargaşaymış gibi geliyor size; hatta her şeyin birbirine karıştığını, herkesin telaş içinde olduğunu, ne yapacağını bilemediğini düşünüyorsunuz. Ama çevrenizde koşuşturup duran bu insanların yüzüne daha bir yakından baktığınızda bambaşka bir şeyi anlıyorsunuz. Sözgelimi, doru üç atı sulamaya götürürken pek sakin, kendi kendine bir şeyler mırıldanan şu ulaştırma erine bakın: Onun bu kargaşa arasında kendini kaybetmediği bellidir. Yok gibidir onun için bu kargaşa, nasıl olursa olsun, kendi işini yapmaktadır: Atları sulamak veya topları taşımak... Tul'da veya Saransk'da olduğu gibi, herkes kendine güvenle yapıyor işini. Pek şık eldivenleriyle önünüzden geçmekte olan şu subayın yüzünde de, barikatın yanında oturmuş, çubuğunu tüttüren denizcinin yüzünde de, bir şeyler yapan, eski meclis binasının kapısının önünde sedye ile bekleyen askerlerin yüzünde de, pembe giysisinin ıslanacağından korktuğu için karşı kaldırıma geçerken taştan taşa atlayan şu kadının yüzünde de aynı ifadeyi görüyorsunuz.

Evet! Sivastopol'a geldiğiniz zaman ilk anda hayal kırıklığına uğrayacağınız kesindir. Hiç değilse hiçbir yüzde telaşın, şaşkınlığın ya da heyecanın, ölüme hazırlığın, kararlılığın izini göremeyeceksiniz, böyle bir şey olmayacak: Sakin sakin günlük işleriyle meşgul, olağan insanlar göreceksiniz; öyle ki, belki de olayı gereksiz abarttığınız, heyecanlandığınız için kendinize sitem edeceksiniz, kuzeyde size anlatılan öykülerin, duyduklarınızın, gördüklerinizin etkisiyle sizde oluşan Sivastopol'u savunanların kahramanlığı üzerine inancınızın haklı olduğundan biraz kuşkuya düşeceksi-

niz. Ama kuşkuya düşmeden önce tabyaları dolaşın; Sivastopol'u savunanları görev başında görün ya da, daha iyisi, bir zamanlar Sivastopol'un meclis binası olan, şimdi kapısında askerlerin sedyelerle beklediği o binaya gidin; Sivastopol'u savunanları göreceksiniz orada; korkunç, hüzünlü de, büyük de, eğlenceli de, ama ruhu yücelten, hayrete düşüren her şeyi göreceksiniz orada.

Meclis binasının geniş salonuna girin. Kapıyı açar açmaz, bazıları ranzada, çoğunluğu yerlerde, kolu ya da bacağı kopmuş, ağır yaralı, ölümcül hasta kırk elli insan görecek, birden şaşıracaksınız. Sizi kapının eşiğine çivileyen duygunuza inanmayın, kötü bir duygudur o, ilerleyin, acı çeken insanlara bakmaya gelmiş biri gibi olduğunuzdan utanmayın; onların yanına yaklaşmaktan, onlarla konuşmaktan çekinmeyin. Mutsuz insanlar onlara acıyarak bakan yüzler görmekten hoşlanırlar, acılarını anlatmaktan, sevgi ve ilgi sözcükleri duymaktan hoşlanırlar. Ranzaların arasında yürüyeceksiniz, sohbet etmek için yanına yaklaşmaya karar verebileceğiniz daha az acılı, daha az sert bir yüz arayacaksınız.

Ranzada oturmuş, yanına uğramanızı istiyor gibi, içten bakışlarla sizi izleyen yaşlı, çok zayıf bir askere kararsız, ürkek bir tavırla sorarsınız:

"Nerenden yaralandın?"

"Ürkek bir tavırla sorarsınız," diyorum, çünkü derin acıma duygusundan başka ıstırap da insana nedense, karşısındakini incitmek korkusu ile acı çekene büyük saygı duygusu verir.

"Bacağımdan," diye karşılık verir asker.

Ama bu arada siz battaniyenin kıvrımlarından, onun bacağının dizinden aşağısının olmadığını fark etmişsinizdir.

Asker devam eder:

"Tanrı'ya şükür, iyileştim artık, taburcu edilmeyi bekliyorum."

"Peki, ne zaman yaralandın, çok oldu mu?"

"Bu altıncı hafta, efendim!"

"Nasıl, şimdi ağrı duymuyor musun?"

"Hayır, hiç duymuyorum; ama hava kötü olduğu zamanlar sanki bir sızı oluyor baldırımda, ama önemsiz..."

"Nasıl yaralandın?"

"Beşinci tabyadaydım, efendim, ilk bombardıman başladığında oldu: Topu ayarladım, öteki mazgala doğru çekiliyordum ki, birden devrildi. Baktım, bacağım yok.."

"O anda bir acı duymadın mı?"

"Hiç duymadım. Ama bacağımdan sıcak bir şeyin aktığını hissettim."

"Ya sonra?"

"Sonra da hiç acımadı; ama etimi çektiklerinde sanki biraz acıdı. Asıl önemli olan, efendim, *fazla düşünmeyeceksin*: Düşünmezsen, acıyı hissetmezsin. Her şey daha çok, insanın fazla düşünmesinden oluyor."

O anda yanınıza çizgili, gri giysili, siyah başörtülü bir kadın gelir; denizciyle konuşmanıza katılır; size denizciyle, çektiği acılarla, dört haftadır süren umutsuz durumuyla ilgili bilgi vermeye başlar: Yaralanınca, bizim bataryanın atışına bakmak için sedyeyi durdurmuştur, büyük prensler yanına gelip konuşmuşlardır onunla, yirmi beş ruble vermişlerdir kendisine, onlara tekrar tabyaya gitmek, onun için artık bir şey yapamayacaksa, gidip gençlere işi öğretmek istediğini söylemiştir. Kadın bütün bunları bir size bir solukta, arada denizciye bakarak (oysa denizci başını öte yana çevirmiş, onu dinlemiyormuş gibi, yastığının ipliklerini çekiştirmektedir, gözlerinde değişik bir heyecanın ışığı vardır) anlatmıştır.

Denizci, "Benim karımdır bu, efendim!" der size.

Ama yüzünde şöyle diyormuş gibi bir ifade vardır: "Kusuruna bakmayın. Kadın milleti işte, aptalca şeyler söylüyor."

Sivastopol'u savunanları anlamaya başlıyorsunuz; bu insanın karşısında nedense, kendi adınıza üzülüyorsunuz; duygularınızı, hayranlığınızı anlatabilmek için ona çok şey söylemek istiyorsunuz; ama anlatabileceğiniz sözcükleri bulamıyorsunuz, ya da aklınıza gelenleri yetersiz buluyor, beğenmiyorsunuz ve bu sessiz, bilinçsiz büyüklük, ruh sağlamlığı karşısında, bu kendi değerinden sıkılganlık karşısında, bir şey söylemeden saygıyla eğiliyorsunuz.

Şöyle diyorsunuz ona:

"Umarım çabuk iyileşirsiniz."

Başka, yerde yatan, korkunç acılar içinde ölümü beklediği belli bir hastanın önünde duruyorsunuz.

Tombul yüzü soluk, sarışın biridir. Büyük acılar çektiğini gösteren bir biçimde, sol elini altına almış, sırtüstü yatıyor. Açık, kupkuru ağzı güçlükle hırıltılı soluğunu dışarı veriyor; fersiz, mavi gözleri yukarı kaymış, kenara düşmüş battaniyenin altından sağ kolunun sargılar içinde, arta kalan bölümü gözüküyor. Ölü bedeninin ağır kokusu daha da çarpıyor sizi; hastanın içini kemiren, bütün bedenine yayılan ateş sanki size geçiyor.

Arkanızdan gelen, bir akrabasıymışsınız gibi yüzünüze sevecen bakan kadına soruyorsunuz:

"Nasıl, kendinde değil mi?"

Kadın fısıldıyor size: "Hayır, söyleneni duyuyor, ama durumu çok ağır. Bugün çay içirmeye çalıştım ona. Tanımadığım biri, ama gene de acıyor insan... Çayı bile çok az içebildi."

Soruyorsunuz hastaya:

"Nasılsın?"

Sesinize çeviriyor bakışını, ama göremiyor sizi, ne dediğinizi anlayamıyor.

Yüreğiniz burkuluyor.

Biraz ötede iç çamaşırını değiştirmekte olan yaşlı bir asker görüyorsunuz. Yüzü de, bedeni de kahverengi ve iskelet

gibi. Bir kolu hiç yok: Omzundan kesilmiş. Rahat oturuyor, iyileşmiş. Ama bulanık, ölü bakışından, korkunç zayıflığından, yüzünün buruşuklarından onun hayatının en güzel yıllarında çok acılar çekmiş olduğunu anlıyorsunuz.

Öte yandaki ranzada, yanaklarında acı bir kırmızılığın dolaştığı, ıstırapla kaplı, soluk, hoş bir kadın yüzü görüyorsunuz.

Size eşlik eden kadın şöyle diyor:

"Bizim kadın denizcilerimizdendir, ayın beşinde bomba bacağını parçaladı; kocasına, tabyaya yemek götürüyordu."

"Kestiler mi bacağını?"

"Dizinin üstünden kestiler."

Sinirleriniz sağlamsa, şimdi soldaki kapıdan pansumanların, ameliyatların yapıldığı odaya geçeceksiniz. Orada, gözleri açık, kloroformun etkisiyle sayıklayan, anlamsız, arada bir de duygulu şeyler söyleyen bir yaralının yattığı ranzanın başında, elleri dirseklerine kadar kan içinde, yüzleri soluk, yorgun, çalışan doktorlar göreceksiniz. Doktorlar iğrenç, ama çok yararlı bir işle, kol bacak kesme işiyle meşguldürler. Orada, eğri, sivri bir bıçağın beyaz, canlı bir bedene girişini göreceksiniz; kloroformun etkisi birden geçen bir yaralının yürek parçalayıcı korkunç çığlıklar attığını, lanetler okuduğunu göreceksiniz; sağlık memurunun kesik bir kolu köşeye attığını göreceksiniz; aynı odada sedyede yatan bir yaralının, arkadaşının ameliyatına bakarken nasıl kıvrandığını, daha çok fiziksel acıdan değil, manevi acıdan inlediğini göreceksiniz; korkunç, insanın ruhunu sarsan şeyler göreceksiniz; müziğiyle, davul sesleriyle, dalgalanan flamalarıyla, parlak generalleriyle yapılan hoş, parlak bir savaş değil, gerçek, kanlı, acılarla dolu, ölümlü bir savaş göreceksiniz...

Bu acılar evinden çıktığınızda, oradan uzaklaştığınıza kesinlikle sevineceksiniz; taze havayı çekeceksiniz içinize, sağlığınızın yerinde olduğu hazzını hissedeceksiniz, ama aynı

anda, bütün bu acıları görmüş olmanın duygusuyla kendinizin ne denli önemsiz, rahat olduğunuz sonucunu çıkaracaksınız; kararsız, tabyaya doğru yürüyeceksiniz...

"Benim gibi önemsiz bir solucanın ölümünün, acılarının bunca ölümün, bunca acının yanında ne anlamı olabilir?" Ama masmavi gökyüzünün, parlak güneşin, güzelim kentin, ışıl ışıl kilisenin, her yöne koşuşturan askerlerin görüntüsü sizi küçük kaygıların olağan tasasız ruhsal durumuna, yalnızca an ile ilgilenmeye sokacak.

Yolda bir cenaze alayıyla karşılaşıyorsunuz. Belki de kiliseden yeni çıkmış, bandonun, azizlerin resimleri olan bayrakların eşliğinde, bir subayın güllerle süslü tabutu mezarlığa götürülmektedir. O sırada belki de tabyalardan yapılan atışların sesleri size kadar ulaşmaktadır, ama aklınıza biraz önceki düşüncelerinizin gelmesine yetmiyor bu; cenaze alayı hayli güzel bir savaş görüntüsü gibi geliyor size... sesler de çok hoş, savaş sesleri... Ama pansuman odasında yaptığınız gibi, kendinizi bu görünüme de, seslere de kaptırmıyorsunuz.

Kiliseyi, barikatı geçip, kentin en canlı bölümüne giriyorsunuz. Sokağın iki yanında dükkânların, küçük lokantaların tabelaları var. Tüccarlar, şapkalı, başörtülü kadınlar, şık subaylar... her şey kentlinin ruhsal yönden, kendine güven yönünden sağlamlığını, tehlikelerden uzak olduğunu söylüyor size.

Denizcilerin, subayların sohbetini dinlemek istiyorsanız, sağdaki küçük lokantaya girin: Orada bu geceden, Fenka'dan, ayın yirmi dördünün olaylarından, bu lokantada köftelerin çok pahalı, kötü olduğundan, ayrıca bazı arkadaşlarının nasıl öldüklerinden konuşuyor olmalılar.

Örme boyunbağlı, açık sarı saçlı, bıyıksız, ufak tefek bir deniz subayı bas sesiyle şöyle diyor:

"Kahretsin, ne kötü bir gün bu!"

Arkadaşı soruyor ona:

"Nereye gitmemiz gerekiyor?"

Genç subay cevap veriyor:

"Dördüncü tabyaya."

Ve siz muhakkak, "Dördüncü tabyaya," dediğinde büyük bir dikkatle, hatta bir ölçüde saygıyla bakacaksınız açık sarı saçlı subayın yüzüne. Size küstahlık gibi görünen aşırı senlibenliliği, elini kolunu sallaması, yüksek sesle kahkahalar atması, konuşması onun şimdilerde bazı çok genç insanların tehlikeler geçirdikten sonra takındıkları aşırı ataklık gibi geliyor size. Ama siz gene de, onun size dördüncü tabyaya çok bomba, mermi düştüğü için ne kadar kötü olduğunu anlatacağını düşünüyorsunuz. Oysa o, baldırlarına kadar çamur içinde çizmelerini göstererek şöyle diyor: "Olacak gibi değil! Yol çamur olduğu için bataryaya kadar gitmek çok zor, olanaksız."

Bir başkası şöyle diyor:

"Bugün en iyi denizci topçum vuruldu, tam alnına geldi mermi."

"Kimin? Mityuhin'in mi?"

"Hayır..." (Garsona sesleniyor:) "Ne oldu, et vermeyecek misin bana? Adama bak!.. Hayır, Mityuhin'in değil, Abrosimov'un... Daha çok gençti, altı çıkarmada görev yapmıştı."

Masanın öteki köşesinde, köfte tabaklarının, "Bordeaux" dedikleri ekşi Kırım şarap şişesinin arkasında iki piyade subayı oturuyor: Biri genç, kırmızı yakalıklı, paltosunda iki yıldızı var; yanındaki, siyah yakalıklı, yıldızsız, kendinden yaşlı olana Almin olayını anlatıyor. Genç olan biraz sarhoştur; hikâyesini anlatırken arada bir duruyor, dinleyenlerin anlattıklarına, daha önemlisi de, bütün bu hikâyede oynadığı rolün çok büyük olduğuna, bütün hikâyenin korkunçluğuna, gerçeği anlattığına inanmadıklarından kuşkulanıyormuş gibi, kararsız bakınıyor. Gelgelelim, daha sonraları Rusya'nın her köşesinde uzun uzun dinleyeceğiniz bu hikâ-

yelerle ilgilendiğiniz yoktur sizin: Bir an önce tabyaya, özellikle de size değişik biçimlerde çok sözünü ettikleri o dördüncü tabyaya gitmek istiyorsunuz. Biri dördüncü tabyada bulunduğundan söz edecek olursa, bunu büyük bir hazla, gururla söylüyordu. Biri "Ben dördüncü tabyaya gidiyorum," derse, onun biraz heyecanlı veya aşırı kayıtsız olduğu gözden kaçmıyordu. Birine şaka yapmak istediklerinde ona şöyle diyorlardı: "Seni dördüncü tabyaya vermeliler"; bir sedyeyle karşılaştıklarında soruyorlardı: "Nereden?" Sedyeyi taşıyanlar çoğunlukla "Dördüncü tabyadan," diye cevap veriyordu. Bu korkunç tabya ile ilgili genelde iki değişik düşünce vardı: Orada hiç bulunmamış olanlar ile, oraya gidecek olanlar veya açık sarı saçlı deniz asteğmeni gibi orada görev yapmış olanlar için dördüncü tabyanın gerçek bir mezar olduğuna inananlar. Onlar size dördüncü tabyadan söz ederlerken orada siperin kuru veya çamur, ılık veya soğuk olduğu gibi şeyler anlatıyorlardı.

Lokantada geçirdiğiniz yarım saat içinde hava değişmiştir: Denizin üzerine çökmüş sis ağır bir griye dönüşmüştür, ıslak bulutlar güneşin önünü kapamıştır, yukarıdan hüzünlü bir çisenti inmekte, çatıları, kaldırımları, askerlerin kaputlarını ıslatmaktadır...

Bir barikat daha geçtikten sonra kapıdan sağa sapıyor, geniş bir sokakta yukarıya doğru yürüyorsunuz. Bu barikattan sonra sokağın iki yanındaki evler boş, hiçbir dükkânda tabela yoktur, kapılar tahtalar çakılıp kapatılmış, pencereler kırık, bazılarının duvarının bir köşesi kopmuş, bazılarının çatısı çökmüştür. Binalar çok yaşlı, savaşçılarla birlikte her türlüsünden acıyı, yokluğu yaşamış görünüyor; size sanki mağrur, biraz küçümser bakıyorlar. Kaldırımda ayağınız bir gülleye takılıyor, bombaların taş zeminde açtığı içi su dolu bir çukura basıyorsunuz. Yolda askerlerden, Kazak savaşçılardan, subaylardan oluşan küçük bir kalabalığı yakala-

yıp geçiyorsunuz; arada bir kadınlarla, çocuklarla karşılaşıyorsunuz, ama artık başlarında şapka yoktur bu kadınların; sırtında eski püskü bir mantoyla, ayağında asker postallarıyla denizci bir kadın görürsünüz. Sokağın başına kadar yürüyüp hafif yamacı indiğinizde çevrenizde ev de yoktur artık, yalnızca tuhaf birtakım yıkıntılar vardır: Taşlar, tahtalar, kütükler, kil toprak... Önünüzde dik yamaçta, hendeklerin olduğu siyah, çamurlu bir alan görürsünüz, işte dördüncü tabya karşınızdadır... Burası çok daha tenhadır, görünürde kadın hiç yoktur, askerler çabuk adımlarla yürümektedirler, yolda yer yer kan görülür ve kesinlikle, sedye taşıyan dört askerle karşılaşırsınız; sedyede sapsarı bir yüz ve kanlı bir kaput vardır. Sedyedekinin "neresinden yaralandığına" bakarsanız; hafif yaralıysa, sedyeyi taşıyanlar dönüp size bakmadan, öfkeli, "bacağından" ya da "kolundan" derler; sedyede baş görünmüyorsa, sedyedeki ölmüş ya da ağır yaralıysa tek sözcük söylemez, yürüyüp uzaklaşırlar.

Tepeye doğru çıkmaya başladığınızda bir güllenin veya bombanın ıslığı kötü tehdit eder sizi. Daha önce, kentteyken duyduğunuz bu sesleri şimdi bambaşka algılıyorsunuz. Birden sakin-hoş bir anınız geliyor aklınıza; kişiliğiniz gördüklerinizden daha çok ilgilendirmeye başlıyor sizi. Çevrenizde olup biten her şeye daha az dikkat ediyorsunuz; ansızın tatsız bir kararsızlık duygusu sarıyor sizi. Tehlike anında birden içinizde konuşmaya başlayan o iğrenç sesi, çamur zeminde tepeden elini kolunu sallayarak, kayarak tırısla inip yanınızdan gülerek geçen askere bakınca, özellikle susturuyorsunuz, farkında olmadan göğsünüzü öne çıkarıyorsunuz, başınızı kaldırıyorsunuz, kaygan kil çamurda tepeye doğru yürüyorsunuz. Biraz sonra sağınızdan solunuzdan mermiler vızıldayarak geçmeye başlıyor; ve belki de, yola paralel tepeye çıkan sipere girip girmemeyi düşünüyorsunuz; ama siper diz boyu öylesine iğrenç kokan, sa-

rı, vıcık çamur doludur ki, zorunlu olarak yoldan yürümeyi yeğliyorsunuz, hem *herkesin yoldan yürüdüğünü* görüyorsunuz. İki yüz adım gittikten sonra karşınıza dört bir yanı duvarlarla, toprak setlerle, çukurlarla, yükseltilerle, üzerlerinde dökme demir, büyük toplar olan toprak platformlarla, dizi dizi gülle yığınlarıyla dolu delik deşik, çamur bir alan çıkıyor. Bütün bunlar belli bir amaç gütmeden, düzensiz yığılmış gibi geliyor size. Bir yerde bataryanın yanında bir grup denizci oturuyor, bir yerde alanın orta yerinde yarısına kadar çamura batmış bir top yatıyor, bir yerde ufak tefek bir piyade asker elinde tüfekle topların arasında ayaklarını yapışkan çamurdan güçlükle çekip çıkararak yürümeye çalışıyor. Ama her yerde, her yanda, şurada burada patlamamış bomba başlıkları, gülleler, bina kalıntıları görüyorsunuz ve hepsi de vıcık çamur içinde. Hemen yakınınıza bir gülle düştü sanıyorsunuz; her yandan arı gibi vızıldayan, ıslık çalan, hızla geçen ya da saz teli gibi vınlayan mermi sesleri duyar gibi oluyorsunuz; ateşlenen topların sizi sürekli sarsan, nedense korkunç olduğunu düşündüğünüz uğultusunu duyuyorsunuz. Küçük bir gurur duygusuyla bastırmaya çalıştığınız korkunuzun büyük gücünü hissederek şöyle geçiriyorsunuz içinizden: "İşte dördüncü tabyadayım, işte o korkunç, gerçekten korkunç yer, dördüncü tabya." Ama hayal kırıklığına uğruyorsunuz: Henüz dördüncü tabyaya gelmediniz. Yazonovski destek tabyasıdır burası. Dördüncü tabyaya oranla çok daha tehlikesiz, hiç de korkunç olmayan bir yerdir. Dördüncü tabyaya gitmek için sağa dönün ve bir piyade erinin eğilerek girdiği o dar siperde yürüyün. Bu siperde belki gene sedyelerle, denizcilerle, ellerinde kürekler askerlerle karşılaşacaksınız; havan mermileri, iki kişinin eğilerek ancak sığabileceği toprak damlar göreceksiniz, ayrıca Karadeniz filosunun, orada postallarını değiştiren, yemek yiyen, çubuğunu tüttüren, orada yaşayan Kazak batarya denizcilerini göre-

ceksiniz; tekrar, her yerde o iğrenç kokan çamuru, yapı kalıntılarını, sağa sola atılmış değişik demir parçaları göreceksiniz. Üç yüz adım daha yürüyünce tekrar, çukurların, duvarların, toprak setlerin, toprak platformlarda topların olduğu bir alana çıkıyorsunuz. Burada belki de, siper korkuluğunun altında kâğıt oynayan beş denizci ve yeni, meraklı birinin, sizin geldiğinizi fark edince görev yerini de, ilginizi çekebilecek her şeyi de size zevkle gösterecek olan bir deniz subayı göreceksiniz. Bu subay, topun üzerine otururken sarı kâğıttan kendine öylesine sakin, bir sigara sarar, bir top yuvasından ötekine öylesine sakin gidip gelmeye başlar, sizinle öylesine kayıtsız konuşur ki, başınızın üzerinde vınlayan mermiler şimdi daha çoğalmış olsa da, kendiniz de daha soğukkanlı oluyorsunuz; dikkatle, subaya sorular soruyor, onun anlattıklarını dinliyorsunuz. Bu subay size, (eğer sorarsanız) ayın beşindeki bombardımanı, bataryasının yalnızca bir topunun çalışabildiğini, askerlerinden yalnızca sekiz kişinin kaldığını, ama gene de, ertesi gün, ayın altısında toplarının hepsinin *atış* yapabildiğini anlatacaktır; ayın beşinde denizcilerin damına bomba düştüğünü, on bir denizcinin öldüğünü anlatacaktır; top mazgallarından, siperlerden, buraya otuz kırk sajenden[2] uzak olmayan düşman mevzilerini gösterecektir size. Ancak, benim korktuğum bir şey var: Vızıldayan mermilerin etkisi altında kalıp, düşmanı daha iyi görmek için bir mazgaldan başınızı uzatıp bakınca bir şey göremeyeceğinizden korkuyorum; ya da, eğer görürseniz, hayli yakınınızda olan beyaz ve üzerinde beyaz dumanların yükseldiği o taş yığınının arkasında düşmanın mevzilendiğini (askerler öyle diyeceklerdir size çünkü) öğrenince çok şaşıracaksınız.

Dahası, çok olasıdır, denizci subay size hava atmak veya doğal olarak, kendi zevki için, sizin yanınızda birkaç

2 2,13 metre – ç.n.

atış yapmak isteyecek, "topçu ile yardımcısını" topun başına gönderecektir... ve on dört denizci (kimi çubuğunu cebine sokup, kimi çizmelerinin topuğunu yere vura vura) heyecanla, neşeyle topun yanına gidecek, onu dolduracaklardır. Bakın bu insanların yüzlerine, tavırlarına, hareketlerine: Hepsinin her kasında, geniş omuzlarında, kocaman çizmeler içindeki bacaklarının kalınlığında; sakin, kararlı, acelesiz her hareketlerinde Rus insanının gücünü, sadeliğini, direncini oluşturan ana çizgileri göreceksiniz. Ne var ki burada her yüzde tehlike, öfke, savaş acısı gibi en önemli belirtiler dışında ayrıca bir de kendi değerini bilme, büyük düşünmenin, duyguların bilinci de vardır.

Ansızın korkunç, yalnızca kulaklarınızı değil, bütün bedeninizi sarsan bir patlama oluyor, sıçrıyorsunuz, arkasından bir merminin ıslığını duyuyorsunuz, koyu bir barut dumanı sarıyor sizi, platformu, platformda hareket eden denizcilerin siyah gölgelerini. Bizim topun bu patlaması üzerine denizcilerimizin konuşmalarını işiteceksiniz; onların hiç beklemediğiniz heyecanını, duygulandığını göreceksiniz; bu belki de düşmana herkesin içinde gizli olan öfke, nefret duygusundandır. Sevinçli haykırışlar duyuyorsunuz: "Tam *mazgala* düştü mermi; top başında olan iki kişi de ölmüştür... Çok iyi atıştı." Bir denizci şöyle diyor: "Bu çok kızdıracak onları: Hemen bir top yollayacaklardır buraya." Gerçekten de, bunun hemen arkasından, önünüzde bir şimşek çakıyor, bir duman görüyorsunuz. Siper korkuluğunun üzerindeki nöbetçi bağırıyor: "Top ge-li-yor!" Hemen sonra yanınızda ıslık çalarak bir gülle toprağa saplanıyor, her yana çamurları, taşları savuruyor. Bu gülle öfkelendiriyor batarya komutanını, öteki topu, arkasından üçüncü topu doldurmalarını emrediyor; düşman karşılık vermeye başlıyor, siz değişik duygular yaşıyorsunuz; ilginç şeyler duyuyor, görüyorsunuz. Nöbetçi tekrar bağırıyor: "Top!" Siz aynı sesi, çarp-

mayı duyuyorsunuz, gene çamurlar, taşlar kalkıyor; ya da "Cenk!" diye bağırıyor, o zaman tekdüze, oldukça hoş, korkunç şeyler düşüncesine uzak, size doğru yaklaşmakta olan bir bombanın uzaktan gelen ıslığını duyuyorsunuz, ıslık hızla yaklaşıyor, sonra siyah bir güllenin yere çarptığını görüyorsunuz, bir patlama duyuyorsunuz. Parçalar ıslık çalarak, vınlayarak etrafa dağılıyor, taşlar havaya kalkıyor, üzerinize çamur sıçrıyor. Bütün bu seslerin arasında korkuyla karışık bir haz duyuyorsunuz. O anda bu merminin üzerinize gelebileceğini, çok olasıdır, başınızı parçalayabileceğini, sizi öldüreceğini biliyorsunuzdur. Ama kendinize güven duygunuz tutuyor sizi, o anda yüreğinize saplanan bıçaktan hiç kimsenin haberi olmamıştır. Ama mermi size bir zarar vermeden yanınızdan geçip gittikten sonra canlanıyorsunuz; sevinçli, anlatılamaz hoş bir duygu (ama bir an için) doluyor içinize; öyle ki, tehlikede, bu hayatla ölüm arası oyunda özel bir güzellik buluyorsunuz; nöbetçinin bir kez daha, bir kez daha "Cenk!" diye bağırmasını; bombanın tekrar ıslıkla gelmesini, yere çarpıp patlamasını istiyorsunuz. Ama bu patlamanın arkasından bir insanın inlediğini duyunca şaşırıyorsunuz. Sedyecilerle aynı anda gidiyorsunuz çamurda kanlar içinde yatan yaralının yanına. Yaralı çok kötü, tuhaf bir durumdadır. Denizcinin göğsünün bir bölümü parçalanmıştır. Çamur sıçramış yüzünde ilk anda, bu durumda bir insan için olağan olan bir korku ve doğal olmayan, zamansız bir ıstırap ifadesi vardır; ama sedyeyi getirdiklerinde, sedyede sağlam yanının üzerinde uzanıyor; o anda onun yüzündeki ifadenin yerini değişik, coşkun, yüksek, anlaşılmaz bir düşüncenin aldığını fark ediyorsunuz: Gözleri daha bir parlıyor, dişleri sıkılıyor, başı zorlanarak daha yükseğe kalkıyor. Ve onu kaldırırlarken durduruyor sedyeyi, kendini zorlayarak, titrek sesiyle arkadaşlarına şöyle diyor: "Affedersiniz, kardeşlerim!" Bir şey daha söylemek istiyor, bes-

belli, duygulu bir şey söyleyecektir, ama aynı şeyi tekrarlıyor: "Affedersiniz, kardeşlerim!" O anda denizci bir arkadaşı geliyor yanına, yaralının ona uzattığı kepini başına koyuyor; sakin, kararsız bir tavırla, elini kolunu sallayarak kendi nöbet yerine dönüyor. Denizci subay, yüzünüzdeki dehşet ifadesine karşılık, esneyerek, kendine sarı kâğıttan bir sigara daha sararken şöyle diyor size: "Her gün böyle yedi, sekiz kişi gidiyor"...

.....

.....

İşte, Sivastopol'u savunanları yerinde gördünüz, ve şimdi, tiyatro binasına kadar yolda ıslık çalmaya devam eden güllelerle, mermilerle nedense ilgilenmeden geri dönüyorsunuz. Sakin, yüksek bir moralle yürüyorsunuz. Önemli olan, cephede edindiğiniz sevindirici inançtır. Bu inanç Sivastopol'u almanın imkânsızlığının, hem yalnızca Sivastopol'u değil, nerede olursa olsun, Rus halkını sarsmanın da imkânsızlığının inancıdır – ve siz bu imkânsızlığı birçok siperde, siper korkuluğunda, çukurda, havan mermisinde, topta, anlamadığınız birçok şeyde gördünüz; Sivastopol'u savunma ruhu dedikleri şeyde, gözlerde, konuşmalarda, davranışlarda, gördünüz. Onlar yaptıklarını öylesine sade, öylesine gerilmeden ve kendini vererek yapıyorlar ki, bu yaptıklarının yüz katını yapabileceklerine inanıyorsunuz... Her şeyi yapabilirler onlar. Onları çalışmaya zorlayan duygunun sizin kendinizin de yaşadığınız o kibrin, unutma duygusunun olmadığını; onları mermiler, bütün insanlar tek ölümü beklerken, yüzlerce ölüm tehlikesi altında öylesine sakin durabilen, uyanık, çamurların içinde her an çalışan gerçek insan, çok daha karakterli insan yapanın başka bir duygu olduğunu anlıyorsunuz. İnsan bu korkunç koşulları haç uğruna, kahra-

man olmak uğruna, tehdit altında olduğunda bile kabullenemez: Bunun başka, yüce bir uyarıcı nedeni olmalı. Bu neden çok sık rastlanmayan, içe kapanık Rus ruhu, her Rus'un ruhunun derinlerinde yatan vatan sevgisidir. Sivastopol kuşatmasının ilk günleriyle, kentin istihkâm hattının, askerinin, savunma olanakların olmadığı, ama gene de düşmana teslim olmayacağından en küçük bir kuşkunun bulunmadığı ilk günlerle, eski Yunana lâyık o kahraman Kornilov'un orduyu teftiş ederken "Öleceğiz, Sivastopol'u vermeyeceğiz, çocuklar," dediğinde, cafcaflı laf etmesini pek beceremeyen bizim Rusların "Öleceğiz! Yaşasın!" diye karşılık verdikleri o günlerle, bütün o günlerle ilgili anlatılanlar ancak şimdi güzel, eski birer efsane gibi gelmiyor size, hepsi gerçek oldu. Bugün gördüğünüz insanları, o kötü günlerde ölenleri çok iyi anlıyorsunuz artık. Şimdi gördüğünüz insanları çok iyi anlıyor, onları o kötü günlerde canını vermiş, yüce ruhlu, kenti için değil, vatanı için ölmeyi göze almış insanlar olarak görüyorsunuz. Kahramanı Rus halkı olan bu Sivastopol destanının Rusya tarihinde büyük yeri olacaktır...

Artık akşam olmakta. Güneş, batmadan önce, gökyüzünü kaplamış gri bulutların arkasından çıktı ve kıpkırmızı ışığı birden bulutları da, gemilerle, kayıklarla kaplı, geniş çırpıntılı, yeşilimsi denizi de, kentin beyaz yapılarını, sokaklarda yürüyen insanları da leylâk rengine boyadı. Alay bandosunun bulvarda çaldığı eski bir valsin, müziğin sesine (tabyalardan gelen silah sesleri tuhaf bir biçimde eşlik ediyordu bu sese) yankılanıyor denizin yüzeyinde.

Sivastopol, 25 Nisan 1855

Mayıs'ta Sivastopol

1

Sivastopol'un tabyalarından ıslık çalarak çıkan ilk güllenin düşman mevzilerine düşmesinden bu yana altı ay geçti. Ve o günden sonra aralıksız binlerce bomba, gülle, mermi tabyalardan siperlere, siperlerden tabyalara atıldı; ölüm meleği de sürekli üzerlerinde dolaştı.

Binlerce insanın gururu kırıldı, binlercesi hoşnut oldu, gururlandı, binlercesi ölümün kucağında dinlendi. Çok sayıda yıldız takıldı göğüslere, çok sayıda yıldız söküldü, Anna nişanları, Vladimir nişanları, kırmızı örtülü tabutlar, keten bezi örtülü tabutlar!.. Ve gene aynı sesler (ürpertilerle, boş korkularla) yükseliyor tabyalardan; Fransızlar, kamplarından gün batımının aydınlığında Sivastopol tabyalarının sarımsı, delik deşik toprağına, oralarda dolaşan siyah giysili denizcilerimize bakıyor, toplarımızın demir ağızlarını öfkeyle uzattıkları mazgalları sayıyorlar. Bu yanda da bir erbaş telgraf kulesinden dürbünle alacalı giysili Fransızları, onların bataryalarını, çadırlarını, Yeşil tepede, dolaşan birlikleri-

ni, siperlerinden yükselen dumanları, çeşitli ülkelerden çeşitli amaçlarla bu uğursuz yere gelmiş insanları izliyor.

Diplomatların çözemediği sorunları barutla, kanla çözmek ise daha zordu.

Sık sık tuhaf bir fikir geliyordu aklıma: Savaşan taraflardan biri karşısındakine, her iki ordudan birer kişiyi öne çıkarmayı önerse ne olur? Bu öneri tuhaf karşılanabilirdi, ama neden uygulanmasındı? Arkasından her iki taraftan birer kişi daha çıkarırlardı, sonra üçüncüsünü, dördüncüsünü, böyle devam etseler... ta ki, (iki tarafın sayı ve kalite yönünden eşit olduğunu düşünürsek) ordulardan her birinde birer asker kalana kadar... O zaman, değişik görüşte mantıklı insanlar arasındaki gerçekten karmaşık politik sorunlar, biri kenti kuşatan, diğeri kenti savunan taraftan iki askerin dövüşüyle çözülebilirdi.

Bu düşünce yalnızca bir paradoks gibi görünüyor olsa da, doğrudur. Gerçekten, bir Rus'un birleşmiş orduların bir temsilcisiyle savaşmasıyla, seksen binlik bir ordunun seksen binlik bir orduyla savaşması arasında ne fark vardır? Neden yüz otuz beş bin asker yüz otuz beş bin askerin karşısına çıkmaz? Neden yirmi bin asker yirmi bin askerin karşısına çıkmaz? Neden yirmi asker yirmi askerin karşısına çıkmaz? Neden bir asker bir askerin karşısına çıkmaz? Bu soruların hepsi birbirinden mantıklı. Ama en mantıklı olanı ise sonuncusu, çünkü insancıl... İki şıktan biri: Ya savaş deliliktir, ya da insanlar, bizde nedense kabul edildiği gibi, mantıklı yaratıklar olmadıkları için, savaşı bir çeşit delilik yapıyorlar.

2

Kuşatma altında olan Sivastopol kentinin bulvarından birinde alay bandosu marşlar çalıyor, askerler, kadınlar sokaklarda neşeyle dolaşıyordu. Parlak ilkbahar güneşi sabahleyin

İngiliz mevzileri üzerinde doğmuş, tabyaların üzerine, sonra kentin, Nikolayevski kışlasının üzerine geçmiş, onların üzerinde de aynı neşeyle parladıktan sonra şimdi gümüş rengi, tekdüze dalgalanan mavi denizin uzaklarına iniyordu.

Uzun boylu, hafif kamburu çıkmış bir piyade subayı, Deniz sokağının sol yanındaki küçük denizci evlerinden birinin kapısından çıkarken, pek beyaz olmayan, ama temiz eldivenini eline geçiriyordu. Dalgın, önüne yere bakarak tepeye doğru, bulvara yürüdü. Alnı dar bu subayın çirkin yüzünde bir zekâ eksikliği, ama bunun yanında, bir sağduyu, dürüstlük, düzene eğilim vardı. Beden yapısı düzgün değildi, çolpaydı, bacakları çok uzundu ve sanki hareketleri beceriksiz, çekingendi. Başında pek yıpranmamış bir kasket, üzerinde, yan cebinden altın bir saat kösteğinin sarktığı ince, biraz tuhaf leylâk rengi bir kaput vardı; pantolonu şeritliydi, buzağı derisi çizmeleri, pençeleri yer yer aşınmış olsa da, gıcır gıcırdı. Ancak, piyade subaylarda bu özelliklere genellikle pek rastlanmasa da, deneyimli bir asker gözü, onun hiç de sıradan değil, biraz yüksek rütbeli bir piyade subayı olduğunu hemen anlardı. Yüz hatları saf Rus hatları olmasa, bir Alman olabilirdi, ya da bir yaver, alayın levazım astsubayı (ama o zaman çizmesinde mahmuzları olmalıydı); ya da belki, savaş zamanında süvariden, hatta atlı muhafızdan piyadeye geçmiş bir subay... Aslında süvariden geçmişti ve şu anda bulvara doğru çıkarken, şimdi, T... ilinde çiftlik sahibi, emekli hafif süvari subayı eski bir arkadaşından ve onun karısı, soluk yüzlü, mavi gözlü samimi dostu Nataşa'dan biraz önce aldığı mektubu düşünüyordu. Mektubun özellikle, arkadaşının şöyle yazdığı yerini hatırlıyordu:

"Kente *Savaşçı* gazetesi geldiğinde Göbekli'nin (emekli hafif süvari subayı karısına böyle derdi) soluğu nasıl antrede aldığını, gazeteleri kapıp, *kameriyeye, konuk salonuna* (alay bizim kentteyken orada ne güzel kış akşamları ge-

çirdiğimizi hatırlarsın) koştuğunu, Sivastopol'daki kahramanlıklarınızı ne büyük bir coşkuyla okuduğunu bilemezsin. Senden sık sık şöyle söz ediyor: 'Evet, *harika* bir insan şu Mihaylov; gördüğümde öpeceğim kendisini. *Tabyalarda savaşıyor*, kesin, Georgiyev nişanı vereceklerdir ona; gazetelerde de hep ondan bahsediyorlar,' vesaire, vesaire, öyle ki, artık seni kıskanmaya başladım..." Mektubun başka bir yerinde şöyle yazıyordu arkadaşı: "Buraya gazeteler çok geç geliyor, ama çok söylenti dolaşıyor, hepsine inanmak da imkânsız. Sözgelimi, senin de tanıdığın *müzikçi kızlar* dün anlatıyorlardı: Sözde bizim Kazaklar Napolyon'u yakalayıp Petersburg'a yollamışlar. Ama benim buna ne kadar inanacağımı bilirsin. Petersburg'dan buraya gelen biri (bu kişi bakanlıkta özel görevli olarak çalışıyor, çok iyi biri, şu anda kentte kimseler olmadığı için onun bizim için nasıl bir *kaynak* olduğunu tahmin edersin) bizimkilerin Yevpatoriya sayfiye kentini aldıklarını, Balaklava'daki *Fransızlardan hiçbir haber alınamadığını*, orada iki yüz askerimizi kaybettiğimizi, Fransızların ise on beş bin kadar kaybının olduğunu söylüyor. Bunu duyunca karım çok heyecanlandı, öyle ki, bütün gece *güldü oynadı*. Oradaki çarpışmalara kesin, senin de katıldığını, büyük başarı göstermiş olduğunu söylüyor..."

Kibirli okurlar, özellikle italik belirttiğim sözcüklere de, mektubun genel havasına da bakarak belki, çizmelerinin ökçeleri aşınmış önyüzbaşı Mihaylov'un dürüstlüğü hakkında da, onun arkadaşı, *kaynak* sözcüğünü yersiz kullanan, kent isimleri ve soluk yüzlü arkadaşı konusunda öylesine tuhaf şeyler yazan kişi hakkında da olumsuz bir fikir edinmiş olabilirler. (Hatta, Nataşa'nın kirli tırnaklı bir kadın olduğunu da düşünebilirler. Önyüzbaşı Mihaylov o çamurlu taşra kentini, soluk yüzlü arkadaşını, akşamları kameriyede oturup *içten* sohbetlerini, kapiğine oynadıkları oyunda yenilin-

ce kızdığını, karısının ona güldüğünü hatırlayınca hüzünlenmiştir. Bu iki insanın ona gösterdiği dostluğu hatırlıyordu (belki de soluk yüzlü arkadaşı daha dostça davranıyordu ona): O yüzleri inanılmaz derecede tatlı, hoş renkli bir duyguyla hatırlıyordu ve hatıralarına gülümseyerek, bu *sevimli* mektubun olduğu cebini yokluyordu. Bu hatıralar önyüzbaşı Mihaylov için çok güzeldi; şimdi içinde olduğu ortam, piyade alayı ortamı daha önce her yerde iyi karşılandığı, bir süvari subayı, kadınların gözdesi olarak yaşadığı T... kentindeki o ortamdan çok uzaktı.

Önceki çevresi şimdikinden öylesine güzeldi ki, samimi sohbet ortamında piyade arkadaşlarına nasıl bir paytonu olduğunu, valinin evinde verilen balolarda nasıl dans ettiğini, sivil bir generalle nasıl iskambil oynadığını anlatmaya başladığında arkadaşları ona inanmıyor, itiraz edip yalanını kanıtlamak istemiyorlarmış, "bırakın anlatsın" der gibi kayıtsız dinliyorlardı. Arkadaşlarının içki âlemlerini, içtikleri votkayı, eski kâğıtlarla çeyrek kapiğine oynadıkları oyunu ve genel olarak kaba davranışlarını eleştirdiğinde bunu onun aşırı munisliğine, uysallığına, fazla derin düşünmesine veriyorlardı.

Önyüzbaşı hatıralarından hayallerine, umutlarına geçti. Aşınmış çizmeleriyle dar bir ara sokakta yürürken düşünüyordu: "Nataşa *Savaşçı*'da topun üzerine ilk çıkanın ben olduğumu, Georgiyev nişanını aldığımı okuyunca ne çok sevinecektir... Yüzbaşı olmam gerekiyor. Hemen sonra, bu yıl içinde de kolayca binbaşı olurum, çünkü bu savaşta çok subay öldü, birçoğu daha ölecek. Sonra gene çarpışmalar olacak, benim gibi ünlü bir subaya bir alay verecekler... yarbay olacağım... Anna nişanını takacağım boynuma... sonra da albay..." Daha sonra general olacaktı, Nataşa'nın ziyaretine gidecekti, bu arada öleceğini hayal ettiği arkadaşının dul kalan karısı... Biraz sonra bulvardan gelen müziğin sesini işitti, ka-

labalığı gördü, hiçbir anlamı olmayan, beceriksiz, ürkek bir eski piyade önyüzbaşı olarak bulvara çıktı.

3

Önce orkestranın yanına gitti. Orkestrada çalanların önlerinde sehpa yerine onlara notaları açık tutan aynı alaydan arkadaşları vardı; onların çevresinde de, müzik dinlemekten çok, orkestrayı seyreden bir yazıcılar, askerî okul öğrencileri, yanındaki çocuğun elinden tutan dadılar, eski kaputlu subaylar küçük bir grup oluşturmuşlardı. Çevrede çoğunluğu denizci, beyaz eldivenli, yeni kaputlu yaverler, subaylar dolaşıyordu. Bulvarın iki yanı ağaçlı geniş sokağında her çeşidinden subaylar, bazıları şapkalı, çoğunluğu başörtülü (şapkasız, başörtüsüz olanlar da vardı) kadınlar dolaşıyordu. Ama kadınların hiçbirinin üzerinde eski bir şey yoktu; ve çok ilginçtir, hepsi gençti. Aşağıda, beyaz açmış akasyaların arasındaki hoş kokan, gölge yollarda tek gruplar dolaşıyor, oturuyorlardı.

Önyüzbaşı Mihaylov'u bulvarda gördüğüne, onun alayından yüzbaşı Objogov ile Suslikov dışında belki de, pek sevinen olmamıştı. İkisi de hararetle uzatmışlardı ona elini. Ancak, Objogov'ün ayağında deve derisi pantolon vardı, elinde eldiven yoktu, kaputu çok eskiydi ve kıpkırmızı yüzü terliydi; Suslikov ise öyle bağırarak, açık saçık konuşuyordu ki, özellikle beyaz eldivenli iki subayın karşısında (bu subaylardan yaver olanı öne eğilerek selam vermişti önyüzbaşı Mihaylov'a, yüzbaşı olan ötekine ise kendisi selam vermek zorundaydı, çünkü bir tanıdığının evinde birkaç kez karşılamıştı kendisiyle) onların yanında görünmekten de utanmıştı. Üstelik, zaten günde altı kez karşılaştığı, el sıkıştığı Objogov'la, Suslikov'la yürümenin ne ilginç yanı olabilirdi? Bu nedenle orkestraya doğru yürümüştü.

Niyeti, biraz önce selamlaştığı yaverin yanına gitmekti; bunun nedeni Objogov'un da, Suslikov'un da, teğmen Paştetski'nin de, başkalarının da... onun yaverle konuştuğunu görmelerini istemesi değildi; onlar hoş insanlar oldukları, ayrıca onlardan öğrenebileceği yeni bir şeylerin olabileceğini düşündüğü için istiyordu bunu...

Peki ama önyüzbaşı Mihaylov neden onların yanına gitmeye çekiniyordu? Şöyle geçiriyordu içinden: "Ya birden selam vermezlerse bana, ya da selam verdikten sonra ben yanlarında değilmişim gibi, kendi aralarında konuşmayı sürdürürlerse, ya düpedüz uzaklaşırlarsa yanımdan, *aristokratların* arasında tek başıma kalırsam?" Hangi sınıftan olursa olsun, yüksek, seçkin çevre anlamında *aristokrat* sözcüğü bizde, Rusya'da bir süredir, çoğu zaman olmayacak yerlerde kullanılır olmuş, toplumun her çevresine girmiştir. Bu anlamsız tutku, kibrin olduğu her koşulda, her durumda, her çevrede varlığını sürdürmektedir: Tüccarların arasında da, devlet memurlarının arasında da, yazıcıların, subayların arasında da, Saratov'da da, Mamadışi'de, Vinnitsı'da da, insanların olduğu her yerde... İnsanların olduğu kuşatma altındaki Sivastopol'da da, dolayısıyla, her *aristokratın* başının üzerinde her dakika ölüm dolaşıyor olmasına karşın, kibir, yani *aristokratlar* burada da çoktu.

Yüzbaşı Objogov için önyüzbaşı Mihaylov bir *aristokrattır*, çünkü kaputu, eldivenleri tertemizdir ve bu yüzden, ona saygısı büyük olsa da, nefret eder ondan; önyüzbaşı Mihaylov için yaver Kalugin bir *aristokrattır*, çünkü o bir yaverdir, bir başka yaverle "senlibenli"dir, bu yüzden, ondan korksa bile, pek yakın durmaz ona; yaver Kalugin için kont Nordov *aristokrattır*, Çarın yaveri olduğu için içinden küfreder ona, onu aşağılar. Korkunç bir sözcüktür bu *aristokrat* sözcüğü. Ortada gülünecek bir şey yokken, asteğmen Zobov, önyüzbaşının yanında oturan arkadaşını görünce neden öylesine

çok güler? Kendisinin, bir *aristokrat* olmasa bile, onlardan hiç aşağı biri olmadığını kanıtlamak için olmasın? Önyüzbaşı neden o kadar alçak, hüzünlü-tembel bir sesle konuşur? Yanındakine kendisinin *aristokrat* olduğunu, bir asteğmenle konuşmakla büyük bir alçakgönüllülük yaptığını göstermek için olmasın? Bir yaverin, ilk kez gördüğü, yanına yanaşmayı da hiç düşünmediği bir bayanın arkasından elini kolunu sallayarak, göz kırparak neden yürür? Bütün subaylara, onlarla karşılaştığında kasketini çıkarıyor olsa da, kendisinin bir *aristokrat* olduğunu, neşesinin de yerinde olduğunu göstermek için mi? Şu topçu yüzbaşı iyi niyetli emir erlerinin önünden neden öyle kaba tavırlarla geçti? Herkese, kendisinin hiçbir zaman yılışmadığını, bir *aristokrat* olduğunu kanıtlamak için mi? Vesaire, vesaire, vesaire...

Kibir, kibir, her yerde kibir, hatta tabutun yanında, yüce inancı uğruna ölüme hazır insanların arasında... Kibir! Çağımızın karakteristik, özel bir hastalığı olmalı bu. Neden bizlerden önceki insanların arasında çiçek veya kolera salgınından çok bu tutkudan söz edilmiyordu? Neden, günümüzde yalnızca üç tür insan vardır: Biri, kibrin başlangıcını zorunlu bir gerçek kabul edenler, bu yüzden adil olanlar, özgürce ona boyun eğenler; ikincisi, onu talihsiz, ama üstesinden gelinemez bir koşul bilenler; üçüncüsü de, onun etkisi altında bilinçsizce, kölece hareket edenler?

Neden Homeros'lar, Shakespeare'ler aşktan, ünden, acılardan söz etmişler de, günümüz edebiyatında yalnızca "aristokratlık hevesinde olanların", "ün düşkünlerinin" bitmek bilmez hikâyeleri var?

Önyüzbaşı Mihaylov pek kararsızca, iki kez geçti *aristokratlar* grubunun önünden, üçüncüsünde zorladı kendini, yanlarına gitti. Bu grupta dört subay vardı: Mihaylov'un tanıdığı yaver Kalugin, Kalugin'den biraz daha fazla *aristokrat* yaver prens Galtsin ve *yüzde yirmi ikilik* sosyete ada-

mı dedikleri çeşidinden, emekliye ayrıldıktan sonra, sırf vatan sevgisinin etkisi altında, biraz da ün düşkünlüğü, onuru için, en önemlisi de, herkes öyle yaptığı için göreve dönen, burada hiçbir şey yapmayan, hiçbir şeyden anlamayan ve komutanlığın her şeyini eleştirenler arasına giren soylular kulübü üyelerinden Moskovalı bekâr yarbay Neferdov; bir de, gene yüzde yirmi ikiliklerden süvari yüzbaşı Praskuhin. Mihaylov'un şansına, Kalugin'in neşesi yerindeydi (biraz önce general oldukça samimi konuşmuştu kendisiyle, prens Galtsin de Petersburg'dan döndüğünde onun evinde kalmıştı), bir an kararsızlık geçirmiş olsa da, elini önyüzbaşıya uzatmakta bir sakınca görmemişti; ama Mihaylov'la hayli sık karşılaşan, birçok kez onun şarabını içmiş, hatta oyunda ona on iki buçuk ruble borçlu olan Paskuhin bunu gereksiz görmüştü. Henüz yakından tanışmadığı prens Galtsin'in yanında sıradan bir piyade önyüzbaşısıyla tanıştığını belli etmek istememişti; ona sadece başını hafifçe eğerek selam vermişti.

Kalugin sordu ona:

"Ne o, yüzbaşı, tabyaya ne zaman dönüyoruz? Şvarts siperinde nasıl karşılaşmıştık, hatırlıyor musunuz? Ne sıcaktı o öyle, değil mi?"

"Evet, çok sıcaktı," dedi Mihaylov.

Siperin içinde iyice öne eğilmiş, tabyaya giderken çizmelerini şangırdatarak, başı dik, bir kahraman gibi yürüyen Kalugin'le karşılaştığı geceyi üzülerek hatırlamıştı.

Devam etti Mihaylov:

"Aslında yarın gitmem gerekiyordu, ama bir subayımız hasta olduğu için..."

Asıl söylemek istediği, sıranın kendisinde olmadığı, ama sekizinci bölüğün komutanı hasta olduğu, bölükte yalnızca bir asteğmen kaldığı için, teğmen Nepşitşetski'nin yerine kendisini önermeyi bir görev saydığı, bu yüzden, bugün tabyaya gitmesinin gerektiğiydi.

Kalugin sonuna kadar dinlemedi onun anlattıklarını.

Şöyle dedi prens Galtsin'e:

"Hissediyorum, bu günlerde bir şey olacak."

Mihaylov ürkek ürkek bir Kalugin'e, bir Galtsin'e bakarak, "Peki, bugün bir şey olmayacak mı?" diye sordu.

Cevap veren olmadı ona. Prens Galtsin yalnızca yüzünü buruşturdu, onun kasketinin üzerinden arkasına baktı, bir süre sustuktan sonra şöyle dedi:

"Kırmızı eşarplı şu kız pek güzel. Tanıyor musunuz onu, yüzbaşı?"

Önyüzbaşı cevap verdi:

"Benim evin yakınında oturan bir denizcinin kızıdır."

"Gidip şöyle güzelce bir görelim onu."

Prens bir yanında Kalugin'in, öbür yanında önyüzbaşının koluna girdi. (Bunun önyüzbaşının çok hoşuna gideceğinden kuşkusu yoktu.) Yürüdü.

Önyüzbaşı batıl inançlı biriydi, görev öncesinde kadınlarla ilgilenmenin büyük günah olduğuna inanırdı, ama bu kez usta bir çapkın numarası yapacak oldu. Ama prens Galtsin'in de, Kalugin'in de buna inanmadıkları belliydi ve penceresinin önünden geçerken önyüzbaşının yüzünün birçok kez kıpkırmızı olduğunu fark eden kırmızı şallı kız da onu böyle görünce çok şaşırmıştı. Praskuhin arkadan geliyor, Fransızca bir şeyler söyleyerek sürekli prensi kolundan çekiştiriyordu. Dar yolda dört kişi yan yana yürüyemeyeceği için, ister istemez arkadan, tek başına geliyordu. Ancak ikinci dönemeçte, *aristokrat* gruba katılmak, ona bir şeyler söylemek için yanına gelen ünlü kahraman deniz subayı Servyagin'in koluna girdi. Ve ünlü kahraman adaleli, güçlü kolunu severek, herkesin de, kendisinin de pek iyi biri olmadığını bildiği Praskuhin'in dirseğinin arasına soktu. Ama Praskuhin biraz sonra prens Galtsin'e bu denizciyle tanışıklığını anlatırken onun büyük bir kahraman olduğunu fısıldadı.

Ne var ki, prens Galtsin dün dördüncü tabyaya gitmiş, orada yirmi adım ötesinde bir bomba patlamıştı ve kendisini bu adamdan hiç de daha az kahraman görmüyordu, böyle çoğu şöhretin ise bedavadan kazanıldığını düşünüyordu, hiç ilgilenmedi Servyagin'le.

Önyüzbaşı Mihaylov bu grupla dolaşmaktan o kadar hoşlanıyordu ki, T...'den gelen o *güzel* mektubu da, tabyaya gidecek olmasının can sıkıntısını da, en önemlisi de, saat yedide evde olması gerektiğini unutmuştu. Uzun süre *aristokratların* yanından ayrılmadı, ama bir süre sonra ona bakmadan, yalnızca kendi aralarında konuşmaya, böylece ona, artık ayrılmasını ima etmeye başladılar ve sonunda kendileri ayrıldılar onun yanından. Ama gene de çok memnundu önyüzbaşı; mağrur, dün geceyi beşinci tabyanın ön siperinde geçirdiği için bir kahraman olduğunu düşünen, pek mutlu ve kendinden hoşnut askerî okul öğrencisi baron Pyest'in önünden geçerken öğrencinin yüzünde kuşkulu-kibirli bir ifadeyle ona bakarak toparlanıp, şapkasını çıkarmasına hiç üzülmemişti bile.

4

Ama önyüzbaşı tam dairesinin kapısından adımını içeri atmıştı ki, o anda bambaşka düşünceler geldi aklına. Toprak tabanı düzgün olmayan küçük odasına şöyle bir göz attı: Kâğıt yapıştırılmış pencereleri eğri büğrüydü, üzerinde bir Amazon resmi olan duvar halısının hemen altındaki karyolası çok eskiydi, duvarda iki Tul tabancası asılıydı, onunla aynı odada kalan askerî öğrencinin yatağının üzerinde basma bir örtü vardı; yağlı saçları karmakarışık uşağı Nikita'yı gördü: Nikita kaşınarak doğruldu yattığı döşemeden. Önyüzbaşı tabya için hazırlanmış eski kaputunu, çizmelerini, kenarından bir kalıp sabunla peynirin, bir parter şarabı şişe-

sinin boğazının gözüktüğü bohçasını gördü ve birden, dehşete benzer bir duyguyla bu gece bölükle birlikte mevzileri dolaşması gerektiğini hatırladı.

Şöyle geçirdi içinden önyüzbaşı: "Kesin, bu gece öleceğim, hissediyorum bunu. Önemli olan da, bu gece gitmememin gerektiğiydi, ama gitmeyi kendim istedim. Her zaman da öyle oluyor, kendi isteyip de giden vuruluyor. Hem şu kahrolası Nepşitşetski'nin neyi var? Belki hiç hasta falan da değildir, onun yerine ben öleceğim, kesin, öleceğim. Ama ölmezsem, benim için çok iyi olacak. Albaya "Teğmen Nepşitşetski hastaysa, izin verin, onun yerine ben gideyim," dediğimde onun bundan nasıl hoşlandığını gördüm. Beni binbaşı yapmasalar bile, sanırım, Vladimir nişanı verirler. Öyle ya, on üçüncü kezdir gidiyorum mevzilere. Oh, on üç! İğrenç bir sayı bu. Kesin, vurulup öleceğim, hissediyorum bunu. Ama birinin gitmesi gerekiyordu, asteğmenin gitmesi olmazdı, ya bir şey olursa, öyle ya, alayın şerefi bu, ordunun şerefi buna bağlı. Gitmek *görevimdi*... evet, *görevimdi*. Ama içimde bir his var." Oysa önyüzbaşı, tabyaya gitmesi gerektiğinde her zaman aynı şeyi hissettiğini unutuyordu; göreve giderken hemen herkesin az veya çok, aynı şeyi hissettiğini ise bilmiyordu. Önyüzbaşıda olduğu gibi, genelde, pek zeki olmayan bütün insanlarda da görülen bu görev düşüncesiyle kendini biraz olsun sakinleştirdikten, rahatlattıktan sonra masaya oturdu, son zamanlarda para sorunları yüzünden arası biraz bozuk olan babasına bir veda mektubu yazmaya başladı. On dakika sonra, mektubu bitirip, yaşlı gözlerle kalktı masadan, içinden, bildiği duaları okuyarak (uşağının yanında yüksek sesle dua etmeyi yakışıksız bulmuştu), giyinmeye başladı. Ölen annesinin her zaman yapmasını istediği gibi, kendisinin de büyük inancı olduğu Mitrofaniy'in küçük tasvirini öpmek istedi, ama Nikita'dan utandığından, sokakta tasviri cebinden redingotunun düğmelerini çözmeden alabilmek için dışarı

çıkarmıştı. Sarhoş, kaba uşağı tembel tembel uzattı ona yeni redingotunu (önyüzbaşının tabyaya giderken genellikle giydiği eski redingotu onarılmamıştı).

Mihaylov sert bir tavırla sordu:

"Neden onarılmadı redingotum? Uyumaktan başka yaptığın bir şey yok!"

Nikita, "Ne uyuması?" diye homurdandı. "Sabahtan akşama köpekler gibi koşturup duruyorum. Canım çıkıyor, bir de uyumak mı?"

"Farkındayım, gene sarhoşsun."

"Ne diye sitem ediyorsunuz bana, sizin paranızla içmiyorum ya..."

Canı daha öncesinden sıkkın olan, şimdi de tepesi iyice atan, Nikita'nın (on iki yıldır yanında olan, sevdiği, şımarttığı uşağının) küstahlığına öfkelenen önyüzbaşı, "Kes sesini, hayvan!" diye bağırdı.

"Hayvan! Hayvan!" diye tekrarladı uşak. "Neden hayvan diye hakaret ediyorsun bana efendim? Hangi zamandayız? Hakaret etmek iyi sayılmıyor artık."

Mihaylov bu gece nereye gideceğini hatırladı, kendinden utandı. Sevecen bir tavırla, "Ama insanın sabrını tüketiyorsun, Nikita," dedi. Yüzü kızararak ekledi: "Masanın üzerindeki mektubu babama yazdım, dokunma ona."

"Kendi parasıyla içtiğini" söylediği şarabın etkisiyle duygulanmış, besbelli, ağlamak istemediği için gözlerini kırpıştıran Nikita,

"Baş üstüne, efendim," dedi.

Önyüzbaşı dış kapıdan çıkarken "Vedalaşalım, Nikita!" dediğinde Nikita birden hüngür hüngür ağlamaya başladı, efendisinin ellerini öperken içini çekerek "Vedalaşalım, efendim!" dedi.

Taşlıkta ayakta bekleyen, ölen bir denizcinin dul karısı, evin kadını, bu duygulu sahneye katılmadan edemedi, göz-

yaşlarını kirli yenine silerek, efendilerin de üzüntüleri olduğunu, ama kendisinin zavallı dul kadın olduğunu söyledi ve sarhoş Nikita'ya belki yüzüncü kez acılarını anlattı: Kocasının daha birinci *bombardımanda* nasıl öldüğünü, evinin nasıl yıkıldığını (şimdi oturmakta olduğu ev kendisinin değildi) vesaire... vesaire...

Efendisi gittikten sonra Nikita çubuğunu yaktı, ev sahibesinin kızına gidip votka almasını söyledi ve çok kısa bir süre sonra ağlamıyordu artık. Tersine, yaşlı kadınla, sözde onun kovasını ezdiği için, tartışmaya başladı.

Önyüzbaşı, hava kararmak üzereyken, bölükle tabyaya doğru giderken düşünüyordu: "Belki yalnızca yaralanırım. Ama neremden? Nasıl? (Aklından karnını, göğsünü geçirdi.) Şuramdan mı, yoksa buramdan mı? (Baldırını düşündü.) Buramdan da olabilir. Belki de bir yerime gelmez. Ama bir bomba parçası gelirse çok kötü olur, işim biter!"

Önyüzbaşı siperlerde iyice öne eğilip yürüyerek sonunda sağ salim tabyaya vardı, istihkâm subayıyla birlikte (bu arada hava iyice kararmıştı) erleri görev yerlerine yerleştirdi, sonra siper korkuluğunun altındaki çukura girip oturdu. Atışlar seyrekti; kâh bizde, kâh *onlarda* karanlık, yıldızlı gökyüzünde ışıktan bir kavis çizen bombalar yükseliyordu. Ama bütün bombalar önyüzbaşının çukurda oturduğu tabyanın çok arkalarına, sağa düşüyordu. Öyle ki, biraz sakinleşmişti önyüzbaşı, votka içmiş, peynir yemiş, çubuğunu yakmıştı. Tanrı'ya dua ettikten sonra şimdi biraz uyumak istiyordu.

5

Prens Galtsin, yarbay Neferdov, onlarla bulvarda karşılaşan askerî okul öğrencisi baron Pyest ve kimsenin çağırmadığı, kendisiyle konuşmadığı, ama gene de onların yanından ay-

rılmayan Praskuhin, bulvardan hep birlikte Kalugin'in evinde çay içmeye gittiler.

Kalugin kaputunu çıkardıktan sonra pencerenin önündeki geniş koltuğa oturup, Hollanda kumaşından tertemiz gömleğinin kolalı yakasının düğmesini açarken, "Maska Mendel'in evlendiğini nasıl söylememiş olabilirsin bana?" diye sordu.

Prens Galtsin, oturduğu piyanonun başından kalkıp Kalugin'in yanına gitti, pencere içine oturup gülerek karşılık verdi:

"Korkunç bir şey, kardeşim!" dedi. "*Je vous dis, il y avait un temps où on ne parlait que de ça à Petersbourg.*[1] Tam anlamıyla bir felaketti. Her şeyden ayrıntılarıyla haberim var."

Prens Galtsin neşeyle, zekice ve heyecanla, bizim için hiç ilginç olmadığı için burada atlayacağımız bir aşk hikâyesini anlatmaya başladı.

Ama ilginç olan, o anda yalnızca Galtsin'in değil, kimi bacaklarını toplayıp pencere içine yerleşen, kimi piyanonun arkasına geçen herkesin, bulvardakilerden bambaşka insanlara benzemiyor olmasıydı: Bulvarda piyade subaylara karşı takındıkları o komik ciddi, kibirli tavırlarından eser yoktu; burada kendi doğal hallerindeydiler, özellikle de Kalugin ile Galtsin çok sevimli, neşeli, iyi niyetli çocuklar gibiydiler. Petersburg'daki meslektaşlarından, tanıdıklarından söz ediyorlardı.

"Maslovski'den ne haber?"

"Hangisini soruyorsun? Hafif süvari subayı olanı mı, atlı muhafız subayı olanı mı?"

"İkisini de tanıyorum, atlı muhafız subayı olanı okulu bitirince benim yanıma çırak gelmişti. Şimdi kıdemli yüzbaşı olmuş mudur?"

"Oho! çoktan."

1 (Fr.) Söylüyorum size, Petersburg'da bir zaman herkes bundan bahsediyordu.

"Hâlâ o Çingene karısı sevgilisiyle mi sürtüyor?"

"Hayır, bıraktı onu."

Sohbetleri böyle devam etti.

Sonra prens Galtsin piyanonun başına geçti, bir Çingene şarkısını çok güzel söyledi. Praskuhin, kimse ondan böyle bir ricada bulunmuş olmasa da, aynı şarkıyı tekrarladı, ve o kadar güzel söyledi ki, bir kez daha söylemesini istediler ondan. Bu çok hoşuna gitti.

Uşak odaya kaymak, kurabiye, çay olan gümüş bir tepsiyle girdi.

Kalugin, "Önce prense ver," dedi.

Galtsin çay bardağını alıp pencerenin önüne geçti.

"Burada, kuşatma altında bir kentte olduğumuzu düşünmek çok tuhaf," dedi. "*Binalar* kaymak gibi, ne yalan söyleyeyim, Petersburg'da böyle bir dairem olsun isterdim."

Hiçbir şeyden hoşnut olmayan yarbay araya girdi:

"Bu kadarı da olmasaydı, durulmazdı burada, bu sürekli bekleyiş... her gün bombaların, bombaların düştüğünü görmek... sonu yok bunun, çamur içinde yaşamanın bir de bu rahatlığı olmasaydı..."

Kalugin, "Peki, günleri tabyalarda, siperlerde erlerin yanında geçen, asker çorbası içen piyade subayların durumuna ne buyrulur?"

Galtsin karşılık verdi:

"İşte ben bunu anlayamıyorum, ne yalan söyleyeyim, üstü başı çamur içinde, bitli ve elini yüzünü yıkamayan insanların nasıl kahraman olduklarını aklım almıyor. Hem, biliyor musun, *cette belle bravoure de gentilhomme*[2] olamaz."

Praskuhin, "Evet, onlar bu kahramanlığı anlayamazlar," dedi.

Kaluhin sertçe kesti onun sözünü:

"Ne saçmalıyorsun... Ben burada onlardan, senin gördü-

2 (Fr.) Bu bir soylunun güzel kahramanlığı.

günden fazlasını gördüm ve her zaman, her yerde şunu söyleyebilirim: Bizim piyade subaylarımız gerçi bitlidirler, iç çamaşırlarını on günde bir bile değiştirmezler, ama gene de kahramandırlar, inanılmaz insanlardır..."

O anda odaya bir piyade subayı girdi. Çekingen bir tavırla öne eğilerek selam verdikten sonra sordu:

"Ben... bana emredildi... general NN. tarafından gönderildim, generalle... görüşebilir miyim?"

Kalugin ayağa kalktı, piyade subayının selamına karşılık vermeden, gurur kırıcı, zoraki bir gülümsemeyle, oturmasını söylemeden, subaya biraz bekleyip bekleyemeyeceğini sordu; daha sonra onunla ilgilenmeden Galtsin'e döndü, onunla Fransızca konuşmaya başladı; öyle ki, odanın orta yerinde kalakalan zavallı piyade subayı ne yapacağını, önünde sarkık duran eldivensiz ellerini ne yapacağını bilemedi.

Piyade subayı bir dakikalık sessizlikten sonra, "Durum çok acil, efendim," dedi.

Kalugin, dudaklarında gene aynı küçümser gülümsemeyle, kaputunu giyip, piyade subayını kapıya götürürken, "Öyle mi?" dedi. "Buyurun öyleyse."

Generalin odasından çıkınca Kalugin şöyle dedi:

"*Eh bien, messieurs, je crois que cela chauffera cette nuit.*"[3]

Herkes sormaya başladı:

"Sahi mi? Ne olacak? Karşı saldırıya mı geçeceğiz?"

Kalugin sorulara esrarlı gülümseyerek karşılık veriyordu:

"Bilmiyorum... Göreceksiniz..."

Baron Pyest, "Bana söyle," dedi. "Bir şeyler olacaksa, T. alayında ön safta olmalıyım."

"O zaman yolun açık olsun."

Praskuhin kılıcını kuşanırken, "Benim görevim tabyada olmak," dedi, "bu durumda, hemen gitmeliyim."

3 (Fr.) Eh, beyler, anlaşılan bu gece çok sıcak olacak.

Ama cevap veren olmadı ona: Gidip gitmemesinin gerektiğini kendisi bilmeliydi.

Baron Pyest, olacakları düşündükçe yüreği sıkışsa da, onun gibi, ağır bir korku içinde acele kendi yerlerine gitmek üzere kalkan Praskuhin ve Neferdov'la birlikte kapıdan çıkarken, kasketini giyerek şöyle dedi:

"Hissediyorum, bir şey olmayacak."

Praskuhin ile Pyest (kendilerini o anda Kazaklar gibi hissettiklerinden olacak) Kazak eyerlerinin üzerine abanarak binip yolda tırısla uzaklaşırlarken pencereden bakan Kalugin sesleniyordu arkalarından: "Güle güle, beyler!", "Yolunuz açık olsun, beyler! Bu gece gene görüşeceğiz!"

Kendisine ne dendiğini pek anlayamayan askerî okul öğrencisi, "Evet, birazcık!" diye seslendi.

Kazak atının nal sesi biraz sonra karanlık sokakta duyulmaz oldu.

Kalugin'le birlikte pencereden uzanmış, tabyadan yükselen bombalara bakan Galtsin şöyle dedi:

"*Non, dites-moi, est-ce qu'il y aura véritablement quelque chose cette nuit*?"[4]

Kalugin, "Sana yalnızca şunu söyleyebilirim," dedi, "tabyada bulundun sen değil mi?" (Galtsin, ancak bir kez, o da dördüncü tabyaya gitmiş olmasına karşın, evet anlamına başını salladı.) "Bizim istihkâmın karşısında bir siper vardı."

İşin uzmanı olmasa da, savaşla ilgili fikirlerinin çok doğru olduğuna inanan Kalugin, biraz karıştırarak, istihkâmla, bizim birliklerimizle düşman birliklerinin konuşlanmasıyla, savaşın planlamasıyla ilgili bir şeyler anlatmaya başladı.

Pencereden dışarı uzanmış, bombaların havada çatırdayarak çizdikleri ateşten çizgilerine, silahların şimşek gibi parlayan ışıklarına, karanlık mavi gökyüzünün bir anlık ışımasına ve beyaz barut dumanlarına bakarak, giderek yükselen

4 (Fr.) Hayır, söylesenize: Gerçekten, bu gece bir şeyler olacak mı?

patlama seslerine kulak vererek anlatmayı sürdürüyordu:

"Durup dururken birileri siperlere yaklaşmaya başladı. Vay canına! Bunlar bizimkiler miydi, yoksa *onlar* mı?"

Kalugin konuğunun dikkatini gerçekten güzel bir manzaraya çekerek, "*Quel charmant coup d'œil*![5] değil mi?" dedi. "Farkında mısın, bazen bombalardan gökyüzünde yıldızlar gözükmüyor."

"Evet, şimdi şunu yıldız sandım, ama yere indi ve patladı, şu da büyük bir yıldız, adı neydi? Tıpkı bir bomba gibi."

"Biliyor musun, ben bu bombalara o kadar alıştım ki, Rusya'nın herhangi bir yerinde yıldızlı bir gecede yıldızların hepsini birer bomba sanıyorum: Alışıyor insan."

Prens Galtsin bir anlık sessizlikten sonra, "Acaba bu karşı saldırıya katılsam mı, ne dersin?" diye sordu.

Bunu söylerken, yalnızca orada, topların bu korkunç gümbürtüsü içinde olmanın düşüncesi bile titremesine yetmişti; büyük bir hazla, gece vakti onu oraya kimsenin gönderemeyeceğini düşünüyordu.

Galtsin'in oraya kesinlikle gitmeyeceğini çok iyi bilen Kalugin, "Yeter artık, kardeşim!" dedi. "Böyle bir şeyi aklının ucundan geçirme, hem ben de yollamam seni. Başka zaman gidersin, kardeşim!"

"Ciddi misin? Gitmeme gerek yok mu diyorsun? Hı?"

O anda, iki arkadaşın baktığı yönde bir top uğultusunun ardından korkunç bir yaylım ateş çatırtısı duyuldu, binlerce küçük ışık parladı, sürekli parlayıp sönerek bir çizgi oluşturdu.

Kalugin, "İşte gerçek çatışma başladı," dedi.

"Bu tüfek patlamaları beni fena yapar, sanki içimde patlarlar." Uzaktan, tabyadan gelen uzun yüzlerce "a-a-a-a-a-a" uğultusuna kulak vererek ekledi: "İşte 'Ura!' diye bağırıyorlar."

"Kimin bu 'ura?', bizimkilerin mi, onların mı?"

5 (Fr.) Ne güzel bir manzara!

"Bilmiyorum, ama şimdi göğüs göğüse çarpışma başladı, çünkü tüfek sesleri kesildi."

O sırada pencerenin altına, kapıya, yanında bir Kazakla, bir emir subayı geldi, atından indi.

"Nereden geliyorsun?"

"Tabyadan. Generali görmem gerekiyor."

"İçeri gel. Olay nedir?"

Akşam gelen subaydı bu, soluk soluğa, ama rahat tavırlarla kapıya yürürken anlatıyordu:

"Tabyamıza saldırdılar... işgal ettiler... çok kalabalıktı Fransızlar... bizimkilere saldırdılar..."

Galtsin sordu ona:

"Nasıl, bizimkiler geri mi çekildi?"

Subay pek sert cevap verdi:

"Hayır, tabur zamanında yetişti, düşmanı püskürttü, ama alay komutanı vuruldu, subaylardan da çok ölen var, takviye kuvvet isteniyor..."

Subay böyle diyerek Kalugin'le birlikte generalin yanına girdi. Biz onlarla birlikte girmeyeceğiz generalin yanına.

Beş dakika sonra Kalugin Kazak atının üzerindeydi. (Gene aynı *sözde*-Kazak binişiyle binmişti ata, bütün yaverlerin bu biniş tarzından nedense pek hoşlandıklarını görüyordum.) Birkaç emir iletmek ve olayın son durumunu öğrenmek için tırısla tabyaya gidiyordu. Prens Galtsin ise, yakın çarpışmaların olaya karışmayan seyirciler üzerinde yarattığı büyük heyecanın etkisi altında sokağa çıktı, amaçsız, sokakta aşağı yukarı dolaşmaya başladı.

6

Kalabalık asker grupları yaralıları sedyelerde, kucaklarda taşıyorlardı. Sokaklar zifiri karanlıktı; yalnızca seyrek, çok seyrek olarak, hastanenin veya gece geç saatlere kadar otu-

ran subayların evlerinin pencerelerinde ışıklar vardı. Tabyalardan gene topların uğultusu, silahların yaylım ateşinin sesi geliyordu, gene ışıklar parlıyordu karanlık gökyüzünde. Arada bir, emir subaylarının dörtnala giden atlarının nal sesleri, bir yaralının inlediği, sedye taşıyanların ayak sesleri, konuşmaları veya korkup, top seslerini dinlemek için kapıya çıkmış kadınların, erkeklerin konuşmaları duyuluyordu.

Kapıya çıkanlar arasında bizlerin tanıdığı Nikita ve artık barıştığı yaşlı dul kadın ile on yaşında kızı da vardı.

Yaşlı kadın içini çekerek, "Tanrım, kutsal Meryem anamız!" diyordu. Aralıksız, ateş topları gibi karşılıklı gidip gelen bombalara bakarken içini çekerek mırıldanıyordu: "Ah, ah! Ne korkunç! İlk bombardımanda bile bu kadar olmamıştı. Gördünüz mü, lanet şey az kaldı evimizin damına düşecekti!"

Küçük kız karşılık verdi ona:

"Hayır, uzağa düştü, Arina teyzenin bahçesine..."

Hâlâ biraz sarhoş Nikita, şarkı söylüyor gibi uzatarak, "Kim bilir, şu anda nerededir benim efendim?" dedi. "Çok seviyorum ben efendimi, ama çok seviyorum! Dövüyor beni, ama gene de çok seviyorum. O kadar çok seviyorum ki, Tanrı korusun, kör bir kurşunla ölecek olursa, inanır mısınız, teyzeciğim, ne yaparım, bilemiyorum. Yemin ederim ki öyle!.. Tek kelimeyle, çok iyi bir efendidir! Kâğıt oynamaktan başka bir şey bilmeyen efendilere benzemez benim efendim. Tüh, ne kötü şey şu kâğıt oyunu!"

Nikita böyle derken, önyüzbaşının yokluğunda, askerî okul öğrencisi Jvadçeski'nin, haç nişanı almasını kutlamak için arkadaşlarını (asteğmen Ugroviç'i, tabyaya gitmesi gereken, ama boğazları şiştiği için gitmeyen Nepşitşetski'yi) çağırıp, birlikte eğlendikleri ışık yanan odanın penceresini gösteriyordu.

Nikita'nın konuşmasını izleyen sessizliği küçük kız gökyüzüne bakarak bozdu:

"Yıldızlar nasıl peş peşe kayıyorlar... İşte bir tanesi daha kaydı! Neden kayıyorlar böyle? Söylesene anacığım."

Yaşlı kadın kızına cevap vermeden, içini çekerek, "Evceğzimizi yıkacak bunlar," dedi.

Pek konuşkan kız çocuğu ince sesiyle devam etti:

"Demin dayıyla gidip baktık oraya, anacığım, odanın içinde, tam dolabın önünde kocaman bir gülle var. Galiba holün duvarını delip odaya girmiş. Öyle büyük ki, yerinden kalkacak gibi değil."

Yaşlı kadın, "Kocası, parası olanlar gittiler buralardan," dedi, "ama bizler... ah, acı, çok acı... Son evimi de yıktılar! Baksana, ne kötü indiriyor bombaları hainler! Tanrım, Tanrım!"

"Dışarı çıktık ama, ya yakınımıza bomba düşerse, toprağı kaldırırsa, hatta bombanın bir parçası dayıyla bize gelirse..."

Bombardımanı izlemek için arkadaşı subaylarla birlikte o anda kapıya çıkan askerî öğrenci şöyle dedi:

"O zaman ölür, bir haç gerekir ona."

Teğmen Nepşitşetski yaşlı kadının omzunu okşayarak, "Generalin yanına git sen, kocakarı, tamam mı?" dedi.

Taşlığın merdiveninin basamaklarını inerken ekledi:

"*Pòjde na ulice zobaczy`c co tam nowego*,"[6] dedi.

Neşesi yerinde askerî öğrenci Jvadçeski gülerek şöyle dedi:

"*A my czasemnapijmy sie wòdki, bo co`s dusza w pietu ucieka.*"[7]

7

Prens Galtsin, sedyelerde veya birbirine tutunarak, kendi aralarında konuşarak yürüyen yaralılarla giderek daha çok karşılaşmaya başlamıştı.

---

6 (Lehçe) Sokağa çıkıp, orada neler oluyor, bakalım – Tolstoy'un notu.

7 (Lehçe) Orada hemen bir yer bulmalıyız kendimize, yoksa çok kötü olur – Tolstoy'un notu.

Omzunda iki tüfekle yürüyen uzun boylu bir asker bas sesiyle şöyle diyordu:

"Üzerimize 'Allah Allah!' diye bağırarak peş peşe öyle bir geliyorlardı ki, kardeşim![8] Birini öldürüyorsun, arkasından bir tanesi daha çıkıyordu, elinden başka bir şey gelmiyor. Göremiyorsun..."

Ama konuşmasının burasında Galtsin durdurdu askeri.

"Tabyadan mı geliyorsun sen?"

"Evet, efendim."

"Neler oldu orada? Anlat bana."

"Neler olmadı ki? Bütün *kuvvetleriyle* saldırdılar, efendim, toprak tabyamıza çıktılar, bir şey yapamadık. İşgal ettiler, efendim."

"Ne demek, işgal ettiler? Geri püskürtemediniz mi onları?"

"Nasıl püskürtürsünüz, komutanım, çok *kuvvetliydiler*, kırıp geçirdiler bizimkileri, yardım gelmesine izin vermediler." Asker yanılıyordu, çünkü siper bizimkilerin arkasındaydı, herkesin fark edebileceği bir tuhaflık vardı anlattıklarında: Çarpışma anında yaralanan bir asker her zaman yenildiklerini, çok kan döküldüğünü sanır.

Galtsin, canı sıkkın, "Peki, bana düşmanın püskürtüldüğünü söylediler," dedi.

O sırada teğmen Nepşitşetski karanlıkta beyaz kasketinden tanıdı Galtsin'i ve böylesine önemli bir kişiyle konuşmak fırsatını kaçırmak istemediği için, yanına geldi.

Eliyle kasketinin siperliğine dokunarak kibarca sordu:

"Ne olduğunu öğrenebilir miyim?"

Prens Galtsin, "Ben de bunu soruyorum," dedi. Tekrar, omzunda iki tüfek olan askere döndü: "Belki sen oradan ayrıldıktan sonra püskürtmüşlerdir. Sen oradan ayrılalı çok oluyor mu?"

---

8 Askerlerimiz Türklerle savaşa savaşa bu haykırışa o kadar alışmışlardır ki, şimdi Fransızların da öyle haykırdıklarını sanıyorlar – Tolstoy'un notu.

"Şimdi oradan geliyorum, efendim," diye cevap verdi asker. "Sanırım, siperi ele geçirdiler, tamamen ele geçirdiler."

Askerin vurdumduymazlığına canı sıkılan Galtsin, "Siperi boşaltıp geri çekilmekten utanmadınız mı? Ne korkunç bir şey bu!" Öte yana dönerek tekrarladı: "Utanmadınız mı?"

Teğmen Nepşitşetski, "Oo!" dedi, "korkunç millettir bunlar! Bilmezsiniz siz onları. Söyleyeyim size, bu insanlarda ne gurur vardır, ne vatan sevgisi ne de duygu; iyisi mi, bir şey sormayın onlara. Bakın, büyük bir kalabalık halinde geliyorlar, oysa on tanesinden bir tanesi yaralıdır, ama ötekilerin hepsi sözde yaralıya *yardımcı* oluyorlar, yeter ki; görevden kaçsınlar... Aşağılık insanlar!" Askerlere döndü: "Bu yapılanlar rezalet, çocuklar, rezalet! Siperi terk etmek utanılacak bir şey!"

Bir asker, "Karşı taraf çok *kuvvetliyse*!" dedi.

Sedye taşıyanlardan biri onların yanına yaklaşınca ekledi: "Ve! Sizler, efendim. Herkes ölmüşse, siz terk etmeyin de görelim! Kuvvetimiz yerinde olsaydı kesinlikle çıkmazdık siperden. Elimizden başka ne gelirdi? Birini mıhladım, o sırada biri tepeme indirdi..." Sedyedeki yaralı inledi: "O-oh, yavaş ol, kardeşlerim, yürü hadi... o-o-o!"

Galtsin omzunda iki tüfek olan uzun boylu aynı askerî durdurdu:

"Evet," dedi, "çok fazla adam var. Sen nereye gidiyorsun? Dur bakalım."

Asker durdu, sol eliyle şapkasını çıkardı.

Galtsin sert bir sesle bağırdı ona:

"Sen nereye ve ne için gidiyorsun?

Ona..."

Ama o anda askere iyice yaklaşınca onun sağ elinin kaputunun kol kapağının içinde, dirseğine kadar kanlı olduğunu fark etti.

"Yaralıyım, efendim!"

"Nasıl oldu bu?"

Asker kolunu göstererek, "Galiba şurama bir mermi geldi," dedi. Öne eğip kanlı başını, kandan ensesine yapışmış saçlarını gösterdi. "Başıma da neyin geldiğini bilemiyorum."

"Peki, öteki tüfek kimin?"

"Fransız tüfeği, efendim, onlardan aldım." Asker, biraz önde, tüfeğine dayanarak, sol bacağını güçlükle sürüyerek yürüyen askeri göstererek ekledi: "Şu askere yardım etmem gerekmeseydi, tabyada kalırdım, yürüyemiyor, yürürken düşüyor..."

Teğmen Nepşitşetski, gördüğü başka bir askere bağırdı:

"Sen *nereye* gidiyorsun, alçak?"

Böyle bağırmakla, pek önemli bir kişi olan prensin dikkatini çekmek istiyordu. Bağırdığı asker de yaralıydı.

Prens Galtsin, teğmen Nepşitşetski adına, daha çok da kendi adına utandı. Yüzünün kızardığını hissetti (oysa pek kızarmazdı yüzü), teğmenden öte yana döndü ve yaralılara daha fazla bir şey sormadan, onların arkasından bakmadan, revire doğru yürüdü.

Yürüyen yaralıların, yaralıları içeri taşıyan, ölüleri dışarı çıkaran görevlilerin arasından güçlükle geçerek taşlığın basamaklarını çıktı, ilk odaya girdi, şöyle bir baktı ve o anda elinde olmadan geri döndü, koşarak sokağa çıktı. Çok korkunç bir şeydi gördüğü!

8

Doktorların, hastalara bakmak için yanlarına giderken kendilerine tutulan dört beş mumun aydınlattığı geniş, yüksek tavanlı salonda boş yer yoktu. Görevliler durmadan yaralı taşıyor, onları döşemeye yan yana diziyor (döşeme bile öylesine sıkışıktı ki, zavallı yaralılar birbirine değiyor, yan yana yatanların kanları birbirlerine karışıyordu) sonra başka-

larını getirmek için gidiyorlardı. Boş kalan yerlerdeki kan birikintilerinin, birkaç yüz kişinin sıcak soluğunun, sedye taşıyanların terinin ağırlaştırdığı salonun ağır, pis kokan havasında, şurada burada yanmakta olan dört mumun ışığı pek sönük, kederli ışıyordu. Salonun her yanından, arada bir acı çığlıklarla kesilen değişik biçimde iniltiler, soluk alışlar, hırıltılar duyuluyordu. Hemşireler sakin yüzlerinde o boş, kadınsı gözyaşlı acıma ifadesi yerine, pratik faal bir ilgiyle, ellerinde ilaçlar, su, sargı bezleri, pamuk yerine keten tiftiği, kanlı kaputlarıyla, önlükleriyle şurada burada, yaralıların arasında dolaşıyorlardı. Kolları dirseklerine kadar sıvalı doktorlar karamsar yüzlerle, sağlıkçıların mumla ışık tuttukları yaralıların yanında diz çökmüş, mermi yaralarına parmaklarını sokarak yokluyor, dayanılmaz acılar çeken yaralıların korkunç inlemelerine, yalvarıp yakarmalarına bakmadan, sarkan kollarını, bacaklarını döndürüyorlardı. Galtsin salona girdiğinde, kapının yanında küçük bir masada oturan doktor, getirilen 552. yaralının kaydını yapıyordu.

Salonun öteki ucundan, bir yaralının parçalanmış bacağını yoklayan başka bir doktorun sesi geldi:

"S... alayı üçüncü bölükten İvan Bogayev, *fractura femoris comlicata.*"[9]

Asker, kendisine dokunmamaları için çığlıklar atarak yalvarıyordu:

"O-oy! Babalarım, bizim babalarımızsınız siz!"

"*Perforatio capitis.*"[10]

Bir üçüncü doktor, şanssız bir yarbayın başındaki deliği elindeki kancayla karıştırırken şöyle diyordu:

"N... piyade alayından yarbay Semyon Nefordov, biraz sabredin, yarbayım, böyle olmayacak, yoksa bırakacağım..."

9 (Lat.) Kalçasından ağır yaralı.

10 (Lat.) Kafatası delinmesi.

"Ay, bırakma! Of, Tanrı aşkına bitir, çabuk bitir, Tanrı aşkına... a-a-a-a!"

Bir doktor, gözleri kayan, artık hırıldamaya başlamış bir askerin yanından uzaklaşırken, "*Perforaito pecloris*..."[11] dedi. "Sevastiyan Sereda, er... hangi alay?.. neyse, yazmayın: *Moritur*.[12] Götürün..."

Pansumanı bitenleri hastaneye, ölenleri küçük kiliseye götürmek için bekleyen taşıyıcı kırk asker kapının önünde arada bir iç çekerek sessiz bekliyor, bu manzarayı izliyordu.

.....

9

Kalugin tabyaya giderken yolda birçok yaralı gördü; ama tecrübelerinden, savaşta böyle görüntülerin insanı nasıl etkilediğini bildiği için, yalnızca durup yaralılara sorular sormuyor; tersine, onlara bakmamaya da çalışıyordu. Yamacın dibinde, tabyadan aşağı dörtnala inen bir emir subayıyla karşılaştı.

"Zobkin! Zobkin! Bir dakika durun."

"Ne var?"

"Nereden geliyorsunuz?"

"Siperlerden."

"Durum nasıl orada? Sıkışık mı?"

"Korkunç, cehennem gibi!"

Ve sürdü atını emir subayı.

Gerçekten de, yaylım ateş yavaşlamış olsa da, toplar daha çok, korkunç gürlüyordu.

Kalugin tatsız, kötü bir duyguyla "Ah, iğrenç!" diye geçirdi içinden; o da aynı olağan hissi, yani ölümü hissetti. Ne var

11 (Lat.) Göğüs delinmesi.

12 (Lat.) Ölüyor.

ki, Kalugin önyüzbaşı Mihaylov gibi değildi, kendine güveni vardı, tek sözcükle ifade ettikleri gibi, o bir kahramandı, sinirleri sağlamdı. İlk duygusuna kapılmadı, kendini yüreklendirmeye çalıştı. Bir yaveri, galiba Napoléon'un, "İleri! İleri!" diye emir verdikten sonra, başından kanlar akarken, durumu bildirmek için atını dörtnala Napoléon'un yanına süren o yaveri düşünüyordu.

"*Vous êtes blessé*?"[13] diye sormuştu ona Napoléon.

"*Je vous demande pardon, sire, je suis tué*,"[14] demiş ve orada atından düşüp ölmüştü.

Kalugin bunun çok hoş bir şey olduğunu hayal ediyor, kendisinin de o yaver gibi olduğunu düşünüyordu. Atını kırbaçladı, daha da *Kazak usulü* abandı eyerin üzerine; dönüp, eyerin üzerine pek gösterişli abanmış, atlardan inmeleri gereken yere kadar arkasından kahramanca gelen Kazak ere baktı.

Atlardan indiklerinde, taşların üzerine oturmuş, çubuklarını tüttüren dört asker gördü Kalugin.

Bağırdı askerlere:

"Ne yapıyorsunuz burada?"

Askerlerden biri, çubuğunu arkasına gizleyip, şapkasını çıkararak cevap verdi:

"Bir yaralıyı götürdük, oturduk, biraz dinleniyoruz, efendim.

"Dinleniyorlarmış! Marş marş! Hemen yerlerinize. Alay komutanınıza söyleyeceğim bu yaptığınızı."

Ve onlarla birlikte sipere doğru çıkmaya başladı. Adım başı yaralılarla karşılaşıyordu. Tepeye varınca soldaki sipere girdi, birkaç adım yürüdüğünde çevresinde kimsenin olmadığını fark etti. Bir bomba parçası vınlayarak biraz ötesinde toprağa saplandı. Önünde, sanki ona doğru gelen başka bir

13 (Fr.) Yaralı mısınız?

14 (Fr.) Affedersiniz, efendim, ölüyorum.

bomba gördü. Birden korkuya kapıldı: Beş adım koşup yere kapaklandı. Bomba patladığında çok kötü oldu, ayağa kalktı, yere kapandığını gören olup olmadığını anlamak için çevresine bakındı. Ama kimsecikler yoktu.

Ruha bir kez giren korku uzun süre yerini başka bir duyguya bırakmaz. Hiçbir zaman eğilmeyeceğiyle övünen Kalugin şimdi siperde çabuk adımlarla, neredeyse sürünerek yürüyordu. Duraksayarak yürürken düşünüyordu: "Ah, çok kötü! Kesin, ölürüm burada..." Zorlukla soluk aldığını, bütün bedeninden ter boşaldığını hissediyor, kendi kendine hayret ediyordu, ama duygularını yenmeye çalışmıyordu artık.

Ansızın, önünde birilerinin atak seslerini işitti. Hemen toparladı kendini, başını kaldırdı ve kılıcını pek canlı şıngırdatarak, biraz önce olduğu gibi çabuk adımlarla değil, sakin yürümeye başladı. Kendini tanıyamıyordu. Karşıdan gelen istihkâm subayı ve denizciyle bir araya geldiğinde, istihkâm subayı, havadaki giderek daha hızla yaklaşan, daha çok parlayan noktayı, bombayı göstererek "Yere yatın!" diye bağırdı. Bomba siperin hemen önüne düştü. Kalugin, subayın korkulu çığlığının etkisiyle elinde olmadan yalnızca, başını hafifçe eğmiş, yürümüştü.

Düşen bombaya pek sakin bakan, tecrübeli görüşüyle parçalarının sipere gelemeyeceğinin hesabını yapan denizci,

"Vay canına, ne cesur adam!" dedi. "Çömelmedi bile."

Kalugin'in, tabya komutanının bulunduğu ön sipere varması için geçmesi gereken düz alana birkaç adım kalmıştı ki, o aptal korku gene düştü içine; kalbi daha hızlı çarpmaya başladı, kanı başına hücum etti, koşarak ön sipere geçebilmesi için kendini zorlaması gerekmişti.

Gereken emirleri kendisine iletince general sordu ona:

"Neden soluk soluğasınız?"

"Çok çabuk yürüdüm, efendim!"

"Bir bardak şarap içer misiniz?"

Kalugin bir bardak şarap içti, bir sigara içti. Çatışma durmuştu, yalnızca karşılıklı, kuvvetli top atışları devam ediyordu. Tabya komutanı general NN ön siperde oturuyordu, yanında altı subay (Praskuhin de aralarındaydı) vardı, çarpışmaların bazı ayrıntılarını konuşuyorlardı. Bir divanın, bir karyolanın, üzerinde kâğıtların olduğu bir masanın, bir duvar saatinin, önünde kandil yanan bir tasvirin olduğu, duvarları mavi kâğıt kaplı bu küçük, rahat odaya, bu yaşam koşullarına, tavanı tutan kalın kalaslara bakarken, kapalı siperde daha az duyulan silah seslerini dinlerken, Kalugin bağışlanamaz o iki korkaklık duygusuna kendini nasıl kaptırabildiğini bir türlü anlayamıyordu; kızıyordu kendine, kendini denemek için bir tehlikeyle daha karşı karşıya gelmek istiyordu.

O anda kapalı sipere giren kurmay yüzbaşı kaputlu, kocaman bıyıklı, yakasında Georgiyev nişanı olan, generalden bataryasında tıkanan iki mazgalı açtırmak için birkaç adam isteyen deniz subayına Kalugin şöyle dedi:

"Sizi burada gördüğüme sevindim, yüzbaşım." Batarya komutanının generalle konuşması bitince Kalugin ekledi: "General size, silahlarınızın misket bombası atıp atamayacaklarını sormamı emretmişti."

Yüzbaşı canı sıkkın, cevap verdi:

"Yalnızca biri atabilir."

"Gene de bir gidip bakalım."

Yüzbaşı yüzünü buruşturdu, canı sıkılmış gibi, hırıltılı bir ses çıkardı.

"Bütün gece orada ayaktaydım," dedi, "biraz dinlenmek için buraya geldim. Oraya yalnız gitseniz olmaz mı? Yardımcım teğmen Karlts her şeyi gösterir size."

Yüzbaşı altı aydır bu en tehlikelilerinden biri olan bataryanın komutanlığını yapıyordu. O zamanlar kapalı siperler

bile yoktu, kuşatmanın ilk günlerinde tabyadan çıkmadan, denizcilerle bir arada kalmış, herkesçe bir kahraman olarak benimsenmişti. Bu nedenle, onun bu olumsuz cevabı Kalugin'i şaşırtmıştı.

"Al sana kahramanlık!" diye geçirdi içinden.

Biraz şakacı bir tavırla yüzbaşıya şöyle dedi:

"Tamam, izin verirseniz, o zaman ben yalnız giderim."

Ama yüzbaşı onun bu söylediğini dikkate almadı.

Kalugin, kendisinin tabyalarda çeşitli zamanlarda toplam elli saat kaldığıyla, yüzbaşının altı ay kaldığı arasındaki farkı anlayamıyordu. Kalugin'i daha çok heyecanlandıran şöhret sahibi olmak, parlamak, nişanlar almak, tehlikenin önemi ve güzelliğiydi; oysa yüzbaşı bunların hepsini yaşamıştı; önce şöhretli olmuş, kahramanlıklar yapmış, tehlikeler geçirmiş, nişanlar almayı, ün kazanmayı hayal etmiş ve hepsine sahip olmuştu. Ama şimdi gözünde hepsi önemini yitirmişti; artık bu savaşa başka bir gözle bakıyordu: Görevini eksiksiz yerine getirmiş, ama tabyada altı ay kaldıktan sonra kendisinde ne kadar az şeyin, yaşam sevincinin kaldığını çok iyi anlamış, elinde kalanları artık yitirmemek için direniyordu. Öyle ki, bataryaya bir hafta önce gelen teğmen şimdi bataryayı Kalugin'e gezdirirken ikisi de gereksiz yere başlarını top mazgallarına sokarak, yüksek, açık yere çıkarak kendilerinin yüzbaşıdan daha kahraman olduklarını göstermeye çalışıyorlardı.

Kalugin bataryayı gezdikten sonra kapalı sipere dönerken karanlıkta, emir subaylarıyla birlikte yukarı çıkmakta olan generalle karşılaştı.

General, "Süvari yüzbaşı Praskuhin!" dedi. "Lütfen, sağdaki tabyaya gidin, orada görevde bulunan M. alayı ikinci taburunun oradan sessizce çıkıp, yamacın dibinde ihtiyatta bekleyen alayına katılmasını söyleyin. Anladınız mı beni? Kendiniz götürün taburu oraya."

"Baş üstüne, efendim."

Ve koşarak uzaklaştı Praskuhin.

Silah sesleri azalmıştı.

10

Praskuhin, generalin söylediği yere gidince, çuvallarla toprak taşıyan askerlerden birine sordu:

"M. alayı ikinci tabur mu?"

"Evet, efendim."

"Komutanınız nerede?"

Mihaylov, bölük komutanını sorduklarını düşünüp, sindiği çukurdan çıktı, Praskuhin'i komutan sandığı için, eli kasketinin siperinde, onun yanına gitti.

Praskuhin, yan gözle düşman ateşinin geldiği yana bakarak,

"Generalin emridir..." dedi, "hemen... en önemlisi de sessizce... geriye... hayır, geriye değil, ihtiyat birliğinin olduğu yere gideceksiniz."

Mihaylov, Praskuhin'i tanıyınca elini indirdi, durumun ne olduğunu anlayıp gereken emri verdi, tabur neşeyle hareketlendi, erler silahlarını aldı, kaputlarını giydi ve yürüdü.

Tabya gibi tehlikeli bir yerde bombardıman altında üç saat görev yaptıktan sonra oradan ayrılmakta olan birinin duygularını, böyle bir olayı yaşamayan bilemez. Bu üç saat süresince birkaç kez sonunun kaçınılmaz olduğunu hisseden, yanında olan tasvirleri defalarca öpen Mihaylov nihayet kesin öleceği, artık bu dünyada olamayacağı duygusundan biraz olsun kurtulmuştu. Ne var ki, bütün bunlara karşın, tabyadan bölüğün önünde Praskuhin'le birlikte yürürken koşmamak için gene de zor tutuyordu kendini. Tabyada kalan öteki taburun, siper korkuluğunun altında çukurda birlikte oturup peynir yedikleri komutanı binbaşı seslendi ona:

"Görüşmek üzere! Yolun açık olsun!"

"Ben de size iyi görevler dilerim; sanırım ortalık biraz yatıştı..." dedi Mihaylov.

Ama tam böyle söylediği anda, düşman tabyadakiler bu hareketlenmeyi görmüş olacak, ateşi sıklaştırdılar. Bizimkiler de karşılık vermeye başladı, gene yoğun bir bombardıman başladı. Gökyüzünde yıldızlar yüksekte pek parlak değillerdi; zifiri karanlık bir geceydi, ortalığı bir an yalnızca bombaların patlaması aydınlatıyordu. Askerler çabuk adımlarla, sessiz, ellerinde olmadan birbirlerini geçmeye çalışarak yürüyorlardı; aralıksız gürleyen top seslerinin arasından yalnızca onların kuru toprak yolda ölgün ayak sesleri, birbirine çarpan kasaturalarının sesi veya ürkek bir erin içini çekişi, dua edişi işitiliyordu: "Tanrım, Tanrım! Ne oluyoruz!" Kimi zaman bir yaralının inlemesi duyuluyordu: "Sedye yok mu?" (Mihaylov'un kumanda ettiği bölükte o gece tabyaya düşen bir topun sonucunda 26 kişi kaybedilmişti.) Karanlık, uzak ufukta bir şimşek çakmıştı, tabya nöbetçisi "Top geliyor!" diye bağırmıştı, top mermisi bölüğün üzerinde ıslık çalarak toprağa saplanmış, taşları etrafa savurmuştu.

Mihaylov'un yanında yürürken sürekli dönüp dönüp arkaya bakan Praskuhin şöyle düşünüyordu: "Kahretsin! Nasıl yavaş yürüyorlar, önden koşsam mı acaba, nasıl olsa emri ilettim... Ama olmaz, sonra bu öküz dün benim kendisi için söylediğim gibi, önüne gelene korkak olduğumu söyleyebilir. Her şey olacağına varır... yanında yürüyeceğim."

Öte yandan Mihaylov da şöyle düşünüyordu: "Neden yanımda yürüyor ki bu adam? Her zaman fark ettiğim gibi, o felâket getirir bana... İşte bir top tam üzerimize geliyor galiba."

Birkaç yüz adım sonra, generalin emrine uyarak, orada işlerin nasıl olduğunu görmek için tabyaya doğru canlı adımlarla, kılıcını şakırdatarak yürüyen Kalugin'le karşılaştılar. Ama Kalugin, Mihaylov'u görünce, bu korkunç ateş altında

oraya gitmesinin hiç de gereği olmadığını, bu subaydan her türlü bilgiyi alabileceğini düşündü. Ve gerçekten de, Mihaylov oradaki durum üzerine ayrıntılı bilgi verdi ona; bu arada, gelen mermilerle pek ilgilenmeyen Kalugin'i de hayli eğlendirmişti, çünkü arada bir uzağa bile düşen mermi olduğunda çömeliyor, başını eğiyor, bombanın "doğrudan buraya" gelmekte olduğunu söylüyordu.

Kalugin, Praskuhin'i dürterek, şakadan şöyle diyordu:

"Bakın, yüzbaşı, bomba dosdoğru buraya geliyor."

Kalugin biraz sonra kapalı yere giden sipere saptı. Kapalı siperin kapısından girerken düşünüyordu: "Bu yüzbaşının pek kahraman biri olduğu söylenemez."

Odada tek başına oturmuş, akşam yemeğini yiyen subay sordu ona:

"Yeni bir şeyler var mı?"

"Önemli bir şey yok, çatışmalar bitiyor gibi."

"Nasıl, bitiyor? Daha demin ön saflara gitti general. Takviye bir alay daha geldi. Bakın, duyuyor musunuz? Gene tüfekler patlamaya başladı. Siz gitmiyor musunuz?" Kalugin'in gitmek niyetinde olmadığını fark eden subay ekledi: "Neden?"

Şöyle geçirdi içinden Kalugin: "Oysa gerçekten orada olmam gerekiyor, ama bugün çok tehlikelerle karşı karşıya bıraktım kendimi. Umarım, yalnızca *chair à canon*[15] için gerekli değilimdir."

"Onları burada beklersem daha iyi olacak," dedi.

Gerçekten de, yirmi dakika sonra general yanındaki subaylarla döndü; bu subayların arasında askerî okul öğrencisi baron Pyest de vardı, ama Praskuhin yoktu. Siperler düşmandan geri alınmıştı.

Kalugin durumla ilgili ayrıntılı bilgiyi aldıktan sonra Pyest ile birlikte çıktı kapalı siperden.

15 (Fr.) Top eri.

11

Kalugin sordu Pyest'e:

"Kaputun kanlı: Süngülü çatışmaya mı girdin yoksa?"

Pyest, "Ah, kardeşim, korkunç bir şeydi!" dedi. "Bilemezsin..."

Ve bütün bölüğü nasıl yönettiğini, bölük komutanının nasıl öldüğünü, bir Fransız'ı nasıl şişlediğini, o olmasaydı, durumun kötüye gideceğini vesaire, vesaire anlattı, anlattı...

Bu hikâyenin özü olan, çarpışmada bölük komutanının öldürüldüğü ve Pyest'in bir Fransız'ı öldürdüğü gerçekti; ama öteki ayrıntıları askerî öğrenci kendini övmek için uydurmuştu.

İstemeyerek uydurmuştu, çünkü bütün bu olaylar sırasında o derece bir sis içindeydi, kendinde değildi ki, çevresinde olup biten sanki uzak bir yerlerde, bir zamanlar ve birilerince gerçekten yaşanmış gibi geliyordu ona ve olayın ayrıntılarını kendi yararına çeviriyordu. Oysa olay aslında şöyleydi:

Karşı saldırıda askerî öğrencinin görevlendirildiği tabur ateş altında iki saat, bir duvarın arkasında bekler gibi beklemişti; sonra tabur komutanı önde bir şeyler söylemiş, bölük komutanları hareketlenmişti, tabur siperden çıkmış, yüz adım ilerleyip bölük bölük mevzilenmişti. Pyest'e ikinci bölüğün sağ kanadına geçmesini söylemişlerdi.

Askerî okul öğrencisi kendine nerede ve ne için olduğunu kesinlikle sormadan söylenen yere geçmiş, zorunlu olarak soluğunu tutup, kendinde değilmiş gibi ileriye, karanlık uzaklara bakmaya başlamıştı. Sırtından soğuk bir titreme geçerken korkunç bir şeylerin olmasını bekliyordu. Ama pek fazla korkmuyordu, çünkü silahlar patlamıyordu, kalenin dışında, düzlükte olduğunu düşünmek biraz garip, tuhaftı. Tabur komutanı önde gene bir şeyler söylüyordu. Subaylar emirler verirken gene aralarında alçak sesle konuşuyorlardı.

Önlerindeki birinci bölüğün oluşturduğu siyah duvar birden yok olmuştu. "Yere yat" emri verilmişti. İkinci bölük de yere yatmıştı, Pyest yere uzanınca bacağına bir şey batmıştı. Yalnızca ikinci bölüğün komutanı yatmamıştı. Kısa boyuyla bölüğünün önünde kılıcını sallayarak, sürekli konuşarak gidip geliyordu:

"Çocuklar! Bakın, kahraman askerlerim benim! Ateş etmeyin, süngülerinizle delik deşik edin o alçakları. 'Ura' diye bağırdığımda beni takip edin... En önemlisi de, hep birlikte yapalım bunu... Kendimizi gösterelim, yüzümüzü kara çıkarmayalım, evlatlarım, tamam mı? Çarımız için, Tanrımız için!"

Konuşurken arada küfürler ediyor, elini kolunu korkunç bir biçimde sallıyordu.

Pyest yanında yatan askerî okul öğrencisine sordu:

"Komutanımızın soyadı nedir? Ne kahraman bir subay!"

Askerî okul öğrencisi cevap verdi:

"Evet, her zaman böyle, ölümü hiçe sayarcasına kahramandır. Soyadı da Lisinkovski..."

Tam o anda bölüğün önünde bir alev yükseldi, korkunç bir patlama oldu, bütün bölüğün kulağı başka bir şey duymaz oldu; havaya taşlar, mermi parçaları yükseldi. (En azından elli saniye sonra yukarıdan bir taş düştü, bir erin bacağını parçaladı.) Yüksekliği *ayarlanabilen bir topun* attığı bir bombaydı bu ve doğrudan bölüğün hemen önüne düşmüştü, bundan anlaşılıyordu ki, Fransızlar birliği görmüşlerdi.

"Bomba atıyorlar! Eşek oğlu eşekler... eh, senin... Acele etme, biraz sonra üç yüzlü Rus kılıcını tadacaksın, aşağılıklar!"

Bölük komutanı öyle bağırmaya başlamıştı ki, tabur komutanı susması, gürültü etmemesi için uyarmak zorunda kalmıştı onu.

Arkasından, birinci bölük ayağa kalktı, ikinci bölük de

kalktı. Tüfeklerin hazır, önde olması emredildi ve tabur ilerlemeye başladı. Pyest büyük bir korku içindeydi, hiçbir şeyin farkında değildi: Nereye gidiyorlardı? Uzun süre mi gitmişlerdi? Kim ne yapıyordu? Sarhoş gibi yürüyordu. Ve bir anda her yanda milyonlarca ışık parladı, bir şeyler ıslık çaldı, çatırdadı. Pyest bağırarak bir yana doğru koşmaya başladı, çünkü herkes bağırarak o yana koşuyordu. Sonra ayağı takıldı, bir şeyin üzerine düştü; bölük komutanıydı bu... (Bölüğün önünde koşarken yaralanmıştı ve askerî okul öğrencisini Fransız sanıp, onu bacağından yakalamıştı.) Askerî okul öğrencisi bacağını kurtardıktan sonra ayağa kalktığı anda karanlıkta arkadan biri saldırdı ona ve az kaldı gene düşecekti ki, başka birinin bağırdığını duydu: "Sapla süngüyü, ne duruyorsun?" Tüfeğini aldı, yumuşak bir yere sapladı. Biri korkunç, tiz bir sesle bağırmaya başladı: "*A moi, camarades! Ah, sacré b... Ah Dieu!*"[16] Pyest Fransız'ı süngülediğini ancak o zaman anladı.

Bütün bedeninden soğuk terler boşaldı, sıtma nöbeti tutmuş gibi titremeye başladı, tüfeğini bir yana attı. Ama bir anda olup bitti bunlar. O anda aklına bir kahraman olduğu geldi. Tüfeğini kaptı, öldürdüğü Fransız'ı olduğu yerde öyle bırakıp, (bu arada bir asker Fransız'ın çizmelerini çıkarıyordu) "Ura," diye bağırarak bölükle birlikte koşmaya başladı. Yirmi adım koşunca bir sipere vardı. Siperde bizimkiler ve tabur komutanı vardı.

"Aferin, baron" .....

16 (Fr.) Buraya gelin, arkadaşlar! Ah, kahretsin! Ah, Tanrım!

12

Evine doğru yürüyen Kalugin'i geçirirken Pyest şöyle dedi ona:

"Biliyor musun, Praskuhin öldü."

"Olamaz!"

"Ne demek olamaz, ben gördüm."

"Hoşça kal, acelem var benim."

Eve dönerken şöyle düşünüyordu Kalugin: "Çok mutluyum, benim nöbetimde ilk kez işler iyi gitti. Ne güzel, yaşıyorum, yaralanmadım da, takdir alacağım, kesin altın kılıç verirler bana... Evet, aslında hak ediyorum da bunu..."

Generale gereken her türlü bilgiyi verdikten sonra, kendisinden çok önce dönmüş, onu beklerken, Kalugin'in masasının üzerinde bulduğu, *Balzac*'ın, son zamanların en beğenilen, nedense bizim gençler arasında pek popüler "*Splendeur et misèresdes courtisanes*"[17] romanını okumakta olan prens Galtsin'in oturduğu odasına girdi.

Kalugin gece kıyafetini giyip yatağına uzandığında kendini evinde, tehlikelerden uzakta hissettiği için çok mutluydu. Olanları Galtsin'e ayrıntılarıyla, olduğu gibi anlatmıştı ve her şey Kalugin'in iyi, kahraman bir subay olduğunu gösteriyordu. Oysa bana öyle geliyor ki, bunu söylemek bile gereksizdi, çünkü Kalugin'in bir kahraman olduğunu belki, ölen süvari yüzbaşı Praskuhin'in dışında herkes biliyordu. Buna karşın, Praskuhin, Kalugin'le dolaşmayı kendisi için her zaman bir mutluluk da sayardı, bir gün önce ise bir arkadaşına, Kalugin'in çok iyi bir insan olduğunu, bununla birlikte, aralarında kalması koşuluyla, tabyalara gitmekten hiç mi hiç hoşlanmadığını söylüyordu.

Praskuhin Mihaylov'la yan yana yürürken Kalugin'den ay-

17 Bu eser Cemil Meriç tarafından *Kibar Fahişelerin Ihtişam ve Sefaleti* adıyla çevrilmiştir – yay.n.

rılıp daha az tehlikeli bir yere doğru giderken biraz rahatlamıştı; o anda arkasında parlak bir şimşek gördü nöbetçi "Dikkat!" diye bağırdı, arkadan gelen askerlerden biri "Tam tabyaya doğru iniyor!" dedi.

Mihaylov bakındı: Parlak nokta gibi görünen bomba tam tepede durmuştu sanki, ne yöne gitmekte olduğu belli değildi. Ama bir saniye sürdü bu: Bomba çok çok hızlı, giderek yaklaşarak (öyle ki, artık saçtığı kıvılcımlar görünüyor, uğursuz ıslığı duyuluyordu) doğrudan tabyanın üzerine indi.

Birinin korkulu haykırışı işitildi:

"Yere yat!"

Mihaylov karın üstü yere attı kendini. Praskuhin elinde olmadan yere kadar çömeldi ve gözlerini kapadı; bombanın çok yakın bir yerde sert zemine küt diye düştüğünü duydu. Aradan, ona bir saat kadar uzun gelen bir saniye geçti, bomba patlamamıştı. Praskuhin ürktü, boşuna mı o kadar korkmuştu? Belki uzak bir yere düşmüştü, o ıslığının yakından geldiğini sanmıştı. Gözlerini açtı, keyifli bir sevinçle, kendisine on iki buçuk ruble borçlu olduğu Mihaylov'un hayli aşağıda, neredeyse ayaklarının dibinde, ona sokulmuş, karın üstü, hareketsiz yatmakta olduğunu gördü. Ve o anda, bir arşın ötesinde, dönmekte olan bombanın ışıyan borusunu gördü.

Dehşet... soğuk, diğer düşüncelerin, duyguların hepsini geri itip öne çıkan bir dehşet duygusu sardı bütün bedenini; elleriyle kapadı yüzünü ve yere diz çöktü.

Aradan bir saniye daha... yaşadığı duyguların, düşüncelerin, umutların, hatıraların tümünün aklından geçtiği bir saniye daha geçti.

"Bu bomba kimi öldürecek... beni mi yoksa Mihaylov'u mu? Ya da ikimizi birden mi? Beni öldürecekse, nasıl? Neremi parçalayacak, başımı parçalarsa her şey biter; ama bacağımı parçalarsa, keserler bacağımı, ama mutlaka kloroformla kesmeleri için rica ederim. O durumda ölmem, hayatta

kalırım. Ama bakarsın, yalnız Mihaylov'u öldürür, o zaman da nasıl yan yana yürüdüğümüzü, bombanın onu öldürdüğünü, kanının üzerime sıçradığını anlatırım. Yo, bomba bana daha yakın".

O zaman, Mihaylov'a borçlu olduğu on iki buçuk rubleyi hatırladı; ayrıca, Petersburg'da birine olan, çoktan ödemiş olması gereken başka bir borcunu hatırladı. Akşam söylediği Çingene şarkısı geldi aklına; şapkasında leylâk rengi kurdeleler olan sevdiği kadının hayalini görür gibi oldu; beş yıl önce ona hakaret eden, ama bu hakaretini kendisine ödetmediği adamı hatırladı; hep birlikte, birbirinden ayrılmadan da olsa, böyle binlerce hatıra geliyordu aklına; gerçek duygusu (ölümü bekleme ve ölüm korkusu) bir an çıkmıyordu aklından. "Belki de patlamaz bu bomba," diye geçirdi içinden ve müthiş bir kararsızlıkla açmak istedi gözlerini; ama o anda, daha açmadığı göz kapaklarının arasından kıpkırmızı bir ateş yaktı gözlerini, korkunç bir patlamayla birlikte yukarıdan inen bir şey çarptı göğsünün orta yerine. Bir tarafa kaçmak istedi, ayağının altına düşen kılıcına takıldı, yere yan düştü.

İlk düşündüğü şu oldu: "Tanrıma şükürler olsun, yalnızca yaralıyım." Elleriyle göğsüne dokunmak istedi. Ama sanki elleri bağlıydı, başı birtakım mengeneler arasına sıkıştırılmıştı. Hayal meyal askerler görüyordu, bir şey düşünmeden sayıyordu askerleri: "Bir asker, iki asker, üç asker ve işte kaputa sarılı bir subay." Sonra bir şimşek kamaştırdı gözlerini, ateş eden hangi silah olduğunu sordu kendine: Tüfek mi, top mu? Top olsa gerekti; işte bir kez daha ateş ettiler, işte gene askerler, beş asker, altı asker, yedi asker, birçoğu geçiyor. Ansızın bir korkuya kapıldı, askerlerin onu ezip geçeceklerinden korktu; kendisinin yaralı olduğunu haykırmak istiyordu, ama ağzı kupkuruydu, dili damağına yapışıyordu ve korkunç susamıştı. Göğsünün çok ıslak olduğunu hissediyordu; bu ıslaklık suyu hatırlatıyordu ona, hatta o ıslak-

lığın suyunu içmek istiyordu. "Düşünce bir yerim kanamış olacak," diye geçirdi içinden. Görmeyi sürdürdüğü askerlerin onu çiğneyip geçeceklerinden giderek daha çok korkmaya başladı. Bütün gücünü toplayıp bağırmak istiyordu: "Beni de alın!", ama ancak inleyebiliyordu; kendi sesini duydukça daha büyük bir dehşete kapılıyordu. Daha sonra gözlerinin önünde kırmızı birtakım ışıklar çakmaya başladı, askerler üzerine taşlar yığıyorlardı. Işıklar giderek daha seyrek çakıyordu; üzerine askerlerin yığdığı taşlar giderek daha çok eziyordu onu. Üzerinden taşları atmak için zorluyordu kendini, uzanıyordu, ama artık görmüyor, işitmiyor, düşünmüyor, hissetmiyordu. Bombadan kopan bir parça göğsünün orta yerine gelmiş, onu orada öldürmüştü.

13

Bombayı görünce Mihaylov yere attı kendini, Praskuhin gibi o da gözlerini yumdu, gene onun gibi iki kez açıp kapadı gözlerini ve bomba patlamadan önceki o iki saniye içinde o da çok şeyler düşündü, hissetti. İçinden Tanrı'ya dua ediyor, şöyle diyordu: "Evet Tanrım, sen ne dersen, o olacak!" Bu arada düşünüyordu: "Hem neden askerlik mesleğine girdim ki, üstelik seferlere katılmak için piyade oldum; hafif süvaride kalıp T. kentinde dostum Nataşa ile hoş vakit geçirseydim daha iyi olmaz mıydı?.. Peki şimdi ne oldu!" Ve bomba çift rakamda patlarsa ölmeyecek, tek rakamda patlarsa ölecek diye düşünerek saymaya başladı: Bir, iki, üç, dört... Bomba patladığı anda şöyle geçirdi içinden: "Her şey bitti! Öldüm!" (Bombanın tek sayıda mı, çift sayıda mı patladığını bilmiyordu), başında sert bir çarpma, dayanılmaz bir acı hissetmişti. Ellerini birbirine vurarak "Tanrım, günahlarımı affet!" diye mırıldadı, yattığı yerde hafifçe doğruldu ve kendini kaybedip, sırtüstü yere düştü.

Kendine geldiğinde ilk hissettiği şey, burnunun üzerinde akan kan ile başındaki çok daha hafiflemiş acı oldu. "Galiba ruhumu teslim ediyorum," diye geçirdi içinden. "O *tarafta* ne olacak? Tanrım! Huzur içinde kabul et ruhumu." (Düşünüyordu:) "Ama çok tuhaf, ölürken askerlerin ayak seslerini, silah seslerini açık seçik duyuyorum".

Başının üzerinde, trampetçi İgnatyev'in olduğunu hemen tanıdığı bir ses duydu.

"Hey! Sedye getirin! Bölük komutanı yaralandı!" diye bağırıyordu trampetçi İgnatyev.

Biri omuzlarından tuttu Mihaylov'u. Gözlerini açmaya çalıştı, başının üzerinde koyu mavi gökyüzünü, bir yığın yıldız, yukarıda havada birbirini kovalayan iki bomba gördü, İgnatyev'i, omuzlarında silahlarla sedye taşıyan askerleri, siperin önündeki toprak seti gördü; birden, henüz öteki dünyada olmadığını anladı.

Başına gelen bir taş hafif yaralamıştı onu. İlk izlenimi şu oldu: *Öteki tarafa* gitmeye çok sakin, güzel hazırlanmıştı, ama bombalarıyla, siperleriyle, askerleriyle, kanlarıyla gerçek dünyaya dönmek hoşuna gitmemişti; ikinci izlenimi, hâlâ hayatta olduğunun bilinçsiz sevinci, üçüncüsü de korku ve tabyadan bir an önce uzaklaşmak isteği. Trampetçi mendiliyle sardı komutanının başını, koluna girdi, onu pansuman noktasına götürüyordu.

Önyüzbaşı biraz daha kendine gelince "Peki ama neden, nereye gidiyorum?" diye düşündü. "Benim görevim bölüğümün başında olmak, bir yerlere gitmek değil..." İçinden bir ses şöyle fısıldıyordu ona: "Bölük zaten hemen çıkacak ateşin altından; senin için yaralı olarak görevinin başında kalmak ise bir ödülü gerektirir."

Aslında kendisi de ateş altından çıkmayı çok isteyen yardımsever trampetçinin elini iterek,

"Bırak, kardeşim," dedi, "pansuman noktasına gitmek is-

temiyorum, bölüğümün başında kalacağım."

Ve geri döndü.

Ürken İgnatyev ısrar etti:

"Başınızı sardırsaydınız çok daha iyi ederdiniz, efendim, bunu yapmalısınız. Yaranız yeni olduğu için önemli değilmiş gibi geliyor size; hem baksanıza, gerçekten çok kötü burası... efendim."

Mihaylov bir dakika kararsız durdu; birkaç gün önce pansuman noktasında gördüklerini hatırlamasaydı İgnatyev'in dediğini yapacaktı: Bir subay elinde ufak bir sıyrıkla pansumana gelmişti, doktorlar ona bakarak gülümsüyorlardı, hatta uzun favorili bir doktor subaya korkmamasını, bu yaranın onu öldürmeyeceğini, eline çatal battığında bile daha çok acıyacağını söylemişti.

Önyüzbaşı düşünüyordu: "Doktorlar belki benim yarama da öyle kuşkulu gülümseyeceklerdir, hatta başka bir şeyler daha söyleyeceklerdir." Ve trampetçinin sözüne bakmadan, kararlı, geri, bölüğünün başına döndü.

Onun yokluğunda bölüğün yönetimini üzerine alan asteğmeni görünce sordu ona:

"Benimle yürüyen emir subayı Praskuhin nerede?"

Bu arada, önyüzbaşının geri gelmesinden, böylece bölükte tek subay kendisinin kaldığını söylemek hazzından onu yoksun etmesinden hiç de hoşlanmayan asteğmen pek isteksiz cevap verdi:

"Bilmiyorum, galiba öldü."

"Öldü mü, yaralı mı? Nasıl bilemezsiniz, bizimle birlikte yürüyordu. Peki, neden ilgilenmediniz kendisiyle?"

"Böyle bir cehennemin içinde nasıl ilgilenebilirdim!"

Mihaylov öfkeli, "Ah, nasıl böyle konuşabiliyorsunuz, Mihail İvanoviç?" dedi. "Ya ölmediyse; hem, ölmüş olsa da cesedini kaldırmanız gerekirdi. Ne de olsa, generalin emir subayıdır kendisi ve belki de ölmemiştir."

Asteğmen, "Nasıl ölmemiş olabilir," dedi, "söylüyorum size, yanına gittim, gördüm kendisini... İnsaf edin! Bizimkileri götürmeye yetiştiremiyoruz. Şu durumu görüyorsunuz, efendim!" Çömelerek devam etti: "Şimdi de gülle atmaya başladılar."

Mihaylov da, hareket ettikçe korkunç acıyan başını tutup çömeldi.

"Hayır," dedi, "kesin, gidip almalıyız onu: Belki ölmemiştir. Bizim için bir *görevdir* bu, Mihail İvanoviç!"

Mihail İvanoviç cevap vermedi.

Mihaylov şöyle geçirdi içinden: "Evet, iyi bir subay olsaydı gidip alırdı Praskuhin'i; bu durumda askerleri başlarında biri olmadan göndermek gerekiyor. Ama nasıl? Bu korkunç ateş altında boş yere ölebilirler..."

Yumuşak emir havası taşıyan bir tavırla (askerlerin bu emri yerine getirmekten hiç hoşlanmayacaklarını hissederek), pek yüksek olmayan bir sesle, "Çocuklar!" dedi. "Geriye dönüp, orada hendekte yaralı yatan subayımızı almamız gerekiyor."

Bunu özel olarak herhangi birine söylememiş olduğundan, emri yerine getirmek için geri dönen olmadı.

"Erbaş! Buraya gel."

Erbaş, bunu duymamış gibi, yürümeyi sürdürdü.

Mihaylov şöyle düşündü: "Belki de ölmüştür, insanları yok yere tehlikeye atmaya *değmez*. Bunun tek suçlusu da benim, zamanında ilgilenmedim onunla. Kendim gideceğim, ölüp ölmediğine bakacağım. Bu benim *görevimdir*."

"Mihail İvanoviç!" dedi. "Siz bölüğü götürün, ben arkanızdan yetişirim."

Bir eliyle kaputunun eteğini toplayıp, ötekiyle sürekli, büyük saygısı olduğu kutsal Mitrofoniy'in küçük tasvirine dokunarak, neredeyse sürünerek, korkudan titreyerek siperde ilerlemeye başladı.

Mihaylov, arkadaşının öldüğünden emin olduktan sonra gene öyle inleye inleye, durup başından kayan sargıyı eliyle düzelterek, korkunç ağrımaya başlayan başını tutarak geri geldi. Mihaylov bölüğe yetiştiğinde tabur artık yamacın dibinde, tehlikenin hemen hiç olmadığı yerdeydi. "*Hemen hiç olmadığı*" diyorum, çünkü bazı serseri bombalar seyrek olarak oraya kadar geliyordu (o gece bu bombalardan birinin parçası denizcilerin toprak damında oturmakta olan bir subayı öldürmüştü).

Yanına gelen sağlık görevlisi başını sararken önyüzbaşı düşünüyordu: "Yarın pansuman noktasına gidip kayıt yaptırmalıyım, sicilime olumlu etkisi olacaktır..."

14

İki saat öncesine kadar içi büyüklü küçüklü değişik hayallerle, arzularla dolu yüzlerce insan şimdi, tabyalarla siperler arasındaki çiçekler açmış vadideki Sivastopol'un Ölüler Kilisesi'nin dümdüz döşemesinde her yanı kan içinde, kolu bacağı donuk, yatıyordu. Yüzlerce insan, kurumuş ağızlarında dualarla, lanetlerle, inleyerek (bazıları çiçekler arasında ölülerin yanında, bazıları sedyelerde, ranzalarda, pansuman noktasında yerlerde sürünüyor, kıvranıyordu. Ve daha önceleri de olduğu gibi, şafağın kızıllığı Sapun Dağı'nın doruğunu kızıla boyuyordu, yıldızlar parlaklığını yitiriyor, soluyor, uğuldayan denizden doğru beyaz bir sis geliyor, doğuda al bir şafak söküyor, masmavi ufukta uzun, kızıl bulutlar dağılıyor ve güçlü bir ışık canlanan dünyaya eskiden olduğu gibi gene sevinç, sevgi ve mutluluk müjdesi veriyordu.

15

Ertesi gün akşam gene bando çalıyordu bulvarda; gene subaylar, askerî okul öğrencileri, erler, genç kadınlar bulvarda, aşağıdaki beyaz çiçekler açmış akasyalar arasındaki yollarda neşeyle dolaşıyordu.

Kalugin, prens Galtsin ve bir albay bandonun yakınlarında kol kola dolaşıyor, dünkü savaştan söz ediyorlardı. Konuşmanın ana konusu, böyle durumlarda her zaman olduğu gibi, çatışmalar değil, olaylara katılmış olan kişinin, olanları anlatırken anlattığı kendi kahramanlığıydı. Üçünün yüzünde de, sesinde de, sanki onları çok üzen dünün kayıpları için derin anlamlı, hüzünlü bir ciddiyet, neredeyse acılı bir ifade vardı. Ama doğrusunu söylemek gerekirse, içlerinden hiçbiri birçok yakınını kaybetmiş olmadığı (hem, savaşta çok yakın insanlar olur mu hiç) için, onların yüzündeki bu ifade, takınmayı yalnızca zorunlu saydıkları resmî bir ifadeydi. Oysa, Kalugin ile albay, iyi insanlar olmalarına karşın, altın kılıç almak uğruna her gün böyle çok olayla karşılaşmaya, tuğgeneralin önüne çıkmaya hazırdılar. Kendine ün kazanmak için milyonları mahveden bir savaş galibi için "canavar" dediklerinde bu benim çok hoşuma gider. Evet, asteğmen Petruşov'a sorun, teğmen Antonov'a sorun, hangi subaya sorarsanız sorun, her biri kendince bir Napolyon, küçük bir canavardır ve her an savaşmaya, omzuna bir yıldız daha kazanmak, maaşının üçte biri prim almak için yüz insanı öldürmeye hazırdır.

Albay, "Hayır, affedersiniz ama, efendim," dedi, "önce sol kanatta başladı. *Ben kendim de oradaydım.*"

Kalugin, "Doğru, olabilir," diye karşılık verdi. "*Ben daha çok sağ kanattaydım; iki kez bulundum orada: Bir kez generali arıyordum, bir kez de siperleri kontrole çıkmıştım. Çarpışmalar şiddetliydi.*"

Prens Galtsin albaya döndü:

"Evet, doğru, Kalugin biliyor; biliyor musun, bugün V... *bana* senin yaman bir subay olduğunu söyledi."

Albay resmî, üzgün bir tavırla, "Ama kayıplarımız, kayıplarımız korkunç," dedi. "*Benim alayda* dört yüz ölü var. *Oradan nasıl canlı çıktım*, aklım almıyor."

O sırada bulvarın öte ucundan, leylâk rengi üniformasıyla onlara doğru gelmekte olan başı sarılı, çizmelerinin tabanı aşınmış Mihaylov'u gördüler. Onları görünce Mihaylov çok mahcup oldu: Dün Kalugin'in karşısında nasıl oturduğunu hatırladı, aklına onun yaralı numarası yaptığından kuşkulanacakları geldi. Öyle ki, onlar kendisini görmemiş olsalardı hemen aşağı doğru sapacak, evine gidecek, başındaki sargıyı çıkarabileceği güne kadar da evden çıkmayacaktı.

Karşılıklı yaklaştıklarında Kalugin gülümseyerek, "*Il fallait voir dans état je l'ai rencontré hier sous le feu*,"[18] dedi.

Kalugin sonra, "Dün gördünüz beni, ben de nasıldım?" anlamında gülümseyerek sordu Mihaylov'a:

"Ne o, yaralandınız mı, yüzbaşı?"

Mihaylov, kızaran yüzünde "Gördüm, ne yalan söyleyeyim, harikaydınız, ama ben berbattım, çok berbat!" der gibi bir ifadeyle cevap verdi:

"Evet efendim, hafif bir yara."

Prens Galtsin yüzünde gene mağrur o ifadeyle önyüzbaşının kasketine bakarak, kimseye özel bir ilgi göstermeden sordu:

"*Est-ce que le pavillon est baissé deja*?"[19]

Fransızca da konuşabildiğini göstermek isteyen Mihaylov cevap verdi:

"*Non pas encore*."[20]

---

18 (Fr.) Dün kendisini ateş altında nasıl gördüğümü görmeliydiniz.

19 (Fr.) Sancak indi mi yoksa?

20 (Fr.) Henüz değil.

Galtsin ona dönüp Rusça, kibar bir tavırla, (önyüzbaşıya öyle gelmişti), "Ateşkes görüşmeleri hâlâ devam ediyor mu?" diye sordu. "Onlarla Fransızca konuşmakta zorlanıyor olmalısınız. Öyle değil mi?.."

Yaverler daha sonra ayrıldılar Mihaylov'un yanından.

Önyüzbaşı dün olduğu gibi gene çok yalnız hissetti kendini, birçok kişiyle selamlaşarak (bazılarının yanına gitmek istemiyor, bazılarına ise yaklaşmaktan çekiniyordu) yürüdü, Kazarski'nin heykelinin altında oturup bir sigara yaktı.

Baron Pyest de bulvardaydı. Ateşkes görüşmelerinde kendisinin de bulunduğunu, Fransız subaylarla konuştuğunu, bir Fransız subayın ona şöyle dediğini anlatıyordu: "*S'il n'avait pas fait clair encore pendant une demi-heure, les embuscades aureient été reprises.*"[21] O da şöyle karşılık vermiş Fransız subaya: "*Monsieur! je ne pas non, pour ne pas vous donner un démenti.*"[22] Çok güzel Fransızca konuşuyordu baron Pyest.

Aslında, ateşkes görüşmelerine katılıyordu, ama Fransızca konuşmayı pek çok arzu ediyor olsa da, (Fransızlarla konuşmak büyük haz veriyordu ona çünkü) orada pek önemli bir şey söylemeyi başaramamıştı. Askerî okul öğrencisi baron Pyest ateşkes hattı üzerinde uzun süre dolaşmış, kendine yakınlık gösteren Fransızlara şöyle sormuştu: "*De quel régiment êtes-vous?*"[23] Cevap veriyorlardı ona... hepsi o kadar, konuşma orada bitiyordu. Hat üzerinde içerilere doğru fazla yürüdüğünde, bu askerin Fransızca bildiğinden kuşku etmeyen bir nöbetçi başka birinden söz ediyor gibi, küfrediyordu ona: "*Il vient regarder nos travaux ce sacré c...*"[24] Bunları anlatıyordu askerî öğrenci baron Pyest. Ateşkes görüşmeleriyle kimsenin pek ilgilenmediğini görünce, biraz ön-

21 (Fr.) Yarım saat daha karanlık olsaydı siperleri ikinci kez ele geçirirdik.

22 (Fr.) Sırf size itiraz etmemiş olmak için, buna hayır demeyeceğim.

23 (Fr.) Siz hangi alaydansınız?

24 (Fr.) Lanet adam geldi, neler yaptığımıza bakıyor...

ce söylediği Fransızca cümleleri düşünerek evine doğru yürüdü. Dün bulvarda olan herkes, her şey gene oradaydı: Pek yüksek sesle konuşan yüzbaşı Zobov da, pek dağınık görünen yüzbaşı Objogov da, kimseye dalkavukluk etmeyen topçu yüzbaşı da, mutlu bir aşk hayatı olan bir askerî öğrenci de; her zamanki yalan da, kibir de, havailik de...

Yalnızca Praskuhin ile Neferdov yoktu; bir de, şimdi burada belki kimsenin hatırlamadığı, herkesin (daha önce unutmamışlarsa, babalarının, annelerinin, karılarının, çocuklarının da) bir ay sonra unutacağı, cesetleri henüz yıkanmamış, toprağa verilmek için hazırlanmamış insanlar da yoktu.

Cesetleri toplayan erlerden biri, göğsü parçalanmış, kafası kocaman şişmiş, yüzü mosmor, gözleri kaymış bir cesedi omuzlarından tutup kaldırırken şöyle diyordu:

"İlk anda tanıyamadım zavallıyı... Sırtından tut, Morozka, yoksa bir yerleri kopacak. Öf, ne iğrenç bir koku bu!"

"Öf, ne iğrenç bir koku!.." bu insanlardan kalan yalnızca buydu işte.....

.....

16

Bizim tabya ile Fransızların siperinde beyaz flamalar sallanıyordu; aradaki çiçekler açmış alanda gri giysili, mavi giysili, çizmesiz, bozulmaya yüz tutmuş çok sayıda ceset vardı. Görevliler arabalara yüklüyorlardı onları. Cesetlerden korkunç, ağır kokular yükseliyordu. Sivastopol'dan da, Fransız kampından da insanlar çıkmış, bu manzaraya bakıyor, büyük bir merakla birbirlerini izliyordu.

Bu insanların kendi aralarında neler konuştuklarını dinleyin. İşte, çevresini Rusların, Fransızların aldığı genç bir subay, muhafız subayı çantasını karıştırırken, ne dediğini anlamaları için, kötü de olsa, hayli iyi bir Fransızcayla şöyle diyordu:

"E sesi purkua se uazo isi?"[25]

"*Parce que c'est une giberne d'un régiment de la garde, monsieur, elle porte l'aigle impérial.*"[26]

"E vu de la gard?"[27]

"*Pardon, monsieur, du 6-ème de ligne.*"[28]

Subay, Fransız'ın sarı ahşap sigara tabakasını göstererek soruyor:

"E sesi u aşte?"[29]

"Çünkü muhafız alayı çantasıdır bu, üzerindeki de imparator arması."

"Siz muhafız alayından mısınız?"

"Hayır, affedersiniz, bayım, altıncı kıtadanım."

Subay, Fransız'ın sarı ahşap sigara tabakasını göstererek soruyor:

"Satın mı aldınız onu?"

"*A Balaclave, monsieur! C'est tout simple-en bois de palme.*"[30]

Subay, konuşmayı kendi isteğine göre değil, bildiği sözcükler çerçevesinde sürdürüyor:

"*Joli!*"[31]

Pek kibar Fransız, sigarasının dumanını üfledikten sonra hafifçe öne eğilerek, sigara tabakasını subaya uzatıyor:

"*Si vous voulez bien garder cela comme souvenir de cette recontre vous m'obligerez.*"[32]

Subay da kendisininkini Fransız'a veriyor. Ve orada bulunan herkes, Fransızlar da, Ruslar da çok mutlu görünüyorlar, gülümsüyorlar.

---

25 (Fr.) *Et ceci pourquoi... ce oiseau-là?:* Peki bu... bu kuş neden burada?

26 (Fr.) Çünkü bu muhafız alayının bir fişekliği mösyö, şah kartalı taşıyor.

27 (Fr.) *Et vous, de la garde?:* Peki siz, muhafız alayından mısınız?

28 Pardon mösyö, altıncı tabyada.

29 (Fr.) *Et ceci, où acheté?:* Peki bu, nereden satıl alındı?

30 (Fr.) Balaklave mösyö. Sadece palmiye ağacındandır.

31 (Fr.) Güzel.

32 (Fr.) Bu görüşmemizin anısına alırsanız beni mutlu edersiniz.

İşte, pembe gömleğiyle, kaputuyla heyecanlı bir piyade er, elleri arkalarında, neşeli, meraklı arkadaşlarıyla birlikte bir Fransız'ın yanına gidiyor, ondan çubuğunu yakmasını rica ediyor. Fransız onun çubuğunu yakıyor.

Pembe gömlekli er, "Tütün *bun*," diyor.

Seyredenler gülümsüyorlar.

Fransız karşılık veriyor:

"*Oui, bon tabac, tabac turc, et chez vous tabac russe? bon?*"[33]

Pembe gömlekli er, "Rus *bun*," diyor. Orada bulunanlar kahkahalarla gülmeye başlıyorlar. Pembe gömlekli bir er Fransız'ın göbeğine pat pat vurarak, Fransızca bütün bilgisini döküyor ortaya: "France hayır bun, bonjur, mesyo."

Bu kez Fransızlar kahkahayı basıyorlar.

Fransızların arasından hafif piyade bir er şöyle diyor:

"*Il ne sont pas jolis ces bâtes de russes.*"[34]

İtalyan aksanlı esmer bir başka Fransız, bizimkilerin yanına gelip "*De quoi de ce qu'ils rient donc*?"[35] diyor.

Heyecanlı asker hafif piyade Fransız'ın kaputunun dikili eteğine bakarak, "Kaftan bun," diyor.

Herkes gene kahkahalarla gülüyor.

Fransız onbaşı bağırıyor:

"*Ne sortez pas de la ligne, à vos places, sacrénom...*"[36]

Askerler canları sıkkın, geri çekiliyorlar.

Ve işte, Fransız subayların yanında bizim genç bir süvari subayımız da Fransızcasını döktürmekte. Tek apoletli Fransız subay "*comte Sazonoff, que j'ai beaucoup connu monsieur,*"[37] diyor. "*C'est un de ces vrais comtes russes, comme nous les aimons.*"[38]

---

33 (Fr.) Evet, iyi tütün, Türk tütünü, peki, sizde Rus tütünü var mı? İyi midir?

34 (Fr.) Şu Rus hayvanlar çok çirkin oluyor.

35 (Fr.) Neden gülüyorlar bunlar?

36 (Fr.) Çizginin öte yanına geçmeyin, yerinizde durun, kahrolsun...

37 (Fr.) Benim çok iyi tanıdığım kont Sazonov, efendim.

38 (Fr.) Kendisi gerçek Rus kontlarındandır, bizim sevdiğimiz kontlardan.

Süvari subay şöyle diyor:

"Il y a un Sazonoff que j'ai connu mais il n'est pas comte, moins que je sache, un petit brun de votre âge à peu près."[39]

"C'est ça, monsieur, c'est lui. Oh, que je voudrais le voir ce cher comte. Si vous le voyez, je vous pris bien de lui faire mes compliments. Capitaine Latour."[40]

Süvari subayı, sohbeti sürdürmek amacıyla, cesetleri göstererek şöyle diyor:

"N'est ce pas terrible la triste besogne, que nous faisons? Ça chauffait cette nuit, n'est-ce pas?"[41]

"Oh, monsieur, c'est affreux! Mais quels gaillards vos soldats, quels gaillards! C'est un plaisir que de se battre contre des gaillards comme eux."[42]

"Il faut avouer que les votres ne se mouchent pas du pied non plus."[43]

Siz iyisi mi, ateşkes görüşmeleri başladığında siperlerin önündeki toprak setin üzerine çıkmış, orada, boş gözlerle Fransızlara, yerlerdeki cesetlere bakarak, bu uğursuz düzlükte açmış mavi tarla çiçeklerini toplayan, başında çok eski, babasının olsa gerek, kasketiyle, çıplak ayaklarında potinleriyle, yalnızca bir askının tuttuğu keten pantolonuyla dolaşıp duran on yaşlarındaki şu çocuğa bakın. Elinde kocaman çiçek buketiyle eve dönerken, rüzgârın ona kadar getirdiği ceset kokularına burnunu kapayıp bir ceset yığınının

---

39 (Fr.) Ben bir Sazanov tanımıştım, ama bildiğim kadarıyla, kont falan değildi, kısa boylu, esmer, yaklaşık sizin yaşlarda biriydi.

40 (Fr.) Evet, o olacak. Ah, o sevimli kontla karşılaşmayı ne çok isterdim. Onu görürseniz, çok rica ediyorum, selamlarımı söyleyin kendisine. Yüzbaşı Latuz, deyin.

41 (Fr.) Öyle değil mi, ne korkunç, kötü bir şey yapıyoruz? Dün gece çok hareketliydi, değil mi?

42 (Fr.) Oh, korkunç bir şey, mösyö! Erleriniz çok yaman, çok yaman! Böyle yaman askerlerle savaşmak bir zevk!

43 (Fr.) Doğrusunu söylemek gerekirse, bizim askerlerimizin olağanüstü bir şeyler yaptıkları yok.

yanında durdu, hemen önündeki, başı olmayan korkunç bir cesede uzun uzun baktı. Orada hayli uzun öyle durduktan sonra daha da yaklaştı, ayağıyla cesedin buz gibi koluna dokundu. Kol biraz sallandı. Bir kez daha, bu sefer daha kuvvetli dokundu. Kol sallandı, tekrar olduğu yerde durdu. Çocuk bir çığlık attı, çiçeklerle yüzünü kapadı, var gücüyle kaleye doğru koştu.

Evet, tabyalardan da, siperlerden de beyaz flamalar sallanıyordu; çiçek açmış düzlük kokmuş cesetlerle doluydu, güzelim güneş mavi denize doğru alçalıyordu ve mavi deniz güneşin ışığında altın parıltılarla dalgalanıyordu. Binlerce insan bir araya gelmiş, bakıyor, konuşuyor, birbirine gülümsüyorlardı. Ve sevginin, özverinin büyük yasasına inanan bu insanlar, bu Hıristiyanlar pişmanlık duygusuyla, onlara hayat verenin, her birinin içine ölüm korkusuyla birlikte iyiliğe, güzele sevgiyi de koyanın önünde neden yerlere kapanmıyorlardı; neden sevinç, mutluluk gözyaşlarıyla kardeşçe kucaklaşmıyorlardı? Hayır! Beyaz flamalar indi artık, şimdi gene ölüm ve acının silahları ıslık çalmaya başlayacak, gene günahsız kanlar akacak, iniltiler, lanetler duyulacak.

Bu kez söylemek istediğim bunlardı işte. Ama ağır bir düşünce doluyor içime. Belki de söylememeliydim bunları. Söylediklerim belki de, insanların ruhuna bilinçsiz olarak giren kötülükler içindi ve bozulmaması için şarabın tortusunu çalkalamamak gerektiği gibi, onlardan söz etmemeliydim.

Kaçınılması gereken kötülük ifadesi nerededir? Bu öyküde yansıtılması gereken iyiliğin düşüncesi nerededir? Kim kötüdür, kim iyiliğin kahramanıdır? Herkes iyi, herkes kötüdür.

Ne Kalugin parlak cesaretiyle (*bravoure de gentilhhomme*) ve her hareketini yönlendiren ün düşkünlüğüyle; ne *inancı, Çarı ve vatanı uğruna* ölen sade, boş, zararsız bir insan olan

Praskuhin, ne korkaklığıyla, dar görüşlülüğüyle Mihaylov, ne de düşüncelerinin, prensiplerinin tutarsızlığıyla *Pyest*... hiçbiri bu öykünün kötü veya iyi kahramanı olamaz.

Benim öykümün kahramanı, yüreğimin bütün gücüyle sevdiğim, her güzelliğiyle anlatmaya çalıştığım, her zaman güzel olmuş ve olacak gerçektir.

26 Haziran 1855

1855 Ağustosu'nda Sivastopol

1

Ağustos'un sonunda Sivastopol şosesinin Duvanka[1] ile Bahçesaray arasındaki boğazların olduğu yoğun askerî ve sıcak toz kaplı bölümünde dört tekerlekli askerî bir araba ağır ağır ilerlemekteydi. Artık hiçbir yerde görülmeyen, daha çok, Yahudilerin yaylılarıyla Rus köylüsünün, kenarında sepetler sarkan yük arabası arası bir arabaydı bu.

Arabanın önünde keten bezinden redingotlu, başında eski bir subay kasketi olan emir eri oturuyor, dizginleri tutuyordu; arkada üzerleri çulla örtülü bohçaların, denklerin üzerinde yazlık kaputuyla bir piyade subayı oturuyordu. Otururken görüldüğü kadarıyla, subayın kısa boylu, ama aşırı geniş (ama bir omzundan ötekine olduğu kadar, göğsünden sırtına kadar da geniş) olduğunu söylemek mümkündü. Hem geniş, hem şişmandı, boynu da, ensesi de çok kalındı, bedeninin orta yeri denen beli neredeyse yok gibiydi; ama karnı yoktu. Tersine, zayıf bile sayılabilirdi, özellikle de sağ-

1 Sivastopol'a giderken son durak – Tolstoy'un notu.

lıksız sarı esmer yüzü çok zayıftı. Yüzünün hafif şişkinliği, bütün yüzüne genel bir cahillik, kabalık ifadesi veren, (yaşlılıktan olmayan hatlarıyla birleşen, onları büyüten yumuşak, iri kırışıklıklar olmasaydı), yüzü güzel bile sayılabilirdi. Gözleri kahverengi, ufak, son derece hareketli, hatta cesur bakışlıydı. Bıyığı çok gür, ama geniş değil, çiğnenmişti. Çenesi, özellikle de elmacık kemikleri iki günlük aşırı sert, sık, siyah sakalla kaplıydı. Bu subay 10 Mayıs günü bir bomba parçasıyla başından yaralanmış, sargısını hâlâ çıkarmamıştı; şimdi de, bir haftadır kendini iyi hissettiği için, Simferopol hastanesinden taburcu edilmiş, Sivastopol'un silah seslerinin sürekli duyulduğu bir yerindeki (oysa Sivastopol'un kuzeyinden veya İnkerman bölümünden duyulmuyordu silah sesleri) alayına gidiyordu. Burada, özellikle dağların engel olmadığı yerlerde veya rüzgarın getirdiği silah sesleri zaman zaman açık seçik, çok yakından geliyormuş gibi işitiliyordu. Kâh, patlama birden sarsıyordu havayı, insanı ürpertiyordu; kâh, daha hafif sesler, fırtınanın en hızlı olduğu zamanlar gök gürültüsü gibi çatırdayarak yankılanan büyük, uğultulu patlamalarla kesilen, trampet sesleri gibi, birbiri ardından geliyordu. Herkes korkunç bir bombardımanın olduğunu söylüyordu. Zaten duyuluyordu bombardımanın sürdüğü. Subay hızlı sürmesini söylüyordu emir erine: Bir an önce alayına varmak istediği anlaşılıyordu. Karşıdan, Sivastopol'a yiyecek getirmiş Rus köylülerinin yük arabaları geliyordu. Şimdi oradan dönmekte olan bir arabada da gri kaputlu hasta, yaralı askerler, siyah paltolu denizciler, kırmızı fesli Yunanlı gönüllüler, sakallı milis erler vardı. Subayın olduğu araba durmak zorunda kaldı, subay yoldan kalkan, gözlerine, kulaklarına dolan, terli yüzüne yapışan yoğun, hareketsiz toz bulutundan gözlerini kısarak, yüzünü buruşturarak, yanından geçmekte olan hasta ve yaralı dolu arabaya canı sıkkın, pek kayıtsız baktı.

Emir eri, efendisine dönüp, tam yanlarından geçmekte olan hasta ve yaralı dolu arabayı göstererek,

"Bu bizim bölükten sıska er," dedi.

Üzeri açık arabanın önünde oturan keçe şapkalı, sakallı bir Rus, sapını koltuğunun altına sıkıştırdığı kamçıyı bağlıyordu. Arkasında, durumları değişik, araba her sarsıldığında sarsılan beş asker vardı. Arabanın orta yerinde pek canlı oturan, sargılı kolu kaputunun üzerinden omzuna iple bağlı, gömleği çok kirli, zayıf, soluk yüzlü bir er subayı görünce elini kasketine götürecek olmuş, ama sonra yaralı olduğunu hatırlamış olacak, yalnızca başını kaşımak istemiş gibi yapmıştı. Yanındaki asker arabanın içinde yatıyordu; yalnızca, arabanın kenarına dayadığı sıska iki kolu ile kalkık, bez parçası gibi, iki yana açık dizleri görünüyordu. Şiş yüzlü, tepesinde asker şapkası olan başı sarılı üçüncü asker ise kenarda, bacaklarını tekerleğin üzerine sarkıtmış, ellerini dizlerine dayamış, galiba, uyukluyordu. Subay ona döndü.

"Doljnikov!" diye seslendi.

Er gözlerini açıp, şapkasını çıkararak kesik kesik, gür sesiyle, aynı anda yirmi asker bağırmış gibi cevap verdi:

"Benim!"

"Ne zaman yaralandın sen, kardeşim?"

Askerin kalay gibi fersiz parlayan şiş gözleri canlandı: Anlaşılan, subayını tanımıştı.

Aynı bas, kesik kesik sesiyle, "Size sağlıklar dilerim, efendim!" dedi.

"Alay şu anda nerede?"

"Sivastopol'daydı; çarşamba günü yer değiştirmeyi düşünüyorlardı, efendim!"

"Nereye?"

"Bilmiyorum... Belki de kuzeye, efendim!" Şapkasını başına koyarken, sözcükleri uzatarak devam etti: "Artık düşman daha sık ateş ediyor, efendim, daha çok bomba gönde-

riyor; koya kadar gidiyor bombalar; şimdi durum çok daha kötü..."

Araba uzaklaşmış, askerin ne dediği artık duyulmaz olmuştu; ama yüzündeki ifadeden, duruşundan acı çeken bir insanın bir ölçüde duyduğu öfkeyle rahatlatıcı şeyler söylemediği belliydi.

Sivastopol'a gitmekte olan subay teğmen Kozeltsov yetenekli, sıradan olmayan bir subaydı. Öylesine yaşayan, öylesine bir şeyler yapan insanlardan değildi; bir şeyleri öyle olması gerektiği, başkaları öyle yaptığı için yapmazdı: İstediği her şeyi yapar, başkaları da onun yaptığının iyi olduğunu düşünerek aynı şeyi yapardı. Kişilik yapısı hayli zengindi; kafası çalışırdı, aynı zamanda yetenekliydi; güzel şarkı söyler, gitar çalar, çok canlı konuşur, alay yaveri olduğu sıralar (özellikle evrakları) son derece rahat yazardı; ama kişiliğinin en dikkati çeken yanı, kendine güven dolu enerjisiydi; yetenekleri de daha çok, hayli şaşırtıcı olan bu özelliğinden kaynaklanıyordu. Ondaki, yaşamla birleşen kendine güven, genellikle yalnızca erkeklerde, özellikle de asker çevrelerde görülen, tek seçenekli, yalnızca önder olmak ya da yok olmak duygusu, duygularının itici gücü olan kendine güveniydi: Kendisiyle kıyasladığı insanların arasında önde olmak isterdi.

Teğmen, hastaneye götürülen yaralıları görmenin; erin, anlamı giderek büyüyen söylediklerinin ister istemez kendisinde yarattığı, bomba seslerinin de güçlendirdiği duyguyla, yüreğinde büyük ağırlık, düşüncelerinde bir belirsizlik hissederek, "Ama nasıl olur?" diye mırıldandı. "*Moskova* ne derse onu yapacağım.[2] Hadi, sür bakalım Nikolayev..." Kaputunun eteğini toplarken, biraz homurdanarak seslendi emir erine: "Ne o, uyudun mu... yoksa!"

2 Ordunun birçok alayında askerlerden söz ederken yarı küçümser, yarı sevgiyle *Moskova* veya *asker andı* denir – ç.n.

Nikolayev dizginlere asıldı, atları dehledi ve araba yola çıktı.

Subay, "Önce, bir dakika hayvanların karnını doyuralım, sonra yola devam ederiz," dedi.

2

Duvanka'nın, yıkılmış Tatar evlerinin kalıntılarıyla kaplı sokağına girince teğmen Kozeltsov, Sivastopol'a bomba ve gülle taşıyan arabalar yolu kapamış olduğu için tekrar durmak zorunda kaldı.

İki piyade er yolun kenarında yıkık bir duvarın dibinde oturmuş, tozun içinde, karpuz ekmek yiyordu.

Karpuz ekmek yiyen erlerden biri, sırtında küçük bir torbayla yanlarında duran ere ağzında ekmeği çiğnerken sordu:

"Yolun uzak mı, hemşerim?"

Sırtında torba olan er karpuzdan yana bakmadan, sırtındaki torbayı düzelterek,

"Memleketten bölüğüme gidiyorum," dedi. "Üç hafta bir bölüğün samanlığında kaldık, şimdi de, gördüğün gibi, buraya yolladılar bizi; ama bölüğümüzün nerede olduğunu bilmiyoruz. Geçen hafta Korabelnaya'da olduğunu söylüyorlar. Sizin bir şeyler duymuşluğunuz var mı, beyler?"

Tam olmamış, henüz beyazımsı karpuzun içini sustalı çakıyla büyük bir haz duyarak oymakta olan öteki yaşlı, topçu er cevap verdi ona:

"Senin bölüğün kentte, hemşerim, kentte. Biz oradan geliyoruz, öğlen oradaydık. Ama, kardeşim, aklın varsa gitme oraya, burada bir yerlerde kal, bir gece daha yat samanlıkta, senin için öylesi daha iyi olur..."

"Ama nasıl olur, beyler?"

"Dediğimi duymadın mı? Şu anda her taraf ateş içinde. O kadar kardeşimiz öldü ki, anlatamam!"

Topçu er böyle dedikten sonra kolunu salladı, şapkasını düzeltti.

Sırtında torba olan er başını salladı, ağzını şapırdattı, sonra çizmesinin koncundan çubuğunu aldı, tütün doldurmadan şöyle bir karıştırdı, sigara içen askerin sigarasından küçük bir parça kavı yaktı, şapkasını çıkardı.

Sırtındaki torbayı sallayarak düzeltti, yürüdü.

"Hadi hoşça kalın, beyler! Tanrı yardımcınız olsun!"

Karpuzun içini oyan asker kendinden emin, sözcükleri uzatarak, "Eh, acele etmeseydin daha iyi olurdu," dedi.

Sırtında torba olan asker bekleyen arabaların tekerleri arasında yürürken mırıldandı:

"Hep aynı şey... Besbelli, akşama da bir karpuz alacaklar... Vay canına, neler söylüyor insanlar..."

3

Kozeltsov'un arabası kapısına geldiğinde menzil istasyonu çok kalabalıktı. Daha taşlıkta karşılaştığı ilk kişi, arkasından gelen iki subayla tartışan zayıf, çok genç menzil görevlisi oldu.

Arkasındaki subaylara dokundurarak şöyle diyordu:

"Üç gece değil, on gece de bekleyeceksiniz! Generaller de bekliyor, anam babam! Size de at vereceğim."

İki subaydan elinde çay bardağı olan yaşlısı, besbelli ortadan, kimseye söylemiyormuş gibi, ama menzil görevlisine *sen* de diyebileceğini hissettirmeye çalışarak, "At yoksa elbette kimse veremez!.." diye bağırdı. "Peki, öyleyse eşya taşıyan o uşağa nasıl verdin?"

Genç subay tane tane, "Ama düşünün ki, sayın yönetici, kendi zevkimiz için gitmiyoruz biz oraya..." dedi. "Oraya gitmemiz istendiğine göre, demek gerekliyiz... Hem, general Kramper'e özellikle söyleyeceğim bunu. Anlaşılan... siz res-

mî görevi önemsemiyorsunuz."

Yaşlı olanı canı sıkkın, araya girdi:

"Her zaman işime engel oluyorsunuz! Hep yapıyorsunuz bunu; komutanlarınızla konuşmam gerekecek. Canımı sıktınız artık. Hemen gelsin atlar, diyorum!"

"Seve seve getirtirdim, ama at nerede, anam babam?"

Menzil istasyonu görevlisi bir an bekledi, sonra birden heyecanlandı, elini kolunu sallayarak konuşmaya başladı:

"Durumu ben de biliyorum, anam babam, her şeyi anlıyorum; ama ne yaparsınız! Şu anda izin verin (subayların yüzünde bir umut ışığı belirdi)... yeter ki izin verin, ay sonuna kadar bekleteyim sizi... o zaman ben burada olmayacağım. Burada kalmaktansa, belki Malahov tepesine giderim. İnanın bana, öyle! Varsın, nasıl biliyorlarsa öyle yapsınlar. Şu anda hiçbir menzil istasyonunda sağlam tek bir araba yok, atlar üç gündür bir bağ saman bile görmediler."

Ve menzil bekçisi kapıdan girip gözden kayboldu.

Yaşlı subay, bir saniye önce çok sinirli olmasına karşın, gayet sakin döndü yanındaki genç subaya, "Her neyse," dedi, "biz de biraz bekleriz, üç ay sonra gideriz. Ölüm yok ya sonunda..."

Sigara dumanı dolu, pis oda subaylarla öylesine doluydu ki, Kozeltsov pencerenin dibinde bir yer zor buldu kendine ve oraya oturdu. Odadakilerin yüzlerine bakarak, konuşmalarını dinleyerek bir sigara sarmaya başladı. Kapının sağındaki yer yer bakır yeşili çıkmış iki semaverin, kâğıtlara sarılı şekerlerin olduğu masada bir grup subay oturuyordu: Sırtında kadın mantosundan yapıldığı belli, yeni, kısa bir kaftan olan bıyıksız, genç bir subay çay koyuyordu. Gene öyle genç, dört subay odanın köşelerine dağılmıştı: İçlerinden biri kaputunu başına çekmiş, divanda uyuyordu; bir başkası, masanın başında ayakta, masada oturan tek kollu bir subay için kızarmış koyun etini doğruyordu. Biri yaver

kaputlu, öteki omzunda bir çanta olan ince piyade kaputlu iki subay ocağın yanında oturuyordu; yalnızca öteki subaylara bakışlarından, çantalı olanın sigarasını içişinden, onların cephede savaşan subaylardan olmadıkları, bundan da pek mutlu oldukları belliydi. Davranışlarında bir küçümseme olmasa da, özellikle para konusunda, daha çok da, generallere yakınlık konusunda (bunu gizleme bilincine bile varan bir üstünlük duygusuydu bu) kendinden hoşnut bir rahatlık vardı. Ayrıca, divanda uyuyan genç subayın neredeyse ayaklarının üzerinde, kalın dudaklı bir doktor ile yüzden Almanı andıran bir topçu subayı oturuyor, para sayıyordu. Dört emir erinin kimi uyuyor, kimi kapının dibinde çantalarla, valizlerle bir şeyler yapıyordu. Kozeltsov bu kalabalıkta bir tanıdık göremedi, ama konuşmaları merakla dinlemeye başladı. Karargâhtan yeni geldiklerini hemen anladığı genç iki subaydan ilk bakışta, hoşlanmıştı. Daha önemlisi, kardeşinin karargâhta olduğunu, birkaç güne kadar Sivastopol'da bir bataryada göreve geleceğini de hatırlatmışlardı ona. Bir yerde görmüş olduğunu sandığı çantalı subaydan hoşlanmamıştı, küstah bulmuştu onu. Şöyle bile düşünüyordu: "Bana bir şey söyleyecek olursa ağzının payını veririm..." Pencerenin önünden ocağın yanına geçti, sedire oturdu. Kozeltsov, gerçek ve iyi bir cephe subayı olarak, karargâh subayları olduklarını ilk bakışta anladığı bu subaylara ısınamamıştı.

4

Genç subaylardan biri şöyle diyordu:

"Ama bu kadar yakınken oraya gidemediğimize çok sıkılıyor canım. Belki çatışma olacak bugün ve biz orada olamayacağız."

Bunu söyleyen subayın ince sesinden de, konuşurken taze

bir allığın leke gibi kapladığı yüzünden de, her an sevimli bir korkaklık içinde olduğu, istediği gibi konuşamadığı belliydi.

Bir kolu olmayan subay gülümseyerek baktı ona.

"Yetişirsiniz, merak etmeyin," dedi.

Genç subay, tek kollu subayın o anda bir gülümsemeyle aydınlanan zayıf yüzüne, saygılı bir tavırla baktı, bir şey söylemedi, tekrar çayla ilgilenmeye başladı. Gerçekten de, tek kollu subayın yüzünde, duruşunda, özellikle de kaputunun boş kolunda büyük, sakin bir umursamazlık vardı. Her konuşmayı veya işi şöyle görüyor olduğu söylenebilirdi: "Bütün bunlar çok güzel, hepsini biliyorum ve hepsini yapabilirim, yeter ki, isteyeyim..."

Genç subay tekrar kaftanlı arkadaşına döndü:

"Ne yapacağız, geceyi burada mı geçireceğiz, yoksa kendi atlarımızla mı gideceğiz?"

Arkadaşı gitmeyi kabul etmedi.

Herkesin çayını koyan genç subay tek kollu subaya döndü, yere düşürdüğü çakısını ona verirken, "Düşünebiliyor musunuz, yüzbaşı," dedi, "Sivastopol'da atların çok pahalı olduğunu söylediler bize, bunun için, Sivastopol'u düşünerek bir at satın aldık."

"Herhalde, çok paranızı almışlardır?"

"Doğrusu, bilmiyorum, yüzbaşım: Arabayla ata doksan ruble ödedik." Odadaki herkese, bu arada, ona bakan Kozeltsov'a da dönüp sordu: "Çok mu pahalı?"

Kozeltsov, "At gençse, pahalı sayılmaz," dedi.

"Öyle mi? Oysa bize pahalı olduğunu söylediler... Gerçi ayağı hafiften aksıyor, ama geçermiş, öyle dediler. Sağlam bir ata benziyor."

Kozeltsov kardeşiyle ilgili bilgi almak amacıyla sordu:

"Siz hangi kolordudansınız?"

Konuşmayı pek seven genç subay, "Şimdilik Soylular alayındayız," dedi. "Beş kişiyiz... Sivastopol'a gönüllü gidiyo-

ruz. Ancak, bataryalarımızın nerede olduğunu bilmiyoruz: Bazıları Sivastopol'da olduğunu söylüyor, ama şunlar Odesa'da olduğunu söylüyorlar."

Kozeltsov sordu:

"Peki, Simferopol'da öğrenemediniz mi nerede olduklarını?"

"Bilmiyorum... Düşünebiliyor musunuz, arkadaşımız orada kalem odasına gitti: Kaba şeyler söylemişler ona... Düşünebiliyor musunuz, ne kötü!.." Bu arada, sigara tabakasını çıkarmak isteyen tek kollu subaya döndü: "Hazır sarılmış sigara ister miydiniz?"

Tek kollu subaya heyecanlı bir içtenlikle hizmet etmeye çalışıyordu. Kozeltsov'a dönüp, saygılı, içten bir tavırla devam etti:

"Siz de mi Sivastopol'dasınız? Tanrım, ne enteresan! Bizler Petersburg'da hep sizi, sizin gibi kahramanları düşünüyorduk."

Teğmen, "Geriye nasıl döneceksiniz?" diye sordu.

"İşte biz de bundan korkuyoruz. Düşünebiliyor musunuz, atı aldık, her şeyimizi edindik: İspirtolu kahve ocağımızı, sonra gerekli ufak tefek şeylerimizi... Hemen hiç paramız kalmadı..." Genç subay sakin bir sesle, arada bir arkadaşına bakarak anlatıyordu. "Öyle ki, geriye dönmemiz gerekirse, nasıl döneceğimizi bilemiyoruz."

Kozeltsov, "Harcırah almadınız mı yoksa?" diye sordu.

Konuşmayı pek seven genç subay alçak sesle cevap verdi:

"Almadık, ama söylediler bize, vereceklermiş."

"Peki elinizde bir belge var mı?"

"Biliyorum, en önemli olan belgedir. Moskova'da tanıdığım bir senatör var, kendisi amcam olur, onu görmeye gittiğimde, bize harcırah vereceklerini söyledi, ama kendisi bir şey vermedi. Bu işler öyle mi oluyor?"

"Kesin, harcırah vereceklerdir size."

Genç subay, otuz menzil istasyonudur aynı soruyu sorup her yerde değişik cevaplar aldığı için, artık kimseye güvenmediğini gösteren bir tavırla, "Ama öyle sanıyorum ki, verecekler," dedi.

5

Kapıda, taşlıkta menzil görevlisiyle tartışan subay konuşanların yanına geldi, birden söze karıştı, daha çok, oturdukları yerde ağırbaşlılıkla konuşulanları dinlemekte olan kurmay subaylara söylüyormuş gibi:

"Nasıl vermezler," dedi. "Ben de, bu beyler gibi savaşa ön saflarda katılmak istedim; hatta çok güzel bir yerim vardı, kendi isteğimle özellikle Sivastopol'a gelmek için dilekçe verdim, P...'den buraya 136 gümüş rubleden başka para vermediler, oysa cebimden 150 rubleden fazla ödedim. Yalnızca şu kadarını düşünün, üç ay oldu, 800 versta yolu tepiyorum. Bu beyler ise iki aydır... Neyse ki, benim cebimde param vardı. Ya olmasaydı?"

Biri sordu:

"Gerçekten üç ay mı oldu?"

Subay devam etti:

"Ne yapmamı isterdiniz? Savaşa katılmak istemeseydim, çok rahat olan görevimden ayrılmak için dilekçe vermezdim. Üç ayımı yollarda geçirmezdim, korktuğum için değil... ama elimden bir şey gelmiyor. Mesela, Perekop'ta iki hafta kaldım: Menzil görevlisi konuşmuyor bile sizinle, ne zaman isterseniz gidin. Bir sürü kurye de bekliyor... Kader, işte... Evet ben de isterdim ki, ama kader... Bombardımanlar devam ettiği için demiyorum... öyle ya, sen istediğin kadar acele et, hepsi olacağına varıyor; oysa isterdim ki..."

Bu subay geç kalmasının nedenlerini, suçsuzluğunu kanıtlamak istiyor gibi öyle anlatıyordu ki, dinleyenler isteme-

den, onun korktuğunu düşünüyorlardı. Bu düşünce, alayının nerede olduğunu, oranın tehlikeli bir yer olup olmadığını sormaya başladığında daha da belirginleşmişti. Aynı alaydan olan tek kollu subay son iki gündür alayda on yedi kişinin öldüğünü söylediğinde yüzünde renk bile kalmamıştı.

Gerçekten de, bu subay o anda, (altı ay önce hiç de öyle korkak biri olmamasına karşın), çok korkuyordu. Daha öncesinde de, daha sonrasında da çoğu insanda olmuş bir değişiklik onda da olmuştu. Rusya'nın, soylular askerî lisesi olan illerinden birinde yaşıyordu ve çok güzel, sakin bir görevi vardı; ama gazetelerde, özel mektuplarda eski arkadaşlarının Sivastopol'da gösterdikleri kahramanlıkları okuyunca birden ünlü olmak, daha çok da vatanperver olarak tanınmak arzusuna kapılmıştı.

Hayli çok şeyini feda etti bu duygusuna: Bulunduğu görevi, sekiz yılda çalışarak satın aldığı hoş döşeli küçük dairesini, dostlarını, zengin bir kızla evlenme umutlarını... Her şeyini bırakmış, daha Şubat'ta, ölümsüz bir kahraman olmak, general apoletleri takmak umuduyla cepheye gitmek için dilekçe vermişti. Dilekçeyi vermesinden iki ay sonra komutanlıktan bir yazı aldı: Devletten maddi herhangi bir destek isteyip istemediği soruluyordu kendisine. Yazıya olumsuz yanıt verdi. Ne var ki, bu iki ay içinde vatanseverlik ateşi yavaş yavaş soğumaya yüz tutmuştu. Bir iki ay daha geçti aradan; bir yazı daha aldı: Mason derneklerinden herhangi birine üye olup olmadığı, buna benzer ayrıntılı başka sorular soruldu ona. Gene olumsuz cevaptan sonra, nihayet beşinci ayda ataması geldi. Bu sürede arkadaşları; daha çok da, insanın hayatında her yeniliğe, değişikliğe duyduğu o gizli hoşnutsuzluk duygusu onu cepheye gitmek istemekle çok büyük bir aptallık ettiğine inandırmıştı. Yola çıkıp kendini, Sivastopol'dan gelen, ona savaşın bütün korkunçluğunu anlatan kurye ile karşılaştığı ve on iki saat at beklemek zorunda

kaldığı beşinci menzil istasyonunda, midesi ekşi, üstü başı toz içinde, tek başına bulduğunda bu düşüncesizliğine artık tam anlamıyla pişmandı. Kara kara olacakları düşünüyor, bir kurban gibi, artık bir şey düşünmeden Sivastopol'a doğru gidiyordu. Bu üç aylık yolculuk boyunca, hemen her menzil istasyonunda beklemek zorunda kalarak, Sivastopol'dan dönen, ona savaşın korkunçluğunu anlatan subaylarla karşılaşarak bu duygusu gittikçe büyümüş, P....'de içi büyük kahramanlıklar yapmak arzusuyla yanan bu çaresiz subayı nihayet, Duvanka'da acınası bir korkağa dönüştürmüştü. Bir aydır birlikte seyahat ettiği, kolordudan gelen genç subaylarla, bu günlerin hayatının son günleri olduğu düşüncesiyle elinden geldiğince yavaş gitmeye çalışıyor, her istasyonda kendine özel karyola ve sandık seçiyor, iskambil partileri düzenliyor, zaman geçirmek için şikâyet kutusuna atılmış kâğıtları okuyor, kendisine at verilmediğinde bundan hoşlanıyordu.

P...'den hemen tabyaya geçseydi gerçekten de bir kahraman olurdu; ama şimdi, Rus subaylarını görmeye alışık olduğumuz gibi, görevde ve tehlikelerde sakin, sabırlı bir subay olabilmesi için daha çok ruhsal acılar çekmesi gerekiyordu.

6

Aşhanenin sahibesi kırk yaşlarında, üstü başı hayli kirli, şişman kadın elinde çorba tasıyla odaya girince yüksek sesle sordu:

"Kim borş çorbası istemişti?

O anda kesildi konuşma, odada olan herkes dönüp aşhanenin sahibesi kadına baktı. P...'den gelen subay onu göstererek genç subaya göz bile kırpmıştı.

Genç subay, "Kozeltsov soruyordu çorbayı," dedi, "uyan-

dırmak gerekiyor onu." Sedirde uyuyan Kozeltsov'u omzundan dürttü. "Kalk, akşam yemeğin geldi."

On yedi yaşlarında, gözleri ışıl ışıl, yanakları kırmızı bir çocuk sedirden ayağa fırladı, gözlerini ovuşturarak odanın orta yerinde durdu.

Ayağa kalkarken çarptığı doktora, gümüş gibi duru bir sesle, "Ah, affedersiniz," dedi.

Teğmen Kozeltsov o anda tanıdı kardeşini, yanına gitti. Gülümseyerek, "Tanımadın mı beni?" diye sordu.

Bir çığlık attı küçük kardeş:

"A-a-a! İnanmıyorum!"

Ve ağabeyini öpmeye başladı.

Üç kez öpüştüler, ama üçüncü öpüşmede "Neden üç kez öpüşmeleri gerekiyor?" diye düşünmüşler gibi birden duraksadılar.

Kardeşinin yüzüne bakarak şöyle dedi ağabey:

"Seni gördüğüme çok sevindim! Hadi dışarı çıkıp biraz konuşalım."

"Çıkalım, çıkalım. Çorba falan istemiyorum artık..." Arkadaşına döndü. "Sen iç onu, Federson..."

"Hani çok açtın."

"Şimdi bir şey istemiyorum."

Dışarı, taşlığa çıktıklarında küçük kardeş sordu ağabeyine:

"Burada ne işin var senin, anlatsana!"

Sürekli onu gördüğüne çok sevindiğini söylüyor, ama kendisiyle ilgili bir şey anlatmıyordu.

Hemen hiç susmadıkları beş dakika geçtikten sonra ağabey, kardeşine, *bizimkilerin* bekledikleri gibi, onun neden muhafız alayına girmediğini sordu.

Küçük kardeş, bir şeyi hatırlayıp, yüzü kızararak cevap verdi:

"Ah, evet! Buna çok üzüldüm, böyle bir şey olacağını aklımın ucundan geçirmiyordum. Düşünebiliyor musun, tam

okulu bitirdik, muhafız alayına alınacağımız sırada üç kişi o odaya sigara içmeye gittik. Kapıcı yerinin arkasındaki o odayı hatırlarsın, sanırım sizin zamanınızda da vardı. Ama hiç aklına gelir mi, o aşağılık kapıcı sen bizi gör, koş, nöbetçi subayına, durumu anlat (oysa birkaç kez votka içsin diye para bile vermiştik kendisine), nöbetçi subayı usulca geldi; onu görünce bazıları sigaralarını atıp yan kapıdan sıvıştılar, ama ben kaçamadım; nöbetçi subayı hakaret etmeye başladı bana, anlayacağın, alttan almadım, o da gidip müfettişe söyledi, olanlar oldu... Bütün notlarım pekiyi olduğu halde, (yalnızca mekanik notum on ikiydi), davranış notumu kırdılar, olanlar oldu... Düz orduya aldılar beni. Sonra muhafız alayına geçireceklerini söylediler, ama ben cepheye gitmek için dilekçe verdim."

"Vay canına!"

"Evet, çok ciddi söylüyorum, her şeyden öylesine iğrendim ki, bir an önce Sivastopol'a gitmek istedim. Burada şansım yaver giderse, muhafızda olduğundan çabuk yükselirim. Muhafızda on yıl albaylıkta bekleyeceksin, oysa burada Totleben iki yılda yarbaylıktan generalliğe geçti. Ölürsem de, yapılabilecek bir şey yok!"

Büyük kardeş gülümseyerek, "Vay canına, neler düşünüyorsun öyle!" dedi.

Küçük kardeş, çok ayıp bir şey söylemeye hazırlanıyormuş gibi gülümseyerek, yüzü kızararak şöyle dedi:

"Asıl önemli olan da ne, biliyor musun abi? Her şey boş; ayrıca, Sivastopol'a gelmek için dilekçe vermemin asıl nedeni de, burada herkes vatanı için ölürken Petersburg'da kalmak ağır geldi bana..." Mahcup bir tavırla ekledi: "Bir de, senin yakınında olmak istedim."

Ağabey, sigara tabakasını çıkarıp kardeşine bakarak, "Ne komiksin!" dedi. "Ama acı olan, seninle bir arada olamayacağımız..."

Birden sordu küçük kardeş:

"Sahi, söylesene, tabyalar çok mu korkunç?"

"İlk başta korkunç, ama sonra alışıyorsun, hiç korkunç gelmiyor sana... Kendin de göreceksin."

"Bir şeyi daha söyle bana: Ne dersin, düşman Sivastopol'u ele geçirebilecek mi? Bana sorarsan, kesinlikle geçiremeyecek."

"Bunu Tanrı bilir."

"Ama beni üzen bir şey var; düşünebiliyor musun, ne kötü: Yolda bir bohçamızı çaldılar, sorguçlu şapkam vardı içinde, öyle ki, şimdi çok kötü bir durumdayım, ne yapacağımı bilemiyorum. Biliyorsun, şimdi bizde yeni sorguçlu şapkalar kullanılıyor, kısa zamanda birçok değişiklik oldu, her şey çok daha güzel artık. Hepsini anlatacağım sana... Moskova'da her yere girip çıktım."

Kozeltsovların ikincisi olan Vladimir, ağabeyi Mihail'e çok benziyordu, ama açmış bir gülün bir yaban gülüne benzediği kadar... Onun saçları da kumraldı, ama gürdü, favorileri kıvrım kıvrımdı, beyaz ensesinde (dadılarımızın dediği gibi) mutluluk işareti bir tutam saç vardı. Yüzünün beyaz, yumuşak cildinde öylece durmayan safkan, genç bir pembelik ruhunun bütün heyecanını dışa vuruyordu. Ağabeyinin gözlerinin aynısı olan gözleri daha açık, aydınlıktı, özellikle bu yüzden de sık sık hafif buğulu gibi görünüyorlardı. Yanaklarında kumral tüyler çıkmıştı, sık sık utangaç bir gülümsemenin dolaştığı kırmızı dudaklarının arasından bembeyaz dişleri parlıyordu. Arasından yan yakalı, kırmızı gömleğinin göründüğü önü açık kaputunun içinde yapılı bedeniyle, geniş omuzlarıyla, elinde sigarasıyla, taşlığın parmaklığına dayanmış, yüzünde de, duruşunda da içten bir sevinç, ağabeyiyle konuşurken öylesine hoş, yakışıklı bir çocuk görünüyordu ki, herkes ona bakıyordu. Ağabeyini gördüğü için çok sevinçliydi; bir kahraman olduğunu düşünerek bü-

yük bir saygıyla, gururla bakıyordu ona; ama bazı bakımlardan, örneğin, bir sosyete insanı olarak Fransızca iyi konuşamadığı, önemli kişilerle ilişkisi olmadığı, iyi dans edemediği vesaire için (doğrusunu söylemek gerekirse, bu konularda kendisi de pek iyi sayılmazdı) onun adına biraz utanıyordu, biraz yukarıdan bakıyordu ona, hatta bu konularda onu eğitmek istiyordu. Bütün bunları Petersburg'da, yakışıklı çocukları pek seven, cumartesi pazar günleri onu kabul eden bir hanımefendinin evinde ve Moskova'da bir senatörün verdiği baloda bir kez kalktığı danstaki izlenimlerinden hatırlıyordu.

7

Doyasıya konuştuktan sonra, birbirimizi çok seviyor olsak da, nihayet, aramızda konuşacak bir şeyimizin kalmadığını hissettiğimiz anda olduğu gibi, iki kardeş de hayli uzun süre sustular.

Büyük kardeş, "Hadi," dedi, "eşyalarını al, hemen gidelim."

Küçük kardeş birden kızardı, ne söyleyeceğini bilemedi.

Bir dakika süren bir sessizlikten sonra sordu:

"Doğrudan Sivastopol'a mı?"

"Öyle ya, senin çok eşyan yok; sanırım, hepsini benim arabaya yerleştirebiliriz."

Küçük kardeş derin bir soluk alıp "Harika! Hemen gidelim," dedi.

Odaya gitti. Ama kapıyı açmadan, başını üzgün, önüne eğip durdu koridorda, düşünmeye başladı:

"Evet, şimdi doğru Sivastopol'a, o korkunç cehenneme gidiyorum! Ama neyse, nasıl olsa bir gün gidecektim oraya; şimdi hiç değilse ağabeyimle gidiyorum..."

Durum şöyleydi: Ancak şimdi, arabaya bindikten sonra bir daha inmeden Sivastopol'a gideceğini, onu artık hiçbir

rastlantının durduramayacağını düşündükçe, aradığı tehlike geliyordu aklına, yüzünü buruşturuyor, yalnızca bu tehlikenin yakın olduğu düşüncesi bile korkmasına yetiyordu. Kendini öyle veya böyle, biraz yatıştırdıktan sonra girdi odaya. Ama aradan bir çeyrek saat geçtiği halde, hâlâ ağabeyinin yanına dönmemişti; öyle ki, sonunda ağabeyi, onu çağırmak için açtı kapıyı. Küçük kardeş Kozeltsov, P...'den gelen subayın karşısında suçlu bir öğrenci gibi ayakta duruyor, onunla bir şeyler konuşuyordu. Ağabeyi kapıyı açınca şaşırdı, ne yapacağını bilemedi.

Kolunu ağabeyine doğru sallayarak,

"Hemen, hemen geliyorum," dedi. "Dışarıda bekle beni, lütfen."

Bir dakika sonra gerçekten çıktı odadan, içini derinden çekerek yaklaştı ağabeyinin yanına.

"Düşünebiliyor musun, abi, seninle gelemeyeceğim," dedi.

"Ne dedin? Saçmalama!"

"Her şeyi anlatacağım sana, abiciğim! Şu anda hiçbirimizde para yok ve hepimiz P...'den gelen o önyüzbaşıya borçluyuz. Çok utanıyorum!"

Büyük kardeş kaşlarını çattı, uzun süre bozmadı sessizliği.

Kaşlarının altından kardeşine bakarak sordu:

"Senin borcun çok mu?"

"Çok... Hayır, çok fazla değil; ama utanç duyuyorum: Üç menzil istasyonunda hesabımı ödedi ve hep onun şekerini kullandık... bu yüzden, bilmiyorum... ayrıca kâğıt da oynadık... biraz borçlu kaldım ona."

"Bu çok ayıp bir şey, Vladimirciğim." Ağabey Mihail, kardeşine bakmadan, sert bir sesle sordu: "Peki, benimle karşılaşmasaydın ne yapacaktın?"

"Sivastopol'da harcırahımı verirler diye düşünüyordum, abi, o zaman ödeyecektim borcumu. Öyle yapabilirim; bunun için, onunla gidersem iyi olacak."

Büyük kardeş para kesesini çıkardı, parmakları biraz titreyerek içinden iki on rublelikle bir üç rublelik banknot çıkardı.

"İşte bütün param bu," dedi, "kaç rubleye ihtiyacın var?"

Kozeltsov bütün parasının bu kadar olduğunu söylerken tam doğruyu söylemiyordu: Ayrıca, her ihtimale karşı kaputunun yenine dikili, ne olursa olsun, dokunmayacağına kendine söz verdiği gümüş dört rublesi daha vardı.

Küçük Kozeltsov'un kâğıt oyunundan ve şeker için P...'li subaya yalnızca sekiz ruble borcu varmış. Ağabeyi parayı verirken, yalnızca şöyle dedi kardeşine:

"Cebinde paran yokken kâğıt, hele kumar oynamak çok yanlış... Ne oynuyordunuz?"

Küçük kardeş ağzını açıp bir şey söylemiyordu. Ağabeyinin bu sorusu, onun dürüstlüğünden kuşku ettiğini düşünmesine neden oldu. Çok sevdiği ağabeyinin böyle bir kuşkusunun onun duygulu yapısında öylesine güçlü, rahatsız edici bir etkisi olmuştu ki, boğazında düğümlenen hıçkırıklardan gözyaşlarını tutamayacağını hissettiği için bir şey söyleyememişti. Bakmadan aldı parayı, arkadaşlarının yanına yürüdü.

8

Duvanka'da köprünün üzerinde içki satan bir erden aldığı iki şişe votkayla kendini bulan Nikolayev dizginlere asıldı, araba Belbek'ten Sivastopol'a giden yer yer gölge, taşlı yolda sarsılarak ilerliyordu. İki kardeş, bacakları sürekli birbirine sürtünüyor, her an birbirini düşünüyor olsalar da, ısrarla susuyorlardı.

Küçük "Neden gururumla oynadı?" diye geçiriyordu içinden. "Öyle söylemese olmaz mıydı? Hırsız olduğumu düşünüyor gibiydi. Şimdi de bana kızıyor sanki, bir daha barış-

mayacağımızı düşünüyor... Oysa Sivastopol'da ikimiz birlikte olsaydık ne iyi olurdu! Birbirini seven iki kardeş birlikte düşmana karşı savaşıyor: Biri artık yaşlanmış, yeterince bilgili olmasa da, kahraman; öteki acemi, ama çok iyi bir subay... Bir hafta içinde herkese pek o kadar acemi olmadığımı kanıtlarım! Bundan böyle yüzüm kızarmayacak, cesaret olacak yüzümde, evet, bıyığım yeni yeni çıkıyor, ama yakında iyice büyüyecek, kıllar ağzımın kenarlarını kaşındırmaya başladı bile... Belki bugün gider gitmez bir çatışma olur, abimle birlikte içine gireriz. Abim çok konuşmayan, işini herkesten daha iyi yapan azimli, kahraman bir subay olmalı." Düşünmeyi sürdürüyordu küçük kardeş: "Beni arabanın kenarına bir şey düşünerek mi sıkıştırdığını bilmek isterdim... Kendimi iyi hissetmediğimin farkında olmalı, bunun için bilerek, ben yanında yokmuşum gibi yapıyor." Arabanın kenarına iyice sokulup, canının sıkkın olduğunu ağabeyinin fark etmemesi için kıpırdamaya korkarak düşünmeye devam ediyordu: "Evet, onunla şimdi doğru tabyaya gideceğiz, ben toplarla ilgileneceğim, abim erlerle... Birden Fransızlar üzerimize saldıracak. Peş peşe ateş edeceğim, birçok Fransızı öldüreceğim... ama gene de üzerime üzerime gelecekler. Ama sonra ateş etmek imkânsız olacak; elbette kurtulmam mümkün değildir artık, o anda abim yalınkılıç öne fırlayacak, ben de tüfeğimi kapacağım, erlerimizle düşmanın üzerine yürüyeceğiz. Fransızlar abimin üzerine çullanacak. Ben yardımına koşacağım, bir Fransızı öldüreceğim, bir başkasını daha öldürüp abimi kurtaracağım. Kolumdan yaralanacağım, tüfeğimi öteki elime alıp gene düşmanın üzerine saldıracağım; ama bu arada bir mermi gelecek abime, düşüp ölecek. Bir an duracağım, üzerine eğilip çok üzgün, bakacağım yüzüne, hemen doğrulacağım, haykıracağım: 'Arkamdan gelin, intikamımızı alalım!' 'En çok sevdiğim insan abimdi dünyada,' diyeceğim, 'onu da kaybettim... Öldürelim

düşmanlarımızı ya da hepimiz ölelim!' Erlerin hepsi haykırmaya başlayacak, arkamdan koşacak! Fransızların hepsi karşımıza çıkacak... Hepsini öldüreceğiz, ama sonunda ikinci kez, üçüncü kez yaralanacağım, ölümcül yaralanıp yere düşeceğim. O zaman erlerin hepsi yanıma koşuyor. Gorçakov gelip bir şey isteyip istemediğimi soruyor. Bir şey istemediğimi, yalnızca, beni ağabeyimin yanına götürmelerini, onunla birlikte ölmek istediğimi söyleyeceğim. Götürüp, kanlar içinde yatan ağabeyimin cesedinin yanına yatıracaklar beni. Hafifçe doğrulup yalnızca şöyle diyeceğim: 'Evet, vatanına gerçekten sevdalı iki insanın değerini bilemediniz; şimdi yan yana yatıyorlar... Tanrı günahlarınızı affetsin!' ve öleceğim."

Bu hayallerin ne ölçüde gerçekleşeceğini kim bilebilir?

Onunla konuşmak istemediğini bütünüyle unutup, birden sordu ağabeyine:

"Çarpışmalara katıldığın oldu mu hiç?"

"Çok kez..." diye cevap verdi büyük kardeş. "Alayımızdan iki bin kişi çatışmalara katılıyor; ben bu çatışmalardan birinde yaralandım. Savaş senin düşündüğün gibi olmuyor, Vladimirciğim!"

Ağabeyinin "Vladimirciğim" demesi duygulandırdı küçük kardeşi; ağabeyinin "Vladimirciğim" demekle onu küçümsediğini düşünmeyen küçük kardeş duygularını açmak istiyordu ona.

Kısa bir sessizlikten sonra, "Bana kızıyor musun abi?" dedi.

"Ne için?"

"Öyle işte... Aramızda geçen o olay için... Neyse..."

Büyük kardeş Vladimir'e döndü, bacağını okşayarak, "Hayır," dedi. "Hiç kızmıyorum."

"Seni üzdüysem, bağışla beni, abi..."

Ve küçük kardeş birden boşalan gözyaşlarını gizlemek için başını öte yana çevirdi.

9

Bir tepeye çıktıklarında önlerinde gemi direkleriyle dolu koyu, denizin açıklarında düşman donanmasını, sahilde beyaz bataryaları, kışlaları, su borularını, tersane havuzlarını, kentin yapılarını, ağır ağır koyu denizin ufkuna alçalmakta olan güneşin parlak, pembe ışınları altında kenti kuşatan, mavi gökyüzüne uzanmış sarı tepelerden sürekli yükselen beyaz veya leylâk rengi duman bulutlarını gördüklerinde küçük kardeş sordu:

"Sivastopol burası mı yoksa?"

Vladimir, hayalini öylesine çok kurduğu bu manzarayı görünce içinde en küçük bir ürperti hissetmemişti. Tersine, estetik bir hazla, işte yarım saat sonra orada olacağının kendinden hoşnut, yürekli duygusuyla, gerçekten de son derece değişik güzel bu manzaraya, ağabeyinin arabası, alay ve bataryanın nerede olduğunu öğrenmeleri için Kuzey istihkâmlarına gidinceye kadar büyük bir dikkatle bakmıştı.

Alay malzemesinin ulaşımıyla ilgilenen subay kentin, denizci ailelerinin yaptıkları tahta barakaların olduğu *yeni kent* bölümünde, henüz tam kurumamış yeşil meşe dallarıyla örülmüş, oldukça büyük, derme çatma bir baraka ile ona bitişik çadırda kalıyordu.

Kardeşler subayı, üzerinde yalnızca kirli, sararmış gömlekle, üzeri sigara külü kaplı bir masanın başında buldular. Masanın üzerinde soğuk bir bardak çay, bir votka şişesi ile soğuk havyar ve ekmek kırıntılarının olduğu bir tepsi vardı. Bir tomar banknotu saymakla meşguldü. Ama bu subayın nasıl biri olduğunu, kardeşlerle neler konuştuğunu anlatmadan önce barakasının içine dikkatle bakmamız, biraz da olsa, onun yaşam biçimini, ne iş yaptığını öğrenmemiz gerekiyor. Yeni yapılmış baraka (örme veya çimen), küçük masalarıyla, bölmeleriyle generaller veya alay komutanla-

rı için yapılanlar gibi, son derece sağlam, geniş ve rahattı. Yaprakların dökülmemesi için yanlar ve tavan, çok çirkin olsalar da, yeni ve besbelli, pahalı üç halıyla kaplıydı. Bir Amazon resminin olduğu büyük halının altındaki demir karyolada parlak kırmızı pelüş bir battaniye, rakun kürkü yırtık bir yastık; masanın üzerinde gümüş çerçeveli bir ayna; kırık, yağlı saç dolu, korkunç derecede pis bir saç fırçası, gümüş bir şamdan; altın sarısı kocaman etiketli bir şişe likör, I. Petro'nun resmi olan altın bir saat, altın iki yüzük, birtakım kapsüllerin olduğu bir kutu, kuru bir dilim ekmek ve dağınık atılmış eski iskambil kâğıtları, karyolanın altında boş da dolu da porter şarap şişeleri vardı. Bu subay alaya gelen malzemenin ulaşımı, atların yemiyle ilgileniyordu. Onunla aynı barakada, gene böyle operasyonlar yapan komisyoncu bir arkadaşı daha kalıyordu. İki kardeş barakaya girdiklerinde komisyoncu çadırda uyuyordu; alaya gelen malzemenin ulaşımı, atların yemiyle ilgilenen subay ay sonu hesaplarını yapmaktaydı. Bu subayın dış görünüşü çok hoş ve askerceydi: Uzun boyluydu, bıyığı gürdü, bedeni sağlamdı. Hoş olmayan yalnızca bir yanı vardı: Ufak gözlerini neredeyse gizleyecek derecede şiş (porter şarabı kaplı gibi) yüzü ile terli bedeni (vıcık vıcık yağlı saçlarından kakum kürkü terlikli çıplak ayaklarına kadar her şeyi) inanılmaz derecede pisti.

Ağabey Kozeltsov barakaya girer girmez, elinde olmayan bir iştahla gözlerini banknotlara dikip "Paralar! Paralar!" dedi. "Hiç değilse yarısını borç verseydiniz bana, Vasiliy Mihaylıç!"

Ulaştırma subayı konukları görünce hırsızlık yaparken yakalanmış gibi ezilip büzülerek paraları toplamaya başladı, ayağa kalkmadan, öne eğilerek selam verdi.

Banknotları yanında duran kutuya doldururken "Ah, benim olsaydı bu paralar..." dedi. "Hepsi devletin, anam ba-

bam!" Doğrudan Vladimir'in yüzüne bakarak sordu: "Bu yanındaki kim?"

"Kardeşim, kolordudan geliyor. Alayın nerede olduğunu öğrenmek için uğradık sana."

Ulaştırma subayı ayağa kalkıp, çadıra doğru yürürken, konuklarına bakmadan, "Oturunuz, baylar," dedi. (Çadırdan seslendi:) "Bir şey içmek ister misiniz? Belki porter şarabı?"

"Fena olmaz, Vasiliy Mihaylıç!"

Ulaştırma subayının ağırbaşlılığı, kayıtsız tavrı, ağabeyine gösterdiği saygılı davranışı Vladimir'i şaşırtmıştı. Alçakgönüllü, ürkek bir tavırla divana otururken şöyle düşünüyordu:

"Alayın en iyi, herkesin saygı duyduğu subaylarından biri olmalı; besbelli, sade, çok kahraman ve konuksever biri."

Büyük kardeş çadıra doğru seslendi:

"Peki, alay nerede?"

"Ne dedin?"

Ağabey sorusunu tekrarladı.

Ulaştırmacı subay çadırdan seslendi:

"Bugün Zeyfer bendeydi: Dün beşinci tabyaya geçtiklerini söyledi."

"Kesin mi bu?"

Ulaştırmacı subay tekrar seslendi çadırdan:

"Ben söylediğime göre, kesindir; gerisini şeytan bilir! Zeyfer çok kolay yalan söyler çünkü... Ne o, şarap içmeyecek misiniz?"

Kozeltsov, "Belki içerim," dedi.

Ulaştırmacı subay çadırdan (besbelli, uyuyan komisyoncuya) seslendi:

"Siz içecek misiniz, Osip İgnatiç? Uyuduğunuz yetti artık, kalkın, saat sekiz oldu."

"*L*" ve "*r*"leri "*g*" gibi pek hoş telaffuz eden yumuşak, tembel bir ses cevap verdi:

"Ne diye üstüme geliyorsunuz! Uyumuyorum ki..."

"Öyleyse kalkın: Yanımda siz olmadan canım sıkılıyor."

Ve konukların yanına döndü ulaştırma subayı.

"Şarabı getir!" diye seslendi. "Simferopol'dan gelenlerden olsun!"

Emir eri, yüzünde mağrur bir ifadeyle (Vladimir'e öyle gelmişti) barakaya girdi, hatta alttan subaya çarparak, şarabı getirdi.

Ulaştırma subayı bardaklara şarap koyarken,

"Evet, dostum," dedi, "artık yeni bir alay komutanımız var. Her şey için paraya ihtiyaç var."

Kozeltsov şarap dolu bardağı kibarca alırken "Sanırım, bu tamamıyla özel bir durum," dedi, "yeni bir kuşak..."

"Evet, yeni bir kuşak! Bir pinti. Bataryaya kumanda ederken nasıl bağırıyordu, şimdi başka telden çalıyor. Olacak şey değil bu, dostum."

"Öyle."

Küçük kardeş, onların konuşmasından bir şey anlamıyordu; ama, bulanık olarak, subayın şarabını içtiği için ağabeyi rahat konuşamıyor gibi geliyordu ona.

Şişedeki şarap bitmişti; ama sohbet daha uzun süre, çadırın eteği kalkıp içeri kısa boylu, mavi gömleği püsküllü, başında şeritli, kokartlı kasketiyle genç biri girinceye kadar aynı biçimde devam etti. Gelen adam, siyah bıyıklarını düzelterek, duvardaki halıya uzak bir yerlere bakıyor gibi bakarak, omuzlarını belli belirsiz oynatarak, subayların selamına karşılık verdi.

Masaya yakın oturup "Bir bardak da bana ver, içeyim!" dedi. Vladimir'e dönüp müşfik bir tavırla sordu: "Petersburg'dan mı geliyorsunuz, delikanlı?"

"Evet efendim, Petersburg'dan Sivastopol'a geldim."

"Kendiniz mi istediniz gelmeyi?"

"Evet efendim."

Komisyoncu kesilen konuşmasına devam etti:

"İstediğiniz nedir sizin, baylar, anlayamıyorum! Bense, izin verseler, şu anda yürüyerek gitmeye hazırım Petersburg'a. Bıktım burada köpek gibi yaşamaktan..."

Ağabey Kozeltsov komisyoncuya döndü.

"Burada sizin için kötü olan nedir? Daha ne istiyorsunuz?"

Komisyoncu baktı Kozeltsov'un yüzüne, başını öte yana çevirdi. Vladimir'e dönüp devam etti:

"Bu tehlike (Kozeltsov "Kuzey istihkâmlarında otururken ne tehlikesinden söz ediyor bu adam," diye geçirdi içinden), bu her şeyden yoksun olmak, bu sıkıntılar... ve siz buraya gelmek istiyorsunuz, işte bunu aklım almıyor benim, baylar! Bazı avantajları olsa, hadi neyse, o da yok! Hem, bu genç yaşınızda durup dururken sakatlanmak, hayat boyu sakat dolaşmak hoşunuza mı gider?"

Ağabey Kozeltsov gene araya girdi:

"Kimi bir şeyler kazanmak peşindedir, kimi onuru için vatanına hizmet etmek peşinde!.."

Komisyoncu küçümser bir tavırla gülümseyerek ulaştırmacı subaya dönerek (subay da gülümsemişti Kozeltsov'un sözüne) "Yiyecek bir şeyin yoksa onur neye yarar?" dedi. Müzik kutusunu göstererek ekledi: "Kur şunu da *Luçi*'den bir şeyler dinleyelim, çok seviyorum bu kadının şarkılarını..."

Hava kararmak üzereyken barakadan çıkıp arabayla Sivastopol'a doğru giderlerken Vladimir sordu ağabeyine:

"Şu Vasiliy Mihaylıç iyi birine benziyor, ne dersin?"

"Fena değildir, ama korkunç cimridir! Ayda en azından üç yüz ruble alır! Oysa domuz gibi pislik içinde yaşar, sen de gördün işte... O komisyoncudan ise nefret ederim, bir gün pataklayacağım onu. Namussuz herif Türkiye'den on iki bin getirdi..."

Ve Kozeltsov tefecilikten bahsetmeye başladı. Doğrusunu söylemek gerekirse, biraz da, tefeciliğin kötü olduğunu düşünen değil, tefecilikten yararlanan insanların olmasına canı sıkılan bir insanın tavrıyla konuşuyordu.

10

Araba gecenin geç vakti koy üzerindeki büyük köprüye geldiğinde Vladimir yüreğinde değişik bir ağırlık hissetti. Bütün gördükleri, duydukları yakın zaman önceki izlenimlerine öylesine az uyuyordu ki: Parke döşeli, aydınlık, büyük salon, sınavlar, neşe, arkadaşlarının tatlı sözleri, kahkahaları, yeni üniforması, yedi yıldır görmeye alışık olduğu, onlarla vedalaşırken gözleri yaşlı, hepsinin çocukları olduğunu söyleyen sevgili Çar... Oysa burada gördükleri kurduğu o güzel, tatlı, hoş, coşkulu hayallerine hiç benzemiyordu.

Mihaylovski bataryasına gelip, arabadan indiklerinde büyük kardeş, "İşte geldik!" dedi. "Köprüden geçmemize izin verirlerse hemen Nikolayevski kışlasına gideceğiz. Sen sabaha kadar orada kalırsın, ben alaya gidip senin bataryanın nerede olduğunu öğreneceğim, yarın da seni almaya gelirim."

"Neden?" dedi Vladimir. "Birlikte gitsek daha iyi olmaz mı? Seninle tabyaya da gelirim. Nasıl olsa, alışmam gerekiyor. Sen gideceksen, ben de seninle gelebilirim."

"Gelmesen daha iyi olur."

"Hayır, lütfen, en azından, görürüm, nasıl..."

"Bana sorarsan, gelme, ama belki..."

Hava temiz, karanlıktı; yıldızlar, durmadan gidip gelen bombaların, patlayan silâhların ışıkları karanlıkta parlıyordu. Bataryanın beyaz, büyük binası, köprünün başı yükseliyordu karanlığın içinde. Her saniye birkaç top, silah birbiri ardına veya birlikte patlıyor, gürültüyle havayı belirgin bir biçimde sarsıyordu. Patlamanın arkasından koyda

hüzünlü bir uğultu yankılanıyordu. Denizden doğru rutubet kokan bir esinti geliyordu. İki kardeş köprüye yaklaştılar. Gönüllü bir milis eri elini tüfeğine beceriksizce vurup seslendi:

"Kimsin?"

"Bir asker!"

"Buradan geçemezsiniz!"

"Nasıl olur? Geçmemiz gerekiyor."

"Subayımdan izin alın."

Bir gemi demirinin üzerine oturmuş, uyuklayan subay hafif doğrulup, ere gelenleri bırakmasını söyledi.

Alayın, köprünün girişinde toplanmış toprak dolu çuvallarla tepeleme yüklü arabalarına doğru seslendi:

"Buradan karşıya geçmek serbest, karşıdan bu yana yasak."

Kardeşler birinci dubaya inerken, oradan yüksek sesle konuşarak çıkmakta olan erlerle karşılaştılar.

Erlerden biri şöyle diyordu:

"İstihkak parasını aldığına göre, hesabını iyi yapmıştır, öyle ki..."

Bir başkası, "Ah be, kardeşlerim!" dedi. "Kuzey tepesine çıktığında, inanın, öyle bir dünya görüyorsun ki... Bambaşka bir hava var orada."

Önceki er karşılık verdi:

"Anlat da dinleyelim! Geçen gün öyle lanet bir bomba geldi ki, iki denizcinin bacağını kopardı, bunlardan bahset sen..."

Kardeşler birinci dubayı geçtiler, arabaları beklerken, her yerini su basmış ikinci dubada ayakta durdular. Dışarıda hafif olan rüzgâr burada hayli kuvvetli, sertti; köprü sallanıyor, dalgalar kütüklere gürültüyle çarparak demirlerde, halatlarda parçalanıyor, tahtalara yayılıyorlardı. Deniz sağda, dumanlı, düşman, simsiyah, uğulduyor, dümdüz, simsiyah ufuk çizgisinde yıldızlı, parlak grimsi gökyüzüyle birleşiyordu; uzaklarda düşman gemilerinin ışıkları gö-

rünüyordu; solda bir gemimiz karanlık bir kütle gibi yükseliyordu, bordasına çarpan dalgaların sesi geliyordu; kuzeyden doğru bir gemi gürültüyle, hızla yaklaşıyordu. Yanında patlayan bir bombanın ışığı mermilerden korunmak için güvertesine yığılı içi toprak dolu sepetleri, çuvalları, iki denizciyi, geminin yardığı rengi yeşile çalan dalgaların beyaz köpüğünü bir an aydınlattı. Bir er, üzerinde bir gömlek, dubanın kenarında, ayaklarını suya sarkıtmış, oturuyor, bir şeyi onarıyordu. İleride, Sivastopol'un üzerinde de aynı ışıklar vardı, oradan korkunç patlamalar giderek daha yüksek, çok daha yüksek geliyordu. Deniz tarafından gelen bir dalga köprüye çarptı, Vladimir'in ayaklarını ıslattı; iki asker, suların içinde yürüyerek geçti yanından; ansızın bir çatırtı duyuldu, karşıdan gelen bir yük arabası ile bir atlı gördüler, bir bombanın parçaları ıslık çalarak, suları kaldırarak düştü denize.

Atlı, atını ağabey Kozeltsov'un karşısında durdurup "A, siz ha, Mihail Semyonıç!" dedi. "Nasıl, tamamen iyileştiniz mi?"

"Gördüğünüz gibi," dedi ağabey Kozletsov. Siz nereye böyle?"

"Mermi almaya, kuzey tepeye: Öyle ya, şu anda alay komutanının yaveriyim... Her an bir saldırı bekliyoruz ve toplarda ancak beşer mermi kaldı. Ne güzel, değil mi!"

"Peki, Martsov nerede?"

"Dün bacağı koptu... kentte, odasında uyuyordu... Belki de görürsünüz onu, kendisi sargı noktasında."

"Alay beşinci tabyadaymış, öyle mi?"

"Evet, Martsov'un görevine beni atadılar. Sargı noktasına uğrayın: Bizimkiler orada, götürürler sizi."

"Peki, Marskaya sokağındaki dairem sağlam mı?"

"A! Tanrım! Çoktan bombalandı oralar, yıkıldı... Şimdi tanıyamazsınız Sivastopol'u. Tek kadın kalmadı kentte, ne

yemek yiyecek bir yer kaldı, ne de müzik... Gidilebilecek son yer de dün kapattı, taşındı. Korkunç bir hüzün çöktü kentin üzerine... Hoşça kalın!"

Subay tırısa kaldırdı atını.

Birden dehşete kapıldı Vladimir: Her an bir gülle veya bomba parçası gelip doğrudan başına saplanacak gibi geliyordu ona. Bu ıslak karanlık, bütün bu sesler, özellikle dalgaların homurtulu uğultusu... bütün bunlar ona daha ileri gitmemesini, onun için burada iyi hiçbir şeyin olmadığını, ayağının bir daha koyun bu yanında Rus toprağına basmayacağını, hemen geri dönüp bir yerlere, bu korkunç ölüm yerinden çok uzaklara kaçmasını söylüyor gibiydiler. Biraz bu düşüncelerin etkisiyle, biraz da suların çizmelerine girdiği, ayaklarını ıslattığı için titreyerek şöyle düşünüyordu: "Belki çok geç artık, her şey bitti!"

Vladimir derin bir iç geçirip ağabeyinden biraz uzaklaştı.

Haç çıkararak fısıldadı:

"Tanrım! Yoksa yalnızca beni, özellikle beni mi öldürecek bunlar?"

Araba köprüye girince seslendi ona ağabeyi:

"Vladimirciğim, gidiyoruz. Bombayı gördün mü?"

Kardeşler köprüde yaralı, çuval yüklü arabalarla karşılaştılar. Bir kadının kullandığı ev eşyası yüklü bir de araba vardı. Karşı kıyıda durduran olmadı onları.

Kardeşler içgüdüsel olarak Nikolayevski bataryasının duvarı dibinden yürüyerek, şimdi neredeyse başlarının üzerinde patlayan bombaların sesine, yukarıdan dökülen bomba parçalarının uğultusuna kulak vererek, bataryanın toplarının, mermilerinin olduğu yere geldiler. Burada, Vladimir'in atandığı beşinci hafif bataryanın Korabelnaya'da olduğunu öğrendiler ve tehlikeyi göze alıp, büyük kardeşin beşinci tabyasına gitmeye, geceyi orada geçirmeye, sabahleyin de oradan bataryaya gitmeye karar verdiler. Ko-

ridorda dönüp, bataryanın duvarları dibinde uyuyan erlerin ayakları arasından geçerek, nihayet sargı noktasına vardılar.

11

Yaralıların yattığı ranzaların dizili olduğu; o ağır, iğrenç hastane kokusu dolu ilk odaya girdiklerinde iki hemşire karşıladı onları.

Ellili yaşlarda, siyah gözlü, yüz ifadesi sert olanının elinde sargılar, pamuklar vardı, arkasından yürüyen genç bir sağlıkçı ere birtakım emirler veriyordu. Yüzünü saran beyaz şapkasının altından pek sevimli bakan öteki hemşire, küçücük yüzü soluk, yirmi yaşında, hayli güzel bir kızdı. Elleri pelerininin ceplerinde, başı önünde, yaşlı hemşirenin yanında, ondan geri kalmaktan korkuyormuş gibi yürüyordu.

Kozeltsov, dün bacağı kopan Martsov'un nerede olduğunu bilip bilmediklerini sordu onlara.

Yaşlı hemşire, "Sanırım P... alayından olacak?" dedi. "Akrabanız falan mı oluyor?" Genç hemşireye dönüp Fransızca ekledi: "Hım! Götürün onları." Ve kendi sağlıkçı erle birlikte bir yaralının yanına yürüdü.

Kozeltsov, kaşlarını kaldırmış, yüzünde büyük bir acıma duygusuyla, yaralılardan gözünü ayıramadan yürüyen Vladimir'e döndü.

"Hadi yürü, neden bakıyorsun öyle! Gidiyoruz..."

Vladimir, bakınmayı sürdürerek yürüdü ağabeyinin arkasından. Aklı başında değilmiş gibi, durmadan şöyle mırıldanıyordu:

"Ah, Tanrım! Ah, Tanrım!"

Hemşire, koridorda arkalarında sürekli ah vah ederek yürüyen Vladimir'i göstererek sordu Kozeltsov'a:

"Galiba burada çok yeniler?"

"Şimdi geldi."

Güzel hemşire Vladimir'e baktı ve birden ağlamaya başladı.

Sesinde derin bir umutsuzlukla,

"Tanrım, Tanrım, ne zaman bitecek bu?" dedi.

Subay koğuşuna girdiler. Martsov, dirseklerine kadar çıplak, damarlı kolları başının altında, yüzünde, duyduğu acıdan bağırmamak için dişlerini sıkıyormuş gibi bir ifadeyle, sırtüstü yatıyordu. Çoraplı, sağlam bacağı battaniyenin altından çıkmıştı; parmaklarını ısrarla oynatmaya çalıştığı belliydi.

Hemşire ince, zarif parmaklarıyla (parmaklarının birinde altın bir yüzük olduğunu fark etmişti Vladimir) Martsov'un hafif dazlak başını kaldırıp yastığını düzeltirken,

"Böyle nasılsınız?" dedi. "Bakın, arkadaşlarınız sizi görmeye gelmişler."

Martsov öfkeli, "Acıttınız," dedi. "İlişmeyin bana, böyle iyiyim!" Çorabın içinde parmakları daha çabuk oynamaya başlamıştı. Kozeltsov'a döndü. "Hoş geldiniz! Affedersiniz, isminiz neydi?" Kozeltsov soyadını söyledi. "Ah, evet, ayıp ettim," dedi. "Burada her şeyi unutuyor insan." Vladimir'e, yüzünde herhangi bir memnuniyet belirtisi olmadan bakarak, sorar gibi ekledi: "Seninle beraberdik, değil mi?"

Büyük kardeş, "Kardeşim," dedi, "Petersburg'dan bugün geldi."

Martsov yüzünü buruşturdu.

"Hım! Bense görevimi *yerine* getirdim. Ah, çok acıyor!.. Bir an önce her şey bitse..."

Bacağını çekti, bir şeyler mırıldanarak elleriyle yüzünü kapadı.

Hemşire, gözleri yaşlı, fısıltıyla "Yalnız bırakmalıyız onu," dedi, "durumu çok kötü."

Kardeşler beşinci tabyaya birlikte gitmeye daha Kuzey-

deyken karar vermişlerdi; ama Nikolayevski bataryasından çıkışta, boş yere tehlikeye girmemek için sözleşmişler gibi, ve bu konuda aralarında bir şey konuşmadan, her birinin gideceği yere ayrı gitmesine karar verdiler.

"Bulabilecek misin orayı?" diye sordu ağabey. "Neyse, Korabelnaya'ya kadar götürür seni Nikolayev, ben de tek başıma giderim, yarın da sana gelirim."

İki kardeş son vedalaşmalarında başka bir şey konuşmadılar.

12

Toplar gene öyle gümbürdemeyi sürdürüyordu, ama Vladimir'in, arkasından sessizce gelen Nikolayev'le birlikte yürüdüğü Yekaterinskaya sokağı ıssız, sessizdi. Karanlık, geniş sokakta yalnızca, çoğu yerde büyük evlerin yıkılmış beyaz duvarlarını, yürüdüğü taş yaya kaldırımı görebiliyordu. Arada bir erlerle, subaylarla karşılaşıyordu. Sokağın sol yanındaki amirallik binasının önünden geçerken, duvarın ötesinde yanan bir ateşin ışığında, kaldırım boyunca ekilmiş, yeşil desteklerle desteklenmiş akasya ağaçları, bu akasyaların tozlu, cılız yapraklarını gördü. Kendi ayak sesini de, arkasından soluk soluğa gelen Nikolayev'in ayak sesini de duyuyordu. O anda hiçbir şey düşünmüyordu: Güzel hemşire, çorabın içinde parmaklarını oynatan Martsov'un bacağı, karanlık, bombalar, değişik ölüm biçimleri hayal meyal geçiyordu aklından. Yalnızlığının, tehlike altında olmasına herkesin kayıtsız kalmasının bilinciyle, genç, duyarlı ruhu sıkışıyor, sızlıyordu. "Öldürecekler beni, ıstırap çekeceğim, acılar içinde kıvranacağım, kimse ağlamayacak arkamdan!" Ve bütün bunlar bir kahramanın, enerji ve duygusallık dolu öylesine güzel hayallerinin yerini almıştı. Bombalar ıslık çalarak gittikçe daha yaklaşıyor, yaklaşıyorlardı. Nikolayev git-

tikçe daha sık soluyor, sessizliği bozuyordu. Korabelnaya Köprüsü'ne geldiklerinde bir şeyin ıslık çalarak, hemen yakınında koya düştüğünü, leylâk rengi dalgaları mor bir ışıkla aydınlatıp, söndüğünü, sonra oradan suları püskürterek yükseldiğini gördü.

"Nasıl patladı!" dedi Nikolayev.

Vladimir, istemeden, kendinden hiç beklemediği ince, hışırtılı bir sesle cevap verdi:

"Evet."

Yaralıların olduğu sedyelerle, gene cesetlerin taşındığı alayın arabalarıyla karşılaşıyorlardı. Korabelnaya'da bir grupla karşılaştılar; yanlarından atlılar geçti. İçlerinden biri yanında emir eriyle, bir subaydı. Tırısla gidiyordu, ama Vladimir'i görünce, onun yanında durdurdu atını, yüzüne baktı, sonra başını öte yana çevirdi, atını kırbaçlayıp uzaklaştı. Zavallı genç dehşet içinde, "Yalnızım, yalnız! Dünyada var mıyım, yok muyum, kimsenin umursadığı yok!" diye düşünüyordu ve gerçekten ağlamak geliyordu içinden.

Beyaz, yüksek bir duvarın önünde tepeye çıkınca bombaların sürekli aydınlattığı yıkık, küçük evlerin olduğu bir sokağa girdi. Bir bahçe kapısından yanında bir denizciyle çıkan sarhoş, pejmürde kıyafetli bir kadın peltek peltek "O düü-rüst ol-say-dı..." diyordu. Vladimir'e çarpınca mırıldandı: "Pardon, sayın subay!"

Zavallı gencin yüreği daha çok sızladı; karanlık ufukta ise şimşekler daha sık çakmaya başlamıştı, bombalar daha sık ıslık çalıyor, onun yakınlarına düşüyordu. Nikolayev derinden içini çekip birden, Vladimir'in yadırgadığı, mezardan geliyormuş gibi bir sesle konuşmaya başladı:

"Bakın, herkes kaçıyor kentten. Ah vah ederek gidiyorlar. Gidebilecekleri bir yerleri var! Kafaları çalışan efendiler de küçücük bir yara için hastanede yatıyorlar... Öylesi daha iyi!"

Vladimir, içindeki duygularını hiç değilse konuşarak dağıtmak amacıyla, "Adamın bir şeyi yoksa, sağlıklıysa hastaneye neden yatsın?" dedi.

"Sağlıklıysa! Hastaysa sağlığı nasıl yerinde olsun? Şimdi hasta olmadığı halde, kafası çalışan uyanıklar hastanede yatıyorlar. Dışarısı çok mu iyi ki? Ya kolunu, ya bacağını yaralıyor, o kadar! Çok mu günah bu? Gider günah çıkartırsın, temizlenirsin." Nikolayev, Vladimir'in dikkatini yakından uğuldayarak geçen bir bomba parçasının sesine çekti: "Baksanıza, lanet şey nasıl yakınımızdan geçiyor. Sizi götürmemi emrettiler. Bizim işimiz bu: Ne emredilirse, onu yaparız. Arabayı bir ere verirler, o artık bağlıdır arabaya. Git, gel... Arabadan bir şey kaybolursa da hesap ver bakalım, Nikolayev."

Birkaç adım daha yürüyünce bir meydana çıktılar. Nikolayev sustu, derin bir soluk aldı. Birden, "İşte sizin bataryanız, efendim!" dedi. "Nöbetçiye sorun: Gösterecektir size."

Vladimir birkaç adım gidince Nikolayev'in solumasını da, sesini de duymaz oldu.

O anda büsbütün yalnız hissetti kendini. Ölüm öncesini andıran bu tehlike içinde yalnızlık hissi çok ağır, çok soğuk bir taş gibi oturmuştu yüreğine. Meydanın orta yerinde durup, birisi onu görecek mi diye bakındı, başını ellerinin arasına aldı, dehşet içinde şöyle düşündü, mırıldandı: "Tanrım! Ben aşağılık, iğrenç, değersiz bir korkak mıyım yoksa? Kısa bir süre önce uğruna ölmeyi öylesine haz duyarak hayal ettiğim vatanım için, Çarım için dürüstçe ölemem mi acaba? Hayır! Zavallı, acınası bir yaratığım ben!" Ve Vladimir, içinde gerçek bir umutsuzluk, hayal kırıklığı duygusuyla nöbetçiye batarya komutanının evinin nerede olduğunu sordu, gösterilen yere doğru yürüdü.

13

Batarya komutanın evi avlu içinde iki katlı küçük bir evdi. Kâğıt kaplı pencerelerinden birinde zayıf bir mum ışığı vardı. Emir eri kapının önünde taşlıkta oturuyor, sigarasını içiyordu. Batarya komutanına haber vermeye gitti, sonra dönüp Vladimir'i odaya götürdü. Odada, iki pencere arasında duvardaki kırık aynanın altında üzeri resmî kâğıtlarla dolu bir masa, birkaç sandalye vardı; önünde küçük bir halının olduğu köşedeki demir karyolanın yatağı tertemizdi.

Kapının yanında, belinde kasatura, kaputunun yakasında haç ve Macar madalyası, uzun bıyıklı bir başçavuş ayakta duruyordu. Kaputu ince, eski, şiş yanağı sarılı, kısa boylu, kırk yaşlarında bir kurmay subay odanın ortasında aşağı yukarı dolaşıyordu.

Vladimir, odaya girince ezberinde olan cümleyi söyledi:

"Beşinci hafif bataryaya atanan asteğmen Kozeltsov, efendim."

Batarya komutanı Vladimir'in selamına kuru bir karşılık verdi, elini uzatıp onunla tokalaşmadan, oturmasını söyledi.

Vladimir çekinerek, masanın yanındaki sandalyeye ilişti; parmaklarıyla, elinin altına gelen makasla oynamaya başladı. Batarya komutanı, elleri arkasında, başı önünde, ancak arada bir Vladimir'in makasla oynayan parmaklarına bakarak, bir şeyler düşünüyormuş gibi, odanın içinde dolaşmayı sürdürüyordu.

Batarya komutanı, tepesi hafif açılmış, üstü başı hayli temiz biriydi; sarkık gür bıyığı ağzını bütünüyle örtmüştü; iri, kahverengi gözleri hoştu. Elleri güzel, temiz, tombuldu; pek çarpık bacaklarıyla güvenli, biraz cakalı adımlar atarak yürüyen batarya komutanının çok rahat biri olduğu belliydi.

Başçavuşun karşısında durup "Evet," dedi, "yarından iti-

baren her kutuya birer *garnets*[3] daha eklenmesi gerekiyor, yoksa hepsi berbat olacak. Sen ne dersin?"

Başçavuş, pantolonuna yapışık ellerinin parmaklarını oynatarak (böylece, konuşmasına yardımcı olmak istedikleri belliydi), cevap verdi:

"Ne diyebilirim, efendim, öyle gerekiyorsa, ekleriz! Şimdi samandan da ucuz çünkü. Yemcimiz dün bir not gönderdi, efendim, kesinlikle almamız gerekiyormuş, orada çok ucuz olduğunu söylüyorlarmış, bu durumda, almamızı emreder misiniz?"

Batarya komutanı odanın içinde tekrar dolaşmaya başladı.

"Elbette: Yanında para var..." Aniden gelip Vladimir'in karşısında durdu. "Eşyalarınız nerede sizin?"

Zavallı Vladimir kendini bir korkak olduğuna öylesine inandırmıştı ki; her bakışta, her söylenende, acınacak bir korkak olarak, kendine bir küçümseme buluyordu. Batarya komutanı, onun bu zayıflığını sezdiği için, kendisiyle alay ediyor gibi geliyordu ona. Ezilip büzülerek, eşyalarının Grafskaya'da olduğunu, yarın ağabeyinin hepsini getireceğini söyledi.

Ne var ki, batarya komutanı onu sonuna kadar dinlememiş, başçavuşa dönüp sormuştu:

"Asteğmeni nereye yerleştireceğiz?"

Başçavuş, Vladimir'e "bu mu asteğmen, bir yere yerleştirmek de mi gerekiyor onu?" diye soruyormuş gibi bakışıyla onu daha da mahcup ederek, "Asteğmeni mi efendim?" dedi. Bir an düşündükten sonra ekledi: "Alt katta, efendim, önyüzbaşının odasında kalabilirler. Önyüzbaşı şu anda tabyada, dolayısıyla, yatağı boş."

Batarya komutanı, "Şimdilik sizin için uygun mudur?" diye sordu. "Çünkü, sanırım yorgunsunuzdur, yarın daha iyi bir yer buluruz size."

3 3,28 litre karşılığı eski bir Rus ölçü birimi – ç.n.

Vladimir ayağa kalkıp öne eğilerek selam verdi. Kapıya yürüdü. Kapıdan çıkarken batarya komutanı seslendi arkasından:

"Çay içmek ister miydiniz? Söylerseniz, semaveri koyarlar."

Vladimir öne eğilerek selam verip çıktı. Komutanın emir eri alt kata götürdü onu, bomboş, pis bir odanın kapısını açtı. Yerlerde eski püskü bir sürü şey vardı, demir karyolanın üzerinde çarşaf da, battaniye de yoktu. Kalın kaputuna sarınmış, pembe gömlekli biri uyuyordu karyolada.

Vladimir önce er sandı onu.

Emir eri karyolada yatanı omzundan dürterek uyandırdı:

"Pyotr Nikolaiç! Asteğmenim yatacak burada..." (emir eri Vladimir'e dönüp ekledi:) "Bizim askerî okul öğrencimizdir kendisi."

"Ah, rahatsız olmayın, lütfen!" dedi Vladimir.

Ama uzun boylu, yapılı, genç, yakışıklı, ama hayli aptal yüzlü askerî okul öğrencisi kalktı karyoladan, kaputunu giydi; besbelli, henüz uyku sersemi, mırıldanarak çıktı odadan:

"Önemli değil, dışarıda uyuyabilirim."

14

Düşünceleriyle baş başa, yalnız kalınca Vladimir'in ilk hissettiği, ruhunun içinde bulunduğu bu düzensizliğe, ümitsiz duruma nefret oldu. Uyumak, çevresindeki her şeyi, en önemlisi de, kendini unutmak istiyordu. Mumu söndürdü, yatağa uzandı, kaputunu çıkarıp, çocukluğundan beri var olan karanlık korkusundan kurtulmak için altına girdi, başına çekti. Ama birden, bir bomba gelecek, çatıyı delip onu öldürecek düşüncesi geldi aklına. Kulak kesilip sesleri dinlemeye başladı. Tam başının üzerindeki odada dolaşan batarya komutanının ayak sesini duyuyordu.

Düşünüyordu: "Bir bomba gelirse önce üst kattakileri öldürür, sonra beni; hiç değilse, yalnız ben ölmem." Bu düşünce biraz sakinleştirdi onu; uyumaya hazırlanıyordu ki, "Peki, ya gece Fransızlar Sivastopol'u ele geçirir, bu odaya dalarlarsa, o durumda neyle savunacağım kendimi?" diye düşündü. Yataktan kalkıp odanın içinde bir iki gidip geldi. Gerçek tehlikenin korkusu karanlık korkusunun üstüne çıkmıştı. Odada bir eyerle semaverden başka sert bir şey yoktu. Birden "Aşağılık, iğrenç bir korkağım ben!" diye geçirdi içinden; gene, o ağır, kendini aşağılama, kendinden tiksinme duygusu doldu içine. Tekrar yattı, düşünmemeye çalışıyordu. O zaman, odanın tek penceresinin camlarını aralıksız zangırdatan bombalar ister istemez tekrar o gün yaşadığı tehlikeleri getirdi aklına: Kâh yaralılar, kanlar, odanın içine giren bombalar, bomba parçaları hayal ediyordu; kâh, ölmek üzereyken, onun yaralarını ağlayarak saran güzel hemşireyi; kâh, taşra kentinden onu kocaman bir ikonanın önünde çok üzgün, gözyaşları dökerek, dualar okuyarak yolcu eden annesini hayal ediyordu... ve gene uyuyamıyordu. Ama birden her şeye kadir, merhametli, her duayı duyan yüce Tanrıyı hatırladı. Yere diz çöktü, haç çıkardı, daha çocukluğunda ona dua ederken öğrettikleri gibi ellerini birleştirdi. Bu hareketi ona çoktan unuttuğu tatlı bir duygusunu hatırlattı.

"Tanrım, ölmem gerekiyorsa öleyim, yaşamam gerekiyorsa yaşayayım," diye düşündü, "ne olacaksa bir an önce olsun... Eğer bende olmayan kahramanlık, cesaret gerekiyorsa... onları ver bana, ama taşımaya gücümün yetmediği utançtan, yüz karasından kurtar beni, senin istediklerini yapabilmeyi öğret bana."

Korku dolu, çocuksu, dar ruhu birden olgunlaştı, aydınlandı; yeni, geniş, aydınlık ufuklar açıldı önünde. Bu duygusunun devam ettiği kısa sürede çok şey düşündü, hissetti

ve çok geçmeden, bombaların uğultusu, camların zangırtısı arasında huzur dolu bir uykuya daldı.

Yüce Tanrım! Yalnızca sen duydun ve biliyorsun o sade, ama umutsuz duaları, cahilliği, bu korkunç ölüm yerinden sana ulaşan, sabah kahvaltısından, boynuna takacağı Georgiyev nişanını düşünen ve senin yakınlığını içinde hisseden generalden; acılar içinde kıvranan, Nikolayevski bataryasında çıplak toprağa uzanıp yatan, senden hak etmediği acılar için bilemediği, ummadığı ödülü almayı bekleyen bitli erine kadar herkesin acılarını, bulanık hayal kırıklıklarını... hepsini sen biliyorsun! Evet, çocuklarının dualarını dinlemekten yorulmadın, her yerde, insanların içine sabır, görev duygusu ve umut sevinci dolduran teselli meleklerini gönderiyorsun onlara!

15

Büyük kardeş Kozeltsov yolda alayından bir erle karşılaşmış, onunla birlikte doğrudan beşinci tabyaya gidiyordu.

Bir ara er uyardı onu:

"Duvarın dibinde yürüyün efendim."

"Neden?"

"Tehlikeli de ondan, efendim." Er, başlarının üzerinden ıslık çalarak geçen, sokağın karşı tarafında kuru yola düşen top mermisinin sesine kulak verirken devam etti: "Görüyorsunuz, üstümüzden geçiyor."

Kozeltsov erin söylediğini dinlemeden, sokağın orta yerinde korkusuzca yürüyordu.

Gene aynı sokaklardı, hatta gene (şimdi daha sık) ateşler, sesler, iniltiler, karşılaşılan yaralılar ve gene, Kozeltsov'un Sivastopol'da olduğu ilkbahardaki gibi gene aynı bataryalar, siper korkulukları, siperler... Ne var ki, bütün bunlar şimdi daha hüzünlü, aynı zamanda daha hareketliydi... evlerin du-

varlarında daha çok delik vardı, Kuşçin'in evinin (hastanenin) pencerelerinin dışında hemen hiçbir yerde ışık yoktu; sokakta tek bir kadınla karşılaşamıyordunuz; önceleri olduğu gibi herkes rahat, kaygısız değildi, ağır bir beklenti, bitkinlik, gerginlik içindeydi.

Ama işte son siper; işte, eski komutanını tanıyan P. alayından bir erin seslenişi; işte, karanlıkta görünen, duvarın dibindeki, patlamaların bir anlık ışımalarıyla aydınlanan üçüncü batarya ve duyulan ölçülü konuşmalar, topların takırtıları...

"Alay komutanı nerede?" diye sordu Kozeltsov.

Görevde bir er cevap verdi:

"Kapalı siperde, denizcilerin yanında, efendim! Buyurun, ben götüreyim sizi."

Ve er siperden sipere geçerek Kozeltsov'u üstü kapalı bir çukura götürdü. Bir denizci oturuyordu orada, sigara içiyordu. Arkada, aralığından ışık görünen bir kapı vardı.

"Girebilir miyim?"

"Hemen içeriye haber vereyim..."

Ve kapıdan girdi denizci. İçeride iki kişi konuşuyordu.

Bir ses şöyle diyordu:

"Prusya tarafsız kalmayı sürdürürse, Avusturya da..."

Öteki ses karşılık veriyordu:

"Avusturya için Slav topraklarının... Söyle, gelsin."

Kozeltsov üstü kapalı bu sipere daha önce hiç girmemişti. Siperin lüksü şaşırttı onu. Döşeme parke kaplıydı, kapının önünde bir paravana, duvarların dibinde iki karyola vardı, köşede duvarda altın çerçeveli bir Meryem Ana tasviri asılıydı, önünde de pembe bir lamba yanıyordu. Karyolalardan birinde tam giyimli bir denizci uyuyordu; önünde yarısına kadar içilmiş iki şarap şişesinin durduğu masa olan ötekinde ise aralarında konuşan iki kişi oturuyordu: Biri yeni alay komutanıydı, öteki yaveri. Gerçi korkak biri değildi Kozeltsov,

devlete karşı da, alay komutanına karşı da kesinlikle hiçbir suç işlememişti, ama eski arkadaşı olan albayı görünce çekinmiş, dizlerinin bağı çözülmüştü: Albay öylesine mağrur bir tavırla ayağa kalkmış, dinlemeye başlamıştı onu. Üstelik, albayın yanında oturan yaver de şöyle diyen duruşuyla, bakışıyla şaşırtmıştı onu: "Sizin albayınızın arkadaşıyım ben. Şu anda bana gelmiş değilsiniz, bu nedenle bir saygı falan göstermiyorsunuz bana, bunu sizden isteyemem de zaten." Kozeltsov komutanına bakarak düşünüyordu: "Çok tuhaf, alayın başına geçeli daha yedi hafta oldu, oysa her şeyiyle, (kıyafetiyle de, duruşuyla da, bakışıyla da) tam bir alay komutanı havasında... Ne var ki, bu havası yaşından, uzun yıllar görevde olmasından, askerlik yeteneklerinden çok, alay komutanı olmanın ona sağladığı olanaklardan... Çok eskilerde mi kaldı, bu Batrişçev'in bizimle eğlendiği, kir içindeki basma bir gömlekle haftalarca dolaştığı, evine kimseyi davet etmeden, bozuk köfteler, yıllanmış reçeller yediği o günler!.. Ya şimdi! Geniş yenli, süslü redingotunun altından Hollanda gömleği görünüyor. Elinde on rublelik puro, masasının üzerinde altı rublelik lafit şarabı... hepsini bir erbaş Simferopol'dan getirmiş... ve gözlerinde aristokrat zenginliğinin bu soğuk gurur ifadesi... Şöyle diyor bakışları: "Senin arkadaşın olsam da, unutma ki yeni tip bir alay komutanıyım ben, senin maaşın benimkinin üçte biri, ayrıca elimden on binlerce ruble geçiyor ve şuna inan, benim yerimde olmak için hayatının yarısını vermeye hazır olduğunu biliyorum".

Albay, Kozeltsov'un yüzüne pek soğuk bakarak sordu:

"Çok uzun süre mi yattınız?"

"Hastaydım, albayım, yaram hâlâ tam iyileşmiş değil."

Albay, subayın sağlam bedenine kuşkuyla bakarak, "Öyleyse gelmekle yanlış yaptınız," dedi. "Peki, görevinizi yapabilecek misiniz?"

"Elbette yapabilirim, efendim."

"Tamam, çok memnun oldum. Öyleyse, asteğmen Zaytsev'den önceki bölüğünüz olan dokuzuncu bölüğü devralın. Arkasından gereken emirleri alacaksınız."

"Baş üstüne, efendim."

Albay, hafifçe öne eğilip, görüşmenin bittiğini hissettirerek ekledi:

"Zahmet olmazsa, gidince alay yaverini bana gönderiverin."

Kozeltsov siperden çıkınca kendi kendine bir şeyler mırıldandı, bir yeri acıyormuş gibi, beceriksizce veya can sıkıntısıyla omuzlarını kaldırdı. Canını sıkan alay komutanı değildi (o ne yapmıştı ki), kendinden, içinde bulunduğu ortamdan hoşnut değildi... Disiplin ve disiplin koşulları (ast üst ilişkileri) askerlikte de, günlük yaşamda da yalnızca, iki tarafça zorunlu olduğunun bilinmesi yanında, gerektiği gibiyse güzeldi. Ama bizde çoğu zaman olduğu gibi, disiplin duruma veya paraya bağlıdır. Genellikle üstün olan taraf haklıdır. İçinde gizli bir çekememezlik, can sıkıntısı vardır, yarardan çok tam anlamıyla ters etkisi olur. Saygıyı hak etmesini gerektiren ruhsal gücünün olmadığını hisseden bir kişi içgüdüsel olarak, astıyla yakınlaşmaktan korkar, yalnızca görünürde olan mağrur tavırlarla eleştirileri kendinden uzaklaştırmaya çalışır. Astlar, bu görünürde mağrurluğu kendileri için aşağılayıcı görür ve yalnızca bu nedenle, çoğunlukla (bir bakıma haklı olarak), üstü için iyi şeyler düşünmez.

16

Kozeltsov kendi subaylarının yanına uğramadan, önce bölüğüyle görüşmeye, bölüğün bulunduğu yere bakmaya gitti. Siperlerin önündeki toprak setler, siperler, yanlarından geçtiği toplar, hatta silah ışıklarının sürekli aydınlattığı, yürürken ayağının takıldığı bomba parçaları... hepsi çok iyi bildiği şeylerdi. Her şey üç ay önce, tabyadan hiç çıkmadan geçirdi-

ği iki hafta süresince kazınmıştı belleğine. O anılarında çok korkunç şeyler olsa da, geçmişin hoş bir güzelliği de yok değildi; ve o iki haftada yaşadıkları arasında şimdi sanki tanıdık köprü de, birçok şey daha vardı. Bölük altıncı tabyanın savunma duvarının arkasındaydı.

Kozeltsov kendisine dokuzuncu bölüğün olduğu yere gittiğini söyledikleri, girişi açık, üstü kapalı uzun bir sipere girdi. Siperde adım atacak yer yoktu, her yer o kadar çok asker doluydu. Kapalı bölümün bir yanında, yere uzanmış bir erin elinde tuttuğu soluk ışıyan bir mum vardı. Bir er de eşya yığınının üzerine oturmuş, kitap okuyordu. Siperin loş ışığında, erin okuduğunu dikkatle dinleyen kalkık başlar görünüyordu. Erin okuduğu, bir ilk okuma kitabıydı ve Kozeltsov kapalı bölüme girince duyduğu şunlardı:

"Korku... insanda doğuştan olan bir duygudur".

Biri, "Işığın önünden çekilin," dedi. "Çok güzel bir kitap bu."

Er okumaya devam ediyordu:

"Tanrım... benim..."

Kozeltsov başçavuşu sorunca, kitabı okuyan er sustu, öteki erler şöyle bir kıpırdadılar, insanların her sessizlikten sonra yaptıkları gibi, öksürdüler, sümkürdüler. Başçavuş kitap okuyan erin çevresinde toplanmış olanların arasından önünü ilikleyerek kalktı, ayakların arasından, bacaklarını çekecek bir yer bulamayanların bacaklarının üzerine basarak subayın yanına geldi.

"Merhaba, kardeşim! Bütün bölüğümüz bu mu?"

Başçavuş neşeli, Kozeltsov'un yüzüne bakarak neşeli, dostça bir tavırla karşılık verdi:

"Hoş geldiniz komutanım! Size sağlıklar dilerim! Tamamen düzeldiniz mi, komutanım? Oh, Tanrıya şükürler olsun! Çok özlemiştik sizi."

Bölükte erlerin Kozeltsov'u sevdiği belliydi. Siperin kapalı

bölümünün derinlerinden sesler geldi: "Eski bölük komutanımız geldi; yaralanan Mihail Semyonıç Kozeltsov" vs, vs... Kozeltsov'un yanına gelenler bile oldu; trampetçi selam verdi ona.

"Teşekkür ederim, Obançuk!" dedi Kozeltsov. Sesini yükseltip ekledi: "Anlaşılan hepiniz sağlamsınız? Aferin, çocuklar!"

Bir uğultu yükseldi:

"Size sağlıklar dileriz, efendim!"

"Nasılsınız, bakalım, çocuklar?"

"Çok kötü, efendim: Fransızlar fena bastırıyorlar... Siperlerimizi kötü dövüyorlar, çok sıkıştık, dışarı çıkamıyoruz."

Kozeltsov, "Benim şansıma..." dedi. "Tanrı izin verirse çıkacağız, çocuklar! İlk kez birlikte değiliz... Tekrar pataklarız onları..."

Birkaç ses aynı anda yükseldi:

"Pataklarız, efendim!"

Trampetçi, yanındaki ere alçak sesle (ama herkes duymuştu ne dediğini) bölük komutanının söylediği için ondan özür diliyormuş gibi, övünülecek, önemli bir şey yapmadıklarını söyledi.

Kozeltsov erlerinin yanından savunma kışlasına, subay arkadaşlarının yanına gitti.

17

Kışlanın büyük salonu çok kalabalıktı: Denizci, topçu, piyade subaylar.. Bazıları uyuyor, bazıları bir sandığın, bir top kundağının üzerine oturmuş, konuşuyordu; başkaları ise (salonda en büyük ve gürültücü grup buydu) yerlerde, iki keçe kilimin üzerinde oturmuş, porter şarabı içerek kâğıt oynuyordu.

Her yandan sesler yükseldi:

"A! Kozeltsov, Kozeltsov! İyi ki geldin, aslanım benim!.. Yaran nasıl?"

Sevildiği, geldiğine herkesin sevindiği burada da belliydi.

Kozeltsov tanıdıklarının elini sıktıktan sonra, kâğıt oynayan birkaç subayın oluşturduğu gürültücü grubun yanına gitti. Onların arasında da tanıdıkları vardı. İnce, uzun burunlu, pala bıyığı yanaklarından başlayan; kâğıtları, birinde armalı, kocaman altın bir yüzüğün olduğu bembeyaz parmaklarıyla dağıtan yakışıklı, esmer subay da tanıdıklarındandı. Pek kayıtsız, dikkat etmeden dağıtıyordu kâğıtları, heyecanlı olduğu, ama bunu belli etmemeye, ortamı önemsemez görünmeye çalıştığı belliydi. Sağ yanında, dirseğine dayanıp uzanmış, oldukça sarhoş olduğu anlaşılan, yapmacık heyecanlı bir soğukkanlılıkla her seferinde iki buçuk ruble süren ve hemen ödemesini yapan kır saçlı bir binbaşı vardı. Solunda ise, kâğıdını kırdıklarında zoraki gülümseyen, espri yapan, yüzü terli küçük bir subay yere çömelmişti. Boş şalvarının cebinde elini sürekli dolaştırıyor; artık gerçek olmadığı, esmer subayın canını sıktığı belli büyük bir marka ile oynuyordu. Başı çıplak, kocaman ağzı öfkeli, soluk yüzlü, bıyıksız, sıska bir subay elinde kocaman bir deste banknotla salonda dolaşıyor, bankaya nakit para koyuyor, her seferinde de kazanıyordu.

Kozeltsov votka içti, oynayanların yanına oturdu.

Oyunun bankası subay, "Siz de katılın oyuna, Mihail Semyonıç!" dedi. "Herhalde, çok para vardır sizde."

"Nereden param olsun? Üstelik, son paramı da kentte harcadım."

"Nasıl olur! Simferopol'da birilerini yolmuşsunuzdur..."

Kozeltsov, "İnanın, pek değil," dedi.

Böyle derken, ona inanmalarını istiyormuş gibi, kaputunun önünü açtı, eski iskambil kâğıtlarını eline aldı.

"Bir denemenin zararı olmaz," dedi, "bakarsınız şeytan

yardım eder! Oyunda nelerin olacağı bilinmez. Ama cesaretimi toplamam için biraz içmeliyim."

Ve kısa bir sürede üç kadeh votka ile birkaç bardak şarap içtikten sonra ortama iyice uyum sağladı, yani başı dumanlandı ve son üç rublesini de verdi.

Yüzü terli subaya yüz elli ruble yazılmıştı. Kayıtsız tavırlarla yeni bir kart hazırlarken, "Hayır, şanssızım," dedi.

Banka olan subay kâğıt dağıtmayı bir an bırakıp ona bakarak, "Gönderin, lütfen," dedi.

Yüzü terli subay ayağa kalkıp, elini boş cebinde ısrarla dolaştırarak karşılık verdi:

"İzninizle, yarın göndereyim."

Banka subay öfkeyle sağa sola şöyle bir dönerek, "Hım!" diye mırıldandı. "Ama böyle olmaz." Kâğıtları bıraktı. "Benden bu kadar! Böyle olmaz, Zahar İvanıç," diye ekledi. "Ciddi oynuyoruz, eğlenmiyoruz burada..."

"Ne yani, güvenmiyor musunuz bana? Doğrusu, çok tuhaf!"

Bu arada iyice sarhoş olan, ayrıca sekiz ruble daha kazanan kır saçlı binbaşı, "Kimden alacaksınız para?" diye mırıldandı. "Ben yirmi rubleden fazla verdim size ve kazandığım halde, elime bir şey geçmedi."

Banka olan subay, "Masada para yoksa nasıl ödeyeyim?" dedi.

Binbaşı, doğrularak yükseltti sesini:

"Bu beni ilgilendirmez! Ben sizinle, dürüst insanlarla oynuyorum, onunla değil."

Yüzü terli subay birden ateşlendi.

"Yarın ödeyeceğimi söylüyorum; neden kabalaşıyorsunuz?"

"İstediğimi söyleyebilirim!" diye haykırdı binbaşı. "Dürüst insanlar böyle yapmazlar, işte o kadar!"

Herkes yatıştırmaya çalışıyordu binbaşıyı:

"Yeter, Fyodor Fyodoroviç! Bırakın!"

Ama binbaşının da tepesinin atması için bunu, kendisini yatıştırmaya çalışmalarını beklediği belliydi. Birden ayağa fırladı, yüzü terli subayın üzerine yürüdü.

"Kabalaşıyor muyum? Sizden yaşlı, Çarına yirmi yıldır hizmet eden ben mi kabalaşıyorum? Ah, sen, çocuk!" Sesinin gürlüğüyle gitgide heyecanlanan binbaşı iyice yükseltti sesini: "Alçak!"

Ama bu çok üzücü sahnenin perdesini indirelim. Yarın, belki de bugün bu insanların her biri neşeyle, gururla ve son derece sakin, ölümün üzerine yürüyeceklerdir. Ama hayatın, insanca her türlü duygudan uzak, umutsuz, bu dehşet verici, son derece soğuk koşulları altında duyulan tek haz unutmak, gerçeklerden uzaklaşmaktı. Herkesin içinde, onu kahraman yapacak soylu bir kıvılcım vardı; ama bu kıvılcım parlak yanmaktan yoruluyordu, büyük bir an geliyordu, alevi parlıyordu, büyük işler aydınlatıyordu.

18

Ertesi gün bombardıman aynı şiddetle devam ediyordu. Saat on birde Vladimir Kozeltsov bataryanın subaylarıyla oturuyordu. Onlara biraz olsun alıştıktan sonra, kendisi için bu yeni yüzlere dikkatle bakıyor, subayları inceliyor, onlara sorular soruyor, onlarla konuşuyordu. Topçu subayların alçakgönüllü, biraz bilgiç konuşmaları onda saygı uyandırıyordu, anlattıkları hoşuna gidiyordu. Vladimir'in utangaç, masum, hoş görünüşü subayların ona ısınmalarına neden olmuştu. Bataryanın en yaşlı subayı orta boylu, sarışın, saçları kabarık (şakaklarında dümdüzdü saçları), topçuluğun eski eğitimini almış, kadınların gözde kavalyesi, sanki pek bilgili bir yüzbaşı, Vladimir'e topçuluk konusunda neler bildiğini, topçulukta ne gibi yeni buluşların olduğunu soruyor,

onun gençliğiyle, sevimli küçük yüzüyle hafiften eğleniyor, genelde ona oğlu gibi davranıyordu (ve bu çok hoşuna gidiyordu Vladimir'in). Vladimir kaputu yırtık, saçları karmakarışık, hayli yüksek sesle konuşan ve her söylenende itiraz edebileceği, ters ters tartışabileceği bir şeyler bulan, Ukraynalılar gibi "a" ları hep "o" gibi telaffuz eden, sert hareketler yapan genç subay asteğmen Dyadenko'dan bile (böyle kaba bir görünüşün altında çok hoş ve iyi yürekli bir insan olacağını düşünmeden edemeyerek) çok hoşlanmıştı. Dyadenko sürekli yardımcı oluyordu Vladimir'e, Sivastopol'da bütün topların yanlış yerlere yerleştirildiğini kanıtlamaya çalışıyordu ona. Vladimir yalnızca, kaşları kalkık, herkesten kibar olsa, yeni değil, ama güzelce yamalı, hayli temiz bir redingot giyiyor, atlas yeleğinin cebinden altın kösteği sarkıyor olsa da, teğmen Çernovitski'den hoşlanmamıştı. Sürekli, Çarın, savaş bakanının ne yaptığını soruyordu Vladimir'e; hiç de doğal olmayan bir heyecanla, Sivastopol'da gösterilen kahramanlıkları, yiğitlikleri anlatıyordu ona; insanlarda vatan sevgisinin azlığından, ne yanlış şeyler yapıldığından vs... yakınıyordu. Genelde çok bilgili, zekiydi, soylu duyguları vardı. Ama nedense bütün bunlar Vladimir'e ezberlenmiş, doğal değilmiş gibi geliyordu. Ayrıca, öteki subayların da Çernovitski ile pek konuşmadıklarını fark etmişti. Dün karyolada uyurken uyandırdığı askerî okul öğrencisi Vlang da oradaydı. Hiç konuşmuyor, bir köşede alçakgönüllü bir tavırla oturuyor, komik bir şey söylendiğinde gülüyor, biri bir şeyi hatırlayamadığında hatırlatıyor, votkası bitenin bardağına votka koyuyor, her subaya sigara sarıyordu. Ona, çocukmuş gibi değil de, subaylara davrandığı gibi davranan Vladimir'in alçakgönüllü ince tavırları, sevimliliği mi etkilemişti *Vlanga*'yı (erler ondan söz ederken nedense erkek soyadı olan Vlang'ı bir kadından söz ediyormuş gibi Vlanga diye söylüyorlardı) acaba, iri, içten bakışlı gözlerini yeni gelen subay-

dan hiç ayıramıyor, onun her isteğini hemen hissediyor, yerine getiriyor, sürekli sevgi dolu bir heyecan içinde oluyordu... öteki subaylar da bunu fark etmiş, gülüyorlardı.

Akşam yemeğinden önce önyüzbaşı tabya nöbetini devretti, gelip gruba katıldı. Önyüzbaşı Kraut bıyığı da, favorileri de gür, sarışın, yakışıklı, neşeli bir subaydı. Çok güzel, ama bir Rus için fazla doğru, düzgün, Rusça konuşuyordu. Görevinde de, yaşamında da konuşmasında olduğu gibiydi: Görevini gerektiği gibi yapıyordu, çok iyi bir arkadaştı, para konusunda son derece dürüsttü; ama bir insan olarak özellikle her şeyinde fazlasıyla iyi olduğu için, bir şey eksikti sanki. Bütün Rusya Almanları ile ideal Almanya Almanları arasındaki tuhaf çelişki gereği, en yüksek düzeyde pratikti.

Kraut neşeyle, elini kolunu sallayarak, çizmelerinin mahmuzlarını şakırdatarak salona girdiğinde yüzbaşı, "İşte, kahramanımız da geldi!" dedi. "Ne istiyorsunuz, Frederik Krestyanıç: Çay mı, votka mı?"

Kraut, "Gelirken çayımı hazırlamalarını söyledim," diye karşılık verdi. "Ruhumun ısınması için bir kadeh votkacık yeter..." Ayağa kalkıp kendisini selamlayan Vladimir'e, "Sizinle tanıştığıma çok sevindim" dedi, "Bizleri sevmenizi, kendinize yakın hissetmenizi isterim. Bendeniz önyüzbaşı Kraut. Tabyada, erbaş dün geldiğinizi söyledi bana."

"Yatağınız için çok teşekkürler. Gece sizin yatağınızda yattım."

"Rahat edebildiniz mi bari? Bir ayağı kırık çünkü. Tamir ettirebileceğim kimse yok, kuşatma altında öyle oluyor. Altına bir şey koymak gerekiyor."

Dyadenko sordu ona:

"Nasıl, nöbetiniz iyi geçti mi?"

"Fena değildi; ancak, Skvortsov yaralandı. Dün bir topun kundağını da *onardık*. Tabanı parça parça olmuş..."

Kraut ayağa kalktı, salonun içinde dolaşmaya başladı. Tehlikeden yeni uzaklaşmış bir insanın hoşnut duygusunun etkisi altında olduğu belliydi.

Dirseğinden tutup sarsarak sordu yüzbaşıya:

"Ne haber, Dmitri Gavrilıç? Nasılsınız, babacığım? Ne o, terfi haberiniz hâlâ gelmedi mi?"

"Henüz bir haber yok."

Dyadenko araya girdi:

"Gelmeyecek de... daha önce de söyledim size bunu."

"Neden gelmeyecek?"

"Durum yukarıya yazılı olarak öyle bildirilmedi de ondan."

Kraut neşeyle gülümseyerek, "Ah, tartışmayı çok seviyorsunuz siz, çok," dedi. "Yola gelmez inatçı... Ama ne derseniz deyin, sizin teğmenliğiniz gelecek."

"Hayır, gelmeyecek."

Dyadenko askerî okul öğrencisine döndü:

"Vlang, benim pipomu doldurup getiriverin bana."

Askerî öğrenci pipoyu getirmeye koşarak gitti.

Kraut herkesi canlandırmıştı, bombardımandan söz ediyor, subaylara, o yokken neler yaptıklarını soruyor, her biriyle tek tek konuşuyordu.

19

Kraut sordu Vladimir'e:

"Evet, tamamen yerleştiniz mi? Affedersiniz, adınız, baba adınız neydi? Biliyorsunuz, biz topçularda bir alışkanlıktır, sorarız bunu. Bir at aldınız mı?"

"Hayır," dedi Vladimir. "Nasıl olacağını bilmiyorum. Bir atımın olmadığını yüzbaşıya söyledim. Ayrıca, param da yok, henüz yiyecek paramı, harcırahımı almadım. Şimdilik batarya komutanından bir at rica edeceğim; üstelik, vermeyeceğinden de korkmuyor değilim."

Kraut, yüzbaşıya bakarak, dudaklarıyla büyük kuşku belirtisi taşıyan bir ses çıkardı.

"Apollon Sergeiç mi? Hiç sanmam!"

Yüzbaşı, "Vermezse vermesin," dedi, "ölüm yok ya sonunda... Zaten burada at da çok gerekli değil, ama ben bir denerim, bugün rica ederim kendisinden."

Dyadenko araya girdi:

"Nasıl?.. Bilmezsiniz siz onu, başka bir şeyini vermez, ama atını verir... İddiaya var mısınız?.."

"Anlaşılıyor, her şeye itiraz edersiniz siz."

"İtiraz ediyorum, çünkü, biliyorum, her konuda cimridir, ama atını verir, çünkü hesabı yoktur!"

"Ata sekiz ruble yula yediriyorsa, nasıl, hesabı olmaz! Fazladan bir at bulundurmamak bir hesaptır!"

Kraut'un piposuyla dönen Vlang, "Siz Çekirge'yi isteyin, Vladimir Semyonıç," dedi, "harika bir attır!"

Önyüzbaşı gülerek, "Soroki'de birlikte hendeğe düştüğünüz Çekirge'yi mi diyorsunuz," dedi. "Efendim? Ne dediniz, *Vlanga*?"

Dyadenko itirazını sürdürüyordu:

"Ne diyorsunuz siz, yulafa sekiz ruble mi? Raporunda on buçuk ruble yazıyorken, öyle mi? Demek hesap bu..."

"Ayrıca, bir şey de kalmadı onda! Anlaşılan, batarya komutanı olunca siz kente gitmek için kimseye at vermeyeceksiniz!"

"Ben batarya komutanı olunca atlarım günde dört *garnets* yem yiyecekler, babacığım; para toplamayacağım, korkmayın."

Önyüzbaşı, "Yaşarsak görürüz," dedi, Vladimir'i göstererek ekledi: "Kendilerinin bataryaya kumanda edecekleri gibi, siz de para toplayacak, fazlasını da cebe indireceksiniz, korkmayın."

Çernovitski araya girdi:

"Neden onun da yararlanmak isteyeceğini düşünüyorsunuz, Frederik Krestyanıç? Belki durumu iyidir: Neden yararlanmak istesin?"

Vladimir kulaklarına kadar kızararak, "Hayır, efendim," dedi, "ben... affedersiniz, yüzbaşım, ben bunu bayağılık sayarım."

Kraut güldü.

"He-he! Ne yaman delikanlı! Yüzbaşı olduğunuzda böyle konuşmayacaksınız ama..."

"Hiç fark etmez; benim olmayan bir parayı almayı düşünmem."

Önyüzbaşı çok daha ciddi bir tavırla, "Bakın size ne diyeceğim, delikanlı," dedi, "şunu biliyor musunuz ki, batarya komutanı olduğunuzda, işinizi iyi yürütürseniz size ayda yalnızca atlardan, barışta en azından beş yüz, savaşta ise yedi yüz, sekiz yüz kalır. Pekala. Diyelim ki, batarya komutanı erlerin yiyeceğine karışmıyor: Topçuda eskiden beri öyledir; kötü bir komutansanız, size bir şey kalmaz. Şimdi paraya ihtiyacınız vardır; atların nallanmasına (bir parmağını büktü), bu bir; ilaca (ikinci parmağını büktü), kırtasiyeye, üç... oysa atlar için beş yüz ruble verirler, hepsi o kadar, babacığım. Gelgelelim, onarıma elli gider, bu dört... Öte yandan, erlerin yakalarının değiştirilmesi gerekir; kömür için fazladan masrafınız vardır; subaylarınız için yemek verirsiniz... Batarya komutanıysanız, doğru dürüst bir arabanız, kürkünüz, daha bir sürü şeyiniz olmalı, üç, beş derken on olur... Buna ne diyeceksiniz?.."

Bu arada hiç konuşmayan yüzbaşı, "En önemlisi de," diye söze karıştı, "şu var, Vladimir Semyonıç: Sözgelimi, benim gibi iki yüz ruble maaşla yirmi yıldır sürekli görev yapan birini düşünün; komisyoncular haftada on binler kazanıyorlarken, hizmetine karşılık, hiç değilse yaşlılık yıllarında bir parça ekmekle karnını doyurabilmesi için birazcık para verilmesi gerekmez mi ona?"

Tekrar önyüzbaşı aldı sözü:

"Eh! Böyle işte! Hemen yargılamaya gelmez, acele etmeyin, yüzbaşı olun, o zaman yargılayın..."

Düşünmeden konuştuğu için vicdanı sızladı Vladimir'in, kendinden utandı, mırıldandı; ağzını açıp bir şey söylemeden, büyük bir heyecanla itiraz etmeye, tersini kanıtlamaya başlayan Dyadenko'yu dinlemeye koyuldu.

Tartışma, yüzbaşının emir erinin, salona girip yemeğin hazır olduğunu haber vermesine kadar devam etti.

Çernovitski, önünü ilikleyip, yüzbaşıya şöyle dedi:

"Apollon Sergeiç'e masaya şarap koydurmasını söyleseniz... Cimrilik yapıyor sanki? Kimse tatmadan bitiyor şaraplar!"

"Siz kendiniz söyleyin," dedi yüzbaşı.

"Olmaz, aramızda en kıdemli olan sizsiniz: Herkes haddini bilmeli."

20

Vladimir'in dün albayla görüştüğü odada masa duvardan ortaya çekilmiş, üzerine kirli bir örtü örtülmüştü. Batarya komutanı bu kez elini uzattı ona, Petersburg'la, yolla ilgili sorular sordu.

"Pekala, baylar, votka içecekler buyursun!" derken gülümseyerek Vladimir'e döndü, "asteğmenler içmiyor," dedi.

Batarya komutanı genelde, hiç de dün olduğu gibi sert görünmüyordu; tersine, iyi niyetli, konuksever, eski bir arkadaş havası vardı. Ancak, yaşlı yüzbaşıdan itirazcı Dyadenko'ya kadar bütün subayların, yalnızca, komutanla konuşurlarken, onun gözlerinin içine pek nazik bakmalarından, votka kadehlerini almak için peş peşe ürkek yaklaşmalarından, ona saygılarının büyük olduğu anlaşılıyordu.

Yemekte, içinde dana eti parçalarının, bol biberin, defne yapraklarının yüzdüğü büyük bir kâse çorba, hardallı Leh

köftesi, hiç de taze olmayan yağda kızartılmış börek vardı. Masada peçete yoktu, kaşıklar teneke veya tahtaydı, masada iki bardak ve yalnızca boğazı kırık bir su sürahisi vardı. Ama yemek sıkıcı geçmiyordu: Konuşmalar hiç kesilmiyordu. Önce İnkerman'daki çatışmalardan söz edildi. Herkes çatışmayla ilgili kendi izlenimlerini, yenilginin nedenleri üzerine düşüncelerini anlatıyordu; batarya komutanı konuşmaya başlayınca da hemen susuyorlardı. Sonra konu topların kalibre yetersizliğine; yeni, hafif toplara geldi. Bunun üzerine Vladimir, toplar konusunda bilgisini göstermek olanağını buldu. Ama Sivastopol'un çok kötü durumuyla ilgili konuşmanın sonu gelmiyordu: Herkes bu konuda çok şey söylemek istiyor gibiydi. Ne var ki, Vladimir'in görevinin ne olduğundan söz eden yoktu. Bu hem şaşırtıyordu onu, hem üzüyordu: Sivastopol'a sanki yalnızca batarya komutanına hafif toplarla ilgili bilgi vermek ve yemek yemek için gelmişti. Yemek sırasında, oldukları evin yakınına bir bomba düştü. Döşeme, duvarlar deprem olmuş gibi sarsıldı, pencereleri barut dumanı kapladı.

Batarya komutanı "Sanırım, Petersburg'da böyle bir şeyle karşılaşmamışsınızdır?" diye sordu Vladimir'e, sonra Vlang'a döndü. "Gidip bakıverin, Vlang, nereye düştü bu bomba..."

Vlang gidip baktı, meydana düştüğünü söyledi, daha sonra bombadan söz eden olmadı.

Yemekten kalkılmasının hemen öncesinde ihtiyar batarya yazıcısı elinde mühürlü iki zarfla girdi odaya, zarfı batarya komutanına verdi. Batarya komutanı,

"İşte, Kazak topçu komutanından *acil bir yazı* geldi," dedi.

Subayların hepsi sabırsız bir bekleyiş içinde, komutanın, bu konuda tecrübeli parmaklarıyla, içinde *acil bir yazı* olan zarfın üzerindeki mührü kırmasına bakıyordu.

Herkes "Ne olabilir?" diye düşünüyordu. Belki, bazı su-

bayların dinlenmek için Sivastopol'dan çıkması izni; belki de bütün bataryanın tabyaya geçmesi emri...

Batarya komutanı kâğıdı öfkeyle masanın üzerine atıp "Gene mi!" dedi.

Yaşlı bir subay, "Ne yazıyor, Apollon Sergeiç?" diye sordu.

Batarya komutanı homurdanarak, "Bir subayı, yardımcılarıyla birlikte, oradaki bir havan topu bataryasına istiyorlar," dedi. "Böyle ancak dört subayım var, adam ise yeterli değil. İstiyorlar işte..." Bir an sustuktan sonra ekledi: "Ama birini göndermemiz gerekiyor, baylar... Saat yedide Rogatka'da olmaları emrediliyor... Başçavuşu mu göndereceğiz!.. Kimi göndereceğiz, karar verin, beyler," diye tekrarladı.

Çernovitski, Vladimir'i göstererek, "Kendisi henüz bir yere gitmiş değil," dedi.

Batarya komutanı bir şey söylemedi.

Vladimir, "Ben gitmek isterdim," dedi.

Sırtının, boynunun soğuk soğuk terlediğini hissediyordu.

Yüzbaşı onun sözünü kesti:

"Hayır, neden? Çünkü kaçınan kimse yok bu görevden, ama fazla ısrar etmek de gereksiz. Apollon Sergeiç birimizin gitmesini isterse, o zaman yaptığımız gibi, gene aramızda kura çekeriz."

Herkes kabul etti bunu. Kraut küçük kâğıtlar kesti, büküp kasketinin içine koydu. Yüzbaşı işi şakaya getirdi, hatta bu olay üzerine, (kendi deyimiyle) cesaretini toplamak için albaydan şarap istemeye karar verdi. Dyadenko yüzü asık, kenarda oturuyordu. Vladimir bir şeye gülümsedi. Çernovitski kuranın kendisine çıkacağını söylüyordu, Kraut çok sakindi.

Önce Vladimir'in çekmesini söylediler. Vladimir kasketin içinden bir kâğıt aldı. Kâğıt biraz uzundu. Ama o anda kâğıdı değiştirmeyi düşündü, onu bırakıp daha kısa olan bir başkasını aldı, açıp okudu: "Gidecek".

İçini çekerek, "Ben gidiyorum," dedi.

Batarya komutanı asteğmenin asık yüzüne bakıp gülümsedi.

"Eh, yolunuz açık olsun. Bakın, hemen savaşa giriyorsunuz... Ama acele hazırlanın. Orada neşenizin yerinde olması için topçu erbaşı olarak Vlang gelecek sizinle."

21

Vlang, bu görevin kendisine verilmesine çok sevindi. Hazırlanmak için koşarak gitti ve giyinmiş olarak Vladimir'e yardım etmeye geldi. Durmadan, yanına yatağını da, kürkünü de, *Anayurt Notları* dergisinin eski sayılarını da, ispirtolu kahve ocağını da... gereksiz birçok şeyi daha alması için uyarıyordu onu. Yüzbaşı, Vladimir'e önce havan topuyla ateş etme "kılavuzunu" okumasını; hemen, oradaki yüksek yerlerin listesini çıkarmasını söyledi. Vladimir hemen işe koyuldu; sevinçle, şaşkınlıkla fark etti ki, tehlike korkusu, bir korkak olduğu düşüncesi şimdi onu biraz huzursuz ediyor olsa da, bu huzursuzluğu dün olduğundan çok daha azdı. Bunun nedeni bir ölçüde bugünün, görevin, en önemlisi de, güçlü her duygusunun olduğu gibi, korkusunun da uzun süre devam edemeyecek olmasıydı. Kısacası, korkusunu yenmiş gibiydi. Saat yedide, güneş Nikolayevski kışlasının arkasına inmeye başladığında erbaş odasına geldi, erlerin hazır olduklarını, beklediklerini haber verdi.

"Listeyi *Vlanga'ya* verdim, efendim," dedi. "Alırsınız ondan."

Yanlarına kasaturalarından başka bir şey almamış yirmi topçu eri evin köşesinde onu bekliyordu. Vladimir askerî okul öğrencisiyle yanlarına gitti. İçinden "Kısa bir konuşma yapsam mı," diye düşünüyordu, "yoksa kısaca 'Merhaba, çocuklar!' mı desem. Ya da hiçbir şey söylemesem mi? Neden

'Merhaba, çocuklar!' demeyeyim? Öyle demem gerekir." Ve yüksek sesle "Merhaba, çocuklar!" dedi. Erler neşeyle karşılık verdiler ona: Vladimir'in canlı, genç sesi her birinin kulağına çok hoş gelmişti. Vladimir, erlerin önünde heyecanla yürüyordu; kalbi birkaç versta hızlı koşmuş gibi çarpıyor olsa da, yürüyüşü rahattı, yüzünde neşe vardı. Malahov tepesine yaklaştıklarında bayırı çıkarlarken Vladimir, kendisinden bir adım geri kalmayan, evde de öylesine cesaretli görünen Vlang'ın sürekli kenardan yürüdüğünü, ıslıkları giderek çoğalan bombalar, gülleler doğrudan onun üzerine geliyormuş gibi, başını eğdiğini fark etti. Erlerden bazıları da aynı şeyi yapıyorlardı; çoğunun yüzünde, korku olmasa da, bir endişe vardı. Bu durum Vladimir'i iyice rahatlatmış, cesaretlendirmişti.

Büyük haz, hatta gurur duyarak şöyle geçiriyordu içinden: "İşte, boş yere o kadar korkunç olduğunu düşündüğüm Malahov tepesindeyim! Ve güllelerden korkup başımı eğmeden yürüyorum, hatta herkesten az korkuyorum! Öyleyse, korkak değilim, öyle mi?"

Gelgelelim, bu korkusuzluk, kendinden hoşnutluk duygusu karanlıkta, Kornilovski bataryasında tabya komutanını ararken gördüğü manzarayla çabuk sarsıldı. Dört denizci, siper korkuluğunun önünde, çizmesiz, kaputsuz, kanlar içinde bir cesedi bacaklarından, kollarından tutmuş, korkuluğun dışına atmak için sallıyorlardı. (Bombardımanda iki gündür tabyalardan cesetleri toplayamamışlardı, bataryalarda çalışmalara engel olmamaları için hepsini siperlerin önündeki toprak setin dışına atıyorlardı.) Vladimir, cesedin korkuluğun üstüne çarptığını görünce bir an dondu kaldı, sonra yavaşça hendeğe indi; ama şansına, orada tabya komutanı çıktı karşısına, emri komutana iletti; komutan onu bataryaya ve görev yerine götürecek bir adam kattı yanına. Kahramanımızın o gece daha ne korkunç, tehlikeli

şeyler gördüğünü, nasıl hayal kırıklıkları yaşadığını burada anlatmayacağım. Volkovoy düzlüğünde bütün ayrıntılarıyla, kurgusuyla gördüğü, burada da görmeyi hayal ettiği topların yerine nasıl, gez kertiği olmayan, birinin namlusunun ağzı gülleyle ezilmiş, birinin yatağı parça parça iki top gördüğünü de anlatmayacağım; top yatağını onartmak için sabaha kadar nasıl adam aradığını da; nasıl, hiçbir merminin "kılavuzda" yazdığı gibi olmadığını da; yirmi erinden ikisinin nasıl yaralandığını, yirmi kez nasıl ölümden döndüğünü de anlatmayacağım. Şansına, kuşatmanın başında havan topunda görev yapmış çok uzun boylu topçu bir denizciyi yardımcı vermişlerdi ona. Bu yardımcı, gecenin karanlığında elinde fenerle ona tabyayı, bir bağda dolaştırır gibi gezdirirken sürekli, yarına her şeyin hazır olacağını söylemiş, onu bu havanlarla da ateş edilebileceğine inandırmıştı. Komutanın onun yanına kattığı adamın Vladimir'i götürdüğü kapalı siper taşlı bir zeminde kazılmış birkaç kulaç uzunluğunda, üstü kalın kalaslarla kapalı bir çukurdu. Yirmi askeriyle yerleşti oraya. Vlang siperin dar, alçak kapısını görünce koşup herkesten önce daldı içeri, taş zeminde neredeyse bir yerini incitircesine, köşeye uzandı ve bir daha da çıkmadı oradan. Erlerin hepsi duvar diplerine yerleşip, bazıları çubuklarını tüttürmeye başladı. Vladimir ranzasını köşede açtı, bir mum yaktı, sigarasını yakıp ranzaya uzandı. Siperin üzerinden sürekli silah sesleri (ama pek o kadar yüksek değil) geliyordu, ama siperin hemen yanındaki top öyle patlıyordu ki, siper sarsılıyor, tavanından topraklar dökülüyordu. Siperin içi sessizdi: Yeni subaylarından çekinen erler arada bir, yanındakinden biraz öteye gitmesini rica ederken ya da çubuğunu yakmak için ateş isterken, çok seyrek konuşuyorlardı. Bir fare taşlar arasında bir şeyleri kemiriyor, ya da hâlâ kendine gelememiş, çevresine tuhaf tuhaf bakan Vlang birden yüksek sesle derin bir soluk alıyordu. Vladimir, tek bir mu-

mun ışıttığı kalabalık köşede ranzasında yatıyor, çocukluğunda saklambaç oynarken dolaba veya annesinin eteğinin altına girdiğinde soluğunu tutup kulak kesildiği, içinde değişik bir hazla karanlıktan korktuğu zamanlarda hissettiğine benzer şeyler hissediyordu. Korkuyordu, biraz da neşeliydi.

22

On dakika sonra erler biraz cesaretlendiler, konuşmaya başladılar. Işığa ve subaya yakın oturanlar biraz önemli olanlardı. İki erbaş: Biri yakası, boynu Georgiyev dışında madalyalarla, haçlarla dolu kır saçlı, yaşlı; biri, burma sigara içen, subay çocuğu, genç asker, iki kişi. Trampetçi, her zaman olduğu gibi, subaya hizmet etmek görevini üstlenmişti. Bombacılar, madalyalılar biraz daha yakın oturuyorlardı; uzakta, karanlık girişte ise *uysallar* vardı. Onlar da aralarında konuşmaya başlamışlardı. Buna kapıdan paldır küldür giren biri neden olmuştu.

Biri, "Ne o, kardeş, dışarıda duramadın mı?" diye sordu. "Orada canın mı sıkıldı? Burada kızlar mı oynuyor?"

İçeri dalan gülerek karşılık verdi:

"Öyle güzel şarkı söylüyorlar ki, öylesini köyünüzde duymamışsınızdır."

Aristokratların olduğu köşeden bir ses duyuldu:

"Anlaşılan, bomba seslerinden hoşlanmıyor Vasin, hiç hoşlanmıyor!"

Vasin'in ağır, yavaş sesi duyuldu (o konuşmaya başladığında herkes susuyordu):

"Ne yani! Gerektiği zaman başka! Ayın yirmi dördünde üzerimize öyle bombalar geliyordu ki... Neredeyse kafamıza düşeceklerdi, oysa bunun için komutanlarımız teşekkür bile etmediler bize."

Biri, "Melnikov'u düşünün," dedi, "hep dışarıda oturuyor."

Yaşlı erbaş söze karıştı:

"Söyleyin, içeri gelsin... Boşuna ölecek orada..."

Vladimir, "Kimdir bu Melnikov?" diye sordu.

"Bizler gibi salak askerin teki işte, efendim. Bir şeyden korkmaz, şimdi gene dışarıda oturuyor. Görürseniz, anlarsınız, şeytana benzer."

Öteki köşeden Vasin'in ağır sesi geldi:

"Büyü yapıyordur."

Melnikov girdi kapıdan. Sarışın, yüzü kırmızı, geniş alnı hayli öne çıkık, açık mavi gözleri şiş, şişman (erler arasında çok seyrek görülen bir durumdu bu) biriydi.

Vladimir sordu ona:

"Ne o, bombalardan mı korktun?"

Melnikov yüzünü buruşturup, başını kaşıyarak karşılık verdi:

"Ne diye korkacakmışım bombalardan! Biliyorum, bombalar öldürmez beni..."

"Peki, hep burada kalmayı ister misin?"

"Elbette isterim." Birden kahkahalarla gülmeye başladı. "Çok daha güzel burası, neşeli!"

Vladimir, "Öyleyse, karşı saldırıya geçildiğinde seni de göndermeli!" dedi. "İster misin, generale söyleyeyim mi?"

Oysa Vladimir'in burada general bir tanıdığı yoktu.

Melnikov, "İsterim elbette, istemez olur muyum!" dedi.

Ve öteki askerlerin arasına oturdu. Aceleci sesi duyuldu:

"Gelin, kâğıt oynayalım, çocuklar! Kimde kâğıt var?"

Ve arka köşede kâğıt oynamaya başladılar. Kahkahalar, kozların yere vurulmasından çıkan sesler duyuluyordu. Vladimir, trampetçinin onun için yaktığı semaverden kendine çay koydu; trampetçiye, erbaşlara da koymasını söyledi. Şakalar yapıyor, kendini sevdirmek için erlerle konuşuyordu; kendisine gösterilen saygıdan da pek hoşnuttu. Subayın iyi biri olduğunu fark eden erler de onunla konuşmaya başla-

mışlardı. İçlerinden biri, Sivastopol kuşatmasının yakında sona ereceğini, filodan güvenilir birinin; Çarın kardeşinin ona Kistentin'deki Amerikan gemilerinin gelip Sivastopol'u kurtaracağını, yakında iki haftalık bir ateşkes imzalanacağını, bir dinlenme arası verileceğini, ateşkes süresince ateş edenlerin her atış başına ceza olarak yetmiş beş kapik ödeneceğini söylediğini anlattı.

Vladimir'in gördüğü kadarıyla, iri gözleri içten bakışlı, favorileri uzun, ufak tefek Vasin (önce sessizlikte, daha sonra kahkahalar arasında) izne eve gittiğinde başlangıçta herkesin çok sevindiğini, ama sonra babasının onu işe göndermeye başladığını, ormancı teğmenin karısına kur yaptığını anlattı. Bütün bunlar Vladimir'i çok eğlendiriyordu. Şimdi en küçük bir korku duymadığı gibi, kapalı siperin içindeki sıkışıklıktan, ağır kokudan da en küçük bir rahatsızlık hissetmiyordu, üstelik neşesi yerindeydi, durumdan hoşnuttu da.

Erlerin çoğu horlamaya başlamıştı. Vlang da yere uzanmıştı; yaşlı erbaş ise kaputunun önünü açmış, haç çıkardıktan sonra yatmadan önce dualar mırıldanmıştı. Vladimir siperden çıkmak, dışarıda neler olduğuna bakmak istedi.

Yatağından kalktığında erler uyardılar birbirlerini:

"Ayaklarınızı toplayın, çocuklar!"

Ve erler ayaklarını toplayarak yol verdiler Vladimir'e.

Uyuyor gibi görünen Vlang birden başını kaldırdı, Vladimir'in kaputunun eteğine yapıştı. Ağlamaklı, ısrarlı bir ses tonuyla, "Hayır," dedi, "olmaz, gitmeyin! Neler olduğunun farkında değilsiniz çünkü, dışarıda sürekli gülleler düşüyor. İçerde kalırsanız iyi edersiniz..."

Ama Vladimir, Vlang'ın dediğine bakmadan dışarı çıktı; Melnikov'un oturmuş, çizmelerini değiştirmekte olduğu kapının eşiğine oturdu.

Dışarıda hava içeriye oranla çok temiz ve serindi. Aydınlık, sakin bir geceydi. Bomba uğultularının ardından toprak

taşıyan arabaların tekerlek sesleri, barutlukta çalışanların konuşmaları duyuluyordu. Yukarıda, bombaların ateş çizgilerinin aralıksız gidip geldiği yıldızlı bir gökyüzü ışıl ışıldı. Solda başka bir kapalı siperin, içeride yatan denizcilerin ayaklarının, sırtlarının göründüğü, sarhoş seslerinin geldiği küçük girişi vardı; önde barutluğun yükseltisi görünüyordu. Çevresinde insanların eğilerek yürüdüğü yükseltinin tepesinde ise, siyah kaputlu, elleri cebinde biri, ıslık çalan bombaların, mermilerin altında, arabalarla getirilen toprağı ayaklarıyla bastırıyordu. Bombalar sık sık gelip barutluğun çok yakınına düşüyordu. Toprak taşıyan erler öne eğiliyor, kenara çekiliyorlardı. Yukarıdaki siyah kaputlu asker, toprağı ayaklarıyla bastırmayı sakin sakin sürdürüyor, hiç kaçmıyordu.

Vladimir sordu Melnikov'a:

"Kimdir şu siyah kaputlu?"

"Bilmiyorum; gidip bakayım."

"Hayır, gitme, gerekmez."

Ama Melnikov onu dinlemeyip kalktı, siyah kaputlunun yanına gitti ve gene öyle sakin, kıpırdamadan oldukça uzun süre durdu yanında.

Dönünce şöyle dedi:

"Orası barutlukmuş efendim, bir bomba tavanını delmiş, delinen tavanı kapamak için piyadeler toprak taşıyorlar."

Bombalar arada bir yukarıdan, sanki kapalı siperin kapısına düşecekmiş gibi geçiyorlardı.

O zaman Vladimir köşeye çekiliyor, sonra bir başkası geliyor mu diye yukarı bakarak tekrar eski yerine geçiyordu. Kapalı siperden Vlang, birkaç kez geri gelmesi için yalvarmış olmasına karşın, Vladimir, kaderini denemenin, bombaların geçişini seyretmenin verdiği hazla üç saat oturdu kapının eşiğinde. Gecenin sonunda, nereden kaç topun atıldığını, nereye düştüklerini biliyordu artık.

23

Ertesi gün, ayın yirmi yedisinde, Vladimir on saatlik bir uykudan sonra sabah erken dinç, dinlenmiş çıktı kapalı siperin kapısından. Vlang da onun arkasından çıkacak olmuş; ama ilk bombanın ıslığını duyar duymaz, kalabalıkta kendine başıyla yol açarak, çoğunluğu dışarı çıkmış erlerin kahkahaları arasında paldır küldür içeri kaçmıştı. Açık sipere seyrek olarak, yalnızca Vasin ile yaşlı erbaş ve birkaç er çıkıyorlardı. Bazılarını ise içeride tutmak olanaksızdı: İğrenç bir kokunun olduğu kapalı siperde uyuduktan sonra, bombardımanın dünkü gibi gene sıklaşmış olmasına karşın, kendilerini temiz havaya atmışlar, kimi kapının önünde, kimi korkuluğun dibine yerleşmişti. Melnikov ise ortalık aydınlanmaya başladığından beri, gayet sakin yukarıya bakarak bataryalarda dolaşıyordu.

Kapının eşiğinde iki yaşlı erle, Yahudi'ye benzeyen genç, kıvırcık saçlı bir er oturuyordu. Yahudi'ye benzeyen genç er yerlerde yığılı kurşun parçalarından birini almış, taşla yassıltıp, ondan bıçakla, Georgiyev nişanına benzeyen bir haç yontuyordu. Ötekiler ise aralarında konuşuyorlar, onun bıçakla kurşuna şekil vermesine bakıyorlardı. Gerçekten de, ortaya çok güzel bir haç çıkmıştı.

Yaşlı erlerden biri, "Burada biraz daha kalırsak, hepimizin emekliliği dolacak..."

"Nasıl olur! Benim emekliliğimin dolmasına daha dört yıl var, oysa beş aydır Sivastopol'dayım."

Yanındaki, "Emekliliğe sayılmıyor..." dedi. O anda başlarının üstünden bir gülle geçti, yanlarına gelmekte olan Melnikov'un hemen önüne düştü. "Gördün mü?"

"Az kaldı öldürecekti Melnikov'u."

"Öldüremez," dedi Melnikov.

Kurşundan haç yontan genç er onu Melnikov'a uzatarak, "Bu kahramanlığına karşılık al sana bir haç," dedi.

Yaşlı iki er aralarında konuşmayı sürdürüyorlardı:

"Hayır, kardeşim, bir ay bir yıl sayılıyor, emir öyle..."

"Sen ne dersen de, emeklilik işi doğrudan Çara bağlıdır... Emeklilik olmasa bile, süresiz izin vereceklerdir."

Tam o anda konuşanların başlarının üzerinden ıslık çalarak bir mermi geçti, taşa çarptı.

Erlerden biri, "Dur bakalım," dedi, "yarına sağ çıkacak mısın..."

Herkes gülmeye başladı.

Oysa yarına değil, iki saat sonra gülenlerden ikisi ağır, beşi hafif yaralandı; geri kalanlar gene öyle güldüler.

Gerçekten de, sabahleyin iki havan topu ateş edilecek duruma getirilmişti. Saat onda tabya komutanının emri üzerine, Vladimir adamlarını topladı, onlarla birlikte bataryaya gitti.

İşe başladıkları anda hiç kimsede, dünkü korku ifadesinin damlası kalmamıştı. Yalnızca Vlang kendine hakim olamıyordu: Gene öyle geride duruyor, eğilip bükülüyordu; Vasin de soğukkanlılığını biraz kaybetmişti, telaşlıydı, sürekli çömelip duruyordu. Vladimir tam anlamıyla coşmuştu: Korku aklına bile gelmiyordu. Görevini iyi yapıyor olmanın, yalnızca korkak değil, üstelik kahraman olduğunun, çok iyi tanıdığı, kumanda ettiği yirmi kişinin onun gözünün içine sevgiyle bakmasının verdiği haz yüreklendirmişti kendisini. Hatta kahramanlığıyla gururlanıyor, erlerin önünde fiyaka yapıyor, yüksekçe bir yere çıkıp, herkesin dikkatini çekmek için, kaputunun önünü özellikle açıyordu. Bu sırada tabyasını dolaşmaya çıkan tabya komutanı (kendisinin ifadesiyle) sekiz aydır değişik kahramanlık görmüş olan kendisinin, bu önü açık kaputunun altından beyaz, zarif boynunu saran kırmızı gömleği görünen, yüzü heyecandan kıpkırmızı, gözleri çakmak çakmak, elini kolunu sallayarak heyecanla emirler veren bu pek sevimli gencin kahramanlığına hayran

olmadan edememişti. Bu genç "Birinci, ikinci!" diye emir veriyor, sonra bombanın nereye düştüğünü görmek için öne koşuyordu. Saat tam on bir buçukta iki tarafta da atışlar kesildi ve saat tam on ikide Malahov tepesinden saldırı başladı.

24

Koyun bu yakasındaki İnkerman ve Kuzey istihkâmları arasındaki tepede gün ortasında telgraf binasının yanında iki denizci ayaktaydı; biri subaydı, dürbünle Sivastopol'a bakıyordu; öteki, atla yeni gelmişti, Kazak emir eri de yanındaydı.

Güneş yukarıda, neşeli, sıcak parıltısıyla gemileri, hareket halindeki yelkenleri, kayıkları sallayan koyun sularının üzerinde, çok yükseklerde parlaktı. Hafif bir esinti telgraf binasının yanındaki kurumuş meşelerin yapraklarını hışırdatıyor, kayıkların yelkenlerini şişiriyor, koyun dalgalarını sürüklüyordu. Sivastopol, inşaatı bitmemiş kilisesiyle, anıtlarıyla, rıhtımıyla, tepeye doğru çıkan yeşillikler içindeki bulvarıyla, mimarisi nefis kütüphane binasıyla, tekne direkleriyle dolu masmavi, küçük koylarıyla, pek güzel su kemerleriyle ve arada bir topların koyu kırmızı alevlerinin aydınlattığı mavi barut dumanı bulutlarıyla gene aynı Sivastopol'du; gene bir yanında tepeleri sarı dumanlar kaplı dağlar; bir yanında, koydan sonra, güneşin altında parlak mavi, kıpır kıpır deniz... gene öyle güzel, mağrurdu. Denizin, bir geminin siyah dumanının yükseldiği ufkunda, rüzgârın kuvvetleneceğini haber veren uzun, beyaz bulutlar dolaşıyordu. Özellikle solda, dağlardaki istihkâmlar boyunca gün ortasının aydınlığında bile şimşek gibi çakan birkaç parlama olmuş, yoğun, beyaz dumanlar yükselmiş, değişik şekiller alarak gökyüzünü yer yer kaplamıştı. Bu dumanlar sonra küçülerek yer yer dağların eteklerine, düşman bataryala-

rına ve kentin üzerine çökmüş, bir bölümü gökyüzünde kalmıştı. Patlama sesleri dinmiyordu, yankılanarak havayı sarsıyordu...

Saat on ikiye doğru dumanlar daha seyrek görülmeye, hava daha az sarsılmaya başladı.

Atının üzerindeki denizci subay, "İkinci tabya cevap vermiyor artık," dedi. "Tahrip edildi galiba! Bu çok korkunç bir şey!"

Dürbünle bakan subay, "Malahov da nedense üç topa bir topla karşılık veriyor," dedi. "Neden susuyorlar, aklım almıyor! İşte, bir top da Kornilov'a düştü, orası da karşılık vermiyor."

"Hatırla, saat on ikiye doğru her zaman ateşi kestiklerini söylüyordum. İşte gene aynı şey. İyisi mi biz de gidip kahvaltımızı yapalım... Bekliyorlar... Şu anda yapacak bir şey yok burada..."

Dürbünle bakan subay Sivastopol'a büyük bir dikkatle bakarak, "Dur, acele etme," dedi.

"Ne var? Ne oluyor?"

"Siperlerde bir hareketlenme var, kalabalık gruplar yürüyor.

Denizci, "Görünüyor zaten," dedi, "yürüyorlar, işaret vermeliyiz."

"Bak, bak! Bir siperden çıktılar."

Gerçekten de, çıplak gözle bile, dağın yamacında, bir hendek içinde Fransızların bataryalarından tabyalara doğru siyah lekeler gibi bir şeylerin indiği görünüyordu. Bu lekelerin önünde, bizim tabyalarımızın yakınında da siyah çizgiler vardı. Tabyaların çeşitli yerlerinden dağınık olarak, patlayan silahların beyaz dumanları yükseliyordu. Rüzgâr, cama vuran yağmur damlaları gibi sık, karşılıklı silah sesleri getiriyordu. Siyah çizgiler dumanlar içinde tabyalarımıza giderek yaklaşıyorlardı. Silah sesleri güçlendikçe güçleniyor, uzun

gök gürültüleri gibi çatırdayarak yankılanıyordu. Dumanlar giderek çoğalıyor, çizgi boyunca yayılıyor, sonunda bazı yerlerinde küçük ışıklar parlayan, siyah noktalar olan leylâk rengi bir bulut oluşturarak yükseliyordu. Bütün sesler çatırdayarak yankılanıyordu.

Subay, yüzü bembeyaz, dürbünü denizciye uzatarak, "Saldırı!" dedi.

Yoldan Kazak askerler koşarak, subaylar atlı, başkomutan (yanında yardımcıları), arabayla geçiyorlardı. Hepsinin yüzünde büyük bir heyecan, çok korkunç bir şeyin beklentisi vardı.

Atının üzerinden seslendi subay:

"Olamaz, ele geçirmiş olamazlar!"

Öteki, dürbünden geri çekilerek, soluk soluğa, "İnanın, bayrak!" dedi. "Baksanıza! Bakın! Fransızlar Malahov'da!"

"Olamaz!"

25

Büyük kardeş Kozeltsov, gece oyunda verdiklerini geri aldıktan sonra tekrar her şeyini, kaputunun yenine dikili altınları bile verdikten sonra tabyanın savunma binasında sabaha karşı sağlıksız, ağır, ama derin bir uykuya dalmış uyuyorken, birden her yandan çığlıklar yükseldi:

"Alarm!.."

Bir ses bağırdı ona:

"Hâlâ uyuyorsunuz Mihail Semyonıç! Düşman saldırıya geçti!"

Kozeltsov, gözlerini açarak, "Çocuk şakası mı bu?" dedi.

Ama birden, korku kaplı yüzü bembeyaz, amaçsız sağa sola koşturan bir subay görünce her şeyi anladı. Böyle kritik bir anda bölüğün başına geçmezse kendisini korkak belleyebileceklerini düşündü. Koşarak yürüdü bölüğün yanına.

Top atışları durmuştu, ama tüfek sesleri bütün hızıyla devam ediyordu. Yalnızca uzun namlulu tabanca mermilerinin değil, her türlü tüfeğin mermisi başların üzerinde, sonbahar kuşlarının havada sürüyle cıvıldaşmaları gibi vınlıyordu. Bataryasının dün akşam olduğu yer duman kaplıydı, karmakarışık sesler, haykırışlar yükseliyordu. Yaralanmış, yaralanmamış erler görüyordu. Otuz adım koştuktan sonra bölüğünü duvarın dibine sinmiş buldu; askerlerinden birinin sapsarı, korkmuş yüzünü gördü. Ötekilerin yüzü de öyleydi. Onların korkusu ister istemez Kozeltsov'a da geçti: Her yanının buz kestiğini hissetti.

Dişleri takır takır birbirine vuran genç bir subay,

"Şvardts'ı işgal ettiler!" dedi. "Her şey bitti!"

Kozeltsov uyku sersemliğini üzerinden atmaya çalışarak, "Saçmalama!" dedi. Demir, kısa, küt kılıcını çekerek haykırdı: "İleri, evlatlarım! Ura-a!"

Sesi gür, yüksekti; Kozeltsov'un uykusunu açmıştı. Siperin önündeki toprak set boyunca koşmaya başladı; elli asker naralar atarak izliyordu onu. Seti geçip açık alana çıktıklarında mermiler üzerlerine dolu gibi yağmaya başladı; Mermilerden ikisi Kozeltsov'a saplandı; ama neresine geldiklerini, neresini yaraladıklarını araştıracak zamanı yoktu. Artık ileride dumanlar içinde mavi üniformalar, kırmızı pantolonlar görüyor, Rusça olmayan haykırışlar duyuyordu. Bir Fransız siper korkuluğunun üzerine çıkmış, kasketini sallıyor, bağırarak bir şeyler söylüyordu. Onu öldüreceklerinden kuşkusu yoktu Kozeltsov'un; bu daha da cesaret veriyordu ona. İleriye doğru koşuyordu, koşuyordu. Birkaç asker yetişti arkasından; öteki askerler de bir yerlerde koşuyorlar gibiydi. Mavi üniformalar geriye, kendi siperlerine doğru çekiliyor, aradaki uzaklık hep aynı kalıyordu. Ama Kozeltsov cesetlerin, yaralıların üzerinden geçerek koşuyordu. İç hendeğe vardığında gözleri karardı, bir şey göremez oldu, o an-

da göğsünde bir ağrı hissetti, bir tümseğin üzerine oturup ileride, mavi üniformalıların siperlerine doğru telaş içinde kaçmalarına, ortalıkta yığılı kırmızı pantolonlu, mavi üniformalı ölülere büyük bir haz duyarak bakmaya başladı.

Yarım saat sonra Nikolayevski kışlasının önünde bir sedyedeydi ve yaralandığını biliyordu artık, ama hiç acı hissetmiyordu. O anda istediği tek şey vardı: Soğuk bir şeyler içmek ve şöyle rahat bir yerde yatmak.

Şişman, uzun favorili, ufak tefek bir doktor geldi yanına, kaputunun düğmelerini çözdü. Kozeltsov çenesinin altından, yarasına doktorun ne yaptığına, sonra yüzüne baktı, ama hiç acı hissetmiyordu. Doktor, gömleğiyle kapadı yarasının üzerini, ellerini kaputunun eteğine sildi; bir şey söylemeden, yaralının yüzüne de bakmadan gitti, bir başka yaralıyla ilgilenmeye başladı. Kozeltsov bir şey anlamadan, çevresinde olan biteni izlemeye başladı. Beşinci tabyada olanları hatırlıyor, kendinden çok hoşnut bir duyguyla, görevini iyi yaptığını, askerlik hayatında ilk kez bir şeyi daha iyisi yapılamayacak biçimde iyi yaptığını, kendini hiçbir şekilde suçlayamayacağını düşünüyordu.

Doktor başka bir subayın yarasını sararken, boynunda asılı haçla hemen orada ayakta duran sarı sakalı kocaman papaza, Kozeltsov'u göstererek bir şeyler söyledi.

Papaz yanına geldiğinde sordu ona Kozeltsov:

"Ölüyor muyum?"

Papaz bir şey söylemeden bir dua okudu, haçı uzattı ona.

Ölüm korkutmuyordu Kozeltsov'u. Güçsüz elleriyle aldı haçı, dudaklarına götürüp ağlamaya başladı.

Sordu papaza:

"Nasıl, her yerde püskürttük mü Fransızları?"

"A"ları "o" gibi telaffuz eden papaz, Malahov tepesinde her yerde Fransız bayrakları dalgalandığı halde, yaralıyı üzmemek için şöyle cevap verdi:

"Her yerde zafer bizim oldu."

Yaralı, yanaklarından aşağı akan gözyaşlarını hissetmeden, büyük bir kahramanlık yaptığı duygusuyla anlatılamaz bir gururla, "Tanrı'ma şükürler olsun, şükürler olsun," diye mırıldandı.

Bir an için kardeşi geldi aklına. "Umarım, aynı mutluluğu o da yaşar," diye geçirdi içinden.

26

Ama Vladimir'i bekleyen aynı kader değildi. Adamları "Fransızlar geliyor!" diye bağırmaya başladığında Vasin'in ona anlatmakta olduğu masalı dinliyordu. Ansızın büyük bir heyecana kapıldı, yanaklarının soğuduğunu, bembeyaz kesildiğini hissetti. Bir saniye kıpırdamadan, öylece durdu; ama çevresine bakınıp, erlerinin gayet sakin, kaputlarının önünü ilikleyip, birbiri ardından dışarı çıkmakta olduğunu gördü; hatta biri, (Melnikov olsa gerek) şakacı bir tavırla şöyle demişti:

"Hadi, yolunuz açık olsun, çocuklar!"

Vladimir, yanından bir adım ayrılmayan *Vlanga* ile birlikte siperden çıktı, bataryaya koştu. Bu taraftan da, karşı taraftan da tek bir top atışı yoktu. Erlerin sakin görünüşü, askerî okul öğrencisinin gizlemediği korkusu kadar etkilememişti onu. "Onun gibi mi olacağım yoksa?" diye geçirdi içinden ve neşeyle, havan toplarının olduğu siper korkuluğuna koştu. Fransızların, güneşte parlayan süngüleriyle, düz alanda tabyaya doğru geldiklerini, ilk siperlere yaklaştıklarını gördü. Kısa boylu, geniş omuzlu, hafif piyade üniformalı bir Fransız, en önde, kılıcını çekmiş, çukurların üzerinden atlayarak yaklaşıyordu. Vladimir öne çıkıp "Ateş!" diye haykırdı; oysa erler o söylemeden aynı şeyi yapmışlar ve (önce birinci, sonra ikinci havandan çıkan) mermiler başının üze-

rinden geçmişti. Vladimir, tehlikeleri bütünüyle unutmuş, dumanlar içinde bir havandan ötekine koşarak emirler veriyordu: "Birinci!.. İkinci!.." Yan taraftan, hemen yakından bizimkilerin açtığı yaylım ateşin takırtısı, askerlerin endişeli haykırışları geliyordu.

Ansızın, sol yandan, birkaç kişinin tekrarladığı umutsuz haykırışlar yükseldi: "Arkaya dolaşıyorlar! Arkaya dolaşıyorlar!" Vladimir seslerin geldiği yana baktı. Yirmi Fransız arkaya geçmişti. En önde siyah sakallı, kırmızı fesli, hoş görünümlü biri vardı. Bataryaya on adım kala durmuş, ateş etmiş, sonra geriye koşmuş, sonra gene en öne çıkmıştı. Vladimir bir saniye durdu, gözlerine inanamadı. Kendine gelip bakındığında siperin önündeki toprak setin üzerinde mavi üniformalılar vardı; hatta biri oradan aşağı atlamış, bir topun namlusunun ağzını ezmeye çalışıyordu. Yanında, bir merminin öldürdüğü Melnikov ile birden top kaldırma manivelasını kapmış, yüzünde korkunç bir öfkeyle, gözlerinde büyük bir nefretle ileri atılan Vlang'dan başka kimse yoktu. Arkadan gelen Fransızların üzerine elindeki manivelayla yürürken coşkuyla haykırıyordu: "Arkamdan gelin, Vladimir Semyonıç! Arkamdan gelin! Her şey bitti!" Askerî öğrencinin taşkın öfkesi Fransızları şaşırtmıştı. Manivelayı öndekilerden birinin kafasına indirdi, ötekiler istemeden durdular ve Vlang çevresine bakınarak, çılgınlar gibi bağırmayı sürdürüyordu: "Arkamdan gelin, Vladimir Semyonıç! Ne bekliyorsunuz! Koşun!" Fransızlara ateş ederek, piyademizin bulunduğu sipere doğru koşmaya başladı. Sipere atladı, sevgili asteğmeninin ne yaptığına bakmak için tekrar çıktı siperden. Vladimir'in biraz önce ayakta durduğu yerde bir şey yatıyordu ve orası bizimkilere ateş eden Fransızlarla doluydu.

27

Vlang bataryasını ikinci savunma hattında buldu. Havan topu bataryasında olan yirmi kişiden sekiz kişi kalmıştı.

Akşamın saat sekizinden sonra Vlang askerlerle, toplarla, atlarla ve yaralılarla dolu bir gemide Kuzey istihkâmlarına gidiyordu. Artık hiçbir yerde silah patlamıyordu. Önceki gece olduğu gibi, yıldızlar gökyüzünde parlaktı gene; ama kuvvetli bir rüzgâr denizi karıştırıyordu. Birinci ve ikinci tabyaların olduğu yerde şimşekler çakıyordu; patlamalar yankılanıyordu havada; siyah, tuhaf birtakım şeyler çevrelerini, havaya kalkan taşları aydınlatıyordu. Dokların yakınlarında bir şeyler yanıyordu, kırmızı alevleri suda yansıyordu. Nikolayevski bataryasının ışıkları insan dolu köprüyü aydınlatıyordu. Uzakta, Aleksandrovna burnundaki bataryadan sanki denizdenmiş gibi yükselen büyük bir alev üzerindeki bulutları aydınlatıyor, gene dün gece olduğu gibi, denizin açıklarında, düşman filosunun sakin, kibirli ışıkları parlıyordu. Canlı bir rüzgâr dalgalandırıyordu koyun sularını. Yangınların kızıl ışığında, batmakta olan gemilerimizin, giderek suyun derinliklerine ağır ağır inen direkleri görünüyordu. Geminin güvertesinde kimsenin sesi çıkmıyordu. Dalgaların, buharlı makinenin tekdüze sesleri arasından yalnızca atların soluk alışları, toynak sesleri, yüzbaşının verdiği emirler, yaralıların iniltisi duyuluyordu. Bütün gün hiçbir şey yememiş Vlang cebinden bir parça ekmek çıkardı, çiğnemeye başladı, ama birden Vladimir'i hatırlayınca öylesine yüksek sesle ağlamaya başladı ki, yanındaki askerler duydular onun ağladığını.

Vasin, "Baksanıza," dedi, "bizim *Vlanga* hem ekmek yiyor, hem ağlıyor."

"Çok tuhaf!" dedi bir başkası, iç çekerek ekledi: "Yazık, bizim kışlaları da yaktılar. Kim bilir kaç kardeşimiz ölmüştür orada. Üstelik Fransız hiçbir şey kaybetmedi!"

Vasin, "Tanrı'ya şükür, hiç değilse bize bir şey olmadı!" dedi.

"Ama bu bir yüz karasıdır!"

"Neymiş yüz karası olan? Düşman burada istediği gibi cirit atacak mı sanıyorsun sen? Kesinlikle olmaz! Göreceksin, bizimkiler gene toparlanacaklar. Ne kadar kardeşimiz ölmüş olursa olsun, Tanrım büyüktür, imparatorumuz emir verir, ordu toplanır! Fransız'ı burada öyle bırakırlar mı sanırsın? Olmaz öyle şey! Şu iniltileri duyuyorsun! Sen dans et bakalım! Tepeye bayrağını diktin, ama kentte olmaz o iş!" Fransızların olduğu tarafa bakarak ekledi: "Acele etme, seninle hesaplaşacağız... biraz zaman ver bize."

Bir başka asker, "Elbette öyle olacak!" dedi.

Aylardır olağanüstü bir hareketliliğin sürdüğü; aylardır, ölen kahramanların yerine yeni kahramanların geldiği; aylardır korkunun, nefretin, heyecanın, düşmanın hayranlığının sürdüğü Sivastopol'un tabyalarında artık kimsecikler yoktu. Her yer ölü, ıssız, korkunçtu, ama sessiz değildi: Her şey hâlâ yıkılıyordu. Yeni patlamalarla oyulan her yerde Rus ve düşman cesetlerinin üzerinde parçalanmış top kundakları, çukurlara atılmış, artık temelli susmuş dökme demir ağır top namluları, yarısına kadar toprağa gömülmüş bombalar, gülleler, tekrar cesetler, kereste parçaları, üstü kapalı siperler ve tekrar gri, mavi kaputlu suskun cesetler... Bütün bunlar patlamaların kırmızı alevleriyle hâlâ sık sık aydınlanıyor, sarsılıyorlardı.

Fransızlar, tehlikelerle dolu Sivastopol'da anlaşılmaz bir şeylerin olduğunu fark ediyorlardı. Bu patlamalar, tabyalarda bu ölüm sessizliği ürpertiyordu onları; ama düşmanın, gün boyunca gösterdiği amansız dirençten sonra ortadan böyle çekilmiş olabileceğini düşünmeye cesaret edemiyorlar; ses çıkarmadan, oldukları yerde kıpırdamadan, titreyerek karanlık gecenin sona ermesini bekliyorlardı.

Oysa Sivastopol ordusu, gecenin karanlığında çırpıntılı bir deniz gibi bir araya gelerek, dağılarak, bütün kütlesi endişeli titreyerek, koyda, köprünün üzerinde, Kuzey istihkâmlarında, zifiri karanlıkta, onca kahraman kardeşini bıraktığı yerlerden; kanıyla ıslattığı; kendinden iki kat güçlü bir düşmana karşı on bir ay savunduğu, şimdi ise savaşmadan teslim etmek zorunda kaldığı yerlerden ağır ağır uzaklaşmaktaydı.

Bu emir ilk anda her Rus askerinin üzerinde anlaşılamaz, ağır bir duygu yaratmıştı. İkinci duygu ise takip edilmek korkusuydu. Askerler, savaşmaya alışkın oldukları yerleri terk ederken kendilerini savunmasız hissediyorlardı. Ve güçlü rüzgârın salladığı köprünün girişinde endişe içinde bekliyorlardı. Süngüleri birbirine çarpıyor, her alay bir araya toplanıyordu. Arabalar, gönüllü milisler, piyadeler, hepsi oradaydı. Atlı subaylar emirler vererek öne geçmeye çalışıyordu, köprüden geçmelerine izin verilmeyen siviller, emir erleri yalvarıyor, ağlıyorlardı. Bir an önce geçmeye çalışan topçular arabalarının tekerleklerinin gürültüsü arasında koya doğru ilerliyorlardı. Çeşitli endişeleri olan insanların her birinin içinde aynı korunmak, bu korkunç yerden uzaklaşmak duygusu vardı. Bu duygu herkeste vardı: Taşlık Pavlovski sahilinde kendisi gibi yaralı beş askerle yan yana yatan, ölmek için Tanrı'ya yalvaran ölümcül yaralı bir askerde de; arkasından gelen atlı generale yol açmak için yoğun kalabalığın içine son gücünü kullanarak dalmaya çalışan bir gönüllüde de; köprüden geçişte düzeni sağlamaya, askerleri sakinleştirmeye çalışan generalde de; hareket halindeki bir taburun arasında kalmış, sıkışıklıktan soluk almakta zorlanan bir denizcide de; dört askerin taşıdığı, ama kalabalıktan bunalıp Nikolayevski bataryasının yakınında bıraktığı sedyedeki yaralı subayda da; on altı yıl topu başında görev yapmış, ama komutanının anlayamadığı emri üzerine, arkadaş-

larının yardımıyla topunu koyun dik yamacından aşağı yuvarlayan topçu erde de; gemisini yeni terk etmiş, filikada var gücüyle kürek çekerek uzaklaşmaya çalışan filonun erlerinde de... Köprüyü geçen her asker şapkasını başından alıp haç çıkarıyordu. Ama bu duygunun arkasında başka, ağır, derin, çok daha gerçek bir duygu daha vardı: Umutsuzluğa, hayal kırıklığına, utanca ve öfkeye benzeyen bir duyguydu bu. Hemen her asker, Kuzey istihkâmlarından, geride bıraktıkları Sivastopol'a bakarken yüreğinde dayanılmaz bir sızıyla içini çekiyor ve düşmana gözdağı veriyordu.

27 Aralık 1856, Petersburg

SİVASTOPOL ÖYKÜLERİ

DAVID MCDUFF

29 Nisan 1851 günü, yirmi iki yaşındaki genç Lev Tolstoy, ağabeyi Nikolay ile birlikte Yasnaya Polyana'dan topçu birliğinin yerleştiği Kafkaslar'a doğru yola çıktı. Nikolay yedi yıl önce Rus ordusuna katılmıştı; ağabeyinin askerlik hayatına ve Müslüman dağ kabilelerine karşı yapılan harekâta dair anlattığı çarpıcı hikâyeleri Lev kuşkusuz gıpta ile dinlemiştir. Lev için mevcut hayatından bütünüyle kopma fikri davetkâr ve baştan çıkarıcı olmalıydı, en çok gelecek vadeden de buydu. Kazan Üniversitesi'nin Hukuk Fakültesi'ni iki eğitim yılını tamamlamadan diplomasız terk etmişti; okulun müfredatının onun kaygılarından tamamıyla bihaber olduğu ve profesörlerin "önünü kestiği"ne dair inancı onu tiksintiyle uzaklaştırarak, başarısızlıkla sonuçlanan bir dizi uygulamalı teşebbüse doğru savurmuştu. Pedagojik bir çalışma olan *Bir Rus Ağasının Romanı*'nın tek tamamlanmış kısmı olan "Toprak Ağasının Sabahı"nda tasvir ettiği, serflerinin refahını artırma girişimleri büyük ölçüde bir sonuca ulaşmamıştı. Cemiyet hayatında kendine ait bir köşe edinememiş, bir hayat arkadaşı da bulamamıştı; askerlik veya memuriyetten de bir iş çıkmamıştı. Niyeti Nikolay ile birlikte topçu birliğine gitmek, oradaki izlenimlerine daya-

narak Kafkaslar'daki Rus ordusunda görev alıp almayacağına karar vermekti.

Böylesine bir kopuş, belki de Marlinski ve Lermontov gibi eski Rus yazarlarının kurduğu geleneği takip ettirdiği için Lev Tolstoy'a, içten içe beslediği edebi hevesleri gerçekleştirmesi için en iyi imkânı sunuyor gibiydi. O zamana değin en kayda değer edebi başarısı, hislerini kâğıda döktüğü ve hayatını nasıl yaşayacağına dair kurallarını belirlediği samimi bir günlüktü. 1847 yılında, on sekiz yaşındayken başladığı günlüğü, onun için hayatı boyunca yanından ayırmadığı bir dost olacaktı. Günlüğünde, daha sonra öykülerindeki pek çok karakteri var edecek olan iç çatışmaları ve çelişkileri tarif edecek, dile getirecekti. Şimdilik sadece ümitlerini, endişelerini, hoşnutsuzluklarını, kararlarını ve yazacağı edebi eserlere dair planlarını kaydettiği bir yerdi; planladıklarından biri "bir çingene hayatı hikâyesi" (8 Aralık 1850), bir diğeri ise "neslimin tarihi" (*istoriya moego dnya*) adını verdiği, üç kısımdan oluşan romanı *Çocukluk, Ilkgençlik, Gençlik*'e dönüşecek olan bir eserdi.

İki kardeş, Moskova ve Kazan'da kısa molalar verdikten sonra, Mayıs'ın ikinci yarısında Saratov'dan tekneye binerek Volga üzerinden Astrahan'a vardılar; buradan at arabasıyla Kizlyar'a geçtiler ve 30 Mayıs'ta nihayet Nikolay'ın topçu birliğinin konuşlandığı Kazak köyü Starogladovskaya'ya ulaştılar. Bu yolculuk Tolstoy'da derin izler bırakmıştı. Starogladovskaya'ya vardığında ilk tepkisi serseme dönmüşlük ve şaşkınlık olduysa da (günlüğüne, 30 Mayıs tarihinde "Nasıl geldim buraya? Bilmiyorum. Peki niçin geldim? Onu da bilmiyorum," yazmıştır), topladığı zengin görsel izlenimleri –geniş ve sığ ırmak, muazzam dağ manzarası, tepelerin ve sağanakların arasında soylu vahşiler gibi yaşayan geleneksel Çerkez erkekleri ve güzel kadınları– ömrü boyunca unutmayacak, daha sonra bu zamanı hayatının en mutlu günleri olarak yâd edecekti. Fakat Rus birliğine vardıktan sonra orduya katılıp katılmayacağı kararını vermesi gerekiyordu. Bu kararı erteledi: birkaç ay boyunca Starogladovskaya ve yakındaki Stary Yurt müstahkem ordugâhı ara-

sında dolaştı, geçmiş hayatı ve şimdiki hisleri üzerine düşüncelerini günlüğünde kapsamlı olarak ele aldı. Yine de zamanının tümünü derin düşünceler içinde geçirmiyordu: Güneyin hareketli ve içten mizacıyla, Kazakların, Tatarların, Çerkezlerin ve diğer toplulukların hayatlarıyla iç içe yaşamanın kişiliğinin gelişimini nasıl derinlemesine etkilemiş olduğunu, günlüklerinden kolaylıkla anlayabiliriz. Haziran sonu veya Temmuz başında bir Çeçen köyüne başkumandan A.İ. Baryatinski öncülüğünde yapılan baskında gönüllü olarak yer aldıktan sonra umduğunu bulamasa da ("Görevimi iyi yapamadım; içten içe Baryatinski'den dahi korkuyordum," diye yazmıştı), bu faaliyetler ile kendine olan güveni artmıştı. Baskından sonra, Kafkaslar'da seyahat eden İlya Tolstoy isimli bir akrabası onu Baryatinski'ye takdim etti. Baryatinski "genç sivil"in cesaretini ve ateş altında soğukkanlılığını yitirmeyişini överek, onu bir an önce muvazzaf hizmete katılmaya çağırdı. Tolstoy'un bu adımı atması için aradan bir dört ay daha geçmesi gerekecekti. Romanın ilk kısmı (*Çocukluk*) üzerinde çalışmaya koyulmuştu, Tatar dilini öğreniyordu; bu dilde yazmayı ve okumayı sürdürüyordu. Bir Kazak olan Yepişka'yla (onu daha sonra *Kazaklar*'da Yeroşka ismiyle aslına uygun bir şekilde resmetmişti) avlanır veya tahta oyarken yaptıkları sohbetler sırasında Ruslarınkine hiç benzemeyen bir dünya görüşünü tanımıştı; özgürlüğü ve cesareti her şeyin üzerinde tutan bu görüş resmî bir dinin ve kurumsallaşmış bir ahlâk duygusunun yükünden tamamen bağımsızdı.

Tolstoy'un hayatı nihayet yeni, beklenmedik yerlere açılıyor gibiydi: Ailesinden, dostlarından ve sosyal çevresinden uzakta, özgür ve bağımsız bir varlığa kavuşmuş; yazmak ve yaratıcılığını konuşturmak için ihtiyaç duyduğu serbestliği elde etmişti. Öte yandan bu çingene gibi göçebe yaşamın temelli olmayacağını biliyordu: Askerlerin arasında bir sivil olmakta güçlük çekmeye başlamıştı; renkli, hareketli ve macera dolu bu topraklarda kalmaya devam edecekse, burada yer almak için makul bir sebebi olmalıydı. Bu yüzden en mantıklı adım, orduya katılmak için sınava girmekti.

Tolstoy, 1 Kasım 1851 günü ağabeyiyle birlikte Tiflis'e gitti; burada yerine getirilmesi gereken bazı formaliteleri tamamladı. Şehirde iki ay kaldıktan sonra subay adayı olmak için gereken sınavı verdi; artık bir *feyerverker*,[1] yani topçu astsubayı olmuştu.

Sınavı verdikten sonra ordu saflarına katılması, Tolstoy için ahlâki ve manevi bir kırılım noktası oldu. 1850 yılına ait günlüğünde koyduğu "kurallarından" birinde kendisine, "Zor durumlara gir," diye tembihte bulunmuştu. Askerlik hevesiyle dolmuş bir halde, yeni hayatına olabildiğince erken başlamayı iple çekiyordu. Tüm resmî ve bürokratik gecikmeleri, yüksek çevrelerdeki tüm nüfuzunu kullanarak bir kenara kaldırmayı başardı ve derhal ağabeyinin 20. Topçu Tugayı'nın 4. Müfrezesi'ne dördüncü astsubay olarak girdi, bu da başlamış olan kış harekâtına katılmasını mümkün kıldı. Ağabeyi Sergey'e "Var olan tüm kudretim ve topumun da yardımıyla yırtıcı ve kavgacı Asyalıların yok edilmesine yardım edeceğim," diye yazmıştı. Teyzesi T.A. Yergolskaya'ya 12 Ocak 1852 tarihinde yazdığı uzun bir mektupta, başlayacağı askerî hayatı hatalarının kefaretini ödemesi için Tanrı tarafından bahşedilmiş bir lütuf, kişiliğinin vereceği ilk büyük sınav olarak resmetmişti. Tehlike, disiplin ve kefaret ile geçen bu zamanın ardından, nihayet aile hayatını hak eden bir insan olacaktı:

> Gözümün önüne şöyle getiriyorum. Ne kadar olduğu belli olmayan birkaç yıldan sonra Yasnaya'ya dönmüşüm; ne gencim, ne de yaşlanmışım –hayatımı yoluna koymuşum; hiçbir tasam ve endişem yok– siz de hâlâ Yasnaya'dasınız. Biraz yaşlanmışsanız da hâlâ dinçsiniz, sağlığınız yerinde. Eski günlerdeki gibi yaşıyoruz: Sabahları çalışıyorum ama tüm gün birbirimizi görüyoruz; akşama doğru yemek yiyoruz, akşam saatinde canınızı sıkmayan bir şey okuyorum size; sonra konuşmaya dalıyoruz. Size Kafkaslar'da yaşadıklarımı anlatıyorum, siz de benimle anılarınızı yâd ediyorsunuz; annem ve babamla olan, bir za-

1 Almanca "makine ustası" anlamına gelen *Feuerwerker*'den.

manlar gözlerimizi belertip ağzımız açık dinlediğimiz o korkunç hikâyeleri anlatıyorsunuz. Derken kaybettiğimiz o kıymetli insanları hatırlıyoruz; siz ağlıyorsunuz, ben de size eşlik ediyorum, yine de tatlı gözyaşları olacak bunlar. Arada sırada bizi ziyarete gelen ağabeylerimden bahsedeceğiz; çok sevdiği Yasnaya'da tüm çocuklarıyla yılın birkaç ayını geçirecek olan sevgili Marya'dan da. Dostlarımız olmayacak; kimse ziyaretimize gelip dedikodularıyla sıkmayacak canımızı. Güzel bir düş bu ama kapıldığım tek düş bu değil. Evlenmişim; tatlı, iyi kalpli, sevecen bir karım var, o da seni benim sevdiğim gibi seviyor. Çocuklarımız sana "büyükanne" diyorlar; sen konakta, üst katta yaşıyorsun – büyükannemizin kaldığı odada. Tüm ev tıpkı babamın zamanındaki gibi; aynı hayata, bu kez yerlerimizi değiştirmiş olarak tekrar başlıyoruz: Sen büyükannemin yerini alıyorsun ama daha da iyisin ondan; bense babamın yerine geçmişim ama buna layık olmadığım kaygısı içindeyim; karım, annemin yerine geçmiş; çocuklar ise bizim çocuklarımız artık. Marya iki halamın yerini almış; talihi onlara benzemesin yeter. Gaşa[2] bile Praskovya İsayevna'nın[3] yerine geçecek. Fakat kimse senin ailemizdeki yerini doldurmayacak. Senin kadar güzel ve şefkatli kimseyi bulamayacağız çünkü. Senden sonra kimse olmayacak. Sahneye zaman zaman üç yeni kişi de katılacak –yani ağabeylerim– özellikle de bizimle sık sık zaman geçirecek olan Nikolay: saçlarını kaybetmiş bir müzmin bekar; görevinden ayrılmış ve her zamanki gibi asil.[4]

Tolstoy, Şubat 1852'de hırçın ve maharetli reisleri Şamil önderliğindeki Çeçen kuvvetleriyle yapılan muharebede yer aldı. 17 ve 18 Şubat günlerinde Mişik Nehri'nde gerçekleşen meydan muharebelerinden birinde, Tolstoy'un başında durduğu topun tekerleğine bir düşman güllesi isabet etti. Tolstoy, mucize eseri burnu ka-

2 Tolstoy'un büyükannesinin hizmetçisi.

3 Tolstoyların kâhyası.

4 *Tolstoy's Letters*, 2. cilt, çev. ve ed. R.F. Christian, Athlone, 1978.

namadan kurtuldu. Cesareti nedeniyle iki kez takdirname aldı ve her iki sefer de Aziz Georgios Haçı için aday gösterildi. 1852 yılı boyunca çoğunlukla Pyatigorsk'ta sessiz bir yaşam sürdü. Bir yılı aşkın süredir romanı *Çocukluk* üzerinde çalışmaktaydı. Temmuz ayında kitabın metnini Petersburg edebiyat dergisi *Sovremennik*'in (Çağdaş) editörlüğünü yapan N.A. Nekrasov'a gönderdi. Nekrasov iki ay sonra coşkulu bir cevap yazarak romanı yayımlamak istediğini belirtti. Kitap Ekim ayında yayımlandı; Nekrasov tanınmayan bir yazarın ilk eseri için ücret ödemeyi kabul etmese de, Tolstoy *Sovremennik*'in ileride yayımlayacağı tüm eserlerine dolgun bir ücret ödeyeceğine inanmıştı.

Tolstoy'un orduya katılmasından sonra geçireceğini umduğu ahlâki dönüşüm hemen gerçekleşmedi. Bilhassa da askerlik hayatında oldukça yaygın bir uğraş olan kâğıt oyununa ve kumara kendini kaptırmıştı. Kumara olan düşkünlüğünü kendisine ve başkalarına Yasnaya Polyana'yı sıkıntılı mali durumundan çıkaracak olan parayı biriktirmenin tek yolu olarak açıklıyordu. Gerçekte ise kumar yüzünden işler daha da kötüye gidiyordu: Kumar borcunu denkleştirebilmek için Yergolskaya ve Sergey'e yazıyor, toprak satmalarını salık veriyordu. *Çocukluk*'un getirdiği başarı ile yazarlık da bir gelir kapısı olarak kendini gösterdi (1852 yılında askerdeki deneyimlerini kaleme aldığı "Baskın"ı tamamlamıştı). Orduda kalmak ve Yasnaya Polyana'ya dönüp tamamen yazarlığa kapanmak arasında şiddetli gelgitler yaşamaya başladı. Bu dönemde sağlık sorunları da vardı; Zheleznodovsk ve Kizlyar'daki kaplıcalarda uzun süre tedavi oldu. Sonunda Sergey ve teyzesi Yergolskaya'ya verdiği sözden dönemedi. Askerlikten ayrılmadı, 1853'te Şamil'e karşı başlatılan yeni bir harekâta katılarak yine cesaretiyle takdire layık görüldü; çok istediği Aziz Georgios Haçı'nı bu kez de alamadı. Harekât uzun sürdüyse de 1853 yılı içinde edebiyata epey zaman ayırabilmişti: *İlkgençlik* (*Çocukluk*'un devamı) üzerinde çalışmalarını sürdürüyordu, dört veya beş yeni öykü ve romana da başlamıştı (bunların içinde *Kazaklar* ve "Orman Kesimi" de vardı).

Terfi alamayışı, Tolstoy'un askerliğe devam etmek konusunda tereddütler yaşamasına da neden olmuştu. Orduda iki yılını tamamlamasına rağmen hâlâ astsubaydı; bu durum, zorunlu resmî belgelerin elinde olmaması kadar, askerî bürokrasiden kaynaklanan gecikmeyle de alakalıydı. Temmuz 1853'te General Baryatinski'ye gördüğü muameleden şikâyet ettiği bir mektup yazdı; çok geçmeden de, Sergey ve Yergolskaya'nın tavsiyelerini dinlemeden görevine son verilmesini istedi. Belgelerin olmayışı bunun da gecikmesine sebep oldu; dolayısıyla sonunda askerî izin talebinde bulundu.

Bu sırada meydana gelen uluslararası siyasi gelişmeler durumu daha da karışık hale getirecekti. Rusya'nın Osmanlı Devleti'yle 1829'da imzaladığı Edirne Antlaşması'ndan bu yana gerilmeye devam eden tatsız ilişkisi, açık bir düşmanlık halini almaya başladı. İstanbul ve Çanakkale boğazlarının Rusya dahil tüm yabancı ülkelerin harp gemilerine kapatılması 1841'de imzalanan uluslararası Boğazlar Sözleşmesi'nin maddelerinden birini ihlal etmiş, Rusya'nın bölgedeki egemenliğini tehdit etmeye başlamıştı. 2 Temmuz 1853'te Çar I. Nikolay, ordulara Eflak ve Boğdan'ı işgal etme emrini verdi. Britanya ve Fransa, donanmalarını Çanakkale Boğazı'na sürerek bu ümitleri suya düşürdü. Bir yandan Avusturya ve Prusya'ya da danışılmış, bu güç durumun prensipte çözülmesi için bir çıkar yola varılması istenmiş, Rusya da bunu kabul etmişti. Ancak Britanya büyükelçisinin tavsiyesiyle bu çözüm talebi öyle bir üslupla kaleme alınmıştı ki, Rusya'nın reddetmesi kaçınılmaz hale gelmişti. 22 Ekim 1853'te Britanya donanması boğazları geçti, Osmanlı Devleti de ertesi gün Rusya'ya savaş ilan etti.

Tolstoy'un orduyu terk etmesi artık söz konusu olamazdı: Savaş hali sona erinceye kadar hizmetten ayrılmak kesinlikle yasaktı. İzin talebine, cepheye gönderilme isteğini ekledi; bir tek bu şekilde hızlı bir terfi alacağına inanıyordu. Ocak 1854'te izin ve tayin talepleri kabul edildi; 2 Şubat'ta Yasnaya Polyana'ya döndü, hemen arkasından da 12. Topçu Tugayı'nın 5. Bataryası'na katıldığı ve Tuna'da faal hizmete gideceği haberini aldı.

Yasnaya Polyana'dayken Tolstoy'un asteğmen rütbesine yükseldiği haberi geldi. Bu sırada çoktan ordudan ayrılmış Nikolay ile birlikte Moskova'ya gittiler; burada ağabeyinin tavsiyesiyle epey bir harp teçhizatı satın aldı. Poltava ve Kişinev üzerinden 2.250 kilometre yolculuk ettikten sonra, 12 Mart günü Bükreş'e ulaştı. Bu sırada Rus orduları Tuna Nehri'ni geçerek Silistre'yi kuşattı. Tolstoy, Bükreş eteklerindeki Oltenitsa'da konuşlanan 11. Topçu Tugayı'nın 3. Bataryası'na tayin edildi. Oltenitsa'dayken sık sık şehri ziyaret ediyor, balolara katılıyor, opera ve tiyatroya gidiyor ve tedavisine devam ediyordu. Mayıs sonunda General Serjputovski'nin kuşatılan Silistre kentinin karşısında kurduğu karargâha döndü. Burada "Türk barutunu" ilk defa solumuş, iki insanın birbirini öldürmesinden duyduğu "tuhaf hazzı" dile getirmiştir. Mustafa Paşa'nın güzel bahçelerinde oturup, havadaki gül kokusunu burnuna çekerken, hoşuna giden manzarayı şöyle anlatıyordu:

> Tuna'yı, kimilerini bizim, kimilerini Türklerin zapt ettiği adalarını ve kıyılarını anlatmama hiç gerek yok; ilerisinde ise Silistre kasabasını, kalesini ve küçük hisarlarını sanki avucunun içine alabilecekmiş gibi görüyorsun. Gece gündüz devam eden top ve tüfek ateşini işitebiliyorsun; dürbünle baktığında Türk askerlerini seçmek de mümkün... Öyle güzel bir manzara ki, özellikle de gece olduğunda. Geceleyin askerlerimiz hendek kazmaya koyuluyor; o sırada Türkler engel olmak için hücum ediyorlar. Tüfek ateşini görmeli, işitmeliydin... Eğlencesine, elimde saatle duyduğum top atışlarını takip ettim; bir dakika içinde 100 patlama saydım. Bu kadar yakında olsam da sandığın kadar korkunç değildi. Geceleri göz gözü görmüyorken mesele en çok barutu kimin harcayacağıydı; yapılan binlerce top atışından sonra iki taraftan ölen toplam 30 kişiydi...[5]

Kuşatma sona erdikten ve Rus orduları Bükreş'e girdikten sonra tiyatroseverliğe, kumara ve sefahate yeniden başladı. Bu sırada

5 *Tolstoy's Letters*, *a.g.e.*

Tolstoy, Nekrasov'dan *İlkgençlik*'in *Sovremennik*'e kabul edildiğini yazdığı övgü dolu bir mektup aldı. Bir anda kenarda beklemekten bıktığına karar verdi: Artık savaşı izlemek değil, bilfiil çatışmak istiyordu. Silistre kuşatmasını yürütmüş Rus generali Prens Gorçakov'a bir dilekçe yazdı ve hizmetin en faal olduğu yer neresiyse oraya gönderilmek istediğini söyledi. En büyük dileği Kırım'a gitmekti. Orada meydana gelen olaylara dair söylentiler, bir süredir Tuna'daki Rus kuvvetlerine ulaşıyordu. Tolstoy'un bekleyişi uzun sürmedi: 19 Temmuz'da birliği Bükreş'ten ayrılarak Rus sınır cephesine doğru yola çıktı.

Kırım Harbi adıyla bilinecek olan bu hayli gereksiz savaşın sebepleri, I. Nikolay'ın Konstantinopolis'te artmakta olan Fransız etkisini reddetmesinden ve Rusya'yı 1833'te sahip olduğu faal konuma döndürmek istemesinden kaynaklanıyordu. Fransa'nın düşmanlığı kaçınılmaz bir sonuçtu; fakat Nikolay, Prusya'nın desteğine, Avusturya'nın ittifakına ve Britanya'nın tarafsızlığına güvenmişti; ki bunların hiçbiri gerçekleşmeyecekti. Dolayısıyla, Osmanlı Devleti'yle yapacağı kolay bir savaşın yerine Britanya, Fransa ve Sardinya ordularıyla da savaşacağı bir dizi çarpışmaya girmiş oldu. Silistre kuşatmasını takiben başlatılan Kırım Harbi, bu çarpışmaların en önemlisiydi: 2 Eylül 1854 günü Fransız ve Britanya güçlerinin, Rusların Karadeniz'deki tek deniz üssü olan Sivastopol'dan herkesin gözü önünde geçmesi ve Evpatorya'ya yanaşmasıyla patlak vermişti. Düşman kuvvetlerinin 1855'e kadar ayak basmayacağında ısrar eden deniz komutanı Amiral Menşikov'un önderliğindeki hazırlıksız ve tertipsiz Ruslardan bir mücadele görmediler.

Tolstoy 9 Eylül günü Rus cephesindeki Kişinev kasabasına vardı; Alma Muharabesi'nden bir sonraki gündü. Rusların düzensiz taktikleri müttefiklerin elinde ağır bir mağlubiyet ile sonuçlanmıştı. Kişinev'de bir ordugâh kuruldu, burada Tolstoy'a teğmen rütbesini aldığı bildirildi. İttifak güçlerinin ayak basmasının ve mağlubiyetin haberi onu derinden etkilemişti. Çatışmanın Rus topraklarında gerçekleşmesinin onu doğrudan ilgili kıldığını hissetmiş-

ti. Kişinov'un balolar, entrikalar ve eğlencelerle dolu sosyal hayatı, onu Bükreş'in sefahat dünyasından da beter huzursuz etmişti; daha Rusya'ya gelmeden önce kurduğu bir projeye kendini tamamen verdi. Bu proje, ordunun resmî gazetesi olan *Russkii Invalid*'den (Rus Gazisi) bağımsız bir asker gazetesinin kurulmasıydı: Burada subaylar muharebelere dair gerçeğe uygun anlatıları, savaş hikâyelerini, gösterilen kahramanlıkları anlatan haberleri, asker şarkılarını, ağır silah ve askerî mühendislik üzerine makalelerini yayımlayacaktı. Gazetenin amacı silahlı kuvvetlere moral sağlamak ve rütbesiz askerleri eğitmekti. Tolstoy, kayınbiraderinden Yasnaya Polyana'daki büyük aile konağını satılığa çıkarmasını istemişti, gazeteye bu şekilde sermaye sağlayacaktı. Bir mektup yazarak kendisine 1.500 rublelik bir meblağın gönderilmesini istedi. Böyle bir gazetenin yayımlanması için elbette resmî izin alınmalıydı; Tolstoy da örnek bir sayı hazırlayarak (makalelerin çoğunu kendisi yazmıştı) Prens Gorçakov'a takdim etti, o da Harbiye Nazırı'na iletti. Tolstoy böyle "içten gelen" bir askerî yayının asker ruhlu I. Nikolay'a hitap edeceğine inanmış gibidir; halbuki Senato Meydanı'nda top patlayışlarının gürültüsünde ve 1825 Dekabrist komplosunun sorumlularına dağıtılan kanlı ceza esnasında tahta çıkmış olan Çar'ın, ordusunda görev yapan subayların, işleri Tolstoy'un önerdiği biçimde üstlenmesine asla razı olmayacağını biliyor olmalıydı. Her durumda talebi reddedildi; Yasnaya Polyana'dan gelen 1.500 rubleyi de Tolstoy bir gecede kumarda harcadı.

Yine de bu başarısızlık, Tolstoy'un edebi yeteneğini Rus vatanseverlik davasına vakfetme isteğini azaltmamıştı. Önce Balaklava Muharebesi'nde Rus zaferinin, arkasından 24 Ekim'de İnkerman'da mağlubiyetin haberi geldiğinde, savaşta bizzat yer alması gerektiğine dair inancı da arttı. Rus kuvvetlerinin 10.000 ölü ve yaralıyla püskürtüldüğü İnkerman Muharebesi'nin ertesinde, Tolstoy'un günlükleri savaşa olan iki uçlu tavrını açık bir şekilde yansıtmaya başlamıştı: Bir yandan öfkeli vatanseverliğini gösteriyor di-

ğer yandan eşit bir hiddet ve öfkeyle, tüm Rus halkının ülkelerinin ordu gücünün göze batan eksikliklerinden haberdar olmaları gerektiğini düşünüyordu. Odessa'da kaleme aldığı 2 Kasım tarihli günlük girişi bunu yansıtmaktadır:

> İngiliz ve Fransız güçleri topraklarımıza ayak bastığından bu yana, [düşmanla] üç defa çarpıştık... Alma'da 8 Eylül'de yapılan, düşmanın üzerimize hücum ettiği ve bizi püskürttüğü ilk savaş; 13 Eylül'de Librandi'nin[6] yürüttüğü, saldıranın ve galip gelenin bizler olduğu ikinci taarruz; ve Dannenberg'in[7] yürüttüğü, yine saldıranın biz olduğu ve bozguna uğradığımız felaket üçüncü taarruz. Vatana ihanet sayılabilecek kadar rezil bir taarruz üstelik. 10. ve 11. tümen, düşmanın sol kanadına saldırdı, yönünü değiştirdi ve 37 kişiyi süngüden geçirdi. Sonra düşman 6.000 karabina tüfek[8] çıkardı; 30 [bin] kişilik güçlü ordumuzun karşısında yalnız 6.000'diler. Yaklaşık 6.000 cesur neferi kaybederek geri çekildik oradan. Geri çekilmek durumundaydık, çünkü yolların berbat hali yüzünden askerlerimizin yarısının ağır silahı yoktu ve üstelik kimbilir niçin, keskin nişancılarımız da yoktu. Korkunç bir kıyıma uğradık. Çok kişinin vicdanını sızlatacaktır! Tanrım, onları bağışla. Bu muharebenin haberleri etki yarattı. İhtiyarların hıçkıra hıçkıra ağladığını, gençlerin ise Dannenberg'i öldürmeye ant içtiklerini gördüm. Rus halkının ahlâki metaneti dillere destandır. Pek çok siyasi gerçek, Rusya'nın bu çalkantılı yerinde meydana gelecek ve herkesçe duyulacaktır. Rusya'nın uğradığı talihsizliklerin doğurduğu, çağlayarak akmakta olan derin vatan aşkı, uzun bir zaman silinmeyecektir.

İnkerman Muharebesi'nden sonra Rus güçleri yerleşmiş oldukları Sivastopol'a çekildiler ve kış kuşatması başladı. Sivastopol'un

---

6 Balaklava Muharebesi'nde Rus kuvvetleri komutanı.

7 İnkerman Muharebesi'nde Rus kuvvetleri komutanı.

8 Rusların, Fransız Minié tüfeklerine verdiği isim *shtutser*'dir; karabina, üstün isabet gücü ve uzun menzili ile ölümcül, yıkıcı bir silah olmuştur.

kahramanca savunulduğu hikâyeleri Kişinev'e ulaşır ulaşmaz, Tolstoy kuşatılan şehre tayinini istedi ve 7 Kasım 1854'te oraya vardı.

Kuşatılan bölgeye dair en doğru ve kapsamlı bilgiler Britanya ordusuna mensup Yüzbaşı H.C. Elphinstone, RE tarafından kaleme alınmış ve 1859 tarihli *Journal of the Operations Conducted by the Corps of Royal Engineers* (Kraliyet Mühendisleri Müfrezesince Gerçekleştirilen Harekâtlar Güncesi) kitabında yayımlanmıştı. Britanyalıların kullandığı topografya bazı bakımlardan Ruslarınkinden farklı olsa da, Elphinstone'un verdiği bilgiler yine de kuşatmanın dağılımı hakkında en iyi girişi sağlamaktadır. Britanya'dan farklılaştığı yerlerde Rus topografyasını ekledim.

> Sivastopol Limanı adı verilen, neredeyse altı kilometre içeri doğru uzanan geniş bir koy, bu istihkâmı birbirinden ayrı iki kısma, bir kuzey ve bir güney yakası şeklinde bölüyor. İki yaka arasında iletişim kurmanın tek yolu ya bu limanı "tekne" ile geçmek ya da kilometrelerce yol giderek etrafından dolaşmak. İki yaka arasındaki ayrım yalnızca limanda değil, toprak boyunca da sürüyor ve doğuya doğru kilometrelerce ilerliyor; her iki yanı yüksek ve sarp kayalıklarla çevrelenmiş engin ve bataklıklarla dolu Çernaya Vadisi, bir yakadan diğerine ulaşımı her daim zorlaştırdığı gibi yağmurlu mevsimlerde iyice imkânsız kılıyor; yolların ve köprülerin kurulduğu bir iki yerin haricinde.
>
> Bu iki yaka arasındaki ayrım öylesine kesin ki bir yakayı keşfe çıkmış olan kuvvetlerin diğer yakayı kuşatanlara yardım etmesi imkânsız; birbirlerine erzak ve mühimmat yardımı yapmaları ise söz konusu bile olamaz. Her iki tarafın bağımsız davranması ve kendi kaynaklarına göre hareket etmesi gerekecektir.
>
> Dolayısıyla her biri kendi harekât üslerine sahip ve Kırım'daki Rus ordusunun tamamıyla çarpışabilecek güçte olan iki ayrı ordu kullanılmadığı müddetçe, topyekûn muhasara da mümkün değildi. Bir yakanın zapt edilmesinin diğerinin düşmesine neden olmadığını bir kez daha belirtmek gerekir; aralarındaki

uzaklık sebebiyle bir yaka diğeri üzerinde hâkimiyete sahip değildir. İki yakadan herhangi birinin muhariplerin eline düşmesi durumunda, aradaki geniş havza kuşatan tarafın ilerlemesini engelleyen, geçilmesi mümkün olmayan bir set oluşturmaya devam edecektir. Sivastopol'un tamamının ele geçirilmesi için biri güney, diğeri kuzey cephesine olmak üzere iki bağımsız taarruzun gerçekleştirilmesi zaruridir.[9]

Esas müdafi yapılar denize doğru bakıyordu; bu cephesi kalıcı, kapsamlıydı ve güçlü bataryalarla donatılmıştı. Limana girdiğinizde, güney yakasında Karantina Tabyası [Karantina Bataryası] ve Aleksandr Tabyası [Aleksandr Bataryası] adlı, yazılış sırasına göre 60 ve 90 silaha sahip iki istihkâm duruyordu; ilki topraktan, tahkimli bir mevziye sahip, topları siper arkasında Karantina Koyu'na bakan bir yapıydı; ikincisiyse sağlam, kazamatlı, vadi tarafı bir sur ile kapalı kalıcı bir taş binaydı. (...) Denize bakan bu müdafi yapıların görünüşü öyle heybetliydi ki, müttefiklerin elinde güçlü mü güçlü bir donanma olmasının Ruslara karşı getirdiği avantajı hükümsüz kılıyordu; öyle ki donanmanın kara kuvvetleriyle ortaklaşa taarruza geçmesi dahi böylesine sağlam ve muazzam yapıları herhangi bir şekilde etkileyemeyecek gibiydi.

Sivastopol'un güneyinde, kıyı tarafındaki müdafi yapılar bu dönemde [1854] nispeten zayıftı; bununla birlikte konumları çok elverişliydi ve doğa tarafından da desteklenmekteydiler.

Tek hattan oluşan taş bir sur (yaklaşık dört metre yüksekliğinde ve iki metre genişliğinde) kasabanın bir kısmını çevreliyor, bir yandan da saldırıya açık bırakıyor, Topçular Koyu'ndan Merkez Tabya'ya [Beşinci Tabya] kısmen "kale hattı" ve kısmen "gi-

9 "Devrindeki çoğu müttefik askerî stratejist gibi, Elphinstone da istihkâmın kendisine saldırının mümkün olmayacağını varsaymıştır. Bu katı düşünceleri yüzünden harp süresince ittifak güçleri ağır kayıplar vermiştir; halbuki sonunda, istihkâmın tek bir anahtar noktası ele geçirildiğinde Ruslar teslim olmuştur." Bkz. Philip Warner, *The Crimean War, A Reappraisal*, Londra, 1972. Elphinstone'un yazısı da bu kaynaktan alıntılanmıştır.

rintili bir hat" olarak uzanıyordu. Muazzam bir hendek işlevi gören geniş ve dik vadi bu hattın önünde başlıyor, Karantina'dan Merkez Tabya'ya kadar devam ediyordu; bu hattı ilerideki topraklardan öyle ayırıyordu ki öbür yakadaki hendekler üzerinden yaklaşmak söz konusu olamıyordu. Duvarın tamamı boyunca ağır toplar yerleştirilmişti; en önemli yerlerdekiler ise ağır metaldendi. Topçular Tabyası'ndaki [Yedinci Tabya] 56 topun haricinde, farklı kalibrede 42 parça teçhizat da bu surun ardında hazır bekliyordu.

Merkez Tabya'nın güneybatısında, bu yapıdan derin bir vadi ve aceleyle dikilmiş bir kuru duvar ile ayrılan, yaklaşık 24 sahra topu ile donatılmış bir batarya vardı. Neredeyse tamamlanmış bu toprak yapının adı Gönder Tabya'ydı [Dördüncü Tabya]; elverişli bir konum üzerindeydi ve 12 ağır silah barındırıyordu.

Sivastopol'un batı yakasındaki müdafi yapılar bu şekildeydi. Bunların içinde kilit olan Gönder Tabya'ydı, çünkü batısındaki tüm yapıların arkasına hâkimdi. Bu birliğin zapt edilmesi, kasaba mahallesinin fethedilmesini sağlayacak olsa da aynı anda doğu yakasında bir mevki olmadığı sürece elde bulundurması zor olacaktı; Tersane Irmağı'nın doğusundaki toprak ve yapılar bu birliğe bakıyordu ve arkasına da hâkimdi.

Batı yakasından Tersane Irmağı'yla başlayan ve derin, sarp vadilerle bütünüyle ayrılan doğuda ise şu yapılar bulunuyordu:

Birinci: Şekli dolayısıyla "Redan" ["diş" – Ruslar bu ismi Üçüncü Tabya'ya vermişlerdi] adı verilen bu topraktan kaleye 17 ağır top yerleştirilmişti ve kalabalık bir asker ekibi hâlâ yoğun bir şekilde çalışıyordu. Hemen arkasında, tepenin yamaçlarını izleyen bir kuru duvar, batıda 10 sahra topunun Redan'ı ve batısındaki araziye baktığı Kışla Birliği'ne uzanıyordu; hemen altındaki vadide, Tersane Irmağı'nın başında ise alçak bir taş duvarın koruduğu yaklaşık bir düzine sahra topu, ilerideki vadilerden şehre tüm girişleri koruyordu.

İkinci: Malakoff'a ait bu yarım daire şeklinde taştan kule-

de siperlikli 5 ağır silah bulunur; etrafına bir hendek çemberi kazılmış, her iki tarafına birer yan cephe eklenmiş, neredeyse tamamlanmış olan bu yapıların üzerine de 10 ağır silah eklenmiştir.

Üçüncü: Küçük Redan isimli bu batarya henüz tamamlanmamışsa da muhtemelen silahlıdır.

Dördüncü: Limanın yanı başında haç şeklinde büyükçe bir taş binadır; savunulabilir bir kışlaya dönüştürülmüştür.

Tüm bu müdafi yapıların içinde en hâkim mevkiye sahip olan Malakoff'tu ve Sivastopol'un güney yakasının kilit noktasını oluşturuyordu. Doğu yakasındaki tüm yapıların arkasına baktığı gibi, müstakil bir tepenin üzerinde oluşu sayesinde her türlü saldırıyı püskürtebilecek bir konumdaydı. Düşman bu yerin öneminin farkında gibiydi, güçlendirilmesi için kalabalık asker gruplarını çalıştırıyordu; hatta tabyanın arka tarafında, Karabelnaja mahallesinin bir kısmını çevreleyen ve iç hendek ya da ikinci bir hendek işlevi görecek bir kuru duvarın inşasına başlamıştı.

Orta kısmı üç ana batarya işgal ediyordu: Gönder [Dördüncü Tabya], Redan [Üçüncü Tabya] ve Malakoff [Sekizinci Tabya]. Tam teçhizatlı, hepsi eşit derecede dışarı bakan, düşmanın yaklaşmak için kullanabileceği üç ana yola da hâkim bu yapılarda garnizonun görüş mesafesi neredeyse iki kilometreydi. Bu tepeler arasındaki vadiler kavisli olsalar da doğrudan bataryalara doğru uzanıyordu ve düşman silahlarınca sürekli bombardımana tutuluyordu. Savaş gemileri de benzer bir şekilde tersaneye ve kalafat köşelerine bağlanmıştı; bordaları limanın başına, taarruza geçen güçleri yaylım ateşine tutabilecek şekilde çevrilmişti.

Savunma hattının en çarpıcı özelliklerinden biri, Rus mühendis General E.I. Totleben'in tasarladığı ayrıntılı ve mükellef hafriyat sistemiydi. Rus ordusunda görev yapan R. Chodasiewicz adlı bir Leh bunu şöyle anlatıyordu:

Bu savaş, düzenli bir saldırıya karşı yapılabilecek en iyi savunmanın kolaylıkla değiştirilebilecek, sökülebilecek ve artırılabilecek bir hafriyat sistemi olduğunu ispatlamıştır. Sivastopol'un bataryaları başta kürekle rastgele yığılmış topraktan ibaretti, mazgallar ise ıslatılmış kille şekillendirilmişti; bunun yeterli olmadığı anlaşıldığında, sık örülmüş sazla kaplandılar. Sonra çalı çırpı demetleri sürüldü ve nihayet gabyon[10] kullanıldı. Bataryaların gereken noktada bulunmadığı veya mazgalların konumu yüzünden silahların doğru yöne çevrilemediği oluyordu. Bu fark edildiğinde bütün yapı geceleyin değiştiriliyordu. Değişiklik gerekmediği zaman, yeni ve daha zorlu yapılar ekleniyordu. Bu bakımdan Sivastopol cephanelik konusunda emsalsiz avantajlara sahipti; bu yüzden yeni yapılara yerleştirilecek bir silah her zaman oluyordu. Sivastopol'un tabyalarından bir tanesi, örneğin Malakoff, zapt edilse ve içinden bir kesit alınsa, almış olduğu çeşitli biçimler izlenebilir; ta ki günümüzdeki kum torbaları ve gabyonlardan meydana gelen, iki veya üç sıra gabyonla kaplı dev mazgallardan oluşan bir yığın haline gelinceye kadar. Arkasından kazamatlar eklenmiş, yerde hendekler kazılmış, dev gemi keresteleriyle kapatılıp üzerine iki buçuk-üç metre kalınlığında toprak atılmış ve en güçlü bombaya bile dayanıklı hale getirilmiştir. Burayı tüm garnizon, ayrıca topçuların da bir kısmı sığınak olarak kullanabilir; öte yandan sonunda bu kazamatlar, önce Malakoff'un, daha sonra da şehrin kaybedilmesine neden olmuştur. Bu savunma ile hendeklerdeki herhangi bir noktayı muazzam bir bombardımana tutmak mümkündü. Her tabyanın ve her bataryanın komutanı hangi yöne, hangi silahları kullanarak ateş açacağı emrini almıştı. Bütün bu hazırlık Totleben tarafından yapılıyordu.[11]

I. Nikolay, Rus mühendisliğinde şahsen önemli bir rol oynamıştı; askerî teknolojide yapılan ve Sivastopol'da başarıyla kullanılan ce-

10 Savunmayı sağlamlaştırmak için kullanılan, içi toprakla dolu hasır sepet.

11 Warner'dan alıntı, *a.g.e.*, s. 135-136.

sur ve yenilikçi atılımların pek çoğu onun destekleri ve yüreklendirmeleri ile ortaya çıkmıştı. Örneğin, kuşatma süresince gerçekleştirilen geniş mayın harekâtlarında Ruslar tüm mayınları Volta galvanik cihazını kullanarak elektrik ile patlatmıştır. Nikolay'ın meraklarından bir diğeri ağır silahlardı; bu alanda da Ruslar, İngiliz ve Fransız düşmanlarına eşit, hatta belki de onlardan ilerideydiler. I. Nikolay döneminde Rus ordusu üzerine bir çalışma kaleme alan J.S. Curtiss şöyle yazıyor:

> Rus topçularında hem piyade hem atlı bataryalar mevcuttu. Piyade bataryaların yarısından azı sahra topu veya ağır toptan oluşuyordu; bunlar dört 12 santim kalibreli 5 kiloluk top, dört de ağzı 15 santim olan yarım-*pud*luk (8 kg) obüsten oluşuyordu. Kısa namlulu obüsler düşmanın üzerine gülle yollamak ve kısa mesafeden şarapnel atışı yapmak içindi. Top kısa mesafeye gülle, patlayıcı ve şarapnel atabiliyordu. Atlı topçuların çoğunu da kapsayan hafif bataryalarınsa 3 kiloluk topları (10 santim ağızlı) ve çeyrek-*pud*luk (4 kg) obüsleri vardı. Ağır silahların azami menzili neredeyse bir kilometre iken, hafif olanlar da sekiz yüz metreye ulaşıyordu.[12]

Mühendisler gibi, Rus topçu birlikleri de kalburüstü bir güçtü. Ellerine eski tip müsademeli sistemli misket tüfekler verilmiş, çatışmaya başlıca toplu, düzenli süngü taarruzlarıyla iştirak eden piyadelerin verimsizliği nedeniyle Rus ordusu "düşmanın düzenini bozmak ve piyadelerin taarruzu için yolu açmak için topçu atışına bel bağlıyordu".[13] Topçu birliklerinin kullandığı mermiler 18. yüzyıl "bomba"sıyla temelde aynıydı (Rusçası ***бомба*** olan kelimeyi Tolstoy her türlü patlayıcı top atışı için kullanır, ister bir havan topundan ister bir obüsten isterse de bir toptan olsun): Küre şeklinde bu dökme demir kovanın içinde patlayıcı bulunurdu; kovandaki bir

12 J.S. Curtiss, *The Russian Army Under Nicholas I, 1825-1855*, Duke University Press, Durham, North Carolina, 1965.

13 *A.g.e.*

deliğe fitil yerleştirilirdi. Patlayan barut bu fitili ateşler; mermi, fitil kovanın içine ulaştığında infilak ederdi. Patlamanın topun çarpmasıyla aynı ana rastlaması hesapla mümkün olsa da genelde mermiler ya havadayken ya da düştükten bir süre sonra yerdeyken patlıyordu. Bu "kıymıklar" ya da parçalar en üstün hafif silah kadar ölümcüldü; dolayısıyla Ruslar ve düşman güçleri bu projektillerden çok miktarda kullandılar. Gece bombardımanlarında gökyüzü yanan fitillerin bıraktığı izlerle karalanmış gibi olurdu. Rus hafriyatı düşman mermileri ve güllelerine karşı etkili bir savunma sağlarken, hendeklere sığınmak durumunda kalan ittifak güçleri içinse Rus yaylım ateşi ciddi bir sorundu.

Tolstoy, Sivastopol'da bir topçu subayı olarak Rus askerî hayatının her kesimini gözlemleme imkânına sahipti. Gördüklerinin bazıları onu dehşete düşürmüştü. Nikolay'ın devrinde ordu büyümüş, bazı bakımlardan şartlar I. Aleksandr'ın hükümdarlığına göre iyileşmişti. Birliğe hizmet süresi, lekesiz bir sicili olanlar için on beş yıla indirilmişti; askerî kolonilerde hayat şartları tahammül edilebilir hale gelmişti; orduya getirilen yeni muhasebe sistemi sayesinde erat üzerinde büyük bir yük olan yolsuzluk tamamen engellenmese de bir nebze önüne geçilmişti; askerlerin yediği yemeğin kalitesi artmış, sıhhi ve tıbbi imkânlar daha ulaşılabilir olmuştu.[14] Buna rağmen Rus ordusunda yine de yanlışlar çoktu. Serflik sistemi yalnız küçük bir sayıda serfin uzun dönem hizmette bulundurulmasını gerekli gösterebiliyor, bu da aslında ihtiyaç duyulan eğitimli yedek subaylardan oluşan bir ordunun kurulmasını imkânsız kılıyordu. Ortalama Rus askeri, toprak sahibi asilzadelerin merhametindeki köylü bir kuklaydı. Düzgün teçhizatı ve silahı olmadan sık düzende marş etmeyi öğrenirdi; tüfek kullanabilmesi ise süngüde gösterdiği hünerin yanında önemsiz bir özellikti. (General Suvorov'un II. Katerina'nın devrinde uydurduğu, 1885'te halen geçerli olan bir vecizeye göre "Mermi ahmaktır, süngü ise kahraman".) Körü körüne itaat devrin gereğiydi. Askerler, hâlâ subaylık maka-

14 Sivastopol'da, N.İ. Pirogov'un getirdiği tıbbi imkânlar bilhassa etkili olmuştu.

mında yaygın olan rüşvetin gölgesi altındaydı. Bölük komutanlarının yiyecek için tahsis edilmiş paraya el koyarak askerlerini aç bıraktığı pek çok vaka mevcuttu. Curtiss, orduda sıkça görülen çok sayıda "üçkâğıt"ı tarif eder. Bunlardan bazıları askerin araç gerecinden faydalanıyordu:

> Bazen askerin teçhizatının eskimiş olması, komutanının sahtekârlığı yüzündendi. Sahtekâr Albay, Levazım Müdürlüğü'nden birinci sınıf gereç istemek yerine, kolaylıkla ikinci veya üçüncü sınıf gereç sipariş edebiliyordu; aldıklarının en iyi kalitede olduğunu belirten bir açıklama imzaladığı için Levazım Müdürlüğü'nden para iadesi alıyordu. Kalitesiz malları işbirlikçi üstencilerden satın almış olan Levazım Müdürlüğü memurları, devletten birinci sınıf mal için para alıyor; bu şekilde hem albay, hem de Levazım Müdürlüğü memurları kalitesiz malları satın alarak kâr etmiş oluyordu. Asker birlikleri de bu yolsuzlukta masum değillerdi.[15]

Bir diğer yolsuzluk biçimi de (Tolstoy da buna üçüncü Sivastopol öyküsünde uzun uzun değinmiştir) atlara yiyecek temin edilirken gerçekleşiyordu:

> Erzak Dairesi, birliğe arpa sağlayabilecek durumda olmasına rağmen, bunu nadiren yapardı; büyük miktarda yulaf, ot ve saman satın almak ve taşımak ayrıntılı ve zor bir iş olurdu. Dolayısıyla bu işle birlikler ilgilenirdi. Yılda iki kere alay komutanları, tümen komutanları yoluyla kolordu komutanlarına atları beslemeyi kabul ettikleri ücretleri sunarlardı. Erzak Dairesi'nden tarifeyi alan kolordu komutanı da arpa fiyatlarını belirlerdi. Teoride bunun albaylarca önerilen fiyatları makul bir rayice çekmesi gerekirken, gerçekte bu pek az meydana gelirdi. Albaylar hayvanları bu düşürülen ücretlerde beslemeyi reddederse, arpa temin etme görevi Erzak Dairesi'ne düşer, onlar da bu işi son de-

15 Curtiss, *a.g.e.*, s. 216.

rece isteksizce yerine getirirdi. Dolayısıyla kolordu komutanı genelde albayların önerdiği fiyatı kabul eder, yalnız atların iyi beslenmelerini şart koşardı.

Albaylar arpa fiyatını piyasa rayicinin epey üzerinde, bazen geçerli rakamın iki misli olarak belirlerdi. Bunun gelecekte meydana gelebilecek fiyat oynamalarını tahmin edemedikleri ve kendilerini yapılabilecek ani zamlara karşı korumak için olduğunu açıklasalar da gerçek sebebi muhtemelen fazladan gelir sağlamaktı. Erzak Dairesi'nin bu sisteme itiraz etmesini gerektirecek bir neden yoktu, çünkü tüm yerlere ödenen ücretin yüzde ikisini burası alıyordu; dolayısıyla süvari birlikleri için kabul edilen yüksek rakamlar onlar için de kârlıydı. Albaylar da ellerine gelen miktardan memnundu. Tüm kârı cebe atmıyorlardı çünkü arpanın satın alınmasını süvari taburu komutanına bırakmaları gerekiyordu. Komutan kârın olabildiğince büyük bir kısmına el koymak isterken, albaylar da mümkün mertebe vermemeye gayret ediyordu. Uzun pazarlıklardan sonra iki tarafı da tatmin eden bir anlaşmaya varılırdı. Genelde ciddi mali çıkmazda olan yüzbaşılar taburlarını iyi gelir getiren bir mülk gibi görür, bu şekilde borçlarını ödeyip emeklilik günleri için de güzel bir birikim sahibi olmak isterlerdi. Alayın binbaşı ve kıdemli subaylar gibi diğer mensuplarının ise bu alışverişten haberi olmaz, mali sıkıntıları devam eder, birliğin içişleriyle fazla ilgilenmezlerdi. Bu düzenden en kârlı çıkanlar albaylar olurdu.

Bu durumun sonuçları süvariler için olumsuzdu. Albaylar keselerini doldurur, birliklerin dışarıdan görünen kısımlarına para harcarlardı. Teftişlerde atlar sağlıklı ve besili, üniformalar temiz ve yepyeni çıkar, birlik bandosu da şık bir gösteri sergilerdi. Tüm erler sorulara avazı çıktığı kadar bağırarak cevap verir, mevcut durumdan memnun olduklarını söylerlerdi. Müfettiş de birliğine iyi baktığı için albaya teşekkür ederdi. Tümen ve kolordu komutanları her ay defterlere imza atar ve birliklerin iyi durumda olduğunu onaylardı; içlerinden zeki olan bazıları duru-

mun pek iyi olmadığını fark etmiş olmalıydılar, generaller de aynı sistemde yetişmişlerdi ve içten içe yalancı şahitlik ettiklerini biliyorlardı.[16]

Tüm bunlar Tolstoy'u "Rus Askeri ve Subayının Olumsuz Yönleri Hakkında Bir Not" adında şahsi rica yazmaya ve grandüklerden birine (I. Nikolay'ın oğullarına) göndermeye sevk etmişti; Tolstoy ordudaki kötü koşulları, gözlemlediği yönetim zafiyetini ve rüşveti şiddetle kınıyordu. Uzun saplı bir pipoyla tütün içtiği veya komutanını kendisinden mal çalarken yakaladığında itiraz etme cesaretini gösterdiği için sıradan bir askerin dayak yediği bir ordunun ahlâki temelinin sağlam olmadığını, dolayısıyla verimli bir şekilde savaşmasının beklenmemesi gerektiğini dile getirmişti. Özellikle de ortalama bir Rus subayının vasıfsızlığından dem vuruyordu:

> Rus subaylarının çoğunluğu, askerlik dışında bir mesleği yapamayacak adamlardan oluşur. Bunların hizmet süreleri boyunca en büyük derdi para kazanmaktır. Bunu gerçekleştirmek için haraç kesmeye ve zulme başvururlar. Rus subayı eğitimsizdir; ya eğitilmediği ya eğitimi faydasız hale getirmiş, hatta yük olarak gören bir ortamda kaybettiği ya da orduda başarı için verdiği emeğe katkıda bulunmadığından küçümsediği için... subaylık rütbesinden nefret eder, çünkü bu rütbe onu görgüsüz ve ahlâksız insanlarla münasebet kurmaya, yararsız ve onur kırıcı işlerle meşgul olmaya zorlamaktadır. Asilzade cephede askerlik vazifesi yapmaktan hoşlanmaz. Askerler arasında vatana duyulan sevgi, cesurca davranışa ve askerlik onuruna duyulan saygı, alayla karşılık görür; başkasına zulmederek, ahlâksızlık yaparak ve haraç keserek itibar edinilir.

Hiçbir zaman göndermediği bu "Not", Tolstoy'un Sivastopol deneyimine yönelik beslediği ikircikli tavırda var olan şiddetli olumsuzluğun tipik bir örneğidir; aynı şiddette olumlulukla da dengelenir.

---

16 Curtiss, *a.g.e.*, s. 216-217.

Tolstoy'un "Not"un son taslaklarında çıkardığı ilk cümleleri oldukça manidardır: "Rus silahlı kuvvetleri bu haliyle muazzam; bir gün görkemli ve yenilmez de olabilmeleri için..." Tüm liderlik zafiyetine, yetersiz askerî ve stratejik tekniklere, zulme ve zorbalığa rağmen Tolstoy, Sivastopol'un muhafızlarının kahramanlığına karşı derin bir hayranlık duygusu besliyordu. "Askerlerin cesaretini anlatmaya kelimeler yetmez," diye 20 Kasım'da ağabeyi Sergey'e yazmıştı:

> Eski Yunan'da bile böyle bir kahramanlığa rastlanamazdı. Teftişe geldiği zaman Kornilov askerlerine "Sıhhatler olsun!" demek yerine "Ölmen gerekecek olursa, ölür müsün, asker?" diye sorardı. Askerler de bir ağızdan cevap verirdi: "Ölürüz, ekselansları. Yaşasın!" Bu şekilde bağırmaları sözden ibaret de değildi, her birinin suratında bu sözcükleri öylesine değil *içtenlikle* söylediklerini görebilirdin; 22.000 kişi bu vaadini çoktan yerine getirdi zaten.
>
> Can çekişmekte olan yaralı bir asker bana 24'ünde [İnkerman Muhaberesi'nin tarihi] bir Fransız bataryasını ele geçirdiklerini ama destek birliklerinin gelmediğini söyledi. Hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Ateş altında otuz gün savundukları bataryadan azledildiklerini öğrenen bir grup denizci neredeyse isyan çıkarıyordu. Askerler çıplak elleriyle mermilerden fitilleri söküyor. Kadınlar tabyadaki erkeklere su götürüyor. Çoğu ya öldü ya da yaralı. Rahipler ellerinde haçlarla tabyalara giriyor, ateş altında dua ediyorlar. 24'ünde tugaylardan birinde, 160 yaralı adam cepheyi terk etmeyi reddetmiş. Olağanüstü günlerde yaşıyoruz!

5 Aralık 1854'te Tolstoy bataryasına silah temin etmek için Sivastopol'u ziyaret etti ve bu kez gördükleri onu iyi anlamda derinden etkiledi. "Saken'in[17] etkisini her yerde görmek mümkün... Saken yaralıların nakledilmesi için düzenlemeler yapmış ve tüm tabyalarda tıbbi yardım istasyonları kurmuş. Askerî müzik çalınması emrini veren kişi de Saken'miş." Ocak 1855'te Sivastopol'a ikin-

17 Baron D.E. Osten-Saken, Sivastopol garnizonu komutanı.

ci kez gittiğinde, Tolstoy bu kez Dördüncü Tabya'yı ziyaret etmişti. Elphinstone'un da alıntıladığımız parçada açık bir şekilde belirttiği gibi, burası savunmanın kilit noktasıydı; sürekli ateş altındaydı ve pek çok Rus askeri burada can vermişti. Tolstoy Ocak ayında şehre yaklaşık 11 kilometre mesafedeki Belbek Nehri'nde konuşlanmış bir bataryaya tayin edildi. Burada askerlik hayatının edebi tasviri üzerine çalışmaya başladı; bu eser niteliği itibariyle kısa ömürlü olmuş gazete ve gönderilmeyen "Not"un epey ilerisindeydi. Bu proje Tolstoy'un 11 Ocak 1855'te *Sovremennik*'in editörüne bir mektup yazarak, kendi savaş deneyimlerinden yola çıkarak yazdığı askerlik konulu makale ve hikâyeleri göndermek istemesiyle başlamıştı. Nekrasov'a her ay iki ila beş basılı sayfayı dolduracak kadar malzeme göndermeyi teklif etmiş, editör kabul ettiği takdirde önce "Rahibeler Hakkında Bir Mektup" adındaki makaleyi, daha sonra da "Silistre Kuşatması'ndan Hatıralar" ve "Sivastopol'da Bir Askerden Mektup"u gönderecekti. Mektubuna cevap beklerken, *Gençlik* üzerinde çalışmaya devam ediyordu. 18 Şubat günü I. Nikolay öldü; tahta geçen II. Aleksandr'ın savaşa devam edip etmeyeceği bir süre belirsizdi. Devam edeceği kararını almasından sonra, Tolstoy günlüğüne şöyle yazdı: "Rusya'yı büyük değişiklikler bekliyor. Rusya'nın ömründeki bu mühim saatlerde yer almak istiyorsa insanın emeğini esirgememesi ve cesur olması gerekiyor."

20 Mart günü Nekrasov'un yanıtı eline ulaştığında, "Benden askerliğe dair yazılar göndermemi istiyor," diye yazmıştır Tolstoy. "Tamamını kendim yazmak mecburiyetindeyim. Kuşatmanın çeşitli aşamaları sırasında Sivastopol'u, subayların huzurlu hayatını tasvir edeceğim."

1854-1855 kışında Rus ordusu büyük bir taarruzda bulunmadı; bunun yerine Totleben'in yönetiminde bir dizi "karşı lağımcılık" operasyonuna ağırlık verdi ve bunun sonucu olarak Fransız lağımları yok edildi. Fransızlar kendi lağım sistemlerini havaya uçurmuş ve hendeklerine doğru çekilmişti. Muazzam bir hendek sistemine ulaşan bu gedikler Totleben öncülüğünde ele geçirilmiş ve düş-

manı aylarca uzak tutmuştu. Bu dönemde Ruslar sık sık gece sortileri düzenliyordu; genelde iki yüz veya üç yüz kişiden oluşan bu müfrezelerde bazen daha fazla askerin yer aldığı oluyordu. Curtiss şöyle tasvir etmektedir:

> Hücum edenler düşman hendeklerine girmekte, tutsak almakta ve asker gruplarını püskürtmekte pek zorlanmazdı. Bu zamanlarda hendekleri yıkar, ele geçirdikleri topları işlemez hale getirir, bazen ufak havan toplarını yanlarında götürürlerdi. Bu maceralar gözü kara gençlerin çoğunu sevindirirdi; heyecan dolu serüvenlere katılmak hoşlarına gider, hatta aslında yasak olsa da bazen emir almadan sortiye çıkarlardı. Bu acar delikanlılar tutsak almakta epey beceri kazanmışlardı: Ucu kanca haline getirilmiş kısa kargılarla ihtiyatsız nöbetçileri yakalarlardı. Bu duruma çok canı sıkılan Fransız Generali Canrobert, Rus garnizonu komutanı General Yardımcısı Osten-Saken'e bir mektup yazmış, Rus askerlerinin adamlarını esir almak için kanca ve ip kullandığını ve bunların "*que ce ne sont point là des armes courtoises*"[18] olmadığını söylemişti.[19]

1855'in başında Fransız kuvvetleri, hünerli bir mühendis olan General Adolph Niel'in tavsiyeleri altında hareket ederek saldırılarının merkezini Rusların soluna, bilhassa Malakhov Kurgan'daki (Malakhov Tepesi – bu isim Fransızca "Malakoff" olarak yazılır) Kornilov Tabyası ve Yeşil Tepe'ye (veya Mamelon Vert'e) çekmiş ve bu bölgedeki Britanyalıların yerine geçmiştir. Totleben 9 Şubat'ta en solda, Çernaya Nehri'nin kenarında bir tabya (Selenginsk) kurmuş; Fransızlar, Malakhov'a ilerlerken düşman kanadınca çevrileceklerini anlamış ve bu tabyayı ele geçirmeye çalışmış, Ruslar tarafından püskürtülmüş ve ağır kayıplar vermişlerdir. 400 adım ileride kurulan Volhiniya Tabyası da Fransız bataryası ve hendeklerini ateş altına almış, bu şekilde Fransızların Malakhov'a ilerlemesini

18 (Fr.) Kibar silahları.

19 Curtiss, *a.g.e.*, s. 340.

durdurmuştur. 28 Şubat gecesi Kamçatka lünetinin inşasıyla müdafi ordu nihayet akıntıyı tersine çevirmeyi başarmıştı; ittifak güçleri Malakhov'a saldırmadan önce bu yeni savunma yapılarına karşı hendekler kazmak ve bataryalar kurmak durumundaydı.

28 Mart günü Fransız ve Britanya güçleri lünet ve iki tabyayı ağır bombardımana tuttular. Bombardıman 10 Nisan'a kadar sürdü. Rus kuvvetleri bir taarruz bekliyordu; pek çok batarya gibi Tolstoy'un bataryası da Sivastopol'a çağırıldı. Buradayken yeni savaş hikâyesini yazmaya başladı: "Bataryamız Sivastopol'a geldi," diye yazmıştı 2 Nisan'da. "Sivastopol'da kalıyorum. 5.000 kişiyi kaybetsek de, sadece yerimizi korumakla kalmıyoruz; o kadar iyi savaşıyoruz ki bu savunmanın düşmana Sivastopol'u almasının [imkânsız olduğunu] göstermiş olması lazım. Akşam 'Sivastopol'a iki sayfa yazdım." 3 Nisan günü Tolstoy, Dördüncü Tabya'ya gönderildi ve bir ağır silah bataryasının başında görevlendirildi. Burada ona 15 Mayıs'a kadar dört gün vazife başında kalacağı, sekiz gün izinli olacağı bir program verildi. Yine de tabyada geçirdiği zamandan zevk alıyordu. Önce kazamatta, daha sonra şehirdeki konaklama yerinde, çatışmaların arasında kafasını dağıtmak için *Gençlik* ve savaş öyküsü üzerinde çalışmayı sürdürüyordu.

19 Mayıs günü Rusların "emanet" adını verdikleri, Beşinci Tabya'nın ve sağ taraflarında kalan Schwartz Tabyası'nın önünde kazılmış zayıf siperleri Fransızların hücumuna uğradı. Bu harekât iki tarafa da ağır kayıplar yaşattı. Tolstoy, günlüğüne şöyle yazmıştı: "Moralimiz her geçen gün düşüyor; Sivastopol'un ele geçirilebileceğini her başımıza gelen olayda hissetmeye başladık." Totleben, bu hücuma yanıt olarak sağda bulunan Mezarlık Tepesi'nde bir siperler sistemi inşa edilmesini istedi; buradan ittifak kanadının tümüne taarruz edecekti. 9 Mayıs günü Khrulev'in komutanlığında çok sayıda asker tepede emanet siperler kazdı; 10 Mayıs gecesi Fransızlar on altı müfrezelik muazzam bir taarruz gerçekleştirdiyse de Khrulev'in karşı akınıyla püskürtüldüler. Kitaptaki ikinci öykü olan "Mayısta Sivastopol"un arka planını bu taarruz oluşturur. Si-

perler kaybedilmemişse de Prens Gorçakov, Fransızların tekrar kalabalık halde saldırması durumunda Khrulev'den adamlarını geri çekmesini istedi, çünkü bu konumu savunmanın bedeli ağır olabilirdi. Fransızlar saldırdığında, Ruslar geri çekildi. İki gece içinde, ortada neden olmamasına rağmen 3.400 asker kaybettiler. Fransızların ise 2.303 ölüsü vardı; III. Napoléon bu rakamın Fransızların Austerlitz'de kaybettiğinden daha yüksek olduğunu söylemişti.

Mayıs ayı boyunca Fransızlar, Rusların sağ yakasındaki kazanımlarını sağlamlaştırdılar; bu durum Rusların yine ağır kayıplar vermesine yol açtı. Bir yandan Fransız güçlerinde komutayı General Canrobert'den devralan Tümgeneral Pélissier, saldırıyı Rusların sol yakasına doğru ilerletmiş ve ayın sonuna gelindiğinde Kamçatka lüneti ile Selenginsk ve Volhiniya tabyalarını iki gün top ateşine tutmuştu. Fransızlar, Kamçatka lünetini ele geçirdilerse de, Malakhov tarafından uzaklaştırılmış ve Rus silahlarının elinde ciddi kayıplar vermişlerdir. Ruslar lüneti tekrar ele geçirmiş, ancak bu kez de onlar Fransız yedek kuvvetlerince çıkarılmıştır. Çatışma sırasında Ruslar tahminen 2.500, Fransızlar yaklaşık 3.000, Britanyalılar ise 500 kayıp vermiştir.

19 Mayıs günü Tolstoy –kimilerinin tahminine göre resmî bir müdahale sonucu– Belbek Nehri'ndeki bir başka bataryaya tayin edildi. Dördüncü Tabya'daki görevinin sonuna doğru Ruslarda bizzat gözlemlediği yönetim zafiyetinin yaşattığı üzüntü ve huzursuzluk ile bir kez daha Rus askerleri ve subaylarının zayıf ahlâki yapısı üzerine düşüncelerine döndü; büyük cesaret ve kahramanlık sergileseler de askerler Rus hayatının kalbini sarmış gözüken manevi çöküntüden muzdariptiler; Tolstoy'un arada bir ateşkes olduğunda rastladığı Britanyalı ve Fransızların kesinlikle altındaydılar. Çoğu kez kendisine yöneltmeye alışık olduğu marazi analitik merceğini bu kez Rus ordusuna çevirdi ve kendi görevini ordunun Gogol'u olmak olarak düşünmeye başladı, *poşlost*[20] ve kötülük çir-

20 (Rus.) Sıradan, bayağı, vülger, zevksiz. Modern Rus aydınları için poşlost, bilfiil savaşılması gereken bir kötülüktü – ç.n.

kin yüzünü nerede gösterirse ifşa etmeye karar verdi. *Orman Kesimi*'ni tamamladıktan sonra, "Sivastopol'da Bir Bahar Gecesi" adında ikinci bir Sivastopol öyküsüne başladı; bu öyküde Rus subaylarının hayatını anlattığı gibi, kuşatılan şehirde geceleyin yaşanan hayatı da resmedecekti. Bunu birinci öykünün ilk taslaklarında denese de başarılı olamamıştı; son taslak yalnızca "gündüz" sahnelerini barındırıyordu.

Nisan sonunda Tolstoy "Aralık'ta Sivastopol" isimli ilk kısmı *Sovremennik*'e gönderdi. Haziran ayında "L.N.T." imzası ve yazarın Sivastopol'dan her ay haberler göndereceğine dair vaadini ilettiği editör notu ile yayımlanmıştı. Bu öykü daha yayımlanır yayımlanmaz, ayrı fikirlere sahip okur kitlelerinden övgü ve takdir topladı. Tolstoy'un savaşa dair olumlu düşünceleri bu öyküde en üst seviyedeydi: Bir Rus vatanseveri olarak, kuşatılmış şehirde günlük hayatı muhteşem bir dille anlatmış ve askerleri, subayları ve generalleri övmüştü. II. Aleksandr bu öyküsünden çok etkilenmiş, Fransızca'ya tercüme ettirmiş ve anlatıldığına göre "delikanlının en iyi şekilde korunması" için askerî yetkililere emir yollamıştı. Öykünün *Russkii Invalid*'de yayımlanan bir parçasını okuyan Turgenyev coşkuyla dolmuş, I.I. Panayev'e 27 Haziran'da "Tanrı bizi böyle yazılardan eksik bırakmasın!" diye yazmıştı. Turgenyev öykünün tamamını okuduğunda aynı kişiye "Tolstoy'un Sivastopol yazısı mucizevi," diye yazmış, okurken birkaç gözyaşı döktüğünü ve "Yaşasın!" diye bağırdığını dile getirmiştir.

4 Temmuz günü Tolstoy ikinci öykünün el yazmasını *Sovremennik*'teki Panayev'e göndermiş ve şöyle bir mektup eklemişti:

> İlk [öyküden] kıyas götürmez şekilde iyi olduğunu düşünsem de beğenilmeyeceğinden adım gibi eminim. Sansürün elinden geçmeyeceğinden bile korkuyorum. Bana sakıncalı gözüken tüm pasajlara, başına "Y" yazdığım yedek pasajlar ekledim; sansür memurunun hoşuna gitmediyse çıkarabileceği pasajları da parantez içine aldım. İşaretlemediğim pasajları silmek

isterlerse, lütfen ne olursa olsun bu parçayı yayımlamayın. Yayımlamanız beni mutsuz edecektir. "Mayısta Sivastopol" adının 10 Mayıs harekâtını işaret ettiği açık olduğu ve *Sovremennik*'in askerî harekâtlara dair yazılar yayımlaması yasak olduğu için yedek bir başlık da ekledim ["Sivastopol'da Bir Bahar Gecesi"]. "Nieprzysiecki"[21] ismini "Gnilokişkin"[22] ile değiştirdim; olur da sansür memuru dişeti apsesi olduğu için bir subayın hizmeti reddetmesinin mümkün olmadığını söyler diye düşünerek. Bu Lehçe kelimeyi eklemek mümkünse, lütfen dipnotta karşılığını da ekleyin... Her ne kadar hikâye için gerekli olduğunu düşünsem de Rus ve Fransız küfürlerinin yerine de noktalar koyabilirsiniz, mümkünse baş harflerini bile koymadan. Genel itibariyle elinizden geldiğince öykümü savunmanızı ümit ediyor ve size güveniyorum. Sansür memurunun görüşlerini daha iyi bildiğiniz için onu en az rahatsız edecek yedek pasajları seçebilir, genel anlamın zarar görmeyeceği bir şekilde istediğiniz ufak değişiklikleri yapabilirsiniz.

18 Temmuz günü Panayev, Tolstoy'a cevap yazmış ve sansürden geçmesini istiyorsa, öykünün sonuna bir parça eklemesi gerektiğini düşündüğünü söylemişti. Sonuncu bölümün kapanışına eklenen cümleler şöyleydi: "Bu savaşı başlatanlar biz değildik; bu korkunç kıyımı yaratanlar da biz değildik. Tek yaptığımız topraklarımızı ve vatanımızı savunmak; kanımızın son damlasına kadar da

21 Uydurma bir Leh ismi; Tolstoy hiçbir yerde Latin harfleri kullanmasa da isim "varamayan" anlamına gelmektedir ("yemin etmemiş" anlamına da geliyor olabilir). Alıntılanan mektupta isim aslında "Napşisetski" olarak verilmiştir (Kiril alfabesinden transliterasyon – bu da sansür memuru namına yapılmış bir değişiklik olabilir). "Rus subay sınıfı (...) farklı milletlere mensup şahıslar barındırıyordu; muhtemelen batı Avrupa ordularından çok daha heterojendi. Bu Rus yerlisi subaylar ile Alman veya Polonya kökenli olanlar arasında sürtüşmeye yol açtığı için zararlı olabilecekse de anlaşmazlıklar pek ciddi olmamıştır. Hatta Rus olmayanların varlığının orduya faydası dokunmuştur; aralarından bazıları, Rus subayların çoğundan daha iyi eğitimli olduğundan, silahlı kuvvetlerin askerî tekniğini ilerletmişlerdir." (Curtiss, a.g.e., s. 211.)

22 Uydurma bir Rus ismi, "çürük bağırsaklı" anlamına geliyor.

savunmayı sürdüreceğiz." Tolstoy daha sonraları bu kelimeleri kaleme alanın kendisi değil, Panayev olduğunu iddia etmiştir; bu ifadeler her ne kadar Tolstoy'un olgunluğunda kabul ettiği pasifizme[23] ters düşse de, 1850'lerdeki mektupları ve günlüklerde benzer cümlelere rastlamak mümkündür.

Metin *Sovremennik* sansür memuru V. Beketov'a gönderilmiş, o da yalnız ufak değişikliklerle yayımlanmasına karar vermiştir. Öykü yayımlandıktan sonra, tam derginin Ağustos 1855 sayısına eklenecekken, sansür memuru birdenbire prova baskıların Sansür Komitesi başkanı M.N. Musin-Puşkin'e gönderilmesini istemiştir. Musin-Puşkin tüm hikâyeyi tasvip etmeden okumuştur. Provanın üzerine "Editörün bu makaleyi yayına alması ve sansürün de baskı için onaylaması beni şaşırttı," diye yazmıştır. "Bu yazıda cesur subaylarımızın, Sivastopol'un cesur muhafızlarının uğradığı ucuz hakaretler nedeniyle bu belgenin yasaklanmasını, prova baskılarının ise dosyada bırakılmasını emrediyorum." Meselenin normal şartlarda burada sona ermesi gerekirken, II. Aleksandr ilk öyküsünü çok beğendiği yazarın ikinci bir Sivastopol öyküsü yazdığını haber almıştır. Musin-Puşkin'in kararını geçersiz kılan bir emir alınmış ve her ne kadar ciddi kısaltmalara ve değişikliklere uğrasa[24] ve imzasız olsa da öykü yayımlanabilmiştir. 17 Eylül günü, Tolstoy günlüğüne şöyle yazmıştır:

> Dün, "Gece"nin şekilsiz hale sokularak yayımlandığı haberini aldım. Anlaşılan yazdıklarım yüzünden *mavilerin* [polisi kastediyor] bir süredir gözü üstümdeymiş. Keşke Rusya'nın her zaman bu kadar ahlâklı yazarları olabilse; hiç değilse ben yapmacık bir dille yazamam, fikirsizce ve hepsinden önemlisi gayesizce hiçlik-

23 Tolstoy, F. Yevgeni Korsh'a şöyle söylemişti: "Her okuduğumda, basıldığını bir daha görmektense yüz kırbaç yemeyi yeğliyorum." Bu iki cümle, 1886'dan itibaren tüm edisyonlardan çıkarılmıştır.

24 Bu metinin şimdiki çevirilerinde kullanılan hali ve Tolstoy'un onayladığı diğer iki taslağı da aynı zamanda L.N. Tolstoy, *Sobranie sochineniy v dvadtsati tomakh* (Yirmi Ciltlik Toplu Eserleri, Moskova, 1965)'in 2. kısmının içindekilerle aynıdır.

ten boşluğa doğru da yazamam. Başta öfkelenerek bir daha elime kalem almayacağıma yemin ettikten sonra anladım ki diğer tüm yatkınlıklarımın ve uğraşlarımın ötesinde, tek ve esas mesleğim edebiyat olmalı. Niyetim edebi şöhrete ulaşmak. Yazdıklarımla iyiliğe erişmek.

Üçüncü ve son öykü Eylül 1855 tarihlidir ve Sivastopol Kuşatması'nın son günlerini konu alır. 4 Ağustos'ta meydana gelen Çernaya Muharebesi'nde Rusların 11'i general olmak üzere 8.000 kayıp vermesi ile Sivastopol'un düşmesi kaçınılmaz hale gelmişti. Gorçakov, Haziran ayından beri şehrin tahliye edilmesi için hazırlık yapıyordu:

> Komutan, askerlerin geri çekilmesi için koy üzerinde bir köprü kurmak istese de mühendisler buna karşı çıkıyordu. Korgeneral Bukhmaier ise kabul etti. Güney Rusya'dan satın alınan ve uzun katar konvoylarınca taşınan odunlar, koy boyunca yaklaşık yarım kilometre uzanan yolda tombaz işlevi gördü. Ordunun çoğunu yakalanmaktan veya yok edilmekten kurtaran bu inanılmaz iş, Çernaya Muharebesi'ne kadar tamamlanmamıştı.[25]

6 Ağustos'ta ittifak kuvvetleri Rus savunmalarını, özellikle de Malahov'u bombardımana tutmaya başladı. Barut ve projektil eksikliği çeken Ruslar, düşman ateşine cevap veremez hale gelmişti. 25 Ağustos günü subaylardan biri karargâha, Malakhov'a takviye yapılmadığı takdirde ertesi gün baskına uğrayacağını ifade etmişti. Curtiss, saldırıyı şöyle anlatır:

> 26 Ağustos günkü taarruzun arefesinde, Malakhov ve İkinci Tabya'daki Ruslar çaresizdi; askerlerin çoğu, Fransızların yağdırdığı ölümcül havan toplarından kaçabilmek için yeraltı sığınaklarına girmişti. Fransızlar, bu yaylım ateşine uzun bir süre devam ettikten sonra kısa bir süre bombardımanı durdurur, sonra tam güç devam ederlerdi. Sahte taarruz sinyalleri olarak fişekler atılırdı; maksat şehrin savunma hatlarının aklını karıştır-

25 Curtiss, *a.g.e.*, s. 355.

mak ve bu numaralarla dikkatlerini çekmeyi sağlamaktı. Taarruzun gerçekleştiği gün, ittifak kuvvetleri sabaha ağır bombardımanla başlayıp, daha sonraki iki saat boyunca ateşi kestiler. Öğle vaktinden hemen önce tekrar ateş açtılar. Tam on ikide top ateşinin menzili uzatıldı ve General MacMahon'ın önderliğindeki 10.000 Fransız, Malakhov'daki Kornilov Tabyası'na giden kırk adımlık mesafeyi aştı. Binlerce asker İkinci Tabya'ya, duvara ve bataryalara girdi.

Kornilov Tabyası'nı savunan askerlerin çoğu sofradaydı, diğerleriyse yeraltı sığınaklarında uyuyordu. Fransızların baskınına uğrayan nöbetçilerin askerleri ikaz etmeye fırsatı bile olmamıştı. Ruslar silahlarına sarılsalar da düzensiz ve lidersiz olduklarından kalabalık Fransız askerlerine yetişemediler; savaşarak tabyanın arkasına doğru püskürtüldüler. Birkaç piyade bölüğü toplanarak Fransızları süngülerle uzaklaştırdıysa da yeni bölükler içeri girerek Rusları tekrar tabyanın son köşesine doğru geriletti.

Savunma hattının diğer noktalarında da Fransızlar başarı sağlamışlardı: İkinci Tabya'ya, perde duvara ve bataryalardan birkaçına girmişler, Rusları ikinci savunma hattına geriletmişlerdi. Yedek Rus kuvvetleri gecikmeden gelmiş ve gemilerden açılan ateşle Fransızları püskürtmüştü. Fransızlar tekrar taarruza geçerek Rusları geriletmiş, fakat Khrulev zinde yedek askerleriyle çıkagelmiş ve Fransızları uzaklaşmaya zorlamıştı. Ruslar, bir kez daha taarruza geçen Fransızları savuşturmuş, İkinci Tabya'yı ve yakınındaki bataryaları zapt etmişti. Khrulev hızla askerleriyle birlikte Malakhov'a ilerleyerek Kornilov Tabyası'nı tekrar ele geçirmek istemişse de geç kalınmıştı. Hücum kuvvetleri ele geçirdikleri bu tabyaya yerleşmişti ve sağlam bir şekilde korumaya hazırdı. Tabyayı ele geçirme teşebbüsünde Khrulev yaralanmış ve askerleri püskürtülmüşse de Rusların taarruzu ve tabyaya girmesiyle, 20.000 asker göğüs göğüse çarpışmaya başlamıştı. Bu sırada diğer Rus generalleri de savaşmaya hazır olan birlikleriyle meydana varmıştı; savaş bir gelgit halinde sürüyor-

du. İkindi vaktinde uzun boylu bir general bir Rus bölüğünü arkasına katarak davulların eşliğinde tabyaya doğru ilerledi; o da Fransız ateşiyle öldürüldü. Fransızlar taarruza geçtiler ve geride kalanları bir daha geri dönmemecesine püskürttüler. Bir şey kesindir: Rusların bu tabyayı yeniden ele geçirme teşebbüslerine, Totleben'in istihkâmın arka kısmını (vadi tarafındaki) kapatma ısrarı engel olmuş; Rus yedek kuvvetleri duvarı aşmakta büyük zorluk çekmiştir.

Savunma hattının diğer kısımlarında da savaş ağır bir şekilde sürüyordu. 14.000 askerlik Britanya kuvvetleri Üçüncü Tabya'ya geç bir taarruza geçmiş, tabyaya doğru giden uzun yolda kurşun yağmuruna tutulmuşlardı. Askerlerden bazıları istihkâma girmeyi başardıysa da Ruslar toplanarak onları defetmiştir. Britanya yedek askerleri yeniden taarruza geçmiş, kendilerinden üstün Rus kuvvetlerince püskürtülmüş ve vazgeçmek durumunda kalmışlardı. Rusların sağ tarafında ise Fransızlar Beşinci Tabya ve bitişiğindeki bataryalara 8.400 askerle taarruza geçmiş, onlar da geri püskürtülmüştür.

O günkü çatışmalarda Ruslar 12.913 kayıp vermiş, müttefikler de en az 10.000, muhtemelen çok daha fazla askerini kaybetmiştir. Müttefikler toplam on iki taarruzda bulunmuş, bunlardan yalnızca Malakhov'a yapılan taarruz başarılı olmuştur. Diğer tüm hücumlar geri püskürtülmüştür. Dolayısıyla, Malakhov'un kaybedilmesi dışında, "bu gün şerefe layık olanlar Rus kuvvetleridir". Rus askerleri, Haziran'dakinden bile büyük bir zafer kazanmış olduklarına emindi. Taarruzun ertesinde "her yaştan asker, bir kolunu veya bacağını kaybetmek üzereyken bile bunu nasıl seve seve yaptıklarını, çünkü düşmanı geri püskürtmeyi başardıklarını" dile getirmişti. Müttefikler ise şehrin tamamının ele geçirilmesi için uzun ve bilançosu kabarık bir teşebbüsün gerektiğini biliyorlardı. Hatta General Pélissier, Rusların Malakhov'u geri almak için yeniden başlayacağı hücumlar için gerekli hazırlıkların yapılmasını astlarına emretmişti.

Prens Gorçakov ise Kornilov Tabyası'nın geri alınmasının neredeyse imkânsız olduğunu; kırılan savunma hattını korumanın bedelinin büyük olacağını fark etmişti. Bu nedenle, taarruzun yapıldığı gün, saat beşte, istihkâmın ve şehrin tamamen tahliye edilmesi emrini verdi. Askerler, saat yedide kuzey yakasında koyun öbür tarafına çekilmeye başladılar; savunma yapılarında kalan gönüllü kuvvetler ise düşmanı yanıltmak için ateşi sürdürüyordu. Düşmanın peşlerine düşme ihtimaline karşı, cephe gerisindeki kuvvetler şehrin siperlerinde bekliyordu. Askerlerin yüzer köprü, vapur ve diğer gemiler vasıtasıyla diğer yakaya geçmesi tüm gece sürdü. Durumu ümitsiz olan ve geride bırakılan birkaç vaka dışında, tüm yaralananlar kuzey yakasına götürüldü. Geceleyin bir karışıklık sonucu birkaç ağır silah körfeze atıldı. Gecenin ileri saatlerinde, cephe gerisi kuvvetleri geri çekildi; gönüllü kuvvetlerse baruthaneleri farklı aralıklarla patlattılar. Şehrin çoğu yandı. Geride kalan gemilerin tümü ya yakıldı ya da batırıldı. Birleşik Devletler'den Binbaşı Delafield bu olayı, "Rus ordusunun dehası ve disiplinini ispat eden usta bir ricat" olarak tarif etmiştir.[26]

"1855 Ağustosu'nda Sivastopol" isimli üçüncü öyküsünde, Tolstoy bu olayların iki kardeş Kozeltsov'un gözlerinden anlatılan ayrıntılı, izlenimci bir hikâyesini sunar. Ayrıntılar yerindedir: ağabey Kozeltsov'un birliği Podolsk, 10 Mayıs gecesi ağır kayıplar vermiş olanlardan biridir, bu yüzden o sırada yaralanmış olması da gayet mümkündür. Küçük Kozeltsov'un tayin edildiği 11. Topçu Tugayı 5. Hafif Bataryası, gerçekten de Korabelnaya yedek kuvvetlerini oluşturdukları Korabelnaya'da konuşlanmıştı. Ancak iki kardeşin yaşadıkları olaylar dizisini anlatışlarında bir tutarsızlık mevcuttur. Öykünün sonu 27 Ağustos gecesinde geçer; başlangıcın da

26 Curtiss, *a.g.e.*, s. 357-358. Curtiss'in tasvirlerinden uzun bir alıntı yapmamın sebebi, Tolstoy'un üçüncü öyküsünde meydana gelen olaylar için kısa bir kronoloji işlevi görmesidir. *Savaş ve Barış*'ta Tolstoy da olayların anlatımına dayalı bir üsluba başvuracak, fakat bunu çoğu zaman askerî stratejist ve tarihçilerle alay etmek için yapacaktı.

25 Ağustos'un ikinci yarısı sırasında olduğunu varsaymalıyız. En azından kardeşlerden biri böyle olduğunu belirtmektedir. Ağabeyinden ayrıldıktan sonra küçük Kozeltsov bir geceyi –26'sına bağlanan– batarya komutanının evinde, bir geceyi –27'sine bağlanan– Malakhov kazamatında geçirir ve 27 Ağustos'ta da taarruz sırasında ölür. Ancak ağabeyi için yalnız bir gece geçmiştir; kardeşine veda ettikten sonra Beşinci Tabya'ya gider, burada tüm gece boyunca kâğıt oynar, savaş çağrısıyla uyanır ve çok geçmeden de ölümcül bir yara alır. Yarım saat sonra Nikolay Kışlası'ndaki pansuman istasyonunda bir sedyede yatmaktadır; bir rahip ona "Her yerde zafer bizim oldu," der, Malakhov'da Fransız bayrağının dalgalanmasına rağmen. Belli ki 27 Ağustos olayları anlatılmaktadır.

"1855 Ağustosu'nda Sivastopol"u yazmak Tolstoy'u gerçek mesleğinin yazarlık olduğuna ikna etmiştir. Ordu hizmetini giderek gelecek planlarına bir engel olarak görmeye başlamıştır; Ekim 1855'te General Krijanovski'nin 27 Ağustos günü meydana gelen topçu harekâtlarına dair raporların bir derlemesini hazırlaması ve bizzat Petersburg'daki askerî makamlara teslim etmesi ricasını kabul etmiştir. Kuzeydeki başkente 21 Kasım'da vardıktan kısa bir süre sonra istifasını sunmuştur. "1855 Ağustosu'nda Sivastopol" *Sovremennik*'in 1856 yılındaki ilk sayısında yayımlanmış, sonunda da eksiksiz imzası –Lev Nikolayeviç Tolstoy– yazarlık hayatında ilk defa kullanılmıştır. Bu öykü edineceği edebi şöhretin habercisi olmuş, beğeniyle okunmuştur. Daha sonra bıyık altından gülerek söylediği gibi: "Orduda general olmayı başaramadıysam da edebiyatta bu rütbeye eriştim."

* * *

Sivastopol Öyküleri, yazarın *Çocukluk, İlkgençlik, Gençlik*'ten ve yirmilerinde kaleme aldığı tüm eserlerinden daha olgun Tolstoy'u, *Savaş ve Barış* ve *Anna Karenina*'nın incelikli biçimsel yapısını kurmuş olan ustayı hatırlatan bir yapıttır. Duyusal izlenimler, resimler, sahneler ve konuşmalar yoluyla Tolstoy yalnız otobiyografik gerçe-

ği, birinci ağızdan bir anlatıcının deneyimini oluşturmakla kalmaz, koca bir ulusun cesaretini ve gerçekliğini de anlatır. Bir kılavuz kitap üslubuyla, okura gayri resmî bir dille hitap eden ilk eskiz,[27] duygularla değil, yaşantı ve yaşanmış olaylarla kurulmuş bir vatanseverlik vaazıdır: Dinleyeni halkın içinden, seslenildiğinde cevap verebilecek olan, ulusal vicdan sahibi, vatandaşlar arasından bir vatandaş ile yapılan konuşmanın bir yüzüdür. İkinci öyküde insan doğasının (kibir olarak simgelenen) "karanlık" yüzü, insanın daha ulu tutkuları ile mücadele halinde resmedilir. Üçüncü öyküde ise vatanseverlik bir kez daha öne çıkarılır; arka planda var olan günlük insan zafiyetleriyse Rus halkının emeğinin ve Sivastopol'u savunanların asil ruhunun gölgesinde kalmaktadır. Üslup hiçbir yerde zorlama ya da ağdalı değildir. Üç öyküye de dingin bir anlatı egemendir; yer yer kendisini alaya alan, lirik, nükteli, epik veya hüzünlü üsluplara bürünür. Bazen de ilave bir üsluba daha rastlanır: bir hatibin üslubuna. R.F. Christian'ın *Savaş ve Barış* için söylemiş olduğu gibi: "Tolstoy'un pasajlarının sözdiziminde, Cicero ve Demosthenes'in vâkıf olduğu düzenleyici ve dengeleyici sanatların tümüne rastlanabilir (retorik sorular haricinde)."[28] *Sivastopol Öyküleri* üzerinden Tolstoy'a bazen ilk modern savaş muhabiri yakıştırması yapılır; bununla birlikte çoğu zaman klasik çağdan bir tarihçi gibidir; örneğin, ilk öyküden yaptığım şu alıntıda olduğu gibi:

> Sivastopol kuşatmasının ilk günleriyle, kentin istihkâm hattının, askerinin, savunma olanaklarının olmadığı, ama gene de düşmana teslim olmayacağından en küçük bir kuşkunun bulunmadığı ilk günlerle, eski Yunan'a lâyık o kahraman Kornilov'un orduyu teftiş ederken "Öleceğiz, Sivastopol'u vermeyeceğiz, çocuklar," dediğinde, cafcaflı laf etmesini pek beceremeyen bizim

27 "Eskiz", Tolstoy'un üç parça için de kullandığı "öykü" (*rasskaz*) başlığını tam olarak karşılamayan bir tercüme. Olay örgüsünün zayıflığını düşünürsek, bu görsel ve pitoresk ifade yönünden zengin eserleri "eskiz"in "öykü"den daha iyi tarif ettiği söylenebilir.

28 Tolstoy, *War and Peace*, Oxford, 1962, s. 152.

> Rusların "Öleceğiz! Yaşasın!" diye karşılık verdiği o günlerle, bütün o günlerle ilgili anlatılanlar ancak şimdi güzel, eski birer efsane gibi geliyor size, hepsi gerçek oldu. Bugün gördüğünüz insanları, o kötü günlerde ölenleri çok iyi anlıyorsunuz artık. Şimdi gördüğünüz insanları çok iyi anlıyor, o kötü günlerde canını vermiş, yüce ruhlu, kenti için değil, vatanı için ölmeyi göze almış insanlar olarak görüyorsunuz. Kahramanı Rus halkı olan bu Sivastopol destanının Rusya tarihinde büyük yeri olacaktır.

Savaşın tarif edilme biçimi ise ifadesi ve üslubu ile çok daha "modern"dir; pek çok bakımdan *Savaş ve Barış*'ta görülen askerliğe dair betimlemelerin habercisidir. Christian ikinci öykü hakkında şunları söyler:

> Bu hikâyenin kahramanı, söylemiş olduğu gibi gerçeğin kendisidir; gerçek sevimli değildir, savaş muhabirlerinin yazdığı askerî bildirilerle uzlaştırılamaz. Gerçek şu ki savaş insanların düşündüğü gibi değildir. İnsanların tarif ettiği gibi değildir. Her şey gerçekdışıdır. Kimse ne olduğunu, ne olacağını kestiremez. İnsanüstü cesaretin ve metanet ile kibir, riyakârlık ve madalya koparma merakı kol kola ilerler. İnsanlar savaştan korkar ve sonra korktukları için utanç duyar (örn. Nikolay Rostov, düşmanla ilk kez yüz yüze geldiğinde olduğu gibi); savaşa dair hatırladıklarını, kendilerini önemli gösteren uydurma hikâyelerle süslerler (insanın aklına yine Nikolay geliyor). Savaşta can vermek ne asil, ne de romantik bir ölümdür. "Mayısta Sivastopol"da Praskuhin'in ölüm sahnesi, olgunluk döneminde *Savaş ve Barış*'ta Prens Andrey'in yaralandığı satırlardaki tekniğini ilk kez gösterdiği yerlerden biridir: birkaç saniye içinde dışarıda olup bitenlerin basitliği ve aynı saniyelerde bize sunulan iç hayattaki karmaşa, bir tufan gibi boca edilen hatıralar ve sorular, yaşamaya devam etmeye duyulan coşku dolu arzu.[29]

29 *A.g.e.*, s. 115.

Sovyet eleştirmenleri ikinci ve üçüncü öykülerdeki "hiciv" unsurlarını şişirdikçe şişirmiş, Tolstoy'u daha 1855'te bir antimilitarist ve pasifist gibi göstermeye çabalamışlardır. Hayatının ileriki yıllarında böyle olduğunu elbette inkâr edemeyiz; fakat Çarlık askerî teşkilatına ve insan zafiyetini besleyişine dair eleştirileri, *Sivastopol Öyküleri*'nde gerçekten hafiftir. "Gerçeğin kendisi" olan "kahraman", aslında sınıftan bağımsız olarak Rus halkının tamamını temsil eder; kendisini hem harici hem de dahili olarak tehdit etmekte olan kuvvetlere karşı duruşu da zamanın üstündedir:

> Ama bu çok üzücü sahnenin perdesini indirelim. Yarın, belki de bugün bu insanların her biri neşeyle, gururla ve son derece sakin, ölümün üzerine yürüyeceklerdir. Ama hayatın, insanca her türlü duygudan uzak, umutsuz bu dehşet verici, son derece soğuk koşulları altında duyulan tek haz unutmak, gerçeklerden uzaklaşmaktı. Herkesin içinde, onu kahraman yapacak soylu bir kıvılcım vardı; ama bu kıvılcım parlak yanmaktan yoruluyordu, büyük bir an geliyordu, alevi parlıyordu, büyük hadiseleri aydınlatıyordu. ("Mayıs'ta Sivastopol", 1855)

Çeviren EMRAH SERDAN

Sivastopol Öyküleri, Tolstoy'un Kırım Harbi'nde gördükleri ve yaşadıklarını hikâyeleştirdiği bir gençlik dönemi eseri.

Tolstoy, 1856.

Kırım Harbi'ndeki en önemli noktalardan biri olan Sivastopol'a Tolstoy, genç bir topçu astsubayı olarak gelmiş ve savaş hakkındaki düşüncelerini şekillendiren bu cephede, aynı zamanda yazar olmaya karar vermişti. *Sovremennik* dergisinde 1855 yılı içinde yayımladığı üç "eskiz"de Tolstoy, savaşın insani boyutunu, maaş ve rütbe hesaplarını, cephenin gerisinde yaşananları ve tüm acıları sade bir dille, modern bir savaş muhabirinin soğukkanlılığıyla tasvir eder. Daha sonra *Savaş ve Barış*'ta ustalıkla döneceği savaş meydanını tüm çarpıcılığıyla anlatarak Rus halkının, aydınlarının ve çarlığın hayranlığını kazanmış, bir yazar olarak adını ilk kez duyurmuştur.

"Savaşın kaosunda barışın gerçek kaynağına ulaşmıştı; şanlı bir şekilde ayrıldığı meydanda kılıcıyla bilediği kalemi, bundan böyle kullandığı tek silahı olacaktı."

EDWARD STEINER

ISBN-13: 978-975-05-1974-1

iletişim